МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ГЕНЕРАЛЬНИЙ ШТАБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ВОЄННО-ІСТОРИЧНИЙ ОПИС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

(вересень 2022 року)

КИЇВ • 2022

УДК 355.48(477-651.2:470-651.1)(05)"2022.09"
В63

Воєнно-історичний опис російсько-української війни (вересень 2022 року) підготовлений робочою групою фахівців Міністерства оборони України, Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України, Генерального штабу Збройних Сил України та Центру досліджень воєнної історії Збройних Сил України.

Голова робочої групи:
генерал Валерій ЗАЛУЖНИЙ

Робоча група:
генерал-лейтенант Євген МОЙСЮК, генерал-лейтенант Сергій ШАПТАЛА, віце-адмірал Андрій ТАРАСОВ, полковник Віталій БІДНИЙ, полковник Роман ГУЗЬ, полковник Данило КОМАРОВ, полковник Ігор КОСЯК, полковник Віталій КУРАВСЬКИЙ, полковник Андрій НАУМЕНКО, полковник Олександр ПАЛАМАРЧУК, полковник Леся СКУРІНЕВСЬКА, полковник Сергій ТАРАНЕЦЬ, полковник Сергій УШАКОВ, полковник Сергій ХЛОНЬ, майор Микола КРЕТ, старший лейтенант Іван ПАТРИЛЯК, старший лейтенант Сергій СІВКОВ, лейтенант Дмитро ВЕДУЛА, лейтенант Михайло КОВАЛЬЧУК, лейтенант Андрій КОВАЛЬ, лейтенант Максим ЛЮБАШЕНКО, лейтенант Олександр ПАГІРЯ, лейтенант Олексій ПОЛТОРАКОВ, працівник Збройних Сил України Валерій ГРИЦЮК.

Рецензенти:
радник Головнокомандувача Збройних Сил України генерал-майор запасу Віктор НАЗАРОВ;
заступник начальника Генерального штабу Збройних Сил України бригадний генерал Володимир КОВАЛЬ.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни:
Вип. 07: вересень 2022 року / Міністерство оборони України, Апарат
В 63 Головнокомандувача Збройних Сил України, Генеральний штаб Збройних Сил України та Центр досліджень воєнної історії Збройних Сил України. – Київ, 2022. – 168 с.

У черговому випуску “Воєнно-історичного опису російсько-української війни” проаналізовано воєнно-політичну, воєнно-економічну, воєнно-стратегічну обстановку та хід бойових дій упродовж вересня 2022 року.

Матеріали опису призначені для військових і цивільних фахівців у галузі воєнної історії, національної безпеки і оборони, журналістів.

УДК 355.48(477-651.2:470-651.1)(05)"2022.09"

© Міністерство оборони України, 2022
ISSN 2786-8028
© Генеральний штаб Збройних Сил України, 2022
© Центр досліджень воєнної історії Збройних Сил України, 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ 5

ПЕРЕДМОВА 8

Розділ 1. ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА, ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ТА ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА У ВЕРЕСНІ 2022 РОКУ 10

1.1 ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА ОБСТАНОВКА ……. 10

Суб'єкти воєнно-політичних відносин в російсько-українській війні.

Воєнно-політичні цілі протиборчих сторін.

Ключові воєнно-політичні події, процеси, їх сутність.

Воєнно-політичні рішення щодо забезпечення національної безпеки України.

Висновки.

1.2 ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ОБСТАНОВКА ...……. 35

Економічна обстановка у світі.

Економічна обстановка в росії.

Економічна обстановка в Україні.

Висновки.

1.3 ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА ...…….……. 58

Обстановка навколо України

Загальна обстановка.

Часткова обстановка (положення, завдання, угруповання військ (сил) сторін на напрямках, способи ведення, напрями зосередження зусиль, результати воєнних дій):

у Східній операційній зоні;

у Південно-Західній операційній зоні;

у Північно-Західній операційній зоні.

Висновки.

Розділ 2. ХІД БОЙОВИХ ДІЙ У ВЕРЕСНІ 2022 РОКУ …….. 76

2.1 ПІВНІЧНО-ЗАХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА 76

Загальна характеристика оперативної обстановки.

Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін.

Характер воєнних дій на операційних напрямах

Результати.

Висновки.

2.2 СХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА 81
Загальна характеристика оперативної обстановки.
Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін.
Характер воєнних дій на операційних напрямах
Результати.
Висновки.

2.3 ПІВДЕННО-ЗАХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА 102
Загальна характеристика оперативної обстановки.
Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін.
Характер воєнних дій на операційних напрямах
Результати.
Висновки.

2.4 ДІЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ У ЧОРНОМОРСЬКІЙ ОПЕРАЦІЙНІЙ ЗОНІ ……..... 113
Характеристика морської обстановки.
Завдання ВМС сторін. Склад угруповань ВМС.
Особливості виконання завдань ВМС у Чорноморській операційній зоні.
Результати.
Висновки.

2.5 ДІЇ АВІАЦІЇ ТА СИЛ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ..... 118
Характеристика повітряної обстановки.
Завдання авіації та сил ППО сторін.
Склад угруповань авіації та ППО. Особливості виконання завдань авіації та протиповітряної оборони.
Результати.
Висновки.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ 132

ДОДАТКИ:

1. ВТРАТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ РФ У ВЕРЕСНІ 2022 РОКУ……... 136

2. МІЖНАРОДНІ САНКЦІЇ ТА ВОЄННА, ЕКОНОМІЧНА І ПОЛІТИЧНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ З БОКУ КРАЇН-ПАРТНЕРІВ… 142

3. РІШЕННЯ КЕРІВНИЦТВА УКРАЇНИ, НАПРАВЛЕНІ НА ПІДТРИМАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……. 147

4. ОГЛЯД ТА ХАРАКТЕРИСТИКА БРОНЕТАНКОВОЇ ТЕХНІКИ І ПРОТИТАНКОВИХ ЗАСОБІВ НА ЗАСТОСУВАННІ ЗС УКРАЇНИ ТА ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ РФ…….. 152

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

А	армія (загальновійськова армія)
АА	армійська авіація
АЕС	атомна електростанція
аер	аеродром
АТО	антитерористична операція
ББМ	бойова броньована машина
БМД	бойова машина десанту
БМП	бойова машина піхоти
БпЛА	безпілотний літальний апарат
БРК	береговий ракетний комплекс
БТГр	батальйонна тактична група
БТР	бронетранспортер
ВМБ	військово-морська база
ВМС	Військово-Морські Сили
ВМФ	військово-морський флот
ВО	військовий округ
ВТЗ	високоточна зброя
ГА ООН	Генеральна Асамблея Організації Об’єднаних Націй
ДКУ	Державний кордон України
“днр”	“донецька народна республіка”
ДПС	Державна прикордонна служба
ДРГ	диверсійно-розвідувальна група
ДШВ	Десантно-штурмові війська
ЄС	Європейський Союз
ЗМІ	засоби масової інформації
ЗРВ	зенітно-ракетні війська
ЗРГК	зенітний гарматно-ракетний комплекс
ЗРК	зенітно-ракетний комплекс
зс рф	збройні сили російської федерації
ЗСУ	Збройні Сили України
ІВФ	інші військові формування
ІПсО	інформаційно-психологічна операція
“лнр”	“луганська народна республіка”
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МЗС	Міністерство закордонних справ
МО	Міністерство оборони

мрк	малий ракетний корабль
МТЗ	матеріально-технічне забезпечення (засоби)
НБУ	Національний банк України
НГ	Національна гвардія
НЗФ	не передбачені законом збройні формування
оаембр	окрема аеромобільна бригада
ОБСЄ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОВТ	озброєння та військова техніка
огпбр	окрема гірсько-піхотна бригада
ОДКБ	Організація договору колективної безпеки
ОЗ	операційна зона
омбр	окрема механізована бригада
ООН	Організація Об’єднаних Націй
ООШ	об’єднаний оперативний штаб
ОПК	оборонно-промисловий комплекс
ОР	операційний район
ОРДЛО	окремі райони Донецької та Луганської областей
ОСУВ	оперативно-стратегічне угруповання військ
отбр	окрема танкова бригада
отр	оперативно-тактичний рівень
ОТРК	оперативно-тактичний ракетний комплекс
ОТУ	оперативно-тактичне угруповання
ОУВ	оперативне угруповання військ
ПвК	повітряне командування
ПДВ	повітряно-десантні війська
ПЗРК	переносний зенітно-ракетний комплекс
ПКС	повітряно-космічні сили
ПКР	протикорабельна ракета
пмр	придністровська молдовська республіка
ППО	протиповітряна оборона
ПрО	правоохоронні органи
ПРРМ	Придністровський регіон Республіки Молдова
ПС	повітряні сили
ПТКР	протитанкова керована ракета
ПТРК	протитанковий ракетний комплекс
пч	підводний човен
рб	республіка білорусь
РБК	ракетний береговий комплекс

РВіА	ракетні війська і артилерія
РВК	розвідувально-вогневий комплекс
РЛС	радіолокаційна станція
РЕБ	радіоелектронна боротьба
РЕР	радіоелектронна розвідка
РНБО	Рада національної безпеки і оборони
РОВ(с)	російські окупаційні війська (сили)
РПГ	ручний протитанковий гранатомет
РСЗВ	реактивна система залпового вогню
РТВ	радіотехнічні війська
ртщ	рейдовий тральщик
РТГр	ротна тактична група
РТР	радіотехнічні розвідка
рф	російська федерація
РХБЗ	радіаційний, хімічний, біологічний захист
СБУ	Служба безпеки України
СВ	Сухопутні війська
СММ	Спеціальна моніторингова місія
ТА	танкова армія
ТОТ	тимчасово окуповані території
ТРК	тактичний ракетний комплекс
УВ	угруповання військ
фсб	федеральна служба безпеки
фр	фрегат
чф	чорноморський флот

ПЕРЕДМОВА

У цьому виданні Центром досліджень воєнної історії Збройних Сил України зібрано та узагальнено матеріали, проаналізовано події війни протягом вересня 2022 року, та на їх основі підготовлено черговий щомісячний “Воєнно-історичний опис російсько-української війни”.

У розділі 1 розкрито воєнно-політичну, воєнно-економічну та воєнно-стратегічну обстановку, описано ключові процеси, явища у політичній, економічній, воєнній сферах, що відбулись у вересні 2022 року, а також тенденції їх розвитку.

Підрозділ 1.1 містить аналіз дій суб’єктів воєнно-політичних відносин, розкриває воєнно-політичні інтереси і цілі сторін, ключові воєнно-політичні події, процеси, явища у політичній, економічній, воєнній сферах. Розглянуто воєнно-політичні рішення в інтересах захисту фундаментальних національних інтересів, міжнародні чинники прийняття та корегування воєнно-політичних рішень.

В підрозділі 1.2 проведено оцінку економічної обстановки:

у світі: досліджено темпи зростання/падіння ВВП, ріст інфляції та її вплив на валютні котирування. Розглянуто ситуацію з експортом/імпортом загалом та енергоносіїв зокрема. Висвітлено динаміку оборонних витрат і нарощування санкційних обмежень.

В російській федерації: фінансово-економічний стан підприємств ОПК через міжнародні санкції, відмову у постачанні комплектуючих, закупівлі продукції подвійного призначення тощо, стан ринків збуту продукції;

В Україні: зроблено загальну оцінку фінансово-економічного стану в державі, знищення та руйнування підприємств ОПК, вплив на економіку міжнародної фінансово-економічної допомоги. Проаналізовано можливість відновлення воєнно-економічного потенціалу України, зокрема шляхом надання нашій країні міжнародної військової, фінансової та гуманітарної допомоги.

Проаналізовано ефективність впливу міжнародних санкцій проти росії як країни-терориста зі сторони держав-партнерів та ЄС.

Підрозділ 1.3 розкриває загальну воєнно-стратегічну обстановку. Здійснено кількісну та якісну оцінку зс рф, визначено особливості положення сторін, склад угруповань військ (сил) на напрямках, завдання протиборчих сторін, напрями зосередження головних зусиль проблемні питання, притаманні зс рф.

Розділ 2 описує характер воєнних дій на всіх операційних напрямах у Північно-Західній, Східній та Південно-Західній операційних зонах. Надано

загальну характеристику оперативної обстановки, завдання сторін, склад угруповань, характер бойових дій у операційних зонах та на операційних напрямках.

Висвітлено дії Військово-Морських Сил Збройних Сил України у Чорноморській операційній зоні, характеристику морської обстановки, завдання, склад угруповань ВМС сторін, визначені особливості виконання завдань ВМС у Чорноморській операційній зоні, результати та висновки.

Розглянуто зміни у тактиці ведення бойових дій в повітряному просторі. Дана характеристика повітряної обстановки, визначені завдання авіації та сил ППО протиборчих сторін, наведено склад угруповань авіації та ППО, проаналізовано особливості виконання завдань авіацією та силами протиповітряної оборони.

Сформульовані загальні висновки щодо перебігу російсько-української війни у вересні 2022 року, публікуються додатки.

Матеріали опису призначені для військових і цивільних фахівців у військовій галузі, оборонній та безпековій політиці, журналістів.

РОЗДІЛ 1
ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА, ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ТА ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА У ВЕРЕСНІ 2022 РОКУ

ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА ОБСТАНОВКА

Суб'єкти воєнно-політичних відносин в російсько-українській війні

24 лютого 2022 року Україна увійшла в новий етап глобальної історії, привернувши до себе увагу міжнародної спільноти та ставши одним із провідних суб'єктів світової політики. Сталося це завдяки героїчному опору українського народу російській агресії. Україна власним прикладом боротьби за свободу та незалежність сформувала незворотний процес усвідомлення багатьма країнами світу пріоритетів розвитку людства, значущості захисту демократії та свободи, посилила розуміння важливості сучасних цивілізаційних цінностей. Підтримувана майже усім цивілізованим світом боротьба України проти російської агресії по-новому віддзеркалила особливості та суперечності міжнародних процесів. Ця боротьба стимулювала оновлення вже існуючих і створення нових союзів та інститутів, скоригувала пріоритети, партнерські відносини, рівень прийнятності компромісів[1]. Без України ці питання сьогодні не вирішуються, нам не зможуть нав'язати те, чого ми не хочемо. Питання реальної, активної суб'єктності у світовому політичному процесі України як держави принципово вирішено. Ми довели це кров'ю наших воїнів у битві з "другою армією світу".

Серед країн Заходу також неухильно зростає усвідомлення того, що для міжнародної безпеки необхідно, аби Україна остаточно перемогла росію та відновила контроль над усіма тимчасово окупованими територіями. Світ буде у безпеці лише тоді, коли росія остаточно змириться із тим, що вона має жити у своїх власних кордонах[2]. Така позиція остаточно перетворює "колективний Захід" на повноцінного, активного суб'єкта воєнно-політичних відносин в російсько-українській війні.

Аналогічно, дедалі серйозніше сприймаючи російську неадекватність – особливо безпрецедентний ядерний шантаж – навіть "обережні" країни Сходу – Туреччина, Індія та Китай поступово займають все більш активну позицію щодо російсько-українського протистояння.

Натомість росія фактично втрачає міжнародну суб'єктність, поступово перетворюючись із глобального актора на державу-маргінала, здатну лише до

[1] Геополітичні та геоекономічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі / Наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Центр Разумкова, 2022. – URL: https://tinyurl.com/2f4k9974

[2] Волкер К. Західна стратегія для України. Як перемогти у війні // Новое время. – 2022 р., 28 вересня. – URL: https://bit.ly/3CgQ9PC.

деструктивних дій та шантажу. Це відповідним чином позначається також на тих небагатьох міжнародних структурах, де вона все ще домінує, – передусім СНД, ЄврАзЕС та ОДКБ.

Воєнно-політичні цілі протиборчих сторін

Цілі **України** у воєнному протистоянні з росією залишалися принципово незмінними: повне відновлення територіальної цілісності та суверенітету країни у міжнародно визнаних кордонах; недопущеня "заморожування" війни та переведення її на тліючий конфлікт; створення воєнно-політичних умов для зниження військового потенціалу росії; забезпечення життєдіяльності держави в умовах постійної російської військової загрози; розбудова ЗС України, здатних самостійно протистояти російській армії; створення дієвої та ефективної системи міжнародних гарантій безпеки нашої держави. Це є твердою та незмінною позицією України: ми маємо повернути всі свої тимчасово окуповані території, і лише тоді можна буде говорити про закінчення війни.

Динаміка вересневих політичних подій в **росії** опосередковано свідчить про парадокс. З одного боку, стратегічні амбіції кремля щодо знищення України як національної держави залишаються принципово незмінними. З іншого боку, все суворіша міжнародна ізоляція росії та все значущіші невдачі її "спеціальної військової операції" на території України, так чи інакше, змушують кремль переосмислювати стратегію своїх дій. Уже принципово не йдеться про "захоплення Києва та повалення української влади" – навіть у найгучніших рупорах російської пропаганди у вересні йшлося лише про "перегрупування", "скорочення лінії фронту" та "зайняття вигідніших позицій" на Харківщині, Луганщині, Донеччині та Херсонщині.

Остаточно втрачаючи стратегічну ініціативу, москва впродовж вересня поступово готувалася до підвищення політичних ставок у своїй битві за Україну. Організація та проведення під дулами автоматів т.зв. "референдумів" практично нікого не ввела в оману – навіть саме населення рф, і соціологічні дослідження достатньо чітко зафіксували цю об'єктивну реальність. Оголошення путіним фактично безпрецедентної "часткової мобілізації" (російській історії відомі лише мобілізації 1914 та 1941 рр.) стало фактичним визнанням безсумнівного провалу "спеціальної військової операції". Ініціатива кремля одночасно стала провальною спробою "суспільної (само)мобілізації" російського населення, коли відверто загарбницьку воєнну кампанію намагаються презентувати ледь не як "вітчизняну війну" із агресором. Але відносно обережно оголошена "часткова мобілізація" одразу породила зворотній ефект – дедалі масштабніший, майже масовий відтік молоді, її втечу за кордон – від Фінляндії та Балтії до Казахстану та Монголії. Статистика невблаганна: за офіційною статистикою Грузії, Казахстану, Монголії та Фінляндії чисельність громадян рф, які виїхали за

перший тиждень до цих країн після оголошення "часткової мобілізації", явно перевищила півмільйона.

Більше того, від росії поступово, але неухильно відвертаються та відсторонюються навіть її найближчі союзники та сателіти – починаючи з Вірменії та Білорусі, та закінчуючи Казахстаном та Киргизією, які поступово входять в зону глибокого інтересу Китаю.

Так, надаючи політичну, ідеологічну та навіть військову підтримку росії, самопроголошений білоруський президент лукашенко, дотримуючись "вірнопідданної" риторики стосовно "старшого брата", впродовж вересня достатньо вправно намагався уникнути безпосередньої участі зс **білорусі** у "спеціальній військовій операції" на території України.

У вересні адміністрація президента **США** Джо Байдена дотримувалась стриманої позиції в питанні військової підтримки Україні. З одного боку, Вашингтон виключав можливість прямої участі країн НАТО у війні проти росії навіть за умов використання останньою тактичної ядерної зброї проти України[3]. З іншого боку на тлі зростаючої ескалації з боку кремля серед американського політикуму поступово укріплюється підхід, що Україні необхідно надати все необхідне для перемоги над росією, включно з танками, авіацією та далекобійними ракетними системами. Показово, що в США суспільний запит на підтримку України є високим: близько 72% американців підтримують постачання більшої кількості зброї Україні, а 73% хотіли би бачити Україну в НАТО[4].

Заявка України на вступ до НАТО за пришвидшеною процедурою від 30 вересня 2022 року стала певним викликом для адміністрації Джо Байдена[5]. Вашингтон доволі стримано відреагував на це, обмежившись заявою про збереження політики "відкритих дверей" НАТО[6]. Радник президента США з національної безпеки Джейк Салліван заявив, що питання членства України в Північноатлантичному Альянсі має вирішуватися в "інший час", а наразі більш актуальним є надання їй підтримки для боротьби з російською агресією[7]. Президент Джо Байден також обмежився запевненнями, що США надалі підтримуватимуть зусилля України щодо відновлення контролю над територіями, захопленими росією[8].

---

[3] Сидоренко С. Якою буде відповідь Заходу на ядерний удар РФ по Україні. Аналіз варіантів та сценаріїв // Європейська правда. – 2022, 24 вересня. – URL: https://bit.ly/3RmO2OF.

[4] Гетьманчук А. Загроза від Трампа, і не лише. Як вплинуть на Україну вибори-2022 у США // Європейська правда. – 2022 р., 21 вересня. – URL: https://bit.ly/3SmdJAg.

[5] Lawmakers split on Ukraine's new NATO bid // Politico. – 2022, September 30. – URL: https://politi.co/3Ru1PmB.

[6] Держсекретар США прокоментував заявку України на вступ до НАТО // Європейська правда. –2022, 30 вересня. – URL: https://bit.ly/3C2kUq6.

[7] Білий дім: вступ України в НАТО треба вирішити «в інший час» // Європейська правда. –2022, 21 вересня. – URL: https://bit.ly/3LUOUJf.

[8] Statement from President Biden on Russia's Attempts to Annex Ukrainian Territory // The White House. – 2022, September 30. – URL: https://bit.ly/3E4xSXe.

Велика Британія. Уряд Ліз Трасс приділяв велике значення новим партнерським відносинам з країнами Центральної та Східної Європи. На думку нової очільниці британського уряду, місце скомпрометованих та недієздатних міжнародних інституцій мають посісти невеликі коаліції держав. Зокрема, успішним досвідом є взаємодія Британії з державами Північної Європи, Балтії, Центральної та Східної Європи у справі підтримки й допомоги Україні у протидії російській агресії[9].

Відповідно, новий уряд став ще прихильнішим до підтримки України. Прем'єрка Ліз Трасс пообіцяла продовжувати та збільшувати військову допомогу Україні так довго, як це буде необхідно. Вона закликала лідерів країн не йти на будь-які компроміси на користь рф, попри труднощі через захмарні ціни на енергоносії[10].

Таким чином, цілі Великої Британії у російсько-українській війні збігаються з цілями України – досягнути стратегічної поразки путіна у його загарбницькій війні проти України, максимально послабити росію та її вплив у Європі, добитися повного витіснення рф зі Східної Європи.

"Трикутник" **Київ-Лондон-Варшава** почав виступати дієвим майданчиком для координації дій сторін щодо росії. 22 вересня міністри закордонних справ України Дмитро Кулеба, Польщі Збігнєв Рау та Великобританії Джеймс Клеверлі зустрілися у тристоронньому форматі на полях 77-ї сесії ГА ООН. У спільній підсумковій заяві міністри "засудили подальшу мобілізацію сил в росії, що лише відкидає можливість встановлення миру", та зафіксували домовленість: по-перше, продовжувати непохитну підтримку України з боку Польщі та Великої Британії в протидії агресії росії до перемоги України; по-друге, розробити пропозиції щодо довготривалої підтримки України, аби допомогти їй попереджати та відбивати майбутні напади; по-третє, розвивати тристороннє співробітництво, зокрема зміцнювати оборонні спроможності трьох країн та східного флангу НАТО[11].

Вересневі події не змінили також підходу **НАТО**: Альянс не є стороною конфлікту, але водночас надає всебічну підтримку Україні, щоб вона могла реалізувати своє право на самооборону. Окрім цього, цілями НАТО є локалізація російсько-української війни, запобігання переростання останньої у конфлікт ширшого масштабу, протидія російській гібридній агресії у Європі. Під час зустрічі з державним секретарем США Ентоні Блінкеним 9 вересня Єнс Столтенберг наголосив, що союзники мають бути готові до довготривалого

[9] Зовнішньополітичні пріоритети нового уряду Великої Британії // Національний інститут стратегічних досліджень. –2022, 13 вересня. – URL: https://bit.ly/3E3UuXR.
[10] Прем'єрка Британії про ядерний шантаж Путіна: Це не спрацює // Європейська правда. – 2022, 22 вересня. – URL: https://bit.ly/3BRafP3
[11] Україна, Польща й Британія у форматі тристороннього альянсу обговорили протидію російській агресії // Європейська правда. –2022, 22 вересня. – URL: https://bit.ly/3LR3uRT.

протистояння з рф. Тому НАТО контактує з оборонно-прмисловими комплексами країн-членів, щоб забезпечити як потреби України, так і власні потреби[12].

16 вересня у Таллінні відбулося засідання **Військового комітету НАТО**, на якому командувачі збройних сил союзників (і в т.ч. Фінляндії та Швеції) обговорили питання поточних реалій російсько-української війни[13] та стратегічного розвитку Альянсу. На відкритті заходу президент Естонії Алар Каріс заявив, що найбільш ефективною стратегією європейської безпеки стримування росії в економічному, політичному та військовому плані[14].

30 вересня Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг, назвав проведення окупантами т.зв. "референдумів" на території України найсерйознішою ескалацією з початку війни. Але фактично ухилився від відповіді на питання, чи підтримує він заявку України на вступ до Альянсу: "Рішення про членство мають ухвалювати всі члени НАТО, це рішення ухвалюється консенсусом. Зараз ми фокусуємось на негайній підтримці України, щоб вона захищалася від брутального вторгнення росії, і це головний фокус союзників НАТО"[15].

Європейський Союз. 14 вересня президентка Єврокомісії (ЄК) Урсула фон дер Ляєн виступила у Європарламенті зі знаковою промовою "Про становище Союзу" (State of the Union), в якій окреслила цілі ЄС у зв'язку з російсько-українською війною та глобальним протистоянням сил демократії та автократії: "Цю війну росія розв'язала не тільки проти України. Це – війна проти нашої енергетики, проти нашої економіки, проти наших цінностей. Це війна проти нашого майбутнього". Президентка наголосила на тому, що антиросійські санкції не будуть скасовані, а держави, які не погоджуються із цим рішенням, можуть відправляти платіжки путіну.

Принципово значущим сигналом стала також її заява про перспективи членства в ЄС: "Я хочу, щоб народи Західних Балкан, України, Молдови та Грузії знали: ви є частиною нашої родини, ви – майбутнє Євросоюзу, і наш Союз не є завершеним". У короткостроковій перспективі Єврокомісія ставить за мету створення єдиного ринку України та ЄС. Показово, що – вперше в історії – на церемонію щорічної промови очільника Європейської Комісії запросили іноземну гостю – першу леді України Олену Зеленську, яку зал Європарламенту привітав овоціями.

---

[12] Війна в Україні входить у критичну фазу - генсек НАТО // Європейська правда. –2022, 9 вересня. – URL: https://bit.ly/3xYILWE

[13] Генсек НАТО: ЗСУ показали себе дуже ефективними, але це ще не початок кінця війни // Європейська правда. – 2022, 16 вересня. – URL: https://bit.ly/3LZ2eMH

[14] Президент Естонії: не варто недооцінювати загрозу, яка виходить з Росії // Європейська правда. – 2022, 16 вересня. – URL: https://tinyurl.com/yc6esfcp

[15] Press point with NATO Secretary General Jens Stoltenberg // North Atlantic Treaty Organization. – 2022, September 30. – URL: https://bit.ly/3dRA1el.

Німеччина та Франція. У Берліні та Парижі остаточно відмовилися від ідеї примусу України до миру з москвою, а меседжі про можливість мирного врегулювання конфлікту фактично зійшли з порядку денного цих країн.

Протягом вересня канцлер ФРН Олаф Шольц зробив серію жорстких заяв на адресу росії. Успіхи українського війська дали йому можливість заявити, що саме німецька зброя зіграла "вирішальну" роль у вересневому контрнаступі ЗС України на Харківщині[16]. Завдяки досягненням української армії на полі бою, протягом вересня Берлін оголосив про нові постачання важкого озброєння в Україну[17]. 13 вересня канцлер О. Шольц у телефонній розмові з путіним закликав останнього до переговорів, повного виведення російських військ з України та повазі її територіальної цілісності та суверенітету. Німецький канцлер також заявив путіну, що будь-які подальші анексійні кроки росії "не залишаться без відповіді і не будуть визнані за жодних обставин"[18].

Під час конференції Бундесверу в Берліні 16 вересня канцлер ФРН визнав, що реакція на протиправну анексію росією Криму у 2014 році мала б бути іншою, адже в такому разі ідея повномасштабного нападу на Україну, можливо, "не заволоділа б так сильно помислами президента володимира путіна"[19]. Виступаючи на 77-ій сесії ГА ООН 21 вересня, Шольц категорично виступив проти закінчення російсько-української війни на умовах кремля і назвав дії путіна "кричущим імперіалізмом"[20].

Знаковим був також виступ на ГА ООН президента **Франції** Емануеля Макрона, який зазначив, що агресія росії проти України ознаменувала "повернення до епохи імперіалізму та колоній". Президент Е.Макрон зазначив, що світ опинився перед вибором між "війною та миром", а "ті, хто сьогодні мовчить, служать – проти власної волі чи таємно з певною співучастю – справі нового імперіалізму"[21]. Спроби росії провести т.зв. "референдуми" Макрон назвав "провокацією" та "цинізмом", зазначивши, що росія повинна піти з території України та дотримуватися визнаних кордонів[22].

Достатньо чітку позицію займає щодо війни в Україні **Польща**. Польський міністр закордонних справ Збігнєв Рау закликав посилити всебічну допомогу

[16] Шольц: Німецька зброя відіграла вирішальну роль у недавніх успіхах України // Європейська правда. – 2022, 15 вересня. – URL: https://bit.ly/3UR5ttB.
[17] Militärische Unterstützungsleistungen für die Ukraine // Die Bundesregierung. – 2022, September 30. – URL: https://bit.ly/3SujSdQ.
[18] Шольц вперше з травня поговорив з Путіним: закликав до виведення військ і переговорів // Європейська правда. – 2022, 13 вересня. – URL: https://bit.ly/3CjscHE.
[19] Die aktuelle Lage im Live-Ticker // Bild. – 2022, September 13. – URL: https://bit.ly/3dR3SDF.
[20] Шольц на Генасамблеї ООН: ми не приймемо мир на умовах Росії // Європейська правда. – 2022, 21 вересня. – URL: https://bit.ly/3URlijR.
[21] Макрон: нейтральні щодо війни в Україні країни стають співучасниками Росії // Європейська правда. – 2022, 21 вересня. – URL: https://bit.ly/3BWjCgC.
[22] Guerre en Ukraine : Emmanuel Macron dénonce «un retour à l'âge des impérialismes et des colonies» à la tribune de l'ONU // Franceinfo. – 2022, September 20. – URL: https://bit.ly/3dVF90Q.

Україні: “Ми повинні підтримувати Україну швидко і більше, … Але мене турбують країни Європейського Союзу, які хочуть надати менше допомоги і набагато пізніше. Настав час покласти край такій пасивності”[23]. Невдовзі заступник очільника МЗС Республіки Польща Марцин Пшидач заявив, що в інтересах Європи стримувати Росію, а ті, хто хотів з нею діалогу, руйнують європейську єдність. Політик наголосив, що стримувати Росію – в інтересах усієї Європи, і ті, хто вимагав діалогу з Росією, повинні усвідомлювати, що подібні спроби не приведуть до стабільного миру в Європі[24].

Польське керівництво також миттєво відреагувало на “підвищення ставок” росією. Так, очільник МЗС Польщі заявив, що НАТО може вдарити по росії ракетами та авіацією**,** якщо рф застосує ядерну зброю проти України[25]. Президент Польщі Анджей Дуда на 77-й Генасамблеї ООН наголосив, що росії доведеться виплатити Україні військові репарації[26].

Консолідованою залишається позиція країн **Балтії**.

Як відзначав Міністр оборони України Олексій Резніков, **Латвія** є одним із найбільших військових донорів для України на душу населення[27]. Дуже промовистим прикладом політичної підтримки України з боку **Латвії** є також заклик до початку переговорів про вступ України в ЄС, який зробив президент Латвії Егілс Левітс після зустрічі з президентом України Володимиром Зеленським 10 вересня[28].

Спікер Сейму **Литовської** Республіки Паулюс Саударгас заявив, що “допомога Україні – це не тільки прагматичний вибір Заходу, але й вибір між демократією і тоталітаризмом”[29]. Голова МЗС Литви Габріелюс Ландсбергіс виступив проти переговорів з росією, оскільки війна має закінчитися капітуляцією путіна. А також глава литовського зовнішньополітичного відомства закликав до прискореної інтеграції України до НАТО та ЄС[30].

Військову та політичну підтримку Україні надавала також **Чехія**, яка не зменшила допомогу Україні попри усі погрози путіна. Проте, 3 вересня близько

---

[23] У Польщі закликали Євросоюз підтримувати Україну «якомога більше і швидше» // Обозреватель. – 2022, 1 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5n7v3es7

[24] В МЗС Польщі звинуватили у руйнуванні європейської єдності тих, хто хотів діалогу з РФ // Європейська правда. – 2022, 12 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5cb8s3h3

[25] Польща не виключає участь військ НАТО у війні в Україні після ядерного удару росії. // 24 Канал. – 2022, 29 вересня. – URL: https://tinyurl.com/365kh32t

[26] Польща в ООН: Росія має виплатити Україні репарації, бо немає справедливості без компенсацій. // Inshe.tv. – 2022, 21 вересня. – URL: https://tinyurl.com/a238mzdz

[27] Додаткова військова допомога від Латвії вже в дорозі, - Резніков // Цензор. Нет. – 2022, 16 вересня. – URL: https://censor.net/ua/n3367458

[28] У Латвії закликали до початку переговорів про вступ України в ЄС // UAINFO.org. – 2022, 10 вересня. – URL: https://tinyurl.com/e74r7r32

[29] В интересах Запада помочь Украине победить в войне как можно скорее – вице-спикер Сейма Литвы // GuildHall. – 2022, 10 вересня. – URL: https://tinyurl.com/mpu3zrw6

[30] Глава МЗС Литви: ніяких переговорів з Путіним, війна має закінчитися його капітуляцією // Українська правда. – 2022, 11 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2699kbaw

70 тис. людей зібралися у центрі Праги на демонстрацію проти уряду Чехії, а також із вимогою до діалогу з росією. Прем'єр-міністр Петр Фіала заявив, що демонстрація ініційована силами, які заявляють про свою проросійську позицію та виступають проти інтересів Чехії[31]. Пізніше очільник чеського уряду запевнив у подальшій допомозі Україні та зазначив, що ця підтримка не зменшилася: "Підтримувати Україну треба всіма силами. Бо путін піде далі. І це не перебільшення, що ви воюєте сьогодні і за нас – європейців"[32].

21 вересня президент Чехії Мілош Земан дещо несподівано виступив із заявою, у якій закликав країни-партнери на тлі оголошення росією мобілізації ще більше посилити допомогу Україні[33].

16 вересня новопризначений міністр закордонних справ **Словаччини** Растіслав Касер запевнив українського колегу Дмитра Кулебу, що його країна допомагатиме Україні до перемоги над росією[34]. А президентка Словацької Республіки Зузана Чапутова на ГА ООН заявила: "Усі ми повинні стати голосом України. Голосом, який буде продовжувати говорити про злочини росії в Україні, щоб нікому не було дозволено чинити такі звірства. Володимир путін сподівався захопити Україну і злякати всіх нас, він не досяг успіху. Про це говорять успіхи на полі бою в Україні"[35]. Проте, послідовній підтримці України з боку Словаччини заважає неоднозначна громадська думка[36]: більше половини словаків наразі схиляється до перемоги росії, а п'ята частина – хоче однозначної перемоги росії. Лише третина населення прагне перемоги України.[37].

Позиція **Угорщини** щодо російсько-української війни не змінилася. Ця країна декларує "нейтральність" щодо вторгнення рф, під різними безглуздими приводами відмовляється від надання військової підтримки, підтримує теплі відносини з москвою, за що отримує знижки на енергоносії. Риторика прем'єра Угорщини зводиться до звинувачень Києва і закликів "припинити війну"[38].

На закритій партійній зустрічі 10 вересня прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан говорив про те, що він намагатиметься завадити Євросоюзу продовжити

---

[31] У Празі 70 000 людей вийшли на протест проти відмови уряду співпрацювати з росією // Слово і діло. – 2022, 3 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5y32k8fp

[32] Україну треба підтримувати всіма силами, бо Путін піде далі, - прем'єр Чехії Фіала під час зустрічі з Кличком // Цензор.нет. – 2022, 17 вересня. – URL: https://tinyurl.com/v4jexxm4

[33] Президент Чехії закликав збільшити допомогу Україні. // Укрінформ. – 2022, 21 вересня– URL: https://tinyurl.com/3tepwjv3

[34] Словаччина допомагатиме Україні до перемоги над росією: Кулеба поговорив з новим головою МЗС // Укрінформ. – 2022, 16 вересня. – URL: https://tinyurl.com/mwws68av

[35] Президентка Словаччини - до Генасамблеї ООН: Усі ми повинні стати голосом України. // Укрінформ. – 2022, 21 вересня. – URL: https://tinyurl.com/yp5f5yfj

[36] Дячук В**.** Спецоперація «Українці нам не друзі»: як проросійські сили організовують антиукраїнський рух у Європі // ІнфоПост. – 2022, 16 вересня. – URL: https://tinyurl.com/yzsjhct2

[37] Більшість населення Словаччини хоче перемоги Росії у війні – опитування, // Українська правда. – 2022, 15 вересня. – URL: https://tinyurl.com/mwd5n35a

[38] Веселовський А. Угорщина і Румунія: як Україні бути з несхожими сусідами // Радіо Свобода. – 2022,, 10 вересня. – URL: https://tinyurl.com/523nbm7w

санкції проти росії ще на півроку. За оцінкою Орбана, втручання західних держав у війну росії проти України вивело цю конфронтацію за межі локального конфлікту. А запровадженням санкцій проти росії, на його думку, ЄС робить гірше лише собі. Політик навіть "спрогнозував", що війна продовжиться до 2030 року, а Україна "втратить третину або половину своїх територій"[39].

Ці заяви збіглися в часі із загостренням фінансової суперечки Будапешта з Брюсселем. Європарламент 15 вересня більшістю голосів проголосував за "проміжну" доповідь та закликав Раду ЄС визначити "наявність реального ризику серйозного порушення Угорщиною цінностей, на яких заснований Євросоюз"[40]. Європейська комісія запропонувала призупинити виділення Угорщині 7,5 млрд з фондів ЄС через ситуацію із забезпеченням демократичних прав у цій країні та можливістю нецільового використання коштів[41].

Зрештою, під тиском Брюсселя 18 вересня Угорщина пообіцяла виконати всі свої зобов'язання перед Європейською комісією, щоб розблокувати фінансування ЄС[42]. А 20 вересня глава МЗС Угорщини Петер Сійярто заявив, що ЄС повинен припинити підготовку 8-го пакету санкцій, оскільки це лише поглибить кризу енергопостачання[43].

Також Угорщина відмовилася підтримати санкції ЄС проти росії, які можуть перервати постачання ядерної енергії[44]. Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан заявив, що шукатиме фінансування в іншому місці, якщо Брюссель не виплатить кошти з фондів ЄС[45].

Промовистою акцією Угорщини на підтримку росії стало повторне блокування офіційним Будапештом внесення до санкційних списків Євросоюзу предстоятеля російської православної церкви патріарха кирила під приводом того, що "жоден релігійний лідер не повинен бути внесений до списку санкцій"[46].

Україна-Молдова-Румунія. 15 вересня міністри закордонних справ України Дмитро Кулеба, Молдови Ніку Попеску та Румунії Богдан Ауреску в

---

[39] Угорський прем'єр знову оскандалився проросійським прогнозом та намагався «відмити» кремль від крові // Експрес. – 2022, 18 вересня. – URL: https://tinyurl.com/4wdavxur; Закони за 7,5 млрд євро. Як Орбан отримає гроші ЄС і продовжить "війну" за розпад Союзу // Європейська правда. – 2022, 20 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3d8fw6av.

[40] Висоцька Т. Угорщина – більше не демократія. Але чи матиме це наслідки для Орбана? // Європейська правда. – 2022, 15 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3m6bwa4t

[41] Угорський прем'єр знову оскандалився проросійським прогнозом та намагався «відмити» кремль від крові // Експрес. – 2022, 18 вересня. – URL: https://tinyurl.com/4wdavxur

[42] Угорщина каже, що виконає свої зобов'язання і ЄС не заблокує їй мільярди євро // Українська правда. – 2022, 18 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2p8dx5n7

[43] ЄС має припинити розмови про нові санкції проти РФ - глава МЗС Угорщини // Європейська правда. – 2022, 20 вересня. – URL: https://tinyurl.com/4avcfeda

[44] Угорщина не підтримає жодних санкцій проти Росії у сфері атомної енергетики – Сійярто // Європейська правда. – 2022, 26 вересня. – URL: // https://tinyurl.com/bd8mutpf

[45] Орбан: якщо Брюссель не віддасть те, що належить Угорщині, ми звернемося до інших // Європейська правда. – 2022, 26 вересня. – URL: https://tinyurl.com/mvkcm6yr

[46] Воронцова О. Угорщина вдруге рятує путінського патріарха від санкцій ЄС. // Главком – 2022, 29 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2nj9mexr

Одесі домовилися про запуск тристороннього формату взаємодії. Ця міністерська зустріч стала першою в історії тристоронніх відносин між країнами-сусідами. Міністри підтвердили підтримку України в боротьбі проти росії, засудили російську агресію, а також сприяння Києву й Кишиневу на шляху євроінтеграції[47].

У Румунії набули певного розголосу слова колишнього очільника МЗС Андрія Марги 17 вересня про те, що, Україна знаходиться в "неприродних кордонах" і має поступитися частиною своєї території на користь росії, Угорщини, Польщі та Румунії. Реакція МЗС Румунії була швидкою й однозначною: позиція Марги "зухвало суперечить" офіційній позиції Бухареста та основоположним принципам міжнародного права, натомість румунський уряд продовжує підтримувати територіальну цілісність і суверенітет України в межах її міжнародно визнаних кордонів[48].

21 вересня Президент Румунії Клаус Йоганніс на засіданні 77-ї сесії Генасамблеї ООН заявив, що війна, розв'язана росією проти України, спричиняє неприпустимі порушення норм та принципів міжнародного права, зокрема основних прав людини. Президент Румунії підкреслив, що треба діяти негайно та підтримати усіх, хто бореться за свободу й демократію[49].

Голова МЗС Молдови Ніку Попеску заявив, що удари рф по ядерних об'єктах України ставлять під загрозу життя всіх жителів східноєвропейського регіону. Попеску рішуче засудив удар по Південноукраїнській АЕС на півдні Миколаївської області, всього за 200 км від молдовського кордону[50]. Офіційний Кишинів також засудив плани росії провести т.зв., "референдуми"[51]. Водночас, у Молдові продовжує активно працювати російська пропаганда і, зокрема, російське телебачення, – а через це "інформаційно Молдова залишається достатньо уразливою до російського втручання"[52]. Більше того, президентка Молдови Мая Санду вважає, що на тлі повномасштабної війни росії проти України існує великий ризик порушення молдовського нейтралітету, і країна повинна мати можливість оборонятися[53].

---

[47] Україна, Молдова й Румунія запускають новий тристоронній формат взаємодії, // Українська правда. – 2022, 15 вересня. – URL: https://tinyurl.com/24khybeh

[48] Лубенець Г. У Бухаресті різко прокоментували слова румунського політика щодо поділу України // Телеграф. – 2022, 18 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2v2ttw7r

[49] Президент Румунії: Агресія рф проти України впливає на сталий розвиток у всьому світі. // Укрінформ. – 2022, 21 вересня. – URL: https://tinyurl.com/bdfa33x6

[50] Глава МЗС Молдови засудив РФ після удару по Південноукраїнській АЕС, // Європейська правда. – 2022, 18 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5cvvj4km

[51] Молдова засудила план рф анексувати окуповані території України шляхом проведення псевдореферендумів. // Цензор.нет. – 2022, 21 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3aw5uwph

[52] Молдова залишається інформаційно й енергетично залежною від росії – посол України. // Укрінформ – 2022, 22 вересня. – URL: https://tinyurl.com/4d7hs7by

[53] Президентка Молдови: якщо наш нейтралітет порушать, ми повинні захищатися. // Європейська правда. – 2022, 28 вересня. – URL: https://tinyurl.com/mr48bmr4

Підтримує Україну і **Болгарія**, міністр оборони якої сподівається, що український контрнаступ переверне хід війни[54]. Проте, громадська думка у цій країні більшою мірою звертає увагу на надмірне підвищення цін, ніж на ескалацію війни в Україні[55].

Сербія не визнає результати "референдумів" про анексію росією самопроголошених "днр"/"лнр", а також інших окупованих районів України. Голова МЗС Сербії Нікола Селакович заявив, що визнання цих "референдумів" суперечить державним та національним інтересам Сербії[56]. Президент Сербії пояснив таку позицію тим, що Сербія захищає власну територіальну цілісність, і в її інтересах захищати територіальну цілісність міжнародно визнаних держав[57].

Натомість лідер боснійських сербів і член президії Боснії і Герцеговини Мілорад Додік у Москві на зустрічі з Путіним 20 вересня заявив, що війна в Україні є прямим наслідком розширення НАТО, а реальна мета американців та європейців у цій війні – стримування та знищення рф. Він назвав росію "найважливішим дипломатичним союзником Республіки Сербської"[58].

Позиція **Туреччини** щодо російського вторгнення в Україну залишалася складною та неоднозначною. Президент Туреччини Р. Ердоган прагнув вести активний посередницький діалог зі сторонами конфлікту. "Туреччина дотримується збалансованої політики щодо України та росії, і так буде надалі. Анкара виступає за якнайшвидше припинення вогню в Україні. Однак нинішні процеси свідчать, що війна не скоро закінчиться… Туреччина під час оцінки цих причин виступає за те, щоб вислухати тут обидві сторони як країна, яка дотримується збалансованої політики. Ось чому у нас є наполегливе бажання звести разом цих лідерів," – заявив Р. Ердоган під час візиту до Хорватії 8 вересня[59]. Саме Туреччина залишається головним посередником між "колективним Заходом" та росією. Показовим є заклик Р. Ердогана на сесії ГА ООН 20 вересня: "Конфлікт загострюється, і ми докладаємо величезних зусиль для того, щоб війна завершилася шляхом захисту територіальної цілісності та суверенітету України раз і назавжди… Нам потрібен гідний вихід із цієї кризи, і це можливо лише через дипломатичне рішення" [60].

---

[54] Болгарський міністр оборони сподівається, що Україна переверне хід війни. // Новини Болгарії українською мовою – 2022, 12 вересня. – URL: https://tinyurl.com/33x5mz7v

[55] Болгари вважають високі ціни небезпечнішими за війну в Україні – опитування. – // Європейська правда. – 2022, 23 вересня. – URL: https://tinyurl.com/y2pxe6fh

[56] Сербія не визнає результатів "референдумів" рФ в Україні: подробиці. // Перший Блогпост. – 2022, 26 вересня. – URL: https://tinyurl.com/4f7syx8r

[57] Сербія не визнає результатів "референдумів" рФ в Україні: подробиці. // Перший Блогпост. – 2022, 26 вересня. – URL: https://tinyurl.com/4f7syx8r

[58] Лідер боснійських сербів підтримав війну Путіна в Україні і пропаганду РФ про неї. // Європейська правда. – 2022, 20 вересня. – URL: https://tinyurl.com/ja56tbdu

[59] Ердоган погодився з заявою Путіна, що зерно з України "іде в багаті країни, а не в бідні" // Економічна правда. – 2022, 8 вересня. – URL: https://tinyurl.com/yc46cnum

[60] Туреччина докладає величезних зусиль для того, щоб війна завершилася шляхом захисту територіальної цілісності та суверенітету України раз і назавжди – Ердоган // Інтерфакс. – 2022, 20 вересня. – URL: https://tinyurl.com/yckzzpw7

Підтримуючи Україну на політичному (Анкара не визнала російську анексію тимчасово окупованих територій України), гуманітарному (посередницькі дії при укладанні "зернової угоди" та при проведенні обміну полоненими) та військовому (постачання БпЛА "Байрактар ТБ2") напрямках, турецький уряд, водночас, не приєднався до міжнародних санкцій проти росії та продовжив торговельні стосунки з рф. Так, на початку вересня президент Р. Ердоган підтримав позицію путіна у намаганні перегляду положень "зернової угоди", коли той заявив, що "поставки зерна з України здійснюються до розвинених, а не до найбідніших країн" та виступив з критичною заявою щодо позиції Заходу у визначенні причин виникнення та затягування війни: "Я відкрито заявляю про помилковість позиції Заходу щодо війни рф в Україні. Тому що дії Заходу, засновані на провокуванні сторін. Заявляють про військову підтримку. Однак за фактом, скільки є на Заході старої зброї та металолому, відправляють в Україну"[61].

Оцінка рішення путіна провести т. зв. референдуми на тимчасово окупованих територіях України з боку Р. Ердогана була відповідною: "Ми стурбовані спробами провести односторонні референдуми на частинах України під російським контролем. Такий нелегітимний fait accomplis (звершений факт) не буде визнаний міжнародною спільнотою. Навпаки, це ускладнить зусилля з пожвавлення дипломатичного процесу та поглибить нестабільність"[62]. Наприкінці вересня, через недолугі дії росії, Р. Ердоган вже заговорив про необхідність повернення захоплених росією територій Україні, аби полегшити переговорний процес[63].

Попри окремі "нейтральні" заяви керівництва **Ірану** щодо російсько-української війни, офіційний Тегеран в цілому дотримується проросійського вектору зовнішньої політики та використовує росію в якості противаги США та ЄС на Близькому Сході. У відповідь Сполучені Штати Америки посилили санкційний тиск на Іран. Зокрема, під санкції потрапили три іранські компанії з виготовлення БпЛА, які поставили дрони-камікадзе до росії, для їх використання у війні росії проти України[64].

Ключові воєнно-політичні події, процеси, їх сутність

30 вересня між в. путіним і т.зв. "главами" тимчасово окупованих територій Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей були підписані

[61] Захід дотримується помилкової позиції, надаючи Україні зброю, - Ердоган // Цензор.нет. – 2022, 7 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2p99hb92

[62] Туреччина засудила "референдуми" на окупованих територіях – "ускладнять дипломатичний процес" // Європейська правда. – 2022, 21 вересня. – URL: https://tinyurl.com/9j4r9af7

[63] Більшість литовців на президентських виборах підтримали би Грибаускайте або чинного президента // UA.NEWS. – 2022, 20 вересня. – URL: https://tinyurl.com/32emxtuk

[64] US sanctions Iranian drone producers for sending drones to Russia for use in Ukraine // CNN. – 2022, September 8. – URL: https://tinyurl.com/4zj5w8u3

договори щодо "приєднання" цих регіонів до складу рф. Церемонії передувала промова путіна, у якій було подано політико-ідеологічне обґрунтування спроби цієї анексії, позиції рф у конфронтації із Заходом та, фактично, окреслено подальші плани кремля у війні проти України. Документи було ухвалено на основі заздалегідь сфальсифікованих результатів т.зв. "референдумів" 23-27 вересня, проведення яких принципово суперечило усім нормам та принципам демократії та права. Адже соціологічні дані засвідчили, що у будь-яких чесних та прозорих опитуваннях, плебісцитах чи референдумах абсолютна більшість населення будь-якого регіону Півдня і Сходу України вважають себе громадянами української держави. Прискорене проведення т.зв. "референдумів" та подальша анексія фактично стали реакцією на успішне здійснення контрнаступу Сил оборони України у Харківській та півночі Донецької області, наслідком чого, зокрема, стало визволення міст Куп'янськ та Ізюм[65].

30 вересня на засіданні РНБО під головуванням Президента України було розглянуто питання щодо забезпечення колективної безпеки України та євроатлантичного простору. Окремо було розглянуто заходи щодо активізації стратегії ядерного стримування росії з боку країн євроатлантичного простору, а також протидія гібридним загрозам, які несе країна-агресор[66].

Відповіддю на анексію окупованих областей України стало подання Україною заявки на вступ у пришвидшеному порядку до НАТО. "Ми маємо зафіксувати юридично все те, чого ми вже досягли фактично. Саме в Україні вирішується доля демократії в протистоянні з тиранією. Саме тут міцністю наших державних кордонів, ми можемо закріпити міцність кордонів усіх європейських держав. Ми можемо гарантувати, що ніхто більше не наважиться повертати війну на наш континент," – заявив Президент України В. Зеленський[67].

Європейська інтеграція України. 23 червня лідери ЄС зробили вагомий крок у питанні приналежності нашої держави до європейської родини, надавши Україні статус країни-кандидата в члени ЄС. А 5 вересня Україна вперше провела засідання Ради асоціації Україна-ЄС у новому статусі[68]. Сторони обговорили двосторонній порядок денний, зокрема виконання Угоди про асоціацію та поточний стан співпраці між Україною та ЄС.

---

[65] Ескалація агресії Росії проти України: політичні аспекти та перспективи // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2022, 03 жовтня. – URL: https://tinyurl.com/3tx4wxvn

[66] Президент провів засідання РНБО, на якому було розглянуто питання щодо забезпечення колективної безпеки України та євроатлантичного простору // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2022, 30 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2996f2vv

[67] Ми робимо свій визначальний крок, підписуючи заявку України на вступ у пришвидшеному порядку до НАТО – звернення Президента Володимира Зеленського // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2022, 30 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3du9u86b

[68] Стефанішина О. Україна на шляху до ЄС: де ми є і куди рухаємося далі // Дзеркало тижня. – 2022, 07 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2p97n3pv

Прем’єр-міністр України Денис Шмигаль 8 вересня зустрівся у Брюсселі з президенткою Єврокомісії Урсулою фон дер Ляєн. Вони обговорили членство України в ЄС, митний безвіз та енергетичну кризу[69].

У свою чергу, 15 вересня, голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн прибула до Києва з робочим візитом, в ході якого зустрілася з Президентом України Володимиром Зеленським і Прем’єр-міністром України Денисом Шмигалем. Глава держави відзначив важливу роль ЄС у військовій і фінансовій підтримці України під час війни, зокрема, згадавши рішення Єврокомісії про виділення Україні траншу фінансової допомоги від Європейського Союзу у розмірі 5 млрд євро.

8 вересня Президент України Володимир Зеленський провів зустріч з Державним секретарем Сполучених Штатів Америки Ентоні Блінкеном. Під час розмови було відзначено важливість офіційного запуску програми ленд-лізу. Володимир Зеленський констатував конструктивну позицію США та особисто Ентоні Блінкена щодо питання демілітаризації ЗАЕС та висловив переконання, що росії має бути наданий “почесний” статус держави – спонсора тероризму. Сторони позитивно відзначили відновлення експорту українського збіжжя, що дає змогу запобігти свідомо спровокованій росією глобальній продовольчій кризі[70].

9 вересня Володимир Зеленський провів зустріч з Президентом Латвійської Республіки Егілсом Левітсом і Прем’єр-міністром Республіки Польща Матеушем Моравецьким, на якій обговорювалося питання створення спеціального хабу в Польщі, для ремонту військової техніки та навчання українських військових, а також допомога Латвії в реабілітації поранених українських військовослужбовців[71].

---

[69] До кінця 2022 року Україна розпочне переговори щодо членства в ЄС – Шмигаль // Інформаційне агентство ASPI. – 2022, 09 вересня. – URL: https://tinyurl.com/ycx5uw85

[70] Володимир Зеленський обговорив з Державним секретарем США подальшу підтримку України // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2022, 08 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3a6de7bw

[71] Глава держави зустрівся з Президентом Латвії та Прем’єр-міністром Польщі, які відвідали Київ // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2022, 09 вересня. – URL: https://tinyurl.com/bdzy259t

Ядерний шантаж. До приїзду місії Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) на початку вересня 2022 року, програма-максимум рф на Запорізькій АЕС полягала в тому, щоб загрозою ядерної катастрофи змусити Україну до капітуляції; приєднати ЗАЕС до енергосистеми рф; позбавити Україну 6 гВт електроенергії, підірвати таким чином її економіку та можливість експорту української електроенергії до ЄС[72].

1 вересня місія МАГАТЕ прибула в м. Енергодар та відвідала Запорізьку АЕС. 6 вересня МАГАТЕ оприлюднило офіційний звіт, у якому вказало, що з початку захоплення станції росіянами – у березні 2022 року – були суттєво порушені всі сім основ ядерної безпеки. Разом з тим місія агентства встановила, що наразі критичних ушкоджень, що впливали б на радіаційну безпеку, станції не завдано[73]. Того ж дня Рада безпеки ООН на запит росії розглянула ситуацію на Запорізькій АЕС. Генеральний секретар ООН Антоніу Ґутерреш закликав росію й Україну домовитися про створення зони безпеки на Запорізькій атомній електростанції[74].

У відповідь на заклик генерального секретаря ООН росія не зробила жодного кроку. Натомість Україна продовжувала докладати зусиль задля недопущення ядерної катастрофи. 11 вересня 2022 року усі енергоблоки Запорізької АЕС було переведено у “холодний” стан. 13 вересня було відновлено другу резервну лінію електропередачі до атомної електростанції. Водночас Генеральний директор МАГАТЕ Рафаель Маріано Гроссі знову наголосив на необхідності створення зони ядерної безпеки та захисту на Запорізькій АЕС. Рада керуючих МАГАТЕ 15 вересня ухвалила резолюцію із вимогою до росії припинити окупацію ЗАЕС[75].

Незважаючи на це, росія продовжила шантажувати весь світ загрозою ядерної катастрофи. Вночі 19 вересня російські війська обстріляли промислову зону уже Південноукраїнської АЕС, яка розташована на відстані понад 200 км від лінії фронту на півночі Миколаївщини.

30 вересня 50 країн-учасниць Генеральної конференції МАГАТЕ виступили зі спільною заявою, закликавши росію припинити ядерний шантаж і невідкладно створити захисну зону ядерної безпеки та фізичного захисту на ЗАЕС та навколо

[72] Шустер М. Нові старі виклики // UA South. – 2022, 14 вересня. – URL: https://tinyurl.com/24kcmc26
[73] МАГАТЕ оприлюднило звіт про ЗАЕС. Що в ньому // BBC News Україна. – 2022, 06 вересня. – URL: https://tinyurl.com/y3bv47dh
[74] Генсекретар ООН закликав домовитися про створення зони безпеки на Запорізькій АЕС // Радіо Свобода. – 2022, 06 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3jut2vzs
[75] МАГАТЕ вимагає від Росії вивести війська із ЗАЕС – резолюція // Українська правда. – 2022, 15 вересня. – URL: https://tinyurl.com/58xc7jj5

неї у спосіб, який забезпечить захист суверенітету і територіальної цілісності України.

Реакція Заходу на ядерний шантаж росії. У вересні 2022 року Білий дім виявив занепокоєність ядерною риторикою кремля, однак США не фіксували ознак того, що той готується застосувати ядерну зброю проти України. Попри підвищені ризики, порівняно з ситуацією раніше, загальна оцінка Пентагоном ядерних загроз із боку рф наприкінці вересня не змінилася[76]. Тривалий час у США були переконані, що путін вдасться до застосування ядерної зброї тільки тоді, коли побачить загрозу для своєї влади чи виникнуть обставини, які він вважатиме "екзистенційною загрозою" – в т.ч. стратегічна поразка в Україні.

Захід намагався подати президенту рф чіткий сигнал, що застосування ядерної зброї викличе дуже жорстку економічну й дипломатичну відповідь навіть з боку тих країн, які росія вважає дружніми, зокрема Індії та КНР[77].

Білий дім заявив, що серйозно сприймає ядерні погрози Путіна, але назвав таку риторику безвідповідальною. Втім, у своїй комунікації щодо можливої відповіді Заходу на ядерний удар росії Вашингтон свідомо зайняв позицію "стратегічної невизначеності". "Не треба. Не треба. Не треба. Ти зміниш ситуацію на цій війні у масштабах, не знаних із часів Другої світової", – звертаючись до путіна, заявив американський президент Джо Байден в інтерв'ю телеканалу CBS 16 вересня. Водночас він відмовився конкретизувати наслідки такого кроку[78]. Паралельно Вашингтон непублічно попередив кремль про те, що будь-яке застосування ядерної зброї буде мати "катастрофічні наслідки" для росії[79]. Держсекретар США Ентоні Блінкен пояснив, що США закликали російських чиновників "припинити розмови" про потенційне застосування ядерної зброї[80]. Речник Пентагону Патрік Райдер заявив, що погрози путіна застосувати ядерну зброю не вплинуть на військову підтримку України[81].

Подібну ж позицію зайняло і керівництво НАТО. "Вони (росія) знають, що будуть тяжкі наслідки. Я не буду ретельно розповідати про те, як саме ми відреагуємо. Це залежатиме від того, яку саме зброю масового ураження вони

[76] US believes it's unlikely Putin will use a nuclear weapon but threat has 'elevated' // CNN. – 2022, September 28. – URL: https://cnn.it/3SGgKel.
[77] Bender B. Calls grow for China and India to talk sense into Putin // Politico. – 2022, September 28. – URL: https://politi.co/3resKZ1.
[78] President Biden warns Vladimir Putin not to use nuclear weapons: «Don't. Don't. Don't.» // CBS News. – 2022, September 16. – URL: https://cbsn.ws/3SEgcpt.
[79] США попередили Кремль про "катастрофічні" наслідки за застосування ядерної зброї - Білий дім // Європейська правда. – 2022, 25 вересня. – URL: https://bit.ly/3rnxyep.
[80] Secretary Blinken answers: Would anyone in Russia stop Putin if he wanted to use nukes? // CBS News. – 2022, September 16. – URL: https://cbsn.ws/3BMEeri.
[81] Пентагон: ядерні погрози Путіна не вплинуть на підтримку України // Європейська правда. – 2022, 22 вересня. – URL: https://bit.ly/3UOjYhN.

можуть використати", – зазначив 23 вересня Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг[82].

У європейських столицях ядерна риторика путіна також викликала дещо неоднозначну реакцію та відчутне занепокоєння. Глава дипломатії ЄС Жозеп Боррель заявив: "Безумовно, це небезпечний момент, тому що російська армія загнана в кут, і реакція Путіна – погроза застосування ядерної зброї – це дуже погано"[83]. Канцлер Німеччини Олаф Шольц був ще більш прямолінійним: "Як і президент США Джо Байден, я хочу чітко сказати росії: облиште цю ідею!"[84]. Прем'єрка Британії Ліз Трасс назвала ядерні погрози путіна "бряцанням зброєю" й також заявила, що цей шантаж "не спрацює"[85].

Посол України у США Оксана Маркарова підсумувала реакцію Заходу наступним чином: "Путін не досягає своїми погрозами того, чого він хотів досягнути. Незважаючи на те, що всі уважно за цим стежать, допомога Україні зростає. І ніхто не лякається цього шантажу"[86].

Росія – "держава спонсор-тероризму". Станом на вересень до американського списку держав-спонсорів тероризму входять чотири держави: Північна Корея, Іран, Куба та Сирія. Але ще 28 липня Сенат США ухвалив резолюцію, яка закликає Держдепартамент визнати також росію державою-спонсором тероризму, через події в Чечні, Грузії, Сирії та Україні та вбивство Росією "незліченної безлічі невинних чоловіків, жінок і дітей".

У відповідь на рішення Сенату та постійні запити України, президент США Джо Байден 6 вересня заявив, що не підтримує визнання росії державою-спонсором тероризму[87]. У Вашингтоні не вважали такий крок ефективним, оскільки це може серйозно вплинути на здатність США доставляти гуманітарну допомогу на окуповані території України, а також поставить під загрозу зернову угоду. У Білому домі зазначили: "Це також підірвало б наші безпрецедентні багатосторонні умови, які були настільки ефективними у притягненні Путіна до відповідальності, а також могло б підірвати нашу здатність підтримувати Україну за столом переговорів"[88]. 15 вересня державний секретар США Ентоні Блінкен також підтвердив відсутність наміру уряду США визнавати росію

[82] Russia knows there will be severe consequences if nuclear weapons are used in Ukraine, NATO chief says // CNN. – 2022, September 23. – URL: https://cnn.it/3RmX4ey.
[83] Путін не блефує, ЄС має всерйоз поставитися до його ядерних погроз – Боррель // Європейська правда. – 2022, 24 вересня. – URL: https://bit.ly/3CgC6d1.
[84] Шольц застеріг Путіна від застосування ядерної зброї: облиште цю ідею // Європейська правда. – 2022, 28 вересня. – URL: https://bit.ly/3SBVZAo.
[85] Прем'єрка Британії про ядерний шантаж Путіна: Це не спрацює // Європейська правда. – 2022, 22 вересня. – URL: https://bit.ly/3BRafP3
[86] США серйозно ставляться до ядерних погроз РФ, посилають сигнали Кремлю – посол // Українська правда. – 2022, 29 вересня. – URL: https://bit.ly/3Cmqp4E.
[87] Russia should not be branded terrorism sponsor, Biden says // Reuters. – 2022, September 06. – URL: https://reut.rs/3LQy5iy.
[88] Білий дім пояснив, чому США не готові визнати Росію державою-спонсором тероризму // Радіо Свобода. – 2022, 06 вересня. – URL: https://bit.ly/3E3ATHs.

державою-спонсором тероризму. Він заявив, що влада працює над пошуками альтернативного рішення, яке дозволило б США на практиці застосовувати санкції, які були б у разі визнання рф державою-спонсором тероризму[89].

29 вересня міжнародна робоча група з питань санкцій проти росії (т.зв. група Єрмака-Макфола) підготувала документ під назвою "Справа про визнання російської федерації державою – спонсором тероризму". У документі наводяться фактичні дані, що підтверджують відповідність дій рф визначенню "тероризм". На практиці злочини росії в Україні фактично більші, ніж "спонсорування тероризму", оскільки головним виконавцем цих терористичних актів є російські збройні сили, ключова інституція російської держави. Експерти аргументують, що визнання росії державою – спонсором тероризму посилить тиск з метою включення її до чорного списку групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)[90].

Візові санкції ЄС проти рф. 9 вересня Рада ЄС остаточно схвалила рішення про призупинення спрощеного візового режиму з росією. Єврокомісарка із внутрішніх справ Ілва Йоганссон закликала держави-члени ЄС "ретельно переглянути" візи, які вони видавали громадянам росії, оскільки вони можуть загрожувати їхній національній безпеці, адже "війна проти України "є також загрозою нашій безпеці, й нам не треба бути наївними: мета путіна – знищити Європейський Союз"[91]. Латвія, Литва, Естонія, Польща, Чехія, Словаччина, Данія, Бельгія та Нідерланди припинили приймати від громадян росії документи на оформлення туристичних віз, залишивши їм можливість отримувати тільки візи певних категорії, включаючи гуманітарні. Крім того, країни Балтії та Польща прийняли рішення закрити вїзд російським туристам. Тому вже з 19 вересня громадяни рф з шенгенськими візами не змогли потрапити в Естонію, Латвію, Литву та Польщу.

Слідом за ЄС Федеральна рада Швейцарії на своєму засіданні 16 вересня повністю призупинила дію угоди про спрощення візового режиму з росією. Відтепер щодо громадян росії застосовуватиметься звичайна візова процедура. Таким чином, уряд Швейцарії ухвалив те саме рішення, що і ЄС, тим самим сприяючи єдиній загальноєвропейській візовій політиці [92].

Диверсія на "Північному потоці-1" та "Північному потоці-2". На тлі енергетичної кризи у Європі та скорочення російських поставок газу німецький

[89] США шукають альтернативу визнанню Росії державою-спонсором тероризму – Блінкен // Новое время. – 2022, 16 вересня. – URL: https://bit.ly/3LSrfZS.
[90] Правда має значення: група Єрмака-Макфола пояснює всі тонкощі визнання Росії державою – спонсором тероризму // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2022, 29 вересня. – URL: https://bit.ly/3dVJkd5.
[91] У ЄС остаточно затвердили «візове покарання» для росіян: почне діяти з понеділка // Економічна правда. – 2022, 09 вересня. – URL: https://bit.ly/3y3XHml.
[92] Switzerland ends fast-track visas for Russian nationals // Swiss.info. – 2022, September 16. – URL: https://bit.ly/3rjRz5C.

уряд Олафа Шольца пішов на безпрецедентні кроки, оголосивши у вересні про націоналізацію активів російських компаній “Роснєфть” і “Газпром” у ФРН для запобігання колапсу енергетичного сектора країни. Націоналізація була представлена як крок на користь безпеки ФРН, і тому не передбачала компенсацій з боку німецької влади російській стороні[93].

У вересні “Газпром” вимкнув “Північний потік-1”, і обсяг постачання газу впав до історичних мінімумів. 26 вересня стало відомо про різке падіння тиску в російському газопроводі “Північний потік-2”, а наступного дня з’явилися повідомлення про таку саму проблему на “Північному потоці-1”. 29 вересня берегова охорона Швеції повідомила про четвертий витік газу. Загалом у ці дні було зафіксовано три-чотири потужних витоки, сейсмологи заявили, що на маршрутах залягання трубопроводів сталися потужні підводні вибухи, а фахівці зафіксували кораблі вмс рф у районі місць витоку газу.

Пошкодження газопроводів викликало глибоке занепокоєння у штаб-квартирі НАТО, де пообіцяли рішучу відповідь у разі умисної атаки на критичну інфраструктуру членів Альянсу[94]. Данія та Швеція заявили про “навмисні дії”. Після певного зволікання США теж назвали ці події “свідомим актом диверсії”. Кремль натомість заперечив свою причетність до витоків газу, а путін звинуватив “англо-саксів” у “акті міжнародного тероризму”[95].

Аварії відбулися на тлі ескалації російської агресії проти України, напередодні початку опалювального сезону в Європі та відкриття альтернативного підводного газопроводу до Польщі з Норвегії у тому ж секторі Балтійського моря (Baltic Pipe).

Після аварій Європа втратила не лише найбільший газогін із росії, на який до війни ставила як на головне джерело газу на десятиліття, а й саму надію на постачання російського трубопровідного газу. Він уже коштував Європі понад пів трильйона євро, а зима ще навіть не почалася[96].

Водночас через пошкодження обох “потоків” росія вже остаточно програє весь регіон Балтійського моря в геостратегічному плані, адже саме там зосереджені значні газо- і нафтоекспортні проєкти останніх десятиліть[97].

---

[93] Німеччина націоналізує колишню «дочку» «Газпрому» – Spiegel // Економічна правда. – 2022, 22 вересня. – URL: https://bit.ly/3rmJJbK.

[94] НАТО: умисна атака на критичну інфраструктуру членів Альянсу зустріне рішучу відповідь // Європейська правда. – 2022, 29 вересня. – URL: https://bit.ly/3SOaWPY.

[95] Путін прокоментував витоки на газопроводах “Північний потік” // Українська правда. – 2022, 29 вересня. – URL: https://bit.ly/3SqY0jb; Путін звинуватив «англосаксів» в організації вибухів на “Північних потоках” // Еспресо ТВ. – 2022, 30 вересня. – URL: https://bit.ly/3Sw71Ys.

[96] Калмиков О. Диверсія чи аварія? “Північний потік” почав протікати одразу в трьох місцях // BBC News. Україна. – 2022, 27 вересня. – URL: https://bbc.in/3RrORpm.

[97] Ніцович Р. Росія грає ва-банк: які наслідки матимуть вибухи на “Північних потоках” // Європейська правда. – 2022, 30 вересня. – URL: https://bit.ly/3LV7d0V.

Саміт ШОС. 15-16 вересня 2022 р. в м. Самарканд (Узбекистан) відбувся 22-й саміт голів держав-членів Шанхайської організації співробітництва (ШОС). На важливість цієї події вказував передусім склад учасників (15 глав держав та керівники 10 міжнародних організацій), зокрема безпосередня (!) участь у заході лідерів росії, Китаю, Ірану, Індії, Пакистану, Туреччини, Білорусі та інших держав, а також значна кількість підписаних на заході міжнародних договорів і документів. Саміт став першим заходом ШОС, у якому Туреччина була представлена на рівні глави держави – Реджеп Таїп Ердоган взяв участь у саміті у статусі "особливого гостя". За результатами участі у саміті, Р. Ердоган заявив про намір Туреччини, яка наразі має статус "партнера по діалогу" ШОС, стати повноцінним членом цієї організації.

Лідер КНР Сі Цзіньпін напередодні саміту ШОС відвідав Казахстан, де зробив низку заяв про те, що Китай буде і "надалі рішуче підтримувати Казахстан у захисті незалежності, суверенітету і територіальної цілісності" та "категорично виступати проти втручання будь-яких сил у внутрішні справи" країни. Подібні заяви, що мали антиросійський підтекст, також додатково посилювали позиції китайської сторони напередодні перемовин Сі Цзіньпіна з путіним, які відбулися "на полях" саміту. В результаті лідер країни-агресора був змушений спочатку "пояснювати" китайській стороні свої позиції та підходи, а потім – дякувати "китайським друзям за збалансовану позицію у зв'язку з українською кризою". Не менш чітким був "меседж" путіну прем'єр-міністра Індії Нарендра Моді: "Я знаю, що сьогоднішня епоха – не епоха війни, і ми багато разів говорили з вами по телефону про те, що демократія, дипломатія та діалог – це ті речі, які формують сучасний світ".

Воєнно-політичні рішення щодо забезпечення національної безпеки України

21 вересня, Президент В. Зеленський в режимі відеозвернення виступив на 77-й сесії Генеральної Асамблеї ООН. Він запропонував універсальну "формулу миру", яка передбачала реформу ООН й складалася з 5 пунктів: "…покарання за агресію, захист життя, відновлення безпеки і територіальної цілісності, гарантії безпеки та рішучість захищати себе, – це формула злочину і покарання, яка вже добре відома росії". Президент звернув увагу, що у "формулі миру" немає нейтралітету, а також закликав ООН переглянути нинішню систему глобальної безпеки та передусім позбавити рф права вето в Радбезі ООН[98].

[98] Виступ Президента України на загальних дебатах 77-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2022, 22 вересня. – URL: https://tinyurl.com/55sxtfkw

28 вересня Президент України взяв участь у режимі відеоконференції в засіданні Ради Безпеки ООН, скликаному за ініціативою України. В. Зеленський закликав міжнародну спільноту рішуче відреагувати на порушення росією міжнародного права та правопорядку, серед яких ігнорування заклику МАГАТЕ до негайної деокупації Запорізької АЕС, ядерний шантаж, оголошення мобілізації, під яку найперше потрапляють представники корінних народів, проведення так званого референдуму на окупованій території України, а також спроба анексії українських територій. Позиція Президента України полягає у тому, що лише повна ізоляція держави-агресора та нові жорсткі санкції проти рф разом із продовженням підтримки України дозволять перемогти. Президент зробив акцент на тому, що Україна має отримати чіткі та юридично обов'язкові гарантії колективної безпеки[99].

13 вересня проект гарантій колективної безпеки для України. презентували керівник Офісу президента Андрій Єрмак і колишній генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен. Ці рекомендації, розроблені за дорученням Президента України Володимира Зеленського, містять заклик до створення Київського безпекового договору (Kyiv Security Compact) – спільного документа про стратегічне партнерство, який об'єднає Україну та держави-гаранти.

На виконання доручення Президента України, 23 вересня тимчасовому повіреному в справах Ісламської Республіки Іран в Україні було заявлено, що постачання зброї росії для ведення війни проти України є недружнім актом, який завдає серйозного удару відносинам України та Ірану. Саме тому українська сторона ухвалила рішення позбавити посла Ірану в Україні акредитації, а також суттєво скоротити кількість дипломатичного персоналу посольства Ірану в Києві.

Воєнні злочини росіян. Генеральний штаб ЗС України 16 вересня оприлюднив фото масового поховання в Ізюмі (понад 400 тіл зі слідами тортур). Масові поховання і катування цивільних, про які стало відомо після звільнення Бучі та Ізюма, остаточно переконали світову спільноту, що росіяни вдаються до воєнних злочинів на всіх окупованих територіях. Відкриття масових поховань мирних жителів і камер

[99] Визнання Росією псевдореферендумів і чергова спроба анексії території України означатиме, що з цим Президентом РФ немає про що говорити – Глава держави на засіданні Радбезу ООН // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2022, 28 вересня. – URL: https://tinyurl.com/32z48wx8

тортур у щойно звільненому Ізюмі підтвердили, що звірства в Бучі не були поодиноким епізодом[100]. Указом Президента України В. Зеленського 22 вересня було створено робочу групу, яка займатиметься опрацюванням питання створення Спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України. Цей орган має розглядати саме злочин агресії, а не воєнні злочини, злочини проти людства або ж злочин геноциду, оскільки останнє є прерогативою Міжнародного кримінального суду у Гаазі. Натомість обвинувачення у злочині агресії трибунал має висунути особисто путіну та його поплічникам з ради безпеки рф[101].

Світові лідери засудили звірства російських військових в Україні й закликали притягнути росію до відповідальності. Керівник дипломатії ЄС Жозеп Боррель 16 вересня заявив, що керівництво рф причетне до порушень міжнародного права та міжнародного гуманітарного права в Україні мають бути притягнуті до відповідальності. Державний секретар США Ентоні Блінкен уточнив, що необхідно "створити доказову базу та задокументувати звірства, які були скоєні", адже "в багатьох випадках вони будуть рівнозначні воєнним злочинам"[102]. 18 вересня Президентка **Грузії** Саломе Зурабішвілі назвала воєнними злочинами та засудила звірства росії, скоєні в Ізюмі: "Відповіддю на ці військові злочини має стати правосуддя"[103].

Комітет міністрів Ради Європи 16 вересня ухвалив рішення щодо забезпечення відповідальності російської федерації за агресію проти України та наголосив на нагальній необхідності забезпечити комплексну систему відповідальності за серйозні порушення міжнародного права, що виникли внаслідок російської агресії проти України, щоб уникнути безкарності та запобігти подальшим порушенням[104]. Крім того, відповідно до заяви генсека РЄ Марії Пейчинович-Буріч, з 16 вересня 2022 року росія не має статусу члена Європейської конвенції з прав людини.

Незалежна міжнародна комісія ООН 22 вересня заявила, що знайшла докази скоєння воєнних злочинів після вторгнення росії в Україну. У рамках 51-ї сесії Ради ООН з прав людини, команда експертів комісії представила висновки, зібрані в ході слідства у чотирьох областях України – Київській, Чернігівській, Харківській та Сумській[105].

---

[100] Russian Offensive Campaign Assessment, September 16, 2022 // Institute for the Study of War. – 2022, September 16. – URL: https://tinyurl.com/3wxp7v8w

[101] Трибунал для Путіна - як це може статись і що робить українська влада // BBC News Україна. – 2022, 04 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5t479pvt

[102] ЄС та США про масові вбивства в Ізюмі: Росія має відповісти // BBC News Україна. – 2022, 16 вересня. – URL: https://tinyurl.com/h5stwb5m

[103] Президентка Грузії засудила звірства Росії в Ізюмі та вимагає покарання // Європейська правда. – 2022, 18 вересня. – URL: https://tinyurl.com/y7vzkv4t

[104] У Раді Європи заявили про необхідність притягнути РФ до відповідальності за військову агресію // Українська правда. – 2022, 16 вересня. – URL: https://tinyurl.com/ms3yr9ch

[105] Комісія ООН підтвердила скоєння Росією воєнних злочинів в Україні // Українська правда. – 2022, 23 вересня. – URL: https://bit.ly/3CnEw9B.

Міжнародна військова допомога. Успішний контрнаступ ЗС України на Харківщині та Херсонщині у вересні 2022 року сприяв нарощенню військової допомоги Україні з боку її міжнародних партнерів. Західні військові та політичні діячі високо оцінили мистецтво та якість підготовки та проведення контрнаступальних операцій Сил оборони України, а також відзначили ефективність застосування українськими військами західної зброї. Це слугувало додатковим стимулом для збільшення обсягів військової допомоги України у вересні 2022 року.

8 вересня на авіабазі ВПС США Рамштайн у Німеччині відбулася п'ята зустріч міністрів оборони та очільників генеральних штабів з понад п'ятидесяти країн у рамках Контактної групи з питань оборони України ("Рамштайн-5"). Ця подія ознаменувала перехід від короткострокових проектів підтримки України з боку держав-партнерів до довгострокового планування. Серед найважливіших пріоритетів, було визначено розвиток трирівневої системи ППО/ПРО та планів з підготовки українських військовослужбовців. Зокрема, було досягнуто домовленості про розширення програми навчання для українських військових у Великій Британії із 10 тис. до 30 тис. осіб. Додатково була обговорена можливість організації тренувань в інших країнах, зокрема Польщі та Словаччині. За підсумками зустрічі, міністр оборони США Ллойд Остін закликав союзників готуватися підтримувати Україну протягом тривалого періоду. "Скільки б росія не зігнала невмотивованих погано озброєних зграй злочинців, їх зустрінуть навчені та забезпечені сучасними системами українські війська, – зазначив Міністр оборони України Олексій Резніков. – Ми переможемо росію за рахунок якісних переваг, спираючись на ресурси вільного світу"[106].

Під час зустрічі у Рамштайні було оголошено про черговий пакет допомоги Україні від США на суму 675 млн. доларів. В той час, коли у Німеччині проходила зустріч держав-партнерів, до Києва з неанонсованим візитом прибув державний секретар США Ентоні Блінкен, який оголосив додатково про виділення 2,2 млрд. доларів у вигляді довгострокового військового фінансування для зміцнення безпеки та оборони України та 18 країн у регіоні перед загрозою російської агресії[107]. Е. Блінкен заявив, що США не заперечують проти використання Україною західного озброєння для повернення територій, тимчасово анексованих рф[108].

28 вересня Міністерство оборони США оголосило про виділення Україні нового пакету військової допомоги розміром в 1,1 мільярда доларів, до якого

[106] Перемога України стала ще ближчою: Резніков підбив підсумки «Рамштайну-5» та повідомив приємні новини // ТСН. – 2022, 10 вересня. – URL: https://bit.ly/3Ri4Qq8.
[107] Підсумки «Рамштайн-5»: яку нову техніку пообіцяли Україні на зустрічі у Німеччині // Фокус. – 2022, 08 вересня. – URL: https://bit.ly/3UFEZvf.
[108] Блінкен: Україна може застосовувати західну зброю у регіонах, де РФ провела «референдуми» // Європейська правда. – 2022, 27 вересня. – URL: https://bit.ly/3RjUrtW.

зокрема входять 18 систем HIMARS, які, на думку представників Пентагону, стануть "ключовим компонентом вогневої міці України у майбутньому"[109]. Це запустило процес укладання контрактів на надання Україні додаткових пріоритетних сил і засобів у середньо- та довгостроковій перспективі.

30 вересня Конгрес США остаточно ухвалив законопроєкт про т.зв. "тимчасове бюджетне фінансування", в якому передбачені 12,3 млрд. доларів термінової допомоги Україні. Документом передбачається виділення 3 млрд. доларів на військову допомогу нашій державі, включаючи навчання, військове обладнання, озброєння та логістичну підтримку; 1,5 млрд. доларів на поповнення запасів американського військового обладнання, наданого Україні або іноземним країнам, які надали підтримку; і 2,8 млрд. доларів на продовження військової, розвідувальної та іншої оборонної підтримки. Додаткові 35 млн. доларів будуть спрямовані на фінансування реагування на "потенційні ядерні та радіологічні інциденти" в Україні[110].

Висновки

У вересні місяці серед міжнародних подій, які впливали на ситуацію як в регіоні, так і світі в цілому, особливе місце займали саміт Шанхайської організації співробітництва, який пройшов 15-16 вересня 2022 року в узбецькому Самарканді та сесія Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, що відбулась 17-22 вересня 2022 року в Нью-Йорку.

Понад 90% українців – і цей показник майже не змінюється з перших днів війни! – переконані, що Україна зможе перемогти у війні проти росії. Понад 70% – практично неможливий для довоєнної України показник – вважають, що події в країні розвиваються у правильному напрямку, і це попри щоденні бомбардування українських міст та посилення економічних проблем. А перші два рядки у списку інституцій, яким українці схильні найбільше довіряти, незмінно посідають ЗС України та Президент України Володимир Зеленський[111].

Проведення ЗС України контрнаступальних операцій на півдні та північному сході припало на критичний момент у міжнародній політиці, коли Захід перебуває від зростаючим енергетичним тиском з боку рф. Зазнаючи поразок на полі бою, росія застосувала один зі своїх останніх важелів впиву на європейські країни – метод енергетичного шантажу. Відтак, здатність ЄС та України при підтримці США пройти зиму без російських енергоресурсів та

[109] Todd Lopez C. Latest U.S. Support for Ukraine Targets Long-Term Security Investment // U.S. Department of State. – 2022, September 28. – URL: https://bit.ly/3fqnmiI.

[110] Biden Signs Stopgap Spending Bill With $12.3 Billion in Aid to Ukraine // The New York Times. – 2022, September 30. – URL: https://nyti.ms/3E8e2u0; Bills Signed: H.R. 6833, S. 3895, S. 3969, S. 4900 // The White House. – 2022, September 30. – URL: https://bit.ly/3Clctb0.

[111] Хоменко С. "Єдина мобілізована вертикаль". Як виглядає українська політика за пів року від початку війни // BBC News Україна. – 2022, 01 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5n9xjfns

зберегти єдність антипутінської коаліції буде мати визначальне значення для перемоги над росією.

Вересневі успіхи українського контрнаступу на північному сході та півдні України слугували надійним підтвердженням ефективності використання ЗС України західної зброї. Це забезпечило потужний стимул для нарощування військової допомоги з боку Заходу. В той час як російські ресурси дедалі більше виснажувалися, українські ресурси регулярно поповнювалися за рахунок допомоги колективного Заходу.

Починаючи усвідомлювати свою безвихідь, злочинний путінський режим посилює свій "другий фронт" – енергетичний і тепер руйнує українську та європейську енергетику не у "безсилій злості", а за добре продуманим стратегічним планом. Ситуація ускладнилася: поряд з ядерною з'явилася енергетична загроза. Залишаючи українців, наші оселі та підприємства без тепла та електроенергії, шантажуючи усіх нас ядерною катастрофою, росія сподівається якщо не на капітуляцію, то принаймні, на суттєві поступки з нашого боку – які їхня пропаганда зможе видати за хоч якусь "перемогу". Тому, кажучи "Ми не здамося, не поступимося нічим", – ми повинні розуміти значення цих слів: пережити тягар зими, відключення тепла, світла, газу. Але щоб перемогти, потрібно бути готовим заплатити таку немалу ціну – але ж вона набагато менша, ніж платять українські воїни в окопах.

Розрахунки путіна на втому Заходу від війни в Україні не спрацьовують. Західні лідери та суспільства демонструють витривалість і готовність підтримувати нашу державу на довшу перспективу як у військово-політичному, так і фінансово-економічному плані. Країни Заходу показали високий рівень консолідації не тільки у засудженні звірств російських вояків, які є похідними від найголовнішого злочину – злочину агресії рф по відношенню до держави Україна, а також невизнанні результатів псевдореферендумів, але і мобілізації подальшої підтримки на користь України. Всі опції, які розглядає Захід у відповідь на потенційне нанесення росією ядерного удару по Україні, орієнтовані на катастрофічні наслідки для москви, тобто воєнно-політичні ризики від застосування останньою ядерної зброї будуть значно перевищувати можливі вигоди.

Перехоплюючи стратегічну ініціативу на фронті, Україна чіткіше окреслює свої цілі у війні – відновити територіальну цілісність і повернути всі окуповані росією території, включно з Кримом та Донбасом, завдати росії історичної поразки, після якої вона не зможе становити загрози своїм сусідам, а також забезпечити вступ України до ЄС та НАТО з метою гарантування довгострокової безпеки нашої держави в умовах небезпечного сусідства з росією.

1.2. ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ОБСТАНОВКА

Економічна ситуація у світі

У вересні 2022 року на світову економіку продовжували негативно впливати три потужних процеси: по-перше, це російське вторгнення в Україну, по-друге, – зростання загальної кризи вартості життя, по-третє, – уповільнення темпів економічного зростання Китаю.

Загальна динаміка економічних процесів.

Вторгнення росії в Україну продовжувало дестабілізувати світову економіку. Окрім руйнувань та втрат людських життів, російська агресія призвела до енергетичної кризи в Європі, яка в свою чергу вплинула на підвищення вартості життя та перешкоджала економічній активності.

Американський ринок акцій почав відновлюватися після кількох тижнів падіння. Оцінюючи компанії на фондовому ринку, інвестори звертали увагу більше на макроекономічну ситуацію ніж на успіхи компаній. Федеральна резервна система США підтримувала більш жорсткий монетарний курс намагаючись стримати інфляцію.

Економіка Китаю у третьому кварталі 2022 року зросла на 3,9%, що значно нижче річного цільового показника країни в 5,5%. Такі темпи зростання економіки є найнижчими для КНР за останні три десятиліття[112].

У вересні 2022 року Китай імпортував рекордні обсяги російського скрапленого природного газу (СПГ) та сталеливарного вугілля. Так, імпорт коксівного вугілля з рф у вересні зріс до 2,5 млн. тонн з приблизно 900 тис. тонн у вересні минулого року. Продажі СПГ із росії до Китаю зросли на третину порівняно з минулим роком - до 819 тис. тонн.

Протягом останніх семи років Китай нарощував обсяг торгівлі з Україною, придбав відносно великі активи у сфері енергетики та сільського господарства, а також намагався придбати актив з будівництва авіаційних двигунів (АТ “Мотор Січ”).

На тлі зменшення постачань російських енергоносіїв до Євросоюзу, відбувається адаптація європейських економік. Німеччина запровадила вже другий пакет макроекономічної підтримки розміром 65 млрд. євро. Цю допомогу можуть отримати як юридичні, так і фізичні особи. Зростає роль Брюсселю у визначенні економічних реалій Європи. Співпраця корпоративного сектору з державним поглиблюється, тому рішення та заяви лідерів Єврокомісії мають зараз визначальний вплив на європейські ринки.

Вживаються заходи щодо зведення енергетичної співпраці з росією до мінімуму. Більшість європейських країн знизили свою залежність від російського газу, шляхом переорієнтації на ресурси інших постачальників та

[112] ВВП Китаю зріс на 3,9% – значно повільніше за ціль уряду. // Економічна правда. – 2022, 24 жовтня. – URL:https://bit.ly/3sUqfMd

завдяки використанню інших видів енергоносіїв. Набуває поширення ідея відмови від надто складної логістики енергоносіїв (“енергія має бути поруч”). Ймовірно, це призведе до нової ери атомної енергетики на цілому європейському континенті[113].

Інфляційні процеси. Станом на вересень 2022 року, МВФ очікував, що глобальна інфляція досягне піку наприкінці 2022 року та складе 8,8%.

У 2023 згідно з прогнозом, глобальна інфляція, ймовірно, знизиться до 6,5% у році та до 4,1% до 2024 року. Щодо України, то МВФ прогнозує падіння ВВП цього року на 35%[114].

Європейські країни теж несуть інфляційний тягар внаслідок російської агресії: 24,2% в Естонії, 22,5% – у Литві, 22% – в Латвії, 17,1% – в Нідерландах[115].

Графік 1. Інфляція в світі

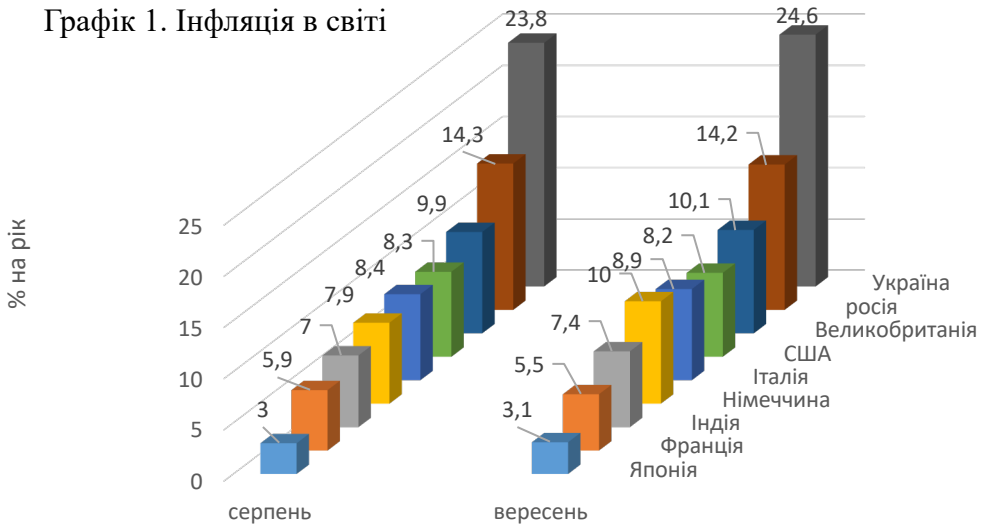

Результати впливу запроваджених санкційних обмежень проти рф. 2 вересня 2022 року міністри фінансів “Великої сімки” (G7) домовилися запровадити обмеження цін на російську сиру нафту та нафтопродукти, проте згоди щодо конкретної ціни на російську нафту поки що не дійшли. Цей захід заборонятиме морське транспортування російської нафти та експорт нафти в усьому світі, за ціною вище визначеної.

9 вересня 2022 року Міністерство фінансів США опублікувало попередню інструкцію щодо впровадження ліміту ціни країнами G7 на російські морські

[113] Біржі, банки та експерименти. Якою є економіка України та світу у вересні 2022 року. // Speka.media. – 2022, 26 вересня. – URL:https://bit.ly/3zJ1iHl

[114] МВФ прогнозує падіння ВВП України на 35% за підсумками року. // Кореспондент.net. – 2022, 11 жовтня. – URL: https://ua.korrespondent.net/business/economics/4524946-mvf-prohnozuie-padinnia-vvp-ukrainy-na-35-za-pidsumkamy-roku

[115] Global inflation tracker: see how your country compares on rising prices. // Financial Times. – 2022, October 5. – URL: https://on.ft.com/3Wp7Wwa

постачання нафти, оголошеного 2 вересня[116]. Цей документ дозволить іншим постачальникам морських послуг, на яких поширено заборону, надавати свої послуги, наприклад, зі страхування, брокерської діяльності, фінансування, якщо ціна угоди на купівлю російської нафти та нафтопродукти буде нижчою від встановленого країнами G7 рівня.

15 вересня 2022 року Міністерство фінансів США запровадило санкції проти 22 осіб і 2 організацій, зокрема громадян рф та інших осіб, які діють від імені росії на окупованих територіях України[117]. Зокрема, до санкцій потрапило неонацистське воєнізоване угруповання "русич", що бере участь у бойових діях в Україні, а також лідер чеченської республіки рамзан кадиров та члени його сім'ї.

15 вересня 2022 року Рада ЄС продовжила дію обмежувальних заходів проти відповідальних за порушення територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України на наступні шість місяців, до 15 березня 2023 року. Ці заходи передбачають обмеження на подорожі для фізичних осіб, заморожування активів та заборону на надання фінансових або інших економічних ресурсів для осіб та установ, включених до списку. Дія санкцій буде продовжена для 1206 осіб та 108 установ[118].

19 вересня 2022 року найбільший за активами приватний банк Туреччини "İş Bankası" призупинив роботу з популярною серед російських туристів платіжною системою "Мир". У коментарі для Bloomberg представники банку заявили, що вони знайомі із заявою казначейства США стосовно російської системи "Мир" і призупинили її обслуговування[119].

26 вересня 2022 року уряд Великої Британії запровадив санкції через організацію рф псевдореферендумів на ТОТ України.

"Сьогоднішні санкції стосуватимуться тих, хто стоїть за цими фіктивними голосуваннями, а також осіб, які продовжують підтримувати загарбницьку війну російського режиму. Ми підтримуємо український народ, і наша підтримка триватиме стільки, скільки буде потрібно для відновлення його суверенітету," – заявив глава британського МЗС Джеймс Клеверлі.

Загалом новий санкційний список включає 92 фізичні і юридичні особи. Серед них 33 російські чиновники, яких кремль відправив на окуповані території, а також місцеві колаборанти[120].

---

[116] Preliminary Guidance on Implementation of a Maritime Services Policy and Related Price Exception for Seaborne Russian Oil. // Department of the Treasure. Washington D.C. – 2022, September 2. – URL: https://bit.ly/3UjBQQw

[117] Treasury Targets Additional Facilitators of Russia's Aggression in Ukraine. // U.S. Department of the Treasure. – 2022, September 15. – URL: https://bit.ly/3zDHtBf

[118] Russian aggression against Ukraine: EU individual sanctions over territorial integrity prolonged for a further six months. // European Council. Council of the EU. – 2022, September 14. – URL:https://bit.ly/3NucqgN

[119] İş Bankası Rus ödeme sistemi Mir'i askıya aldı. // Bloomberg. – 2022. – URL: https://bit.ly/3zCv0Oi

[120] UK sanctions collaborators of Russia's illegal sham referendums. // Gov.ua. – 2022, September 29. – URL: https://bit.ly/3DToJjK

29 вересня 2022 року Міністерство юстиції США за результатами попереднього розслідування оприлюднило обвинувальний акт, який звинувачує громадянку США (ольгу шрікі) і трьох громадян рф (олєга дєріпаску, наталью бардакову, єкатеріну вороніну) у порушенні санкцій США пов'язаних з купівлею-продажом активів на території США та незаконним перетином кордону США[121].

30 вересня 2022 року Міністерство Фінансів США запровадило санкції проти 14 посадових представників ОПК рф, у тому числі – двох міжнародних постачальників; трьох ключових керівників російської фінансової інфраструктури; найближчих родичів російських високопосадовців; 278 членів законодавчої влади рф (169 членів ради федерації та 109 депутатів держдуми).

Санкції введено проти фізичних осіб та компаній, причетних до війни в Україні, узаконення фіктивних референдумів рф, спроби анексії суверенної української території. Крім того, Офіс із контролю за іноземними активами (OFAC) опублікував нові вказівки, у яких попереджає про підвищений ризик санкцій, з якими стикнуться міжнародні суб'єкти за межами рф за надання політичної чи економічної підтримки росії в результаті її незаконних спроб змінити статус території України.

Дії OFAC поєднувались з додатковими діями Міністерства торгівлі США та Державного департаменту. Міністерство торгівлі видало чітке попередження про підвищені ризики того, що будь-які юридичні суб'єкти, які співпрацюють із зс рф, стануть об'єктами експортного контролю США. Крім того, 57 організацій на території рф та тимчасово окупованій АР Крим було передано до Переліку організацій за порушення експортного контролю США.

30 вересня 2022р. Державний департамент США запровадив санкції проти визначених членів родини мера москви сєргєя собяніна (член ради безпеки рф). Було запроваджено візові обмеження проти громадянина рф Очур-Суге Монгуша та його родини за катування українського військовополоненого. Було вжито заходів щодо запровадження візових обмежень проти 910 осіб – зокрема військовослужбовців рф, білоруських військових посадових осіб та довірених осіб рф, які діють на тимчасово контрольованих рф територіях України[122].

У світі превалювали інфляційні процеси, які викликали зростання споживчих цін та скорочення виробництва. У Китаї помітно скорочується зростання ВВП, в Японії фіксують максимальну за десятиріччя інфляцію. Країни ЄС знаходяться в епіцентрі світової економічної кризи. До часткового уповільнення світової інфляції призвели: газова війна, зростання цін на

[121] Russian Oligarch Oleg Vladimirovich Deripaska and Associates Indicted for Sanctions Evasion and Obstruction of Justice. // The United States. The Department of Justice. – 2022, September 02. – URL:https://bit.ly/3DPFnki

[122] Моніторинг обмежувальних заходів США, запроваджених проти РФ у вересні 2022 р. // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2022, 10 жовтня. – URL:https://bit.ly/3NtuCaA

енергоносії, інфляційні процеси, заходи в енергозбереженні та енергоефективності, переорієнтація на енергетичних ринках та заходи підвищення конкурентоспроможності економік. В деяких країнах світу інфляцію вдалося зменшити, зокрема, у Франції та США (див. Графік 1). Ціни на газ залишалися високими, але вже було визначено перелік постачальників, що продадуть об'єми газу, які раніше країни ЄС отримували з росії. Агресивні дії росії, зокрема підрив ниток "Північного потоку", спонукають країни ЄС до обговорення нового 8-го пакету санкцій. Взагалі питання санкцій вийшло на новий рівень, оскільки союзники України починають наполегливіше вимагати запровадження санкцій проти росії та допомоги для України.

Економічна ситуація в росії

Внаслідок впроваджених проти росії міжнародних санкцій, можливості економіки рф зазнавали обмежень, перед усім у банківській сфері та в сфері міжнародної торгівлі. Санкції допомагали стримувати розвиток економіки росії, мінімізували вплив рф на світову економіку.

Вплив санкцій на економіку росії. Починаючи з 2014 року, західні держави почали запроваджувати санкції проти росії. Міжнародна спільнота намагалася примусити москву припинити фінансування, озброєння та відправку терористів на територію України, але при цьому, світ продовжував торгувати з рф. Таким чином, росія мала можливість отримувати комплектуючи необхідні у виробництві у сфері ОПК рф. На користь держави-агресора зіграла можливість подвійного використання складових деяких технічних виробів. Наприклад, напівпровідники підходили як для виробництва побутової техніки, так і для зброї. Ці санкції виявилися недостатньо ефективними, адже не стосувалися основних джерел доходу росії – нафти та газу. Відповідно, запроваджені у 2014 році проти росії санкції не зупинили рф від широкомасштабного вторгнення до України вісім років по тому.

У 2022 році "санкційний" тиск проти росії значно зріс. Обмеження стали масовими: їх ввели такі країни, як США, Велика Британія, Канада, Японія, Швейцарія та держави-члени ЄС. Останні запроваджували пакетні санкції, тобто комплекс заборон на кілька галузей економіки. Санкції стосувалися імпорту до рф сировини, електроніки, новітніх технологій і деяких видів корисних копалин, міжнародних перевезень, трансляції російських каналів, а також призупиняли дію частини угод, підписаних раніше цими державами із рф. Частина санкцій була запроваджена проти російських олігархів та посадовців.

Важливим прецедентом став початок масового виходу міжнародних компаній із ринку рф та відтік іноземного капіталу. Цей процес не пов'язаний безпосередньо з введенням санкцій, а стосується радше репутаційної політики, яку самостійно вибирає та чи інша компанія. Важливим фактором стала й активність громадянського суспільства, яке стежить за дотриманням обіцянок

брендів і закликає споживачів відмовлятися підтримувати компанії, які продовжують діяльність у рф. Хоча чимало компаній уже і покинули ринок рф, усе ж залишаються ті, що не дотримуються обіцянок і продовжують працювати на російському ринку.

Станом на 1 жовтня 2022 року, фахівці Київської школи економіки (KSE) ідентифікували близько 2888 компаній, організацій та їхніх брендів з 85 країн та 56 галузей і їхню позицію щодо роботи на ринку рф (близько 40% з них публічні). Експерти KSE також оцінили операційний бізнес в росії (наявність контрольної частки в юридичній особі) близько 1300 публічних груп компаній, що дало змогу підрахувати вартість інвестованого в рф капіталу (близько 137,6 млрд. доларів США), локальну виручку (на загальну суму 290,0 млрд. доларів США), локальні активи (на загальну суму 211,3 млрд. доларів США), а також персонал (близько 1,266 млн. осіб). 1734 іноземних компаній вже завершили вихід, скоротили або згорнули свою діяльність в росії.

Графік 2. Кількість іноземних компаній, що працюють/працювали на території рф

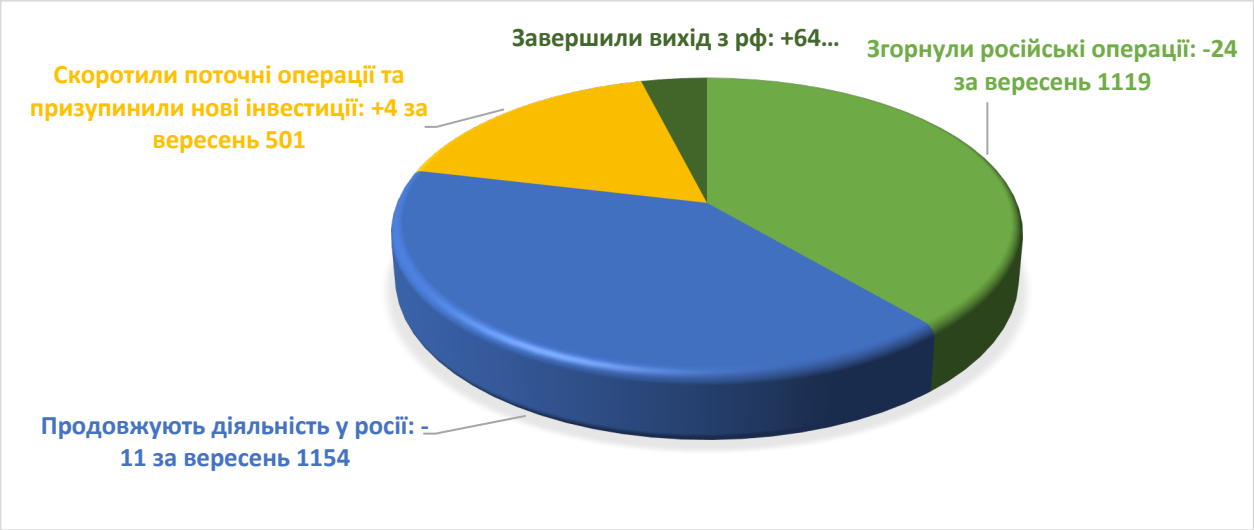

Таблиця 1. ТОП-10 країн і галузей за кількістю комапаній у рф

Країни штаб-квартири	Кількість компаній	Галузь	Кількість компаній
США	665	FMCG/споживчі товари	297
Німеччина	355	Фінанси та платежі	192
Великобританія	245	IT	177
Франція	157	Промислове обладнання	161
Японія	156	Енергетика, нафта та газ	151
Швейцарія	136	Фарма, охорона здоров'я	149
Китай	103	Автомобілебудування	146
Італія	98	Електроніка	146
Нідерланди	89	Їжа та напої	121
Фінляндія	85	Виробництво	109

Якщо з початку російського вторгнення в Україну відсоток компаній, які згорнули операції в рф, різко зріс до середини березня, то упродовж вересня 2022

року співвідношення тих, хто йде чи залишається, практично не змінилося. Близько 38,7% компаній вже заявили про вихід з ринку рф, але 40% все ще залишаються присутніми в країні, 17,3% вичікують і лише 3,9% здійснили повний вихід.

Важко недооцінити вплив на економіку росії 114 компаній, які повністю вийшли з країни. В цих організаціях працювало майже 20,5% персоналу, занятого в іноземних компаніях, а компаніям належало близько 13,3% активів, 8,3% капіталу інвестованого іноземними компаніями в країну і лише в минулому році вони генерували виручки на 27,5 млрд. доларів США або 9,5% від всієї виручки[123].

Попри широкомасштабну війну, російська економіка пов'язана з економіками інших країн. Рф залишається один із важливих експортерів нафти й газу, враховуючи переорієнтацію поставок російських викопних ресурсів на ринки Індії та Китаю.

Експерти аналітичного центру "Український інститут майбутнього" (УІМ) вважають, що найближчі 1-2 роки санкції не будуть загрожувати путінському режиму. Але санкційні обмеження критично впливатимуть на рівень і якість життя росіян у довгостроковій перспективі – впродовж 10 років. Це посилить еміграцію та поглиблюватиме демографічну кризу.

Попри досить стримані оцінки дослідників, спостереження за медіадискурсом рф і соцмережами пересічних росіян свідчить, що більшість із них вже не можуть уявити свого життя без таких закордонних брендів, як McDonalds, ZARA, IKEA тощо. Незважаючи на те, що влада рф озброїлася наративом імпортозаміщення і нашвидкуруч пропонує населенню російські замінники закордонних товарів, успіх такого підходу дуже сумнівний.

Деякі галузі російської економіки зазнають відчутного впливу санкцій. Зокрема, це авіа-, автопромисловість, машинобудування, електроніка, металургія і нафтогазовий сектор. Чим більш технологічна галузь, тим більше вона залежить від іноземних деталей, імпорт яких ускладнений через санкційні обмеження.

Також зменшився обсяг експорту. Наприклад, вивезення коштовностей уже припинилося. Вартість акцій компанії "Алмази росії", яка реалізувала частину своїх виробів за кордоном, уже вдвічі знизилася на московській біржі.

Торкнулись зміни й курсу рубля до долара США. Станом на кінець вересня 2022 року, центробанк рф анонсував курс 57,41 рублів за долар США[124]. Але придбати американську валюту за такою ціною неможливо, долар коштує приблизно 130 рублів за долар США.

---

[123] 21-й випуск щотижневого дайджесту про вплив виходу іноземних компаній на економіку рф. // Kyiv School of Economics. – 2022, 02 жовтня. – URL:https://bit.ly/3fz9AdU

[124] "Токсичные валюты". Почему рубль резко окреп к евро и доллару. // Газета ru. – 2022, 30 сентября. – URL:https://мit.ly/3SWxAFKм

Загальна тенденція залишається наступною: економіка держави-агресора невпинно скорочується. Зникатимуть професії (наприклад, працівників ІТ-сектору), збільшуватиметься кількість безробітних, скорочується експорт. Втратять актуальність фінансові послуги, зникне потреба в освічених менеджерах.

Український уряд невпинно закликає західних партнерів продовжувати тиск на росію та посилювати санкції. Розроблена своєрідна дорожня карта, де передбачені кроки з посилення обмежень у фінансовому, енергетичному, транспортному та страховому секторах, а також індивідуальні обмеженнятом.

У вересні 2022 року ЄС також розглядав різні способи посилення санкційного режиму. Один із них полягав у створенні окремого органу – Міністерства санкцій – для контролю над виконанням санкцій європейськими країнами.

Важливо розуміти: всі накладені на росію санкції не є вичерпними. Вони мусять не лише продовжувати діяти, а й посилюватися, над чим уже працює міжнародна спільнота. Необхідно продовжувати вимагати введення санкцій як на експорт нафти й газу, так і на банківську діяльність (зокрема, "Газпромбанк") та інші сфери, які дозволяють росії продовжувати війну в Україні, а російській економіці триматися на плаву[125].

Ситуація на російському фінансовому ринку. ВВП росії цього року, за прогнозами, знизиться на 3,4%, а наступного року – на 2,3%. На валютному ринку в кінці вересня відбувались коливання на фоні розширення санкцій. Значне зниження попиту на рубль привело до зростання інтенсивності його продажу у другій половині місяця. В цілому, зміцнення рубля по відношенню до долара США у вересні 2022 року склало 3%.

Зростання невизначеності на фінансовому ринку та зміна ринкових очікувань відносно подальшого напряму грошово-кредитної політики привели до різкого зростання доходів облігацій федеральної позики (ОФЗ). Основний вплив на ринок здійснювався за рахунок продажів локальних учасників, тоді як нерезиденти з дружніх країн продали ОФЗ всього на 0,7 млрд рублів.

У вересні спостерігалося падіння всіх галузевих індексів російських акцій у середньому на 21%. Індекс московської біржі IMOEX знизився на 18,4%, показавши найгіршу динаміку з лютого 2022 року[126].

У вересні корпоративний портфель збільшився на 2,5% (+1,3 трлн рублів). Таке високе зростання триває вже другий місяць (+2,4% у серпні). Усього ж з початку 2022 року, приріст становив 4,1 трлн рублів (+8,1%), що навіть вище, ніж за аналогічний період минулого року (+3,8 трлн рублів, +8,0%). Кошти

[125] Чи працюють санкції проти Росії? Огляд експертних джерел. // Ukrainer.net. – 2022. – https://bit.ly/3U1Rbpe

[126] Обзор рисков финансовых рынков. Информацинно-аналитический материал. // Банк россии. – 2022, сентябрь. – https://bit.ly/3DtHpoH

компаній продовжують збільшуватися (+0,9 трлн рублів, чи 2,3%). При цьому, як і раніше, зростають тільки рубльові залишки (+1,2 трлн. рублів, +3,9%), тоді як валютні скорочуються четвертий місяць поспіль (-5,0 млрд. доларів США, або -303 млрд рублів, -3,6%), у тому числі через конвертацію окремими клієнтами своїх коштів із валюти в рублі. Притік забезпечили компанії нафтогазової галузі, які скористалися високими цінами на енергоносії.

Кошти населення знизилися за підсумками вересня на 458 млрд рублів (-1,4%), відтік припав на другу половину місяця, коли збільшилася кількість людей, що виїхали з країни, та брали з собою готівку. Крім того, громадяни рф схильні знімати готівку у ситуації стресу чи невизначеності, як це було, наприклад, на початку року. Скоротилися переважно валютні рахунки (-7,1 млрд. доларів США, або -427 млрд рублів, - 10,4%), тоді як рублеві знизилися незначно (-31 млрд рублів, або -0,1%). При цьому всередині рублевих вкладень продовжився перерозподіл на користь поточних рахунків (+485 млрд рублів, +5,0%) при одночасному скороченні термінових депозитів (-516 млрд рублів, -2,6%). Це пов'язано як із закінченням терміну дії короткострокових вкладів (на строк до 6 місяців), укладених у квітні за високими ставками, так і з тривалим зниженням ставок (середня максимальна ставка за рублевими вкладами знизилася до 6,54%) в останній декаді вересня з 6,84% (в останній декаді серпня).

Державні кошти зменшились на 0,4 трлн рублів (-5,1%), у тому числі внаслідок зниження федеральним казначейством обсягу розміщень у банках. З урахуванням сезонного зростання бюджетних платежів наприкінці року ймовірно подальше зниження розміщень федерального казначейства, але ці кошти частково перерозподіляться на рахунки організацій. Проте з боку окремих банків може спостерігатися попит на залучення ліквідності у банку росії. У вересні банки збільшили запозичення у “Банку росії” (+1,1 трлн. рублів, або +36,5%), у тому числі для того, щоб компенсувати перетікання бюджетних коштів та покрити відтоку на особисті гроші[127].

Профіцит рахунку поточних операцій у III кварталі 2022 року сформувався на високому рівні – 52 млрд доларів США (III квартал 2021 року: +36 млрд доларів США). Разом з тим, профіцит скоротився в порівнянні з історичним максимумом II кварталу (77 млрд доларів США). Його річний приріст зменшився до +16 млрд доларів США (II квартал 2022 р.: +59 млрд доларів США) за рахунок уповільнення зростання позитивного сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами. Крім того, розширився дефіцит балансу первинних та вторинних доходів, у тому числі за рахунок покращення отриманих інвестиційних доходів.

Експорт товарів та послуг. Вартісний обсяг експорту товарів та послуг зріс на 5% у III кварталі 2022 р. (II квартал: +27%). Уповільнення його зростання

[127] О развитии банковского сектора российской федерации в сентябре 2022 года. Информацинно-аналитический материал. // Банк россии. – 2022, сентябрь. – URL: https://bit.ly/3fqINk9

пов'язано зі зниженням темпів приросту світових цін на сировинні товари. Зростання ціни нафти марки Brent сповільнилося до +36% з +64% у II кварталі 2022 року. Її середня ціна за III квартал становила 99 доларів США за барель. Ціна нафти російської марки Urals зросла до 74 доларів США за барель у середньому в III кварталі, або лише на 4% (II квартал: +18%). Світові ціни на метали у III кварталі 2022 р. знизилися на 12%. Водночас час ціна на газ на європейському ринку залишалася поблизу максимумів за всю історію через дефіцит пропозиції.

Фізичний обсяг експорту скоротився у III кварталі 2022 р., у тому числі в результаті посилення ефекту від обмежень та ослаблення світового попиту.

Нафта. За даними Міжнародного енергетичного агентства, доходи російської федерації від експорту нафти у вересні скоротилися на 17,3%, або 3,2 млрд. доларів США, порівняно із серпнем та склали 15,3 млрд. доларів США, що є найнижчим місячним показником за весь 2022 рік. Причиною цього стало зменшення експорту до країн ЄС на 390 тис. барелів на день та падіння цін на нафту російської марки Urals на 8,7% порівняно з серпнем.

З початку року частка країн Євросоюзу у експорті російської сирої нафти та нафтопродуктів упала з 50% до 35%.

Очікується, що експорт російської нафти до країн ЄС ще більше скоротиться у грудні, коли набуде чинності перша частина санкцій Євросоюзу щодо російської нафти, яка охопить увесь морський та значну частину трубопровідного імпорту сирої нафти з рф, та в лютому, коли набудуть чинності обмеження щодо імпорту російських нафтопродуктів[128].

Природний газ. У третьому кварталі 2022 року відбулось зниження фізичного обсягу експорту газу до країн ЄС на до 61% (II квартал: -35%). Це обумовлено зменшенням та зупинкою прокачування газу трубопроводом "Північний потік – 1" до Європи. Крім того, наприкінці вересня "Північний потік – 1" та "Північний потік – 2" були пошкоджені, що унеможливило відновлення поставок. Продовжувався експорт газу росії до Європи через Україну та трубопроводом "Турецький потік".

Падіння експорту газу в ЄС частково компенсувалося зростанням поставок з росії до Китаю газопроводом "Сила Сибіру". У вересні досягнуто історичний максимум добового обсягу експорту за всю історію постачання.

Імпорт товарів та послуг. Зниження вартісного обсягу імпорту товарів та послуг сповільнилося до -14% у III кварталі 2022 році (II квартал: - 23%). Це відбулося завдяки переорієнтації на постачальників, альтернативних європейським. Поліпшення динаміки імпорту сприяло формуванню нових логістичних маршрутів і розширенню номенклатури товарів, дозволених для паралельного імпорту. Нарощування імпорту сприяло

[128] Russia Earns Less Amid Falling Oil Flows in September, IEA Says. // Bloomberg. – 2022, October 13. – URL: https://bloom.bg/3Uy4bTW

зміцненню рубля. Реальний курс рубля у ІІІ кварталі 2022 року збільшився на 47% (ІІ квартал: +32%). В росії спостерігався приріст обсягів товарів ввезених в рамках паралельного імпорту.

Фінансовий рахунок. У третьому кварталі 2022 року позитивне сальдо фінансового рахунку зменшилось до 50 млрд доларів США, у порівняннні з ІІ кварталом, яке становило 79 млрд доларів США, але суттєво перевищувала сальдо у ІІІ кварталі 2021 року (34 млрд доларів США).

Міжнародні резерви. Рівень міжнародних резервів знизився до 541 млрд доларів США на 1 жовтня 2022 р. (1 липня 2022 р. - 584 млрд доларів США). Зменьшення відбулося здебільшого за рахунок переоцінки частини міжнародних резервів, номінованої у валютах, відмінних від долара США, внаслідок зниження їх обмінних курсів щодо долара[129].

Зовнішній борг. Станом на 1 жовтня 2022 року, зовнішній борг рф складав 436766 млн доларів США й розподілявся таким чином: органи державного управління – 67441 млн доларів США, банки та центральний банк – 105636 млн доларів США, інші сектори – 263688 млн доларів США[130].

Оборонно промисловий комплекс. Початок широкомастабної війни проти України суттєво вплинув на роботу російського ОПК. Значні бойові втрати ОВТ, стан розвитку технологій і вплив на російську економіку міжнародних санкцій спонукали кремлівських керівників шукати будь-яку можливість поповнення арсеналу окупаційної армії.

В інформаційному просторі з’являлося дедалі більше матеріалів про спроби росії поповнити свої арсенали іранськими безпілотними авіаційними системами, зокрема ударними. Закордонні ЗМІ стверджували, що російські фахівці проходять в Ірані підготовку з експлуатації безпілотників місцевої розробки. І хоча Іран офіційно не підтвердив інформацію про передачу БпЛА росії, факти свідчать про протилежне.

росія активно намагається “обійти” санкції та отримати доступ до західних інноваційних технологій, вкрай необхідних для виробництва ОВТ із більш-менш сучасними характеристиками. Саме тому у США наразі вивчають походження американських комплектуючих в російському озброєнні.

Представники Conflict Armament Research (CAR), були запрошені Службою безпеки України для проведення незалежної експертизи трофейної російської техніки. Виявилось, що зразки ОВТ містять американські та європейські комплектуючі – зокрема, мікросхеми, друковані плати, двигуни, антени тощо. Експерти з Королівського об’єднаного інституту оборонних досліджень Великої Британії (RUSI) також виявили у російській зброї понад 450

[129] Платежный баланс российской федерации №3(12).III квартал 2022 года. Информационно-аналитический комментарий. // Банк россии. – 2022, 20 октября. – URL:https://bit.ly/3DUmvRa

[130] Внешний долг Российской Федерации по состоянию на 1 октября 2022 года (оценка). // Банк россии. – 2022, 13 октября. – URL: https://bit.ly/3T74TpK

компонентів іноземного виробництва. Як засвідчили результати дослідження, 27 видів російського озброєння і військових систем базуються переважно на західних компонентах.

Проблеми з імпортозаміщенням та санкційні обмеження унеможливлюють реалізацію російськими компаніями високотехнологічних проєктів цивільного призначення. Натомість вони шукають можливості вивести проєкти або бізнес узагалі за межі російської юрисдикції. У зв'язку з цим, варто навести приклад російської корпорації "яндекс", яка вирішила перенести розробку технологій для безпілотного транспорту з росії до Ізраїлю. У компанії визнали, що через санкції реалізація такого технологічного проєкту неможлива.

Під загрозою зриву опинилися експортні контракти на продукцію військового та подвійного призначення, які забезпечували раніше надходження валютних коштів. Згідно з висновками Міністерства оборони Великої Британії: "росія навряд чи зможе виконати деякі експортні замовлення на бронетехніку через винятковий попит на озброєння власних сил в Україні та посилення впливу західних санкцій. росія тривалий час вважала оборонну промисловість одним із своїх найважливіших експортних успіхів. Однак її ОПК нині перебуває під значним тиском, а довіра до багатьох її систем озброєння була підірвана через низьку ефективність російських військ у війні в Україні".

Путін планує збільшити витрати на військові потреби, оскільки росія адаптує бюджет до потреб затяжної війни в Україні. Агентство Bloomberg ознайомилось з трирічним фінансовим планом рф, згідно з яким розмір оборонних витрат зріс більш ніж на 43% та складають майже 5 трлн. рублів (84 млрд. доларів), або 3,3% ВВП. Більшість деталей військових витрат залишаються засекреченими, і оприлюднюються лише загальні цифри.

За оцінками аналітичних центрів, минулого року росія входила до п'ятірки країн з найбільшими оборонними бюджетами у світі. У 2021 році кремль збільшив витрати на військові витрати на 2,9% (65,9 млрд. доларів).

Внаслідок санкцій проблеми в економіці рф почали посилюватись. Почали регулярно зменшуватись резерви центрального банку росії. Стабільно зменшується дохід росії від експорту викопних ресурсів. Пошкодження на газогонах "Північний потік 1" та "Північний потік 2" лише погіршили ситуацію.

Війна загалом та проблеми російського ОПК зокрема, безперечно вплинули на бажання інших держав закуповувати російську зброю, що може вплинути на ринок озброєнь. Підтвердженням неспроможності російського ОПК задовольняти свої потреби є факт застосування ворогом іранських безпілотників.

Для фінансування війни з Україною, бюджетні витрати рф на оборонне відомство та правоохоронні органи планується збільшити ще більш ніж на 40% на наступні роки. Ефективність такого кроку сумнівна ОПК рф не змогла створити сучасну армію, навіть перебуваючи в п'ятірці країн з найбільшим бюджетом на ОПК в світі.

Економічна ситуація в Україні

У вересні 2022 року макроекономічні показники економіки України не виявляли позитивної динаміки: ВВП знизився на 30%, сільське господарство зазнало відчутних втрат. Наявні експортні можливості склали лише незначну частину порівняно з часом до широкомасштабної агресії. Деякі галузі промисловості такі як металургія, більшою мірою не працюють. Третина працівників втратили робочі місця. Державні фінанси зіштовхнулися з серйозними проблемами. Дефіцит державного бюджету становить близько 5 млрд. доларів США на місяць. Частина обіцяного ЄС фінансування, призначеного для покриття дефіциту, надходить несвоєчасно.

Загальна економічна ситуація. Інфляція у вересні 2022 року зросла до 24,6% (проти 23,8% у серпні). Інфляція має шанс втриматися в межах 30% за підсумками року[131].

Упродовж вересня готівковий курс долара США в Україні знижувався. Стабільне надходження зовнішньої фінансової допомоги, зіграло вагому роль у зміцнені курсу гривні та наповнення ринку готівкою валютою, за рахунок чого вдалося закрити базові потреби бюджету. Але ситуація на безготівковому ринку кардинально інша – там попит продовжував перевищувати пропозицію. Через зростання потреб імпортерів у валюті Національного банку України (НБУ) доводилось щотижня додатково витрачати сотні мільйонів з резервів.

У вересні 2022 року обсяг продажу склав 2,75 млрд доларів США порівняно з 1,33 млрд доларів США у серпні та 1,2 млрд доларів США у липні. Якщо зростання валютних інтервенцій з резервів продовжиться, то НБУ може вдатися до перегляду офіційного курсу гривні в сторону збільшення.

Таблиця 2. Обсяг ввезення в Україну готівкової іноземної валюти (млн доларів США)

	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень
2021 рік	256	472	179	108	242	144	100	640	570
2022 рік	857	1098	-	-	72	343	441	509	721

Упродовж вересня золотовалютні резерви НБУ скоротилися на 1,5 млрд доларів США (до 23,9 млрд доларів США станом на 30 вересня). Таке зниження не є катастрофічним. Резерви можуть зрости за підсумками жовтня, якщо Україна отримає значні обсяги обіцяної допомоги.

Важливо розуміти структуру та параметри виконання бюджету, роль НБУ та міжнародної допомоги в фінансування видатків в Україні.

Згідно Схеми 3, більше половини витрат бюджету спрямовуються на безпеку та оборону. НБУ профінансував бюджет України на 315 млрд. грн., що склало половину фінансової допомоги міжнародних партнерів, наданої під час війни[132].

[131] Данилишин Б. Інфляція у вересні і зростання споживчих цін // Еспресо. – 2022, 11 жовтня. – URL: https://tinyurl.com/4f2buyrv

[132] Видатки дерджбюджету України. // Мінфін. – 2022. – URL:https://bit.ly/2GqBXFF; Заражевська С. Видатки держбюджету-2022 зросли майже на 400 млрд грн. Кошти підуть на армію. Чи вплине це на

Схема 3. Структура та параметри виконання Державного Бюджету України за січень-вересень 2022 року.

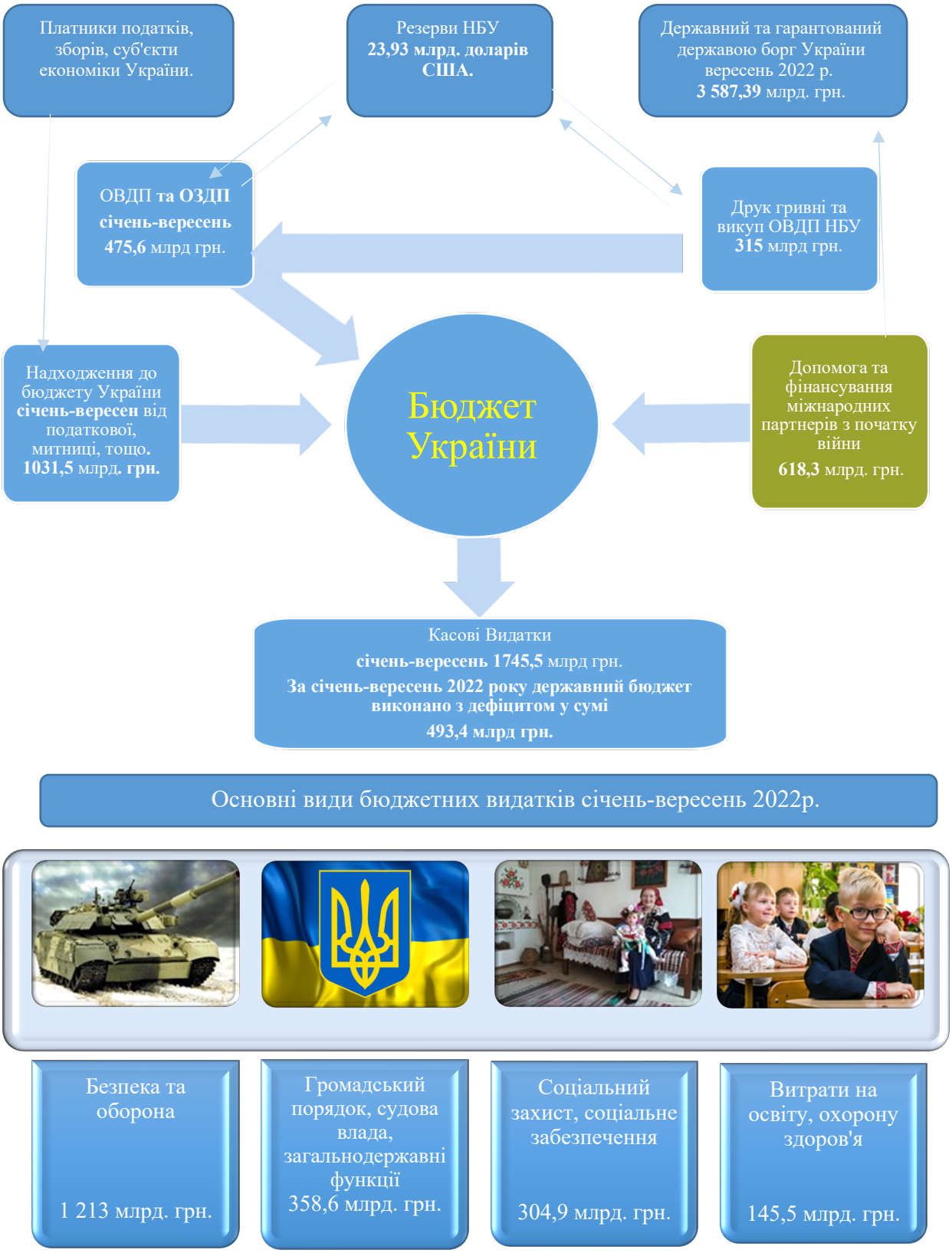

курс та інфляцію. // Forbes. – 2022, 20 жовтня. – URL:https://bit.ly/3Nu7atQ; Мінфін: У вересні 2022 року до загального фонду державного бюджету надійшло 156,1 млрд гривень. // Урядовий портал. – 2022, 3 жовтня. – URL:https://bit.ly/3WwmhXU; Мінфін: З початку року на соціальні виплати із держбюджету спрямовано майже 305 млрд гривень. // Урядовий портал. – 2022, 26 жовтня. – URL:https://bit.ly/3fCVLLw

Графік 3. Структура ВВП України за виробничим методом, середнє для 2019-2022 років.

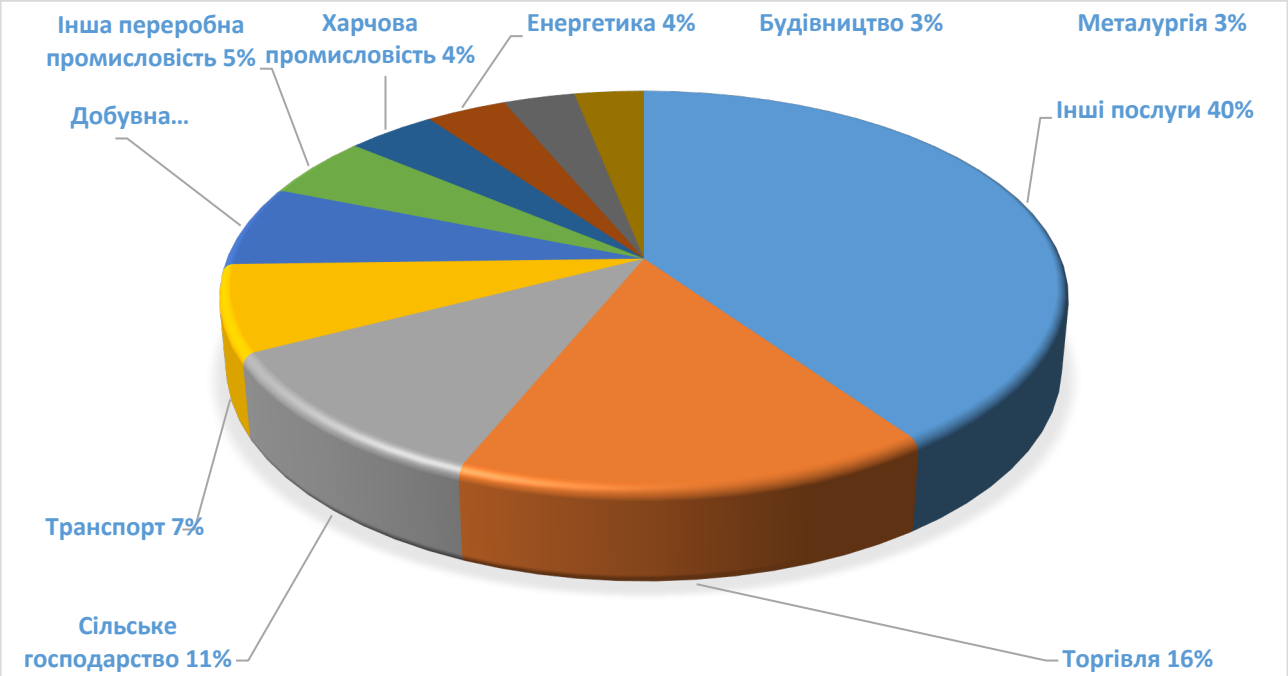

У ключових галузях промисловості України значну роль відіграють великі підприємства. Тому цілком можливо визначити значну частину втрат корпоративних активів за галузевою структурою.

Близько двох третин ВВП України формують *послуги* (графік 3), які суттєво залежать від експорту первинних (добувна промисловість і сільське господарство) та вторинних (переробна промисловість) галузей. Пошкодження цих активів обмежує економічні перспективи розвитку сфери послуг, навіть якщо їхні активи вціліли після руйнування ворогом інфраструктури України.

Більша частина фізичних втрат активів у *сільському господарстві* – це земля на тимчасово окупованих територіях, або ж непридатна до обробки внаслідок мінування. Найбільші втрати землі спостерігалися на півдні (Запорізька, Херсонська області) та сході (Луганська і Харківська області).

Земельні активи, що стали недоступними для сільськогосподарського виробництва у 2022 році, складають 20% від загальної площі. Для тваринництва, яке є меншою частиною сільського господарства в Україні, можна припустити таку саму пропорцію втрат.

На відміну від інших корпоративних активів, земельні активи можуть бути повернуті внаслідок успішної військової операції. Але невизначеність щодо того, коли саме відбудеться таке повернення територій, змушує включати земельні активи на тимчасово окупованих територіях до загальної оцінки втрат.

Добувна промисловість України складається із трьох значних галузей. Перша – видобування залізної руди, на яке припадає близько половини всієї добувної промисловості України. Ці активи зосереджені у центрі країни

(Криворіжжя, район Кременчука) й постійно знаходилися під контролем України, зазнавши лише незначних пошкоджень. Окупантами зайнято лише одне добувне підприємство на лівому березі Дніпра, на яке припадало 7% національного виробництва у 2021 році. На видобуток *нафти та газу* припадає ще 30% випуску добувної промисловості. Оскільки відповідні свердловини зосереджено у Полтавській області та в західній частині Харківської області, Україна зберігає контроль над більшістю видобутку нафти та газу. Виробничі потужності на окупованих територіях можна оцінити у 1% загального випуску. Проте на окупованих територіях є поклади вуглеводнів, які ще не розроблялися.

В *енергетичній галузі України* спостерігаються суперечливі тенденції. З одного боку, завершилась криза на ринку пального та збільшується експорт електроенергії до Європи. З іншого боку, агресор відновив удари по Запорізькій АЕС та лініях електропередач, що з'єднують ЗАЕС з енергосистемою України. Окрім очевидних ризиків для радіаційної безпеки, це стало великим ударом по енергетичним ресурсам України, що особливо критично напередодні опалювального сезону. Накопичення енергоресурсів відбувавалося приблизно тими ж темпами, що в попередні роки, при тому, що попит зменшився на 40% як у промисловості, так і в житлово-комунальному господарстві.

Втім, основні ризики для опалювального сезону лежать не в сфері забезпечення ресурсами, а у фізичній небезпеці для інфраструктури. Адже росія може відновити удари по електричних та теплових станціях, коли вони найбільше потрібні.

Виробничі потужності *чорної металургії* зазнали найбільших втрат від початку широкомасштабного вторгнення. Два найбільших металургійні комбінати Маріуполя, "Азовсталь" і ММК ім. Ілліча, напередодні війни 2022 року забезпечували 40% українського виробництва сталі. "Азовсталь", що стала символом українського збройного опору, була вщент знищена в ході бойових дій. ММК ім. Ілліча зазнав великих пошкоджень. Згідно розрахунків, половину з втрачених виробничих потужностей можна буде відновити після звільнення тимчасово окупованих територій.

У *харчовій промисловості*, воєнні втрати потужностей доволі обмежені. Ця галузь є дуже диверсифікованою, що робить її менш вразливою до втрат. Винятком є великі підприємства з виробництва олії, що знаходяться в окупованих населених пунктах Вовчанськ, Пологи, Каховка, Сватове та Маріуполь. Тимчасові втрати виробничих потужностей у харчовій промисловості можна оцінити у 7% (включно із 2% сильно пошкодженими), а також безповоротно втрачені активи у розмірі ще 1%.

Крім того, дуже непростою залишається ситуація на *ринку праці*. Близько третини українців втратили роботу, причому серед внутрішньо переміщених осіб ця частка майже вдвічі більша.

Зовнішня торгівля України товарами у січні-вересні 2022 року.

Експорт товарів зменшився на 34.9%, порівняно до того ж періоду минулого року (у серпні показник становив – 47.3%).

Імпорт, порівняно до того ж періоду минулого року скоротився на 24.4% (у серпні показник становив – 22.3%).

Таблиця 4. Порівняльна таблиця експорту-імпорту України за 9 місяців 2021 та 2022 років .

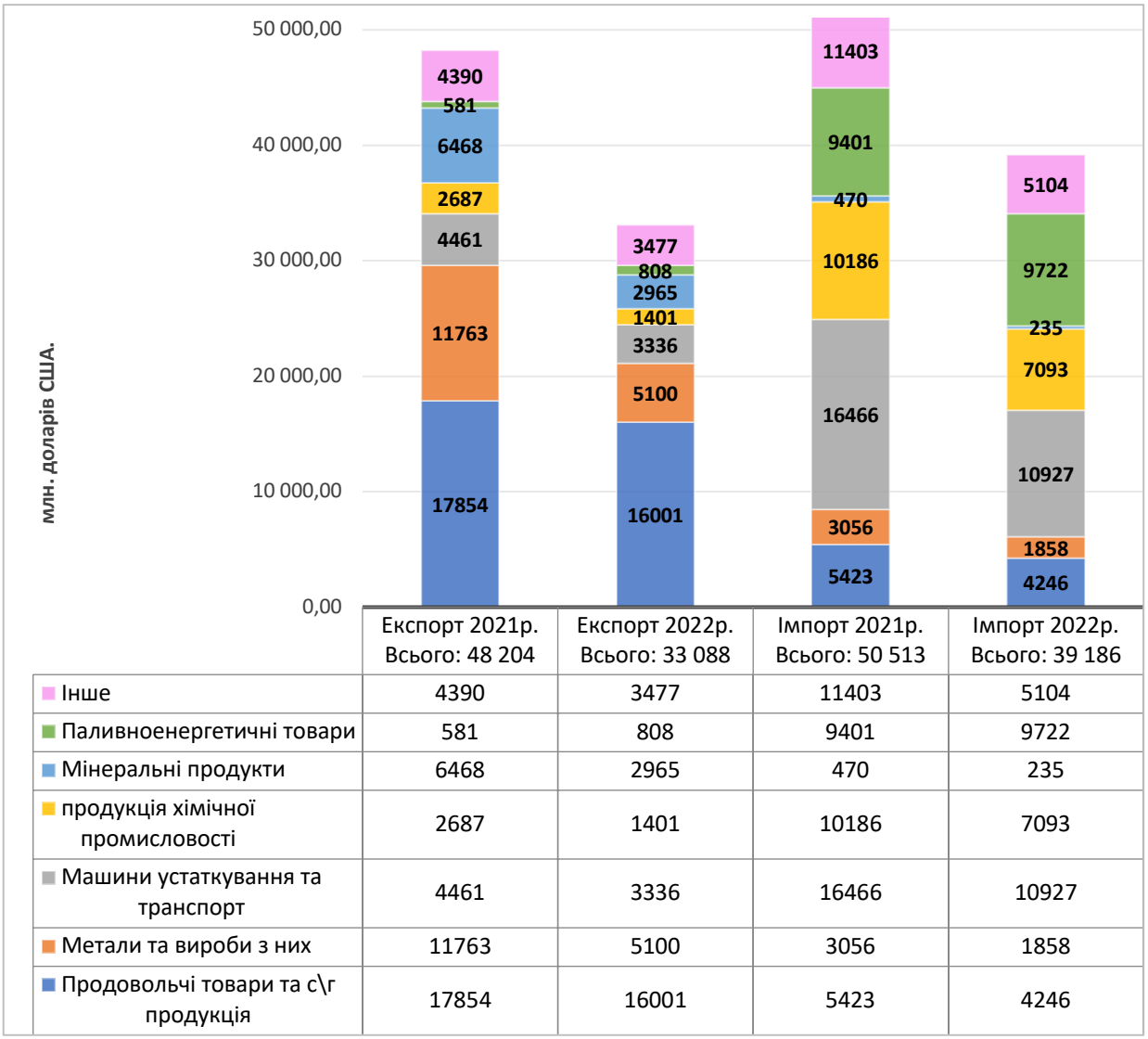

	Експорт 2021р. Всього: 48 204	Експорт 2022р. Всього: 33 088	Імпорт 2021р. Всього: 50 513	Імпорт 2022р. Всього: 39 186
Інше	4390	3477	11403	5104
Паливноенергетичні товари	581	808	9401	9722
Мінеральні продукти	6468	2965	470	235
продукція хімічної промисловості	2687	1401	10186	7093
Машини устаткування та транспорт	4461	3336	16466	10927
Метали та вироби з них	11763	5100	3056	1858
Продовольчі товари та с\г продукція	17854	16001	5423	4246

У ході реалізації “зернової ініціативи” з портів “Одеса”, “Чорноморськ” та “Південний” у серпні-вересні 2022 року відправлено 241 кораблів. “Зернова ініціатива” успішно працює. У вересні, в порівнянні з серпнем, кількість експортованої продукції зросла більш ніж вдвічі, а кількість суден, які вийшли з портів – майже втричі. Такі показники свідчать про довіру світу до “зернового коридору” і готовність світових інституцій та бізнесу брати участь у купівлі й транспортуванні української агропродукції.

Окрім цього, в рамках співпраці зі Всесвітньою продовольчою програмою ООН уже вийшли 4 судна з понад 120 тис. тонн пшениці для населення Ефіопії,

Ємену та Афганістану. Найближчим часом до Чорноморська зайде п’яте судно під завантаження 30 тис. пшениці для Сомалі. Загалом до країн Африканського континенту було відправлено майже 1 мільйон тонн зерна. Україна залишається гарантом світової продовольчої безпеки.

Наявність українського зерна на світових ринках позитивно впливає на рівень цін. Так вартість пшениці на європейських та американських ринках суттєво впала. Продовольство стає доступнішим для тих, хто знаходиться на межі гуманітарної катастрофи.

Графік 4."Зернова ініціатива": географія експорту

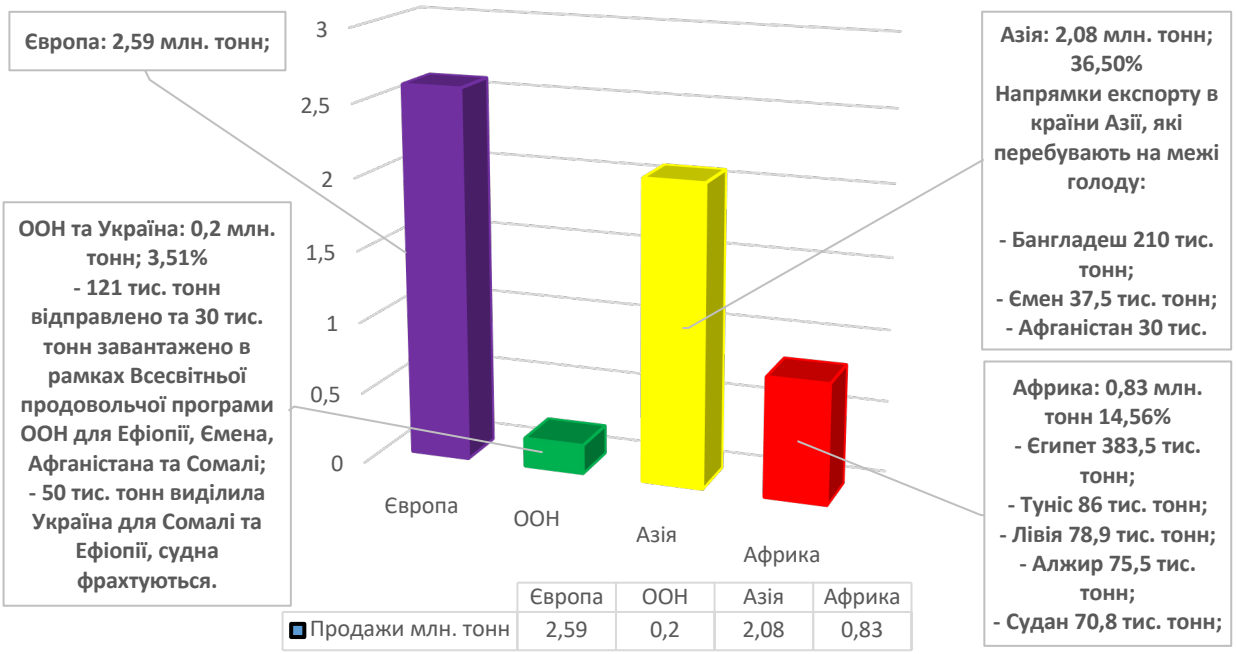

Оборонні витрати. Стан ОПК України. Стан вітчизняного ОПК в умовах війни з росією характеризується визначенням пріоритетних напрямків розвитку, будівництвом нових підприємств та релокацією існуючих потужностей. Затримки у питаннях постачання Україні ефективної зброї від міжнародних партнерів, спонукають до максимальної автономізації та забезпечення України озброєнням власного виробництва.

Війна в Україні стала каталізатором змін, формуючи попит на товари військового призначення, тим самим демонструючи ефективність залучення військової техніки на полі бою. Сьогодні відроджується військово-промисловий комплекс європейських країн.

В Туреччині спустили на воду перший український корвет класу “Ada” – Гетьман Іван Мазепа, який має встати на озброєння України до 2024 року. Щоб перетворити корабель на технологічну зброю, потрібно забезпечити його електронікою, внутрішнім начинням, провести всі пусконалагоджувальні роботи, що потребує часу.

“Грім”, “Дніпро”, “Богдана”, “Володимир Великий” і “Сокіл” – такі назви мають моделі озброєння та військової техніки вітчизняного виробництва, серійне виробництво яких поки що не розпочалося, але Україні варто взяти їх на озброєння вже зараз. Важливою є розбудова ракетного озброєння, вітчизняного оперативно-тактичного ракетного комплексу (ОТРК).

Одним із таких перспективних проєктів став ОТРК “Грім”, який розробляється в Україні з 2013 року. Основне завдання цього комплексу – створення щита неядерного стримування агресора для ураження одиночних та групових стаціонарних цілей наземного, повітряного та морського базування.

Зараз, існує потреба у протиракетному комплексі власного виробництва. Таку потребу здатен задовольнити перспективний проєкт зенітно-ракетного комплексу (ЗРК) середньої та малої дальності “Дніпро”, що розробляється в Україні з 2014 року та поєднує в собі характеристики систем протиповітряної та протиракетної оборони. Головне завдання цього ЗРК – боротьба з сучасними та розроблюваними аеродинамічними засобами повітряного нападу, видача інформації як про повітряну обстановку загалом, так і про результати бойової роботи зокрема. Передбачається, що ЗРК “Дніпро” буде ефективним проти літаків та гелікоптерів усіх типів, безпілотників, а також крилатих ракет на середніх і малих відстанях.

Уперше єдиний дослідний зразок першої вітчизняної самохідної артилерійської установки (САУ) “Богдана” з натівським 155-мм калібром було продемонстровано ще 2018 року. Відтоді й аж до початку повномасштабного російського вторгнення “Богдана” проходила випробування на полігонах та готувалася до прийняття на озброєння ЗС України. З початком широкомасштабного вторгнення, єдиний зразок української САУ вивезли в тил, а згодом передали до ЗС України. “Богдана” відіграла ключову роль під час операції зі звільнення о. Зміїний від російських окупантів.

Важливою скадовою у веденні сучасної війни є ударні безпілотні літальні апарати (БпЛА). Окрім низки спільних та вітчизняних моделей, Україна має власну розробку перспективного розвідувально-ударного безпілотника Сокіл-300, який вперше продемонстрували у листопаді 2020 року. Частину систем та вузлів цього безпілотника було відпрацьовано як модулі протикорабельної ракети Нептун, що в квітні 2022-го вразила флагман Чорноморського флоту рф – ракетний крейсер “москва”.

В першій декаді вересня відбулася зустріч генерального директора компанії Baykar Халук Байрактар з Президентом України Володимиром Зеленським. Компанія Baykar продовжує реалізацію плану зі створення в Україні наукового та виробничого центру. Після широкомасштабного вторгнення рф на територію України, турецька компанія не лише не відмовилась від своїх планів, а й продовжує їх реалізацію. Водночас українські фахівці долучаються до

розробки та виробництва провідного виробника БпЛА, які вже неодноразово довели свою ефективність.

Одразу два дрони від Baykar використовують українські двигуни. Мова йде про MC-500 та AI-450 для Akıncı, вибір якого залежить від клієнта, який може обрати або потужніший, або економніший двигун. Водночас Kızılelma, раніше відомий під назвою MIUS, використовує AI-25. Цей дрон вже є безпілотним винищувачем і може виконувати весь спектр завдань з ураження повітряних та наземних цілей.

Державний концерн Укроборонпром спільно з неназваною державою-членом НАТО будує завод із виробництва боєприпасів. Відповідну угоду сторони підписали на початку вересня 2022 року. Це вже друге оборонне підприємство, про будівництво якого досягнуто міжнародні домовленості та укладено відповідний договір. Даний проєкт дозволить виробляти боєприпаси за стандартами НАТО в Україні.

Водночас Укроборонпром допомагає укомплектовувати бойові підрозділи озброєнням та військовою технікою. Підприємства державного ОПК працюють цілодобово над виробництвом, модернізацією та відновленням озброєння. З початком широкомасштабного вторгнення, підприємства концерну передали до ЗС України у п’ять разів більше військової техніки та озброєння, ніж за увесь минулий рік. Деяка броньована техніка після чергових бойових пошкоджень заходила на ремонт по п‘ятому колу, а після відновлення — повертались у стрій. Цілодобово працюють й виїзні ремонтні бригади, повертаючи до бойового стану техніку прямо у полях. Таким чином, приведення у бойову готовність – в тому числі після пошкоджень – української, іноземної та трофейної техніки – це ключова компетенція Державного концерну “Укроборонпром” станом на вересень.

Релокація підприємств в Україні.

Український бізнес не має змоги працювати на окупованих територіях та в регіонах близьких до лінії фронту. Здійснюється релокація підприємств до західних регіонів України (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська області).

До програми релокації може долучитися будь-яке підприємство. Пріоритет надається підприємствам ОПК та тим, які забезпечують життєдіяльність населення та економіки.

До західних областей України з початку війни вже переїхали 725 підприємств, з них 528 вже розпочали працювати на новому місці. Серед них – оптова та роздрібна торгівля, переробна промисловість, телекомунікації, науковці, будівельники. Найбільше підприємств релокувалося до Львівської, Закарпатської, Чернівецької та Тернопільської областей, в яких існує більш-

менш відповідна інфраструктура. Загалом заявки на переміщення зареєстрували 1816 підприємств.

Загалом, відносно стримані рішення бізнесу щодо релокації (за півроку лише 725 підприємств) пояснюються складнощами з перевезенням обладнання, коштами на релокацію, логістикою та іншими проблемами. Не в останню чергу, на рішення бізнесу впливає той факт, що регіони, куди перевозять підприємства, не є достатньо індустріально розвинутими порівняно зі східними областями. Промислова інфраструктура на заході країни не влаштовує багатьох підприємців.

Одним із інструментів, який може вирішити питання інфраструктури для релокованих підприємств, залишається розвиток індустріальних парків. Їх в Україні зареєстровано більше 50, проте більшість існують лише на "папері". До нещодавніх законодавчих змін у парків не було стимулів для розвитку. Тепер для парків запровадили компенсації з приєднання до мереж, за кредитами, інвестиціями, додаткові податкові і митні пільги:

звільнення від ПДВ та мита на ввезення нового обладнання;

звільнення з прибутку протягом 10 років;

надання права органам місцевого самоврядування на встановлення пільгових ставок податку на нерухомість та плати за землю.

Розвиток інфраструктури парків дозволить швидко запустити промислові потужності релокованих підприємств та створити нові робочі місця. Понад 20 індустріальних парків розташовані в дев'яти областях – місцях релокації підприємств.

Зокрема, нещодавно були створені:

два індустріальні парки в Чернівецькій області "Хотин Invest" (текстильна та деревообробна промисловість), "Енергія Буковини" (деревообробна та харчова промисловість);

"Марамуреш" у Закарпатській області (деревообробна промисловість і меблеве виробництво);

"Л-ТАУН" у Київській області (агропромисловість та машинобудування).

Крім того, розвитку бізнесу сприяє відновлення процесу приватизації. Це один із можливих інструментів, який може допомогти частково вирішити проблеми пов'язані з релокацією, зокрема вибором локації з відповідною інфраструктурою.

В умовах обмеженості ресурсів бізнесу варто також активніше подаватись на державні програми, наприклад "Доступні кредити 5-7-9%". Програму реалізує Фонд розвитку підприємництва (ФРП). У рамках програми діють тривідсоткові ставки (залежно від дати заснування бізнесу та річного обороту):

5% річних - якщо виручка до 25 млн грн і створюються мінімум 2 робочих місця протягом першого кварталу;

7% річних - для бізнесу з виручкою до 25 млн грн;

9% річних - для бізнесу з виручкою до 50 млн грн.

Релокація підприємств до країн ЄС. В умовах невизначеності, багато власників бізнесів вирішує перемістити свій бізнес за кордон: повністю або частково, тимчасово або на постійній основі. Найбільш схильні переїжджати за кордон компанії галузі ІТ, сфер професійних послуг (маркетинг, консалтинг, дизайн), охорони здоров'я. Основними країнами релокації стали країни ЄС (Польща, Німеччина, Болгарія, Бельгія, та Естонія), Туреччина, Молдова.

Рішення щодо релокації за кордон, як правило, включає механізми оцінки ризиків та переваг від переїзду, а також детальний контрольний перелік завдань із релокації. Подальша виважена політика уряду щодо спрощення умов ведення бізнесу та успіхи ЗС України безперечно сприятимуть активнішому відновленню ділової активності[133].

Стан інфраструктури України. За останніми оцінками Світового банку, втрати внаслідок війни становлять близько 350 млрд, доларів США.

Станом на вересень 2022 року, з початку війни росії проти України пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 616 адміністративних будівель, 978 медичні заклади, з яких 24 приватні заклади охорони здоров'я, 1270 шкіл, 786 дитсадків, 775 об'єктів культури, 80 релігійних споруд, 149 закладів туризму і 153 спортивні об'єкти, 2910 торгівельних точок, 19 аеропортів і цивільних аеродромів, 110 залізничних вокзалів і станцій, 315 мостів і мостових переходів державного, місцевого або комунального значення, 10 ТЕЦ, 322 котельні.

Це оцінка прямих фізичних пошкоджень здійснена в рамках Національної ради з відновлення України від наслідків війни аналітичною командою KSE спільно з Мінрегіонрозвитку, Мінінфраструктури, МОЗ, за координації Мінреінтеграції та у співпраці з іншими профільними міністерствами та Національним банком.

Обрахунок збитків, презентованих у звіті, здійснювався відповідно до методології Світового Банку, й у тісній співпраці з профільною командою Світового Банку, з урахуванням значної кількості даних, що збираються профільними органами влади, місцевими цивільно-військовими адміністраціями з початку повномасштабної війни[134].

Санкційна політика України. 30 вересня відбулося засідання Ради національної безпеки та оборони України (РНБО), на якому було вирішено запровадити нові санкції проти росії.

---

[133] Підприємства в Україні закликають активніше долучатись до програми релокації. // landlord.ua. – 2022, 2 червня. – URL:https://bit.ly/3Ugv5iz; Релокація бізнесу в Україні та в ЄС. // LIGA ZAKON — українська продуктова ІТ-компанія. – 2022, 12 вересня. – URL:https://bit.ly/3U157Qf

[134] Що Росія вже зруйнувала в Україні: житло, медзаклади, школи, дороги, залізниці. // Щоденний Львів. – 2022, 21 жовтня. – URL:https://bit.ly/3h8QLP7

Як зазначив Президент України В. Зеленський, санкції будуть введені "щодо значущих фізичних та юридичних осіб росії, які не знайшли в собі мужності виступити на захист людяності та міжнародного права, або які так чи інакше залучені до агресивних кроків проти України та спільноти демократичних народів".

Загалом до списку РНБО увійшли понад 3600 фізичних та юридичних осіб. Зокрема, у ньому фігурують:

діти та родичі володимира путіна та його близького оточення;

представники регіональних еліт та влади росії;

олігархи та їхнє близьке оточення;

артисти та пропагандисти, у тому числі громадяни України;

колабораціоністи, що перейшли на бік ворога;

представники вищого керівного складу збройних сил росії;

представники так званих "урядів "лнр"/"днр", окупаційної "влади" АР Крим і ватажків незаконних збройних формувань що діють на ТОТ України.

Також зазначено, що ухвалено санкції проти іноземних громадян – так званих "міжнародних спостерігачів", які брали участь у "референдумах" на тимчасово окупованих територіях України.

Санкції запроваджено і проти ключових системоутворюючих компаній, банків, підприємств ОПК, добувної, енергетичної, комунікаційної, логістичної та інших сфер[135].

Економічна активність в Україні продовжує відновлюватись. Більшість зупинених раніше підприємств відновила роботу (причому половина – у повному обсязі), їх фінансова стійкість покращується. Деякі компанії навіть здійснюють капітальні інвестиції. Однак, попри запровадження нових механізмів стабілізації економіки збитки від війни зростають. росія продовжує руйнувати інфраструктурні об'єкти України – виробництва, енергетичну та соціальну інфраструктуру, дороги, мости, лікарні, аеропорти, вокзали, все що має можливість знищити. Частково цю проблему вирішує програма релокації, запроваджена урядом України.

Успішно працює "зерновий коридор", що сприяє збільшенню експорту України, проте експорт металів з України за рахунок відсутності можливості експорту морським шляхом поставив в дуже скрутне становище металургійну галузь і країну загалом. ОПК України поступово робить кроки в напрямку створення високотехнологічних, новітніх зразків озброєння для ведення сучасної війни та забезпеченню ремонту бронетехніки і важкого озброєння.

Міжнародне співтовариство продовжує підтримувати Україну фінансово, фінансування набуває планового характеру. Більше 50% витрат бюджету

[135] Діти путіна, олігархи та маріонетки кремля: під антиросійські санкції РНБО потрапили понад 3600 осіб. // БФ "Сила віри". – 2022, 1 жовтня. – URL:https://bit.ly/3SSAeME

України фінансуються міжнародними партнерами і це не враховує військову допомогу: техніку, озброєння, боєприпаси та іншу допомогу міжнародних партнерів для ЗС України.

Висновки

В світі продовжуються інфляційні процеси, рецесія поглинула всі світові ринки. В Китаї, Японії, США, Індії та в країнах ЄС фіксується високий рівень інфляції та скорочення виробництва. Газова війна росії проти країн ЄС досягла свого апогею, терористична атака росії на газогони до Європи мала призвести до ще більшої ескалації газової війни, проте лише констатувала зупинку поставок по "Північному потоку – 1" та "Північному потоку – 2". Ціна на газ не суттєво відреагувала на підрив газогонів, що вже не використовувались на момент підриву.

росія продовжує зазнавати поразок на різних фронтах, в тому числі на економічному: провалює програму імпортозаміщення, почала зменшувати резерви ЦБ рф, зазнає відчутних невдач в ОПК. Влада росії намагається виправити ситуацію збільшенням фінансування на оборону, проте малоймовірно, що ці гроші зможуть вирішити системні проблеми, що існують в російській армії та ОПК.

Україна є залежною від військової та фінансової допомоги міжнародних партнерів. Міжнародні партнери, тим часом сформували досить чітке бачення перемоги України. Позитивним є те, що зараз іде період формування бюджетів на 2023р. та наші партнери декларують бажання закріпити підтримку України в рамках своїх бюджетів. Цей процес є дуже важливим та обмежує індивідуальний та оціночний підхід до допомоги Україні, зменшує ризики ненадання такої допомоги в майбутньому. Вцілому ситуація в економіці України залишається контрольованою та стабілізувалась завдяки заходам, які були впроваджені Урядом України.

1.3. ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА

Воєнно-стратегічна обстановка упродовж вересня 2022 року характеризувалась як складна. Голова Об'єднаного комітету начальників штабів США генерал Марк А. Міллі заявив, що "Ситуація в Україні є дуже динамічною та хоча ще рано давати повну оцінку, стає зрозумілим, що стратегічна ініціатива перейшла до українців"[136].

[136] Російські втрати в Україні зростають, а Путін все більше втягується у воєнну стратегію. // The New York Times – 2022, September 24. – URL: https://tinyurl.com/yt232unc

Обстановка навколо України

Країни-члени **Північноатлантичного Альянсу** продовжували докладати значних зусиль для посилення воєнно-стратегічного потенціалу поблизу своїх кордонів. Через агресивну політику рф, колективна оборона в європейському регіоні залишалася найбільшою відповідальністю Альянсу, а стримування – ключовим елементом загальної стратегії НАТО.

У вересні командування НАТО організувало та провело для країн-партнерів низку спільних заходів. Зокрема, 2 вересня у **Швеції** (м. Готланд) пройшла зустріч міністрів оборони країн Північної Балтії (NB8) "Перспективи безпеки регіону Балтійського моря", метою якої було узгодження спільних дій після отримання Фінляндією та Швецією запрошення до членства в Альянсі.

З 16 по 18 вересня в **Естонії** (м. Таллінн) відбулась конференція Військового комітету НАТО, на якій командувачі сил оборони країн-союзників обговорили стратегічний розвиток Альянсу та протистояння глобальним викликам безпеці[137]. Вперше на такий захід було запрошено командувачів силами оборони Фінляндії та Швеції. Учасники конференції одностайно засудили дії рф проти України, а голова Військового комітету НАТО адмірал Роб Бауер наголосив, що "Надзвичайна сміливість українських Збройних Сил і українського народу знову й знову братиме гору над опонентом. Союзники НАТО будуть підтримувати їх стільки, скільки необхідно".

З 12 по 22 вересня у Середземному та Егейському морях пройшли найбільші навчання НАТО DYNAMIC MARINER/BLUE WHALE/ NUSRET 2022, до яких було залучено 8 тис. осіб з 15 країн, 52 кораблі, 4 підводні човни, 34 літаки, 16 вертольотів, морська піхота, оперативні групи SAT/SAS, Центр управління навчаннями та ін. Було

[137] Військовий комітет. // Офіційний сайт НАТО. – 2022, 25 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3zv6yacp

відпрацьовано навички та дії: надводну, повітряну, протичовнову та протипідводну війну, протимінні заходи, десантні, гібридні операції та операції захисту сил.

У цей же період у **Португалії** поблизу о. Троя 1500 військових та цивільних представників країн-членів і партнерів НАТО перевіряли оперативну сумісність нових морських безпілотних систем, а у Балтійському морі до 20 військових кораблів з Польщі, Литви, Латвії та Естонії взяли участь у найбільших маневрах ВМС Польщі SHARK-22. Опрацьовано питання взаємодії із Балтійською військово-морською ескадрою (BALTRON) та проведено окрему операцію з охорони судноплавних шляхів, запобігання блокаді з моря та забезпечення вільного руху вантажів до країн-союзників.

З 19 до 30 вересня у **Латвії** 4200 військовослужбовців із 17 країн виконували завдання в рамках міжнародних навчань SILVER ARROW 2022[138]. Покращення злагодженості дасть змогу командуванню спеціальних операцій в Європі (US SOCEUR) у разі загострення обстановки оперативно направити підрозділи із системами HIMARS M142 до будь-якого району.

У **Німеччині** (м. Гогенфельс) на полігоні багатонаціонального центру в рамках планових навчань армії США в Європі та Африці SABER JUNCTION[139] перевірено готовність європейських підрозділів з 14 країн-союзників (4400 військовослужбовців) до бойових дій.

26 вересня в акваторії **Балтійського моря** відбулися навчання НАТО RAMSTEIN ALLOY, у яких взяли участь Угорщина, Німеччина, Чехія, Італія, Туреччина, Велика Британія та прибалтійські країни. Понад 20 бойових літаків та літаків підтримки, авіація дальнього виявлення та центри управління військами НАТО відпрацювали сценарії дій з перехоплення, пошуку, рятування, ведення повітряного бою, авіаційної підтримки, дозаправки в повітрі, тощо.

Загалом НАТО активно використовувала територію країн Балтії

[138] Sabre Junction 22 починається в Німеччині. // army.mil. – 2022, 09 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3w4p8bxd

[139] У навчаннях взяли участь Албанії, Бельгії, Болгарії, Італії, Грузії, Угорщини, Косово, Литви, Північної Македонії, Румунії, Словаччини, Туреччини, Сполучене Королівство. // Army.mil. – 2022, 09 вересня. – URL: https://tinyurl.com/27ebjsxm

для підвищеня рівня готовності своїх сухопутніх, морських та авіаційних підрозділів. З 2017 року в Литві, Естонії, Латвії та Польщі дислокуються чотири багатонаціональні бойові групи батальйонного рівня, які очолюють відповідно Німеччина, Велика Британія, Канада та США. Після вторгнення рф в Україну НАТО ухвалило рішення про створення додатково чотирьох таких груп в Болгарії, Угорщині, Румунії та Словаччині.

Крім того, наприкінці вересня у **Молдові** (м. Булбоаці) проводилися навчання "ВОГНЯНИЙ ЩИТ – 2022" за участю військових з Румунії та США.

З метою посилення регіональної безпеки в Польщі було прийнято рішення щодо формування 5-ї механізованої дивізії Війська Польського, переозброєння 16-ої механізованої дивізії, передислокації танкового батальйону 20-ї механізованої бригади (в н.п. Оструді), а також розгортання 10 батальйонів територіальної оборони у 4 воєводствах.

Черговим кроком у посиленні захисту східного флангу НАТО стало прибуття до Польщі стратегічного бомбардувальника Boeing B-52, здатного нести ядерну зброю. Крім того, згідно з рішенням Північноатлантичної ради, повітряні сили НАТО на постійній основі забезпечували охорону повітряного простору Естонії, Латвії та Литви.

Реакцією на напруженість у відносинах з білоруссю стало продовження Сеймом Литви надзвичайного стану на державному кордоні до 16 грудня. Крім того підрозділом Першої німецької танкової дивізії було посилено угруповання багатонаціональної бойової групи НАТО, яке дислокується в м. Клайпеда, а в Естонії відбулась шоста данська ротація бойової групи НАТО.

Поряд з цим, важливою подією вересня стало проведення в польському місті Кельце 30-ї Міжнародної оборонно-промислової виставки MSPO 2022, яка вважається третьою за значенням в Європі після Парижу та Лондону. Під час виставки підписано багато контрактів на поставку обладнання та озброєння, серед яких для Війська Польського на суму 7 мільярдів польських злотих.

Загальна обстановка в Україні

російські війська продовжували ведення стратегічної наступальної операції, в ході якої ворог намагався досягнути наступних стратегічних цілей:

оточення й розгром угруповання ЗС України в Донецькому операційному районі, з виходом на адміністративні кордони Донецької та Луганської областей;

утримання ТОТ Харківської області та забезпечення безперешкодної логістики з Бєлгородської області для угруповання рф на ТОТ Донецької області;

утримання ТОТ Запорізької області та збереження сухопутного коридору між ТОТ Донецької області і АР Крим;

утримання захоплених районів Херсонської області та створення умов для наступу в напрямку Миколаїв – Одеса.

Поряд з цим керівництво рф почало активно просувати новий наратив – росія воює не з Україною, а з НАТО.

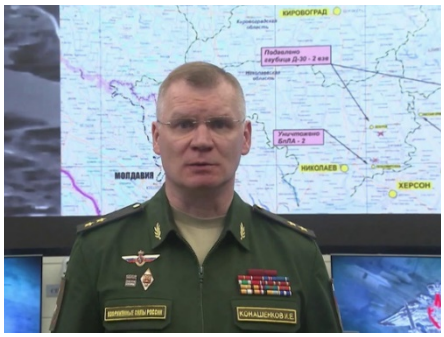

З метою нарощування угруповання військ (сил) збройні сили рф на східному та південному напрямках проводили переміщення частин і підрозділів 3 АК. Так, 29 серпня із залізничної станції "Луга" (Ленінградська обл.) відправлено ешелони з ОВТ 17 абр (СМ "Тюльпан" – 11 од., СГ "Піон" – 12 од., 5 машин управління вогнем артилерії) та підготовлено до завантаження ще 28 од. ОВТ (СМ "Тюльпан" – 11 од., СГ "Піон" – 12 од., 2 машини управління вогнем артилерії, 2 артилерійських РЛК). На полігоні "Лужський" (Ленінградська обл.) тривало злагодження до чотирьох артилерійських дивізіонів.

Таким чином, на початок вересня, кількість БТГр, які залучалися до ведення бойових дій становила – 116, з них безпосередньо застосовувалися 110 (Слобожанський – 19, Донецький ОР – 61, Південнобузький ОР – 30, на відновленні боєздатності – 6). У резерві перебували 40 БТГр. На українсько-білоруському кордоні знаходилося до 7 БТГр зс рб.

Загалом без врахування резерву угруповання нараховувало: особового складу – до 170,5 тис., танків – до 1244, ББМ – до 2814, артилерійських систем – до 1800, РСЗВ – до 688, ОТРК – 70.

Угруповання Сил оборони України з метою відбиття збройної агресії росії, позбавлення противника наступального потенціалу та відновлення контролю над ТОТ України продовжувало ведення:

оборонної операції та наступальних дій в межах Східної операційної зони силами ОСУВ "Хортиця";

оборонної операції та наступальних дій у межах Південно-Західної операційної зони силами ОСУВ "Олександрія";

стабілізаційної операції в межах Північно-Західної операційної зони силами ОСУВ "Північ".

Українські війська проводили успішні наступальні дії на півночі Східної ОЗ та у Південно-Західній ОЗ поступово звільняючи окуповані росією території у Харківській, Херсонській та Луганській областях.

План наступу Сил оборони України, який за оцінкою міжнародних військових експертів, був “геніальний” – спрацював. За рахунок дезінформації противника щодо напрямку основного удару на півдні України, вдалося змусити ворога здійснити перерозподіл сил та засобів та перемістити частину військ з Харківського на Миколаївський напрямок. Тим самим послабивши оборонні спроможності російського угруповання у східній частині Харківської області. Це дало змогу протягом місяця повернути під контроль України майже 100% території Харківської області.

Цей наступ мав надзвичайно важливе значення у російсько-українській війні. Західні експерти, захоплюючись стратегічним замислом Сил оборони України, відмітили в цьому “ключовий перелом“ у війні та ознаки “швидкої поразки” росії. Так, американський генерал, колишній командувач армією США в Європі Бен Ходжес, характеризуючи наступ ЗС України на Харківському напрямку, наголосив в інтерв’ю Times Radio, що “це була блискуча операція”, і закликав готуватись до “розвалу Росії”.

“Було зроблено багато роботи як українським Генеральним штабом, так і партнерами зі США, Великої Британії та інших країн, щоб створити умови для цієї операції. Постійні удари по російській логістиці, командних пунктах, системах ППО створювали хаос серед російських військ, яким було дуже важко зрозуміти, що відбувається, і які лінії оборони потребують посилення [140].

Успіх ЗС України на Харківському напрямі Б. Ходжес назвав “важливим моментом”, але закликав продовжувати тиск на рф. Разом з тим, як зазначає кореспондент ВВС Джонатан Біл, здатність України дивувати стала відмітною рисою цієї війни: відступ окупантів з-під Києва, атаки у Криму, наступ у Східній операційній зоні. Успіху сприяли ефект несподіванки та ефективне використання західної зброї, зокрема РСЗВ великої дальності США, Великої Британії та Німеччини, які використовувалися для знищення логістики і командних пунктів противника. До появи цієї зброї зс рф завжди мали чисельну перевагу в артилерії. Наразі ситуація змінилася. За інформацією розвідки США рф доводиться звертатися по допомогу до Північної Кореї, щоб поповнити запаси артилерійських снарядів, які суттєво вичерпалися за шість місяців інтенсивних боїв. Вплив західної зброї у поєднанні з рішучістю ЗС України до повернення власних територй змусили противника відступати.

[140] Це була блискуча операція – Годжес про наступ України на Харківщині // Укрінформ. – 2022, 12 вересня. – URL: https://tinyurl.com/jwwevnkb

В свою чергу, генерал-майор армії Австралії у відставці Мік Раян, який відповідав за військовий вишкіл та військову освіту в країні, за результатами бойових дій називає українських захисників майстрами війни XXI століття, оскільки їм вдалося розвинути унікальний підхід ведення війни, яка отримала від нього назву “стратегії корозії”. а його словами дана стратегія успішно проявила себе під час боїв за Київ та Харків, де ЗС України змогли проникнути у тил противника і знищити значну частину їхнього матеріально-технічного забезпечення. Як зазначив військовий експерт, ця стратегія передбачає, що Україна атакує росіян там, де вони слабкі, водночас використовуючи частину своєї бойової сили для затримки російських військ. Вона виходить далеко за рамки тактики та оперативного мистецтва, а прямо протиставляється російській військовій стратегії. Суть даної стратегії полягає у тому, що удари по вразливих місцях підривають бойовий дух військ противника та змушують його командування ухвалювати нераціональні рішення. Військове керівництво ЗС України нав’язало росіянам певну форму інтелектуальної корозії. Під тиском вимог досягнення хоч якоїсь перемоги через попередні невдачі, окупанти йдуть на більший тактичний та оперативний ризик у своїх військових операціях. Так катастрофа переправи через Сіверський Донець, де була знищена боєздатність щонайменше однієї російської бригади, свідчить про те, що армія рф стає все менш здатною оцінювати ризики значних оперативних або тактичних рішень.

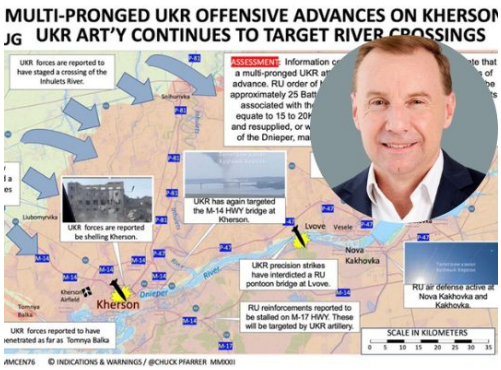

Мік Раян виділяє три типи “корозії” противника: фізичну – фактичне знищення передових та тилових підрозділів ворога; моральну – демонстрація поразок та невдач у ЗМІ, підрив бойового духу шляхом знищення командування; інтелектуальну – примушення ворога до необдуманих кроків та впевненості у важливості невеликої тимчасової перемоги, досягнутої ціною безлічі невдач [141].

Часткова обстановка (положення, завдання, угруповання військ (сил) сторін на напрямках, способи ведення, напрями зосередження зусиль, результати воєнних дій)

у Східній операційній зоні

Східна операційна зона у вересні, як і у попередньому місяці, залишалась напрямом зосередження основних зусиль РОВ (с).

[141] Майстри війни XXI століття: австралійський генерал захопився військовою стратегією українців // Заборона. – 2022, 01 серпня. – URL: https://tinyurl.com/5n96sx4r

Противник завдавав ракетно-авіаційних ударів та здійснював обстріли із ствольної й реактивної артилерії по позиціям підрозділів ЗС України і населеним пунктам вздовж всієї лінії фронту, намагаючись розгромити угруповання ЗС України в Донецькому операційному районі та вийти на адміністративний кордон Донецької області і захопити стратегічно важливі райони, зокрема н.п. Бахмут.

З цією метою виконувались наступні завдання:

розвиток наступу на напрямках ДОНЕЦЬК – ПОКРОВСЬК, БАХМУТ – КРАМАТОРСЬК;

стримання наступальних дій ЗС України у Слобожанському ОР;

забезпечення безперебійного функціонування логістичних шляхів для підвозу особового складу та ОВТ;

продовження нагнітання напруги навколо захопленої Запорізької АЕС.

У Слобожанському операційному районі ворог зосереджував основні зусилля на утриманні зайнятих рубежів, обстрілами зі ствольної артилерії та РСЗВ намагався руйнувати об’єкти цивільної інфраструктури та створював умови для наступу на Слов’янському напрямку. Після поразки під Харковом противник сформував нову лінію оборони вздовж річки Оскіл. Із відходом з Ізюма, Куп’янська та Великого Бурлука підрозділи зс рф втратили стратегічну ініціативу та вимушені були здійснювати перегрупування.

У Донецькому операційному районі ворог намагався покращити своє тактичне положення. Силами і засобами вогневого ураження здійснював обстріли на всю тактичну глибину української оборони, на окремих ділянках проводив наступальні дії.

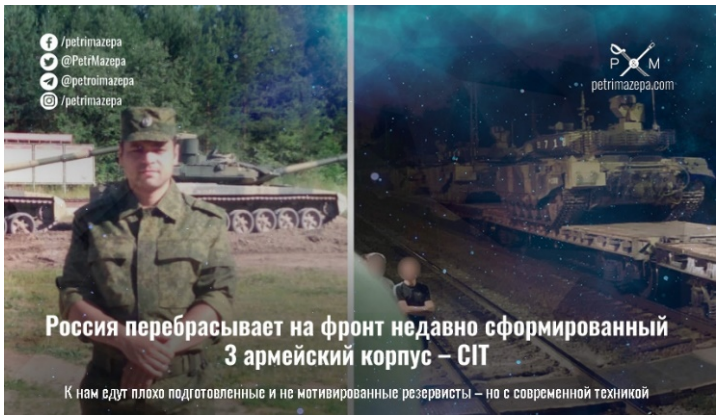

Командування зс рф вчергове, відповідно до наказу президента рф путіна, скоригувало свої плани та дії щодо виходу на адміністративний кордон Донецької області до 15 вересня. Про даний факт заявив заступник начальника Головного оперативного управління ГШ ЗС України Олексій Громов 1 вересня. Однак, за наявною інформацією ГУР МО України, виконати це завдання противнику завадили значні втрати в особовому складі. Вищим командуванням зс рф було прийнято рішення про розформування

31-ї окремої десантно-штурмової бригади пдв та 22-ї окремої бригади СпП, в яких з урахуванням втрат залишилося менше 20% особового складу.

Разом з тим, противник продовжував передислокацію з'єднань та військових частин 3-го армійського корпусу на окуповану територію України, ймовірно з метою нарощування угруповання своїх військ та створення умов для відновлення наступу в Донецькому операційному районі[142]. За інформацією російських ЗМІ 3-й армійський корпус представляв собою повністю укомплектований підготовленими військовослужбовцями підрозділ, із сучасним озброєнням та військовою технікою. Але, за інформацією ГУР МО України – особовий склад, переважно, мобілізовані жителі Донецької та Херсонської областей, які пройшли прискорену військову підготовку.

На Бахмутському напрямку ворог вів активні наступальні дії, переважно в районі н.п. Бахмут, який впродовж місяця перебував під постійним артилерійськими та мінометними обстрілами. Як результат, пошкоджено та зруйновано велику кількість об'єктів цивільної та критичної інфраструктури. Серед таких об'єктів був і міст через річку Бахмутовка, після руйнування якого 22 вересня, район Бахмута на напрямку наступу підрозділів зс рф залишився практично ізольованим.

На інших напрямках противник активних наступальних дій не проводив, продовжував здійснювати обстріли із ствольної, реактивної артилерії, танків та нанесення авіаційних ударів.

Сили оборони України з метою зриву виходу зс рф на адміністративні кордони Донецької та Луганської областей виконували наступні завдання:

проведення наступальних дій в напрямку КУП'ЯНСЬКА;

недопущення прориву першого рубежу оборони та відновлення противником наступальних дій в напрямках ДОНЕЦЬК-ПОКРОВСЬК, БАХМУТ-КРАМАТОРСЬК, ВОЛНОВАХА-КОСТЯНТИНОПІЛЬ;

дезорганізація систем управління військами і зброєю та всебічного забезпечення противника;

відбиття засобів повітряного нападу противника.

Українські війська здійснивши перегрупування з 6 вересня розпочали наступ в напрямку Куп'янська. Підрозділи ОТУ "Лиман" покращували своє оперативне становище, завдяки своєчасному

142 Громов О. путін дав наказ військам рф захопити Донеччину до 15 вересня – Генштаб // Online.ua. – 2022, 01 вересня. – URL:https://tinyurl.com/3nfkdrmu

перегрупуванню підрозділів та якісній організації наступальних дій, тим самим вдалося відновити раніше втрачені території.

Противник, будучи впевненим, що напрямок зосередження основних зусиль Сил оборони України буде на півдні, продовжував підсилювати херсонське угруповання для стримування наступу українських військ та повернення втрачених рубежів. Разом з тим, підрозділи ЗС України пішли у наступ на напрямку КУП'ЯНСЬК – ІЗЮМ, де у противника залишились послаблені позиції.

За рахунок одночасного введення в бій декількох підрозділів на відповідно різних напрямках наступу вдавалося ввести в оману противника, щодо дійсного напрямку основних зусиль та в подальшому розвивати хід просування та повернення втрачених територій.

Військове керівництво рф недооцінило загрозу наступу, який розпочався, вважаючи його відволікаючим маневром, тому прорив в глибину оборони на 50-70 км став для нього несподіваним. У подальшому, з розвитком і нарощуванням наступальних дій, стало зрозуміло, що це напрямок зосередження основних зусиль Сил оборони України.

Наступ українських військ на Харківщині був ретельно підготовлений. Успіх забезпечила сукупність чинників: задум Генерального штабу ЗС України, детальне планування операції, відволікаючі маневри, вибір неочікуваного для ворога місця прориву та, безперечно, бойовий дух українських військових.

У Південно-Західній операційній зоні:

Противник силами до 30 БТГр зі складу 8, 49 А, 22 АК, частин та підрозділів 1 АК південного во, 35 А східного во пдв утримував рубіж: Олександрівка, Правдине, Благодатне (Петровське), Тернові Поди, Любомирівка, Вавилове, Максимівка, Благодатне, Новопетрівка, Снігурівка, вздовж р. Інгулець, Новогреднєве, Благодатівка, Костромка, Білогірка, Давидів Брід, вздовж р. Інгулець, Мала Олександрівка, Велика Олександрівка, Архангельське, Ольгине, Високопілля, Нововознесенське, Миролюбівка, Любимівка, Хрещенівка, Золота Балка.

З метою утримання захоплених районів Херсонської області й створення сприятливих умов для проведення наступу в напрямку м. Миколаїв виконував наступні завдання:

недопущення прориву рубежів оборони та ведення наступальних дій ЗС України в напрямку ХЕРСОНА та КАХОВКИ;

відновлення наступальних дій в напрямку ХЕРСОН – МИКОЛАЇВ;

відновлення втрачених логістичних шляхів для всебічного забезпечення угруповання на правому березі р. Дніпро;

утримання контролю за центральною та східною частинами акваторії Чорного моря.

Ворог поніс значні втрати та практично весь місяць відступав на Криворізькому напрямку. Втративши значну кількість польових логістичних складів на правому березі р. Дніпро та не маючи постійного наземного сполучення для перекидання важкого озброєння з лівого на правий берег, противник декілька разів намагався навести понтонні переправи. Але після високоточних ударів ракетних військ і артилерії ЗС України по цим пееправам, вдався до паромного сполучення поблизу Херсону та Каховки. Однак, зазначені логістичні шляхи мали набагато меншу прохідність і не давали можливості своєчасно перекидати необхідну кількість ОВТ.

Також, враховуючі зосередження на правобережжі Дніпра до 40 тисяч особового складу противника та пріоритетність у постачанні ОВТ, в рази зменшилося його тилове забезпечення. В підрозділах зс рф спостерігались панічні настрої, зросла кількість осіб, готових здатись у полон.

Відступаючи, противник намагався обладнати оборонні рубежі, але враховуючи особливості місцевості (рівнини та суходоли), зазначене вдавалось йому з великими проблемами.

Уздовж всієї лінії фронту окупаційні війська щоденно наносили ракетні та артилерійські удари по підрозділам Сил оборони України й помешканням цивільних громадян в Миколаївській області, активно застосовуючи для цього ЗРК С-300.

В акваторії Чорного моря російські надводні кораблі (від 1 до 3 носіїв крилатих ракет в супроводі кораблів охорони та забезпечення) здебільшого трималися поблизу кримського узбережжя та наносили ракетні удари, не входячи в зони ураження українських берегових ракетних комплексів. Пошкодження нафтових платформ, які рф використовувала як спостережні пункти за надводною обстановкою, повністю позбавило чф рф контролю над західною частиною Чорного моря, окрім можливості нанесення ракетних ударів.

Сили оборони України силами ОСУВ “Олександрія” (ОУВ “Примор’я”, ОУВ “Каховка”) продовжували ведення оборонної операції у визначеній операційній зоні. З метою відновлення контролю над тимчасово окупованими територіями Миколаївської та Херсонської областей та акваторією Чорного моря виконували наступні завдання:

проведення наступальних дій в напрямках ХЕРСОНУ, КАХОВКИ;

недопущення відновлення наступальних дій противника в напрямках МИКОЛАЇВ та КРИВИЙ РІГ;

втримання контролю над північно-західною частиною акваторії Чорного моря;

відбиття засобів повітряного нападу противника.

Обстановка в операційній зоні сприяла виконанню завдань підрозділами ЗС України.

У відповідності до План наступу ОСУВ “Олександрія” зосереджувало основні зусилля на веденні наступальних дій у напрямках МИКОЛАЇВ – ХЕРСОН, ЗЕЛЕНОДОЛЬСЬК – НОВОВОСКРЕСЕНСЬКЕ та ДАВИДІВ БРІД – БЕРИСЛАВ.

Повітряним Силам ЗС України за рахунок застосування протирадіолокаційних ракет AGM-88 HARM вдалося завоювати перевагу в повітрі на напрямках зосередження основних зусиль та з більшою ефективністю застосовувати ударну авіацію, як елемент підтримки угруповання, що веде наступ.

На Миколаївському напрямку угрупованню ЗС України вдалося пробити частину першої та другої ліній оборонних укріплень росіян та за впевнених дій на деяких ділянках просунутись в напрямку міста Херсон.

На Зеленодольському напрямку, дезорганізувавши оборону окупаційних військ, шляхом нанесення артилерійських та авіаційних ударів та за рахунок впевнених дій підрозділів Сухопутних військ, вдалося досягти найбільшого успіху в Південно-західній ОЗ повернувши під свій контроль низку населених пунктів.

Успішні дії ЗС України на Південнобузькому напрямку створили передумови для акумулювання ворожого угруповання на ділянці від Херсону до Каховки вздовж Дніпра.

У Північно-Західній операційній зоні:

Упродовж вересня **противник** не проводив наступальних дій, здійснював перегрупування військ та продовжував військові навання.

На Волинському та Поліському напрямках ситуація залишалася контрольованою, підрозділи збройних сил рб виконували завдання з посилення охорони білорусько-українського кордону в межах Брестської та Гомельської областей, зокрема проводили спільні с зс рф військові навчання, здійснювали інженерне обладнання та постійно проводили аеророзвідку вздовж лінії державного кордону.

На Сіверському напрямку ознак формування наступальних угруповань не спостерігалось, активність підрозділів противника залишалася невисокою. З метою підтримання напруженості у прикордонних районах противник продовжував здійснення періодичних артилерійських та мінометних обстрілів населених пунктів Чернігівської та Сумської областей. Активно проводив повітряну розвідку позицій ЗС України за допомогою БПЛА.

В свою чергу, **Сили оборони України** продовжували виконувати стабілізаційні дії, спрямовані на відновлення системи охорони державного кордону, недопущення відновлення наступальних дій противника та спроб

проникнення ДРГ на раніше звільнені території. Вживалися додаткові заходи щодо посилення протидії авіації ворога.

У Сіверському ОР ЗС України нарощувати оборонні спроможності на визначених оборонних рубежах та позиціях.

На Волинському та Поліському напрямках підрозділи ДПС України та ЗС України продовжували контролювати та прикривати лінію державного кордону в межах Волинської, Рівненської, Житомирської і Київської областей.

У відповідь на постійне продовження командно-штабних навчань збройних сил білорусі командування Сил оборони України у вересні провело комплекс спільних військових навчань у районах, що безпосередньо межують із білоруссю. До навчань залучились підрозділи ЗС України, НГ, Національної поліції та ДПС України.

Про це повідомив заступник начальника Головного оперативного управління Генерального штабу ЗС України Олексій Громов 8 вересня. За його словами, ЗС України відстежують заходи, які проводить противник у межах переміщення своїх військ. На Волинському, Житомирському та Київському напрямках ознак формувань наступальних угруповань ворога не виявлено. Однак, уздовж державного кордону розгорнуто та виконують завдання в прикордонних з Україною районах шість БТГр зс білорусі[143].

В цілому ситуація в Північно-західній ОЗ характеризувалась як стабільна та контрольована.

Враховуючи зазначене та після успіхів ЗС України на Харківському напрямку та частині Луганської області противнику конче потрібно було компенсувати втрати в живій силі та наповнювати вичерпані резерви. Зокрема, з початку відкритої збройної агресії росія втратила більше третини своєї наступальної бойової компоненти[144]. Завдяки прихованій мобілізації до серпня 2022 року вдалося сформувати 3-й армійський корпус зс рф[145].

Однак, незважаючи на використання різних методів призову: масштабної інформаційної компанії щодо захисту “русского мира”, вербування засуджених до лав зс рф, примусової мобілізації громадян з тимчасово окупованих територій

[143] Уздовж кордону з Україною розгорнуто шість батальйонів зс білорусі, Україна розпочала комплекс навчань у прикордонних районах // Гордон. – 2022, 08 вересня. – URL: https://tinyurl.com/mukhzmaj

[144] Андрій Стасюк, Чи вплине ”часткова мобілізація“ в Росії на війну в Україні // Суспільне – 2022, 21 вересня. – URL: https://tinyurl.com/u76snvta

[145] Новости Эспрессо // Espreso.tv. – 2022, 29 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2vbvp4ku

України, переведення строковиків на контрактну службу, а також залучення приватних військових компанії, зокрема, ПВК “Вагнер”, очікуваних результатів військово-політичне керівництво рф не отримало. Тому 21 вересня 2022 року президент рф володимир путін оголосив на всій території росії часткову мобілізацію[146], а міністр оборони рф сергій шойгу окреслив її кількісні параметри – 300 тисяч осіб[147]. Однак, у відкритій частині відповідного указу чітких термінів та обсягів мобілізаційної кампанії відображено не було. Ймовірно, ця інформація міститься у 7-му пункті, який має гриф таємності з обмеженим доступом. У такий спосіб керівництво рф створило зручний механізм формування мобілізаційного ресурсу для війни з Україною.

Вкрай важливим є той факт, що за підрахунками видання The Moscow Times, від початку російського вторгнення в Україну в 2022 році влада рф 15 разів відкидала можливість мобілізації. При цьому за тиждень до оголошення даного указу було зроблено три такі заяви.

Одразу після оголошення часткової мобілізації спостерігався суттєвий відтік за кордон громадян росії, які підлягають призову. Переважно вони виїжджали до пострадянських країн, особливо, Вірменії, Казахстану, Грузії і Білорусі, а також до ЄС. Через це в окремих пунктах пропуску на державному кордоні утворилися багатокілометрові черги. Але, починаючи з 26 вересня 2022 року, через більш сувору та виважену візову політику ЄС, відтік росіян за кордон знизився. На це також вплинуло внесення змін до кримінального кодексу рф, які посилили покарання за неявку на військову службу, дезертирство, мародерство, тощо.

Але як тільки часткова мобілізація почала набирати обертів, на поверхню вийшли прорахунки та системні недоліки. Особливо великого резонансу набули повідомлення про призов у регіонах методом облав та переважно за рахунок нацменшини рф. Дали про себе взнаки прорахунки в роботі військових комісаріатів, особливо щодо якості добору та виконання планових показників. У більшості осіб, яких вдалося мобілізувати, був відсутній досвід військової служби або участі у бойових діях. Мали місце випадки призову чоловіків із серйозними вадами здоров’я та багатодітних. Необхідної інфраструктури та ресурсів для одночасної підготовки великої кількості мобілізованих створено не було. Багато офіцерів і сержантів, які мали б тренувати і навчати резервістів, перебувають на фронті або загинули в Україні.

---

[146] Указ президента рф // Pravo.gov.ru – 2022, 21 вересня. – URL: https://tinyurl.com/55y9y5rd

[147] Шойгу назвав мету мобілізації // Korrespondent.net – 2022, 21 вересня 2022. – URL: https://tinyurl.com/4rwfkbav

З метою зняття напруги в суспільстві, президент рф володимир путін на засіданні ради безпеки рф 29 вересня 2022 року визнав прорахунки першого тижня часткової мобілізації і доручив їх вирішити генеральному штабу, міністерству оборони та суб'єктам федерації[148]. При цьому зазначивши, що всі звернення контролюватимуть прокурори та спеціальні робочі групи.

Незважаючи на негативний резонанс серед росіян, влада рф продовжувала шукати нові способи залучення громадян до участі у війні. З цією метою президент рф володимир путін 30 вересня 2022 року підписав указ, яким спростив процедуру отримання громадянства для іноземців, які служать у армії. Одночасно введено заборону на виїзд за кордон для правоохоронців і державних службовців, які мають доступ до державної таємниці.

Проблеми часткової мобілізації виявилися не лише у людському ресурсі, але й у всебічному забезпеченні мобілізованих. За умови подальшого посилення санкцій проти росії, швидко покращити ситуацію із їх забезпеченням сучасним озброєнням та екіпіруванням не вдалося.

Частковий призов та відповідна інформаційна кампанія, які проводила росія на фоні суттєвих прорахунків на фронті, не вирішила проблему низького бойового духу особового складу зс рф. Керівництво російської армії, яка залишається технічно відсталою без належного командування та управління, намагатиметься і надалі виправляти свої поразки виключно за рахунок людей.

Досить вдало оцінила часткову мобілізацію в рф міністр оборони Литви А. Анушаускас, яка сказала: "Ніщо не говорить про те, що за сім місяців війни у російській армії щось змінилося. Якщо ж людей відправлятимуть на фронт без підготовки, це буде гарматне м'ясо – погано навчені солдати на старих танках".

В свою чергу, Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг в інтерв'ю агентству Reuters заявив, що відправка на фронт ще сотень тисяч людей погіршить не лише конфлікт, а й становище російської армії[149].

Метою часткової мобілізації є намагання військово-політичного керівництва рф залякати Україну і цивілізований світ та змусити українців капітулювати. Але навіть призов мільйона резервістів не дасть російському угрупованню чисельної переваги над Збройними силами України. Ситуація на фронті свідчить про те, що ініціатива належить Україні, як на стратегічному, так і на тактичному рівнях.

---

[148] Совещание с постоянными членами Совета Безопасности // Офіційний сайт президента рф. – 2022, 29 сентября. – URL: https://tinyurl.com/bct3sfym

[149] Генсек НАТО Єнс Столтенберг у інтерв'ю агентству Reuters // Reuters. – 2022, 21 вересня. – URL: https://tinyurl.com/56zxam43

Не втрачає уваги застосування противником тактики “ракетного терору”, тобто нанесення масованих повітряних ударів по території України.

Упродовж вересня ворог продовжував наносити ракетно-авіаційні удари по об’єктах цивільної інфраструктури, що супроводжувалося людськими жертвами. Під час ударів загинули більше 40 та поранено до 100 цивільних осіб. Найбільш зухвалим і цинічним був обстріл гуманітарної автоколони на виїзді із Запоріжжя, де загинуло понад 30 та більше 88 осіб було поранено.

Одночасно противник активно запроваджував тактику знищення (пошкодження) енергетичних та інших об’єктів критичної інфраструктури України, тим самим створюючи хаос серед мирного населення напередодні початку опалювального сезону.

Протягом місяця були нанесені удари з різними ступенями ураження по таким об’єктам, як: Харківська ТЕЦ-5, Зміївська ТЕС у Харківській області, Слов’янська ТЕС в Донецькій області, Зеленодольська ТЕС в Дніпропетровській області, Південноукраїнська АЕС та низці електричних підстанцій в різних областях України. Через такі дії противника окремі регіони на певний час залишалися без електро- та водопостачання.

Крім того, окупанти намагалися зруйнувати дамбу Печенізького водосховища. 14 вересня масованим ракетним обстрілом Кривого Рогу (8 ракет) було пошкоджено дамбу на Карачунівському водосховищі, внаслідок чого була підтоплена частина міста.

Особливістю ракетно-авіаційних ударів стало зменшення кількості ракетної складової та збільшення дольової участі БПАК-камікадзе, зокрема БПАК Shahed-136, отриманих рф від ірану наприкінці серпня – вересня 2022 року.

Зазначені баражуючі боєприпаси перетворилися з поодиноких тактичних – на початку їх застосування в Україні у групові оперативно-стратегічні – наприкінці місяця. Щоправда, зі збільшенням оперативності (дальності і точності) застосування таких засобів ураження, зменшується їх бойове навантаження (з 50 кг до 30 кг).

Система ППО України продовжувала знищувати засоби повітряного нападу противника. Так, упродовж вересня було знищено 137 таких обєктів, з них: літаків/вертольотів – 30/21, БпЛА – 158, крилатих ракет – 50.

Зазначені результати засвідчили спроможність існуючої системи ППО ЗС України протидіяти різноманітним засобам повітряного нападу противника, з одночасним освоєнням новітніх систем та впровадженням нових способів ведення протиповітряних боїв.

Підвищення ефективності системи ППО у вересні, порівнянно з попередніми місяцями, вдалося досягнути за рахунок покращення майстерності особового складу підрозділів щодо дій по знищенню крилатих ракет та ударних БпЛА.

Висновки

У вересні 2022 року воєнно-стратегічна обстановка навколо України залишалася контрольованою та характеризувалась успішними діями військових частин (підрозділів) Сил оборони України на Харківському та Херсонському напрямках. Українські війська продовжували звільняти окуповані росією території. Від початку наступу було звільнено майже 400 населених пунктів у Харківській, Херсонській та Луганській областях.

Східна ОЗ у вересні залишалась найбільш активним місцем ведення бойових дій, де противник втратив стратегічну ініціативу. План наступу, який з'явився в результаті обговорень в середині літа, значною мірою спирався на американську розвідку і високотехнологічне озброєння. Але американські офіційні особи наполягають на тому, що заслуга в наступі повністю належить Президенту В. Зеленському, військовому керівництву ЗС України та українським військовим, які привели відносно невеликі сили в Харкові до величезної перемоги.

Просування на сході було набагато швидшим, ніж на півдні в напрямку Херсона. Військово-політичне керівництво України заявляло про цей наступ задовго до його початку, замовчуючи свої плани на сході. Це було частиною плану: якщо не диверсія, то ширма, щоб приховати ті дії, які готувалися на сході України, і це мало успіх. Але, як зазначив міністр оборони України Олексій Резніков, попри оптимізм, українські війська на сході тепер можуть бути більш уразливими для російської контратаки, адже захоплення території недостатньо, потрібно тримати позицію.

У Південно-Західній ОЗ підрозділами ОСУВ "Олександрія" забезпечено стабілізацію лінію фронту та системне знищення командних і логістичних об'єктів зс рф на окупованих територіях, за рахунок застосування сучасних РСЗВ HIMARS та ствольної артилерії.

Створивши необхідні умови українські війська продовжили проведення наступальних дій. Завдаючи противнику значних втрат, зазрахунок того, що практично 80% підкріплення противника, яке прибуло на правий берег р. Дніпро було з числа частково-мобілізованих осіб та не мали необхідного рівня військової підготовки та мотивації. Результатом зазначених дій стало повернення під контроль України біля 50 населених пунктів на південному напрямку.

Збільшення противником інтенсивності застосування зенітних керованих ракет комплексу С-300, для обстрілів наземних об'єктів, та зростання частки, в ракетно-авіаційних ударах, ударних БПЛА свідчить про те, що загарбники все ж

заощаджують сучасне технологічне озброєння. По аналізу уламків деяких збитих ракет можна зробити висновок, що деякі з важливих запчастин все ж таки встановлені як пострадянські або російські, замість заявлених на різних виставках американських, японських або французьких. Зазначене свідчить про дієвість запроваджених санкцій проти росії та зниження можливостей для виготовлення більшості типів ракет за рахунок російських деталей.

У Північно-Західній ОЗ суттєвих змін не відбулося, ознак формування противником наступальних угруповань не виявлено, зс рф та зс рб продовжували утримувати підрозділи у прикордонних районах з метою демонстрації присутності та сковування дій Сил оборони України із систематичними обстрілами прикордонних районів Чернігівської й Сумської областей.

В повітряному просторі України авіація противника протягом вересня 2022 року не змогла досягти переваги в повітрі й здійснювала лише поодинокі авіаційні удари, при цьому зросла кількість застосування ударних БПЛА.

В даному становищі, для більш потужного захисту території України від російських засобів повітряного нападу гостро постало питання поновлення (створення на окремих напрямках) ешелонованої по дальностях і висотах системи ППО-ПРО за рахунок отримання західної військово-технічної допомоги.

Ешелонована система ППО-ПРО на даний час є стратегічним стримуючим фактором. Є ефективна система ППО-ПРО – у противника немає панування (переваги) в повітрі – немає авіаційного терору – немає тотального контролю в небі над землею – немає рішучості та впевненості дій наземних угруповань. Зазначена теорія була підтверджена практично у всіх військових конфліктах кінця XX та у XXI столітті.

Україна посилає світові сигнал про те, що вона справді вірить у перемогу у цій війні. Вона вже використовує ці досягнення у закликах до надання більшої кількості західної зброї. Наступ припадає на критичний момент – якраз перед зимою, коли буде важче вести бойові дії, і буде випробувана єдність Заходу у підтримці України. Війна ще далека від завершення. Але Україна знову демонструє світові свою здатність долати труднощі.

РОЗДІЛ 2. ХІД БОЙОВИХ ДІЙ У ВЕРЕСНІ 2022 РОКУ

2.1. ПІВНІЧНО-ЗАХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА

Загальна характеристика оперативної обстановки у Північно-Західній операційній зоні

У вересні 2022 року оперативна обстановка у Північно-Західній ОЗ[*] не зазнала суттєвих змін. Бойові дії на Волинському і Поліському напрямках не велися. Лише на Сіверському напрямку підрозділи зс рф, дислоковані на території Брянської й Курської обл., виявляли вогневу активність уздовж лінії державного кордону. Підрозділи зс рб виконували завдання з посилення охорони ділянки державного кордону з Україною в Брестській та Гомельській областях республіки білорусь. Переміщення сил та засобів зс рб відбувалися у рамках планових військових навчань.

Сили оборони України в Північно-Західній ОЗ продовжували вести стабілізаційні дії для забезпечення безпеки цивільного населення з метою відновлення безпекового середовища, державного управління, функціонування інфраструктури та надання гуманітарної допомоги. Визначені підрозділи ЗС України виконували заходи з посилення охорони державного кордону України.

Ухвалення Верховною Радою України наприкінці вересня 2022 року закону про збільшення розміру прикордонної смуги (до двох кілометрів) вздовж лінії державного кордону з росією і білоруссю дало змогу здійснити додаткові заходи із прикриття державного кордону на загрозливих ділянках[150]. Зокрема, розширення розмірів інженерного облаштування військової інфраструктури вздовж лінії кордону, створення застав вогневої підтримки, що суттєво покращило тактичне становище Сил оборони України у Північно-Західній ОЗ.

Завдання сторін у Північно-Західній операційній зоні

Аналіз оперативної обстановки свідчить, що російські війська на території рб у вересні 2022 року продовжували: здійснювати повітряну розвідку прикордонних регіонів України, нарощувати інфраструктуру своїх військових баз (аер. Зябровка, аер. Лунинець), перекидати додаткові підрозділи з території рф. Крім того, війська противника в Брянській та Курській областях рф мали завдання сковувати зосереджені на Сіверському напрямку підрозділи Сил оборони України демонстрацією готовності до наступальних дій.

Завданнями Сил оборони України у Північно-Західній ОЗ залишались: недопущення вторгнення сил противника на територію України, нарощування

[*] Загальну характеристику природо-географічних умов регіонів, які входять до складу Північно-Західної операційної зони див.: Опис воєнних дій за липень 2022 року. С.73 і далі).

[150] Рада планує розширити прикордонну смугу з росією та білоруссю // Укрінформ. – 2022, 20 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2p9ecsuk

інженерного обладнання оборонних позицій, посилення охорони державного кордону, ведення стабілізаційних дій.

Склад угруповань військ сторін у Північно-Західній операційній зоні

Російські війська на території республіки білорусь складалися з частин пкс рф, військ протиповітряної та протиракетної оборони, підрозділів спеціального призначення і ракетних військ. Частина цих сил розташувалася в безпосередній близькості до українсько-білоруського кордону. Зокрема, в м. Брест було виявлено пункти розміщення ворожих БпЛА, які залучалися до розвідки прикордонних районів України[151]. Крім того, на початку вересня 2022 року на території білорусі зафіксовано перебування підрозділу російської приватної військової компанії "Вагнер"[152]. Зокрема, близько 150 найманців дислокувались в районі м. Брест, у розташуванні 38 одшбр ссо зс рб.

На Сіверському напрямку, в прикордонних районах Брянської та Курської областей рф, противник зосередив окремі підрозділи зі складу 1 ТА та 20 А Західного ВО.

Загальна чисельність зс рб у вересні 2022 року складала близько 60 тис. військовослужбовців. Уздовж державного кордону з Україною були розташовані підрозділи зі складу 11-ї омбр (ППД м. Слонім Гродненської обл.), 103-ї опдбр ссо (ППД м. Полоцьк Вітебської обл.), батальйон 6-ї омбр (ППД м. Гродно), загін 5-ї обр СпП (ППД н. п. Мар'їна Горка).

На території Північно-Західної ОЗ визначені завдання виконувало Оперативно-стратегічне угруповання військ (ОСУВ) "Північ", до складу якого входили: ОУВ "Волинь", УСіЗО м. Київ, ОУВ "Чернігів", ОТУ "Суми".

Характер воєнних дій на операційних напрямках у Північно-Західній операційній зоні

У вересні 2022 року оперативна обстановка у Північно-Західній ОЗ суттєвих змін не зазнала. На Волинському і Поліському напрямках ознак створення наступальних угруповань зс рф виявлено не було. Противник здійснював повітряну розвідку прикордонних районів України і виявляв вогневу активність на Сіверському напрямку.

Підрозділи Сил оборони України продовжували інженерне обладнання позицій вздовж кордону. Зокрема, інтенсивно здійснювалось будівництво інженерних споруд та обладнання блокпостів на всіх ділянках кордону з білоруссю. На початку вересня 2022 року голова ДПС України С. Дейнеко заявив, що "кордон по зоні відчуження укріплений"[153]. Оцінюючи вірогідність

[151] Окупанти намагались прорватись на Бахмутському напрямку, задіяли «кадирівців» – Генштаб // Українська правда. – 2022, 02 вересня. – URL: https://tinyurl.com/muadu6z4

[152] Кушнерик Т. «Вагнерівці» готують білоруських найманців до диверсій в Україні // Glavkom. – 2022, 02 вересня. – URL: https://tinyurl.com/4pw5cwrh

[153] Сили оборони укріплюють всі ділянки кордону з білоруссю / Державна прикордонна служба України // Facebook. – 2022, 3 вересня. – URL: https://tinyurl.com/yc2rwf22

здійснення противником наступальних дій з території білорусі або вступу в війну зс рб як вкрай низьку, заступник начальника Головного оперативного управління Генерального штабу ЗС України бригадний генерал О. Громов підкреслив, що Сили оборони України у Північно-Західній ОЗ готові до будь-якого варіанту розвитку подій[154]. Секретар РНБО України О. Данілов у інтерв'ю для ЗМІ наголосив, що "якщо з боку білорусі йтимуть війська, як це було 24 лютого, вони отримають таку відповідь, на яку не розраховували"[155].

У вересні 2022 року підрозділи зс рб продовжували виконувати завдання з посилення охорони ділянки білорусько-українського кордону у Брестській та Гомельській областях рб, облаштовувати інженерні споруди й нарощувати обладнання блокпостів у прикордонній смузі. Також спостерігалася суттєва активізація роботи білоруських і російських комплексів РЕБ, які перешкоджали польотам українських БпЛА поблизу державного кордону України. Продовжувалися заходи контрольних перевірок підрозділів та чергові військові навчання. Зокрема, на початку вересня на полігоні "Брестський" було відпрацьовано десантування з борту гелікоптера та нанесення ракетно-бомбових ударів по наземних цілях. У прикордонній смузі відбувалися тренувальні польоти бойових вертольотів групами 6-8 од.

08-14 вересня 2022 року зс рб провели командно-штабні навчання (КШН), в ході яких відпрацьовувалось "ведення бойових (спеціальних) дій зі звільнення територій, тимчасово захоплених противником, відновлення контролю над державним кордоном в зонах (смугах) відповідальності об'єднань, авіаційна підтримка військ, забезпечення силових заходів воєнного положення, боротьба з ДРГ противника і незаконними військовими формуваннями"[156]. В ході КШН, на полігоні "Брестський" сили зс рб відпрацювали відбиття наступу умовного противника, з подальшим його витісненням за межі країни[157]. Винищувачі МиГ-29 і Су-30СМ виконали "розчищення" повітряного простору над районом майбутніх бойових дій, а штурмова авіація завдала ударів по цілях. Було висаджено повітряний десант із вертольотів Мі-8МТВ-5, як парашутним, так і посадковим способом. Здійснювались тренувальні польоти транспортних літаків впс рб, які злітали з аер. Мачулищі.

У зв'язку з оголошенням наприкінці вересня 2022 року в рф "часткової мобілізації", білоруська влада почала готувати військові аеродроми, бази та інші військові об'єкти на території рб до розміщення контингенту мобілізованих

[154] 8-14 вересня в білорусі заплановано проведення командно-штабного навчання / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2022, 1 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3b29bxuh

[155] "Количество россиян, желающих сдаться в плен, будет увеличиваться". Секретарь СНБО Украины Алексей Данилов – о мобилизации в России // Настоящее время. – 2022, 28 сентября. – URL: https://tinyurl.com/ysp386x3

[156] Сообщение пресс-службы / Министерство обороны республики беларусь // Telegram. – 2022, 8 сентября. – URL: https://tinyurl.com/4mjun3s3

[157] Мурашко А. Білоруси на полігоні «Брестський» відпрацювали розіграш дій з бойовою стрільбою щодо відбиття наступу // UNN. – 2022, 13 вересня. – URL: https://tinyurl.com/yck6dh9w

російських військовослужбовців. За даними Головного управління розвідки Міністерства оборони України, ці підготовчі заходи розраховані на прибуття до білорусі близько 20 тис. російських військовослужбовців[158].

На Сіверському напрямку підрозділи зс рф продовжували на ротаційній основі виконувати завдання з посилення охорони російсько-українського кордону в межах Брянської та Курської областей рф. Противник нарощував інженерне та фортифікаційне облаштування місць несення служби, вогневих позицій та опорних пунктів уздовж лінії державного кордону.

Протягом вересня 2022 року російські війська здійснювали нанесення вогневих ударів з території Сумської та Чернігівської областей із застосуванням авіації, ракетної й ствольної артилерії, мінометів, а також БпЛА. Ворожих ударів зазнали населені пункти: на Чернігівщині – Блешня, Гай, Галаганівка, Гута-Студенецька, Залізний міст, Кам'янська Слобода, Миколаївка, Михайлове, Михальчина Слобода, Сеньківка, Соснівка, Хрінівка, Янжулівка; на Сумщині – Атинське, Бачівськ, Білопілля, Бояро-Лежачі, Велика Писарівка, Великий Прикіл, Волфине, Гаврилова Слобода, Голишівське, Грабовське, Їздецьке, Катеринівка, Краснопілля, Линове, Майське, Манухівка, Миропілля, Миропільське, Нова Гута, Нова Слобода, Нововасилівка, Олександрівка, Павлівка, Порозок, Проходи, Рожковичі, Рясне, Середина-Буда, Славгород, Смолине, Старикове, Степне, Стукалівка, Суходіл, Тур'я, Уланове, Хлібороб, Хліборобівка, Ходине, Шалигіне, Юнаківка, Яструбине, Яструбівка.

Зруйнований внаслідок російського обстрілу будинок на Сумщині[159]

Результати

У вересні 2022 року оперативна обстановка у Північно-Західній ОЗ суттєво не змінилася й залишалася стабільно контрольованою.

У вересні 2022 року противник у межах Північно-Західної ОЗ, ймовірно,

[158] Тищенко К. Білорусь готує аеродроми й залізницю для приймання військ // Українська правда. – 2022, 29 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2sep73x3; В Білорусі готуються прийняти 20 тисяч мобілізованих з рф // Головне управління розвідки Міністерства оборони України. – 2022, 29 вересня. – URL: https://tinyurl.com/768awns2

[159] Калатур А. Сумщина: росіяни випустили 140 різних боєприпасів, обстріляли сім громад // Українська правда. – 2022, 07 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3yvbswk8

досягнув таких результатів:

наростив інфраструктуру своїх військових баз на території рб;

розпочав підготовку до розміщення в білорусі значного контингенту військ зс рф;

розгорнув додаткові комплекси РЕБ у прикордонних з територією України регіонах;

здійснив перекидання додаткових сил і засобів зс рф на територію рб.

Сили оборони України в Північно-Західній ОЗ зоні у вересні 2022 року:

не допустили відновлення противником наступальних дій;

здійснили інженерне обладнання оборонних позицій;

вживали заходів з посилення охорони державного кордону;

проводили стабілізаційні дії на територіях, звільнених від ворожої окупації.

Висновки

У вересні 2022 року бойові дії на Волинському й Поліському напрямках не велися. Ознак формування наступальних угрупувань противника на території рб виявлено не було. Попри тимчасове припинення нанесення ракетних ударів з території рб, противник у вересні 2022 року не припиняв вести повітряну розвідку прикордонних районів України. зс рб у вересні 2022 року посилювали охорону державного кордону і проводили командно-штабні навчання.

На Сіверському напрямку підрозділи зс рф здійснювали вогневе враження населених пунків уздовж державного кордону України. Інтенсивний обстріл противником прикордонних територіальних громад Сумської та Чернігівської обл. може свідчити про намір противника дезорганізувати діяльність органів державного управління та критичної інфраструктури у вказаних районах України.

У вересні 2022 року основні напрямки можливого вторгнення з Курської й Брянської обл. рф були прикриті Силами оборони України. Відповідно до рішення Верховної Ради України, було розширено розмір прикордонної смуги вздовж лінії державного кодону з росією та білоруссю, що дало змогу здійснити додаткові заходи з прикриття державного кордону на напрямках можливих наступальних дій противника. Підрозділи Сил оборони України у Північно-Західній операційній зоні посилили охорону та оборону державного кордону України, не допустили дестабілізації обстановки й продовжували нарощувати оборонні спроможності на визначених напрямках.

2.2. СХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА

Загальна характеристика оперативної обстановки у Східній операційній зоні

У вересні 2022 року Східна операційна зона* залишалася зоною воєнних дій високої інтенсивності. Протягом місяця противник зосереджував зусилля на встановленні повного контролю над територією Донецької обл., а також утриманні захоплених районів Луганської, Донецької, Херсонської, Харківської, та Запорізької обл. Противник вів активні наступальні дії на території Донецької обл., намагаючись прорвати позиції Сил оборони України у напрямку н. п. Соледар, Бахмут, Авдіївка, Мар'їнка. Ворог здійснював систематичний вогневий вплив на позиції українських військ уздовж усієї лінії зіткнення. Сили оборони України, стримуючи наступальні дії зс рф, провели масштабну наступальну операцію на північно-східній ділянці лінії фронту Східної операційної зони (Харківський та Слов'янський операційні напрямки).

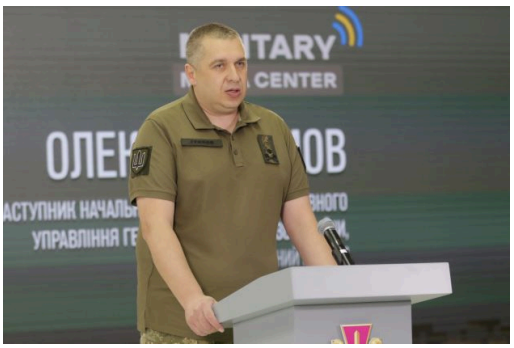

Прогнозуючи розвиток воєнних дій у Східній операційній зоні, заступник начальника Головного оперативного управління Генерального штабу ЗС України бригадний генерал О. Громов 01 вересня 2022 року зазначив: "На сході ворог здійснює перегрупування військ Центрального військового округу з Лугансько-Донецького до Курахівського напрямку з метою нарощування своїх військ. Після відновлення боєздатності ворогом додатково введено по одній батальйонно-тактичній групі на Слов'янський та Миколаївський напрямки". Одночасно, О. Громов наголосив, що, поряд з утриманням окупованих районів Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької обл. на сході України, противник намагається створити умови для відновлення наступу, коригуючи свої плани та дії "відповідно до наказу путіна щодо виходу на адміністративні кордони Донецької обл. до 15 вересня"[160].

Реагуючи на цю заяву, західні воєнні аналітики висловили сумніви в здатності російських військ виконати завдання із захоплення всієї території Донецької обл. до середини вересня. Зокрема, британська військова розвідка констатувала, що, попри найбільше зосередження зусиль в напрямку Бахмута й Авдіївки, зс рф просуваються зі швидкістю не більше 1 км на тиждень[161]. Такої

---

* Загальну характеристику територій, які входять до складу Східної операційної зони (площа, кількість і густота населення, наявність залізниць та автомобільних доріг, географічні зони тощо), див.: Опис воєнних дій за червень 2022 року. С.78 і далі).

[160] Брифінг представників Сил безпеки та оборони України, 1 вересня 2022 року / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2022, 01 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2rdnhycn

[161] Знась І. Росія віддає перевагу наступу на Донбасі над обороною на півдні – британська розвідка / ZN.ua. – 2022, 05 вересня. – URL: https://tinyurl.com/ycyvab4w

ж думки дотримувалися дослідники Інституту Дюпуї (Dupuy Institute), які 2 вересня у своїх аналітичних звітах вказували, що в Східній операційній зоні “суттєвих рухів на місцевості не спостерігалося протягом майже двох місяців”[162].

Наступальні дії Сил оборони України на Криворізькому й Південнобузькому напрямках у Південно-Західній операційній зоні, які розпочалися наприкінці серпня, привертали до себе основну увагу вітчизняних і світових воєнно-аналітичних центрів.

Відтак, ситуація в Східній операційній зоні характеризувалася в перші дні вересня як позиційне протистояння, в якому обидві сторони мають певний паритет. А розвідки європейських держав вважали, що ЗС України не мають достатньої кількості сил і засобів, щоб провести масштабну наступальну операцію.

Наприклад, голова Розвідувального центру Сил оборони Естонії М. Ґросберґ вважав, що до весни війна в Україні відбуватиметься у статичному вигляді, а очільник естонського кіберкомандування полковник К. Росін підкреслював, що для масштабного наступу Силам оборони України необхідні специфічні спроможності, зокрема “дуже хороші бронетанкові сили, велика кількість танків, бронетехніки, з хорошим керуванням”[163].

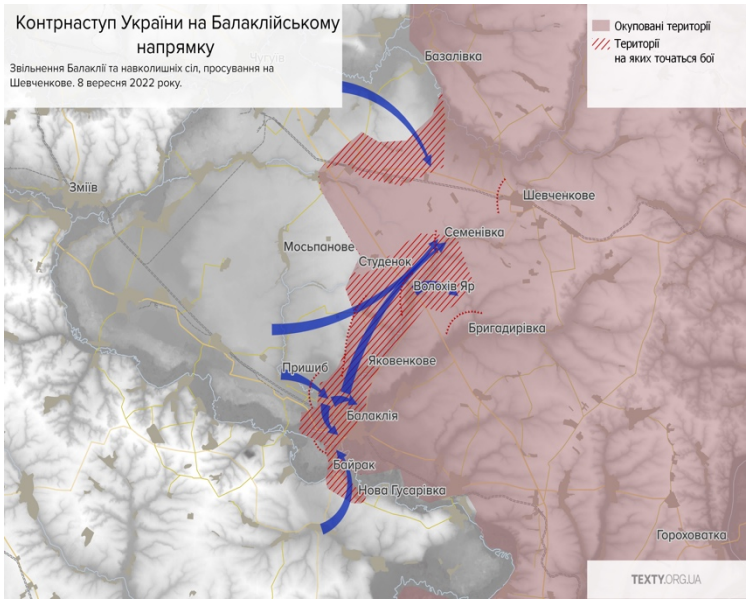

Тим більшою була несподіванка для світового експертного співтовариства, коли 06 вересня 2022 року розпочалися масштабні наступальні дії Сил оборони України в напрямках на н. п. Балаклію, Ізюм і Куп’янськ Харківської обл. Як зазначив польський воєнний оглядач М. Ґавенда, “ніхто не очікував аж такої видовищної поразки підрозділів 1-ї Гвардійської танкової армії і 20-ї Загальновійськової армії, котрі відповідали за оборону в Харківській обл., рівно ж як і таких великих територіальних здобутків українців”[164]. Можна з упевненістю стверджувати, що після початку наступальних дій ЗС України на

[162] Lawrence C. The Russo-Ukrainian War of 2022 – Day 191 // The Dupuy Institute. – 2022, September 2. – URL: https://tinyurl.com/mpzrjzdt

[163] В Естонії вважають, що Україна зможе відтіснити росіян з правого берега Дніпра за два місяці // Європейська правда. – 2022, 05 вересня. – URL: https://tinyurl.com/4mn8njp8

[164] Gawęda M. Rosyjska klęska w obwodzie charkowskim. Walki trwają [ANALIZA] // Defence24. – 2022, 30 września. – URL: https://tinyurl.com/2pmb5ubp

Харківщині увага провідних світових медіа й воєнних аналітиків аж до кінця вересня була прикута до цієї ділянки лінії фронту в Східній операційній зоні.

Після першого дня наступальних дій на південно-східній Харківщині, оглядачі американського Інституту вивчення війни констатували, що Сили оборони України, "використовуючи в своїй тактиці елемент раптовості", прорвали оборонні позиції російських військ на глибину до 20 км та звільнили понад 400 км^2 території[165]. Станом на 08 вересня 2022 року підрозділи ЗС України, прорвавши оборону противника на декількох ділянках, продовжили наступ на оперативну глибину, що дозволило Генеральному штабу ЗС України заявити: "На даний час ЗС України вклинилися в оборону противника на глибину до 50 км. Тривають фільтраційні дії в низці населених пунктів. В ході ведення активних дій на Харківському напрямку звільнено понад 20 населених пунктів"[166].

Суттєвий успіх ЗС України також відзначили у Міністерстві оборони США. Зокрема, глава американського оборонного відомства генерал Л. Остін наголосив: "Наразі ми бачимо очевидний успіх наших спільних зусиль на полі бою. І щодня ми бачимо рішучість союзників та партнерів у всьому світі, які допомагають Україні протистояти незаконній, імперській та невиправданій завойовницькій війні Росії. І ми маємо розвиватися разом із розвитком боротьби"[167].

7 вересня 2022 року була опублікована стаття Головнокомандувача ЗС України, генерала Валерія Залужного та першого заступника Голови Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони і розвідки, генерала-лейтенанта Михайла Забродського, у якій здебільшого розглядалися варіанти продовження та забезпечення воєнної кампанії Сил оборони України в 2023 році[168]. Одночасно, автори публікації дали чітку характеристику поточному стану справ, зокрема в Східній операційній зоні. Вони відзначили: "По суті, для ЗС України обстановка представлятиме собою

[165] Hird K., Mappes G., Barros G., Philipson L., Clark M. Russian Offensive Campaign Assessment, September 7 // Institute for the Study of War. – 2022, September 7. – URL: https://tinyurl.com/msp2mhp4

[166] Солодовнік М. На Харківському напрямку українська армія звільнила понад 20 населених пунктів // Суспільне. – 2022, 08 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2dcww724

[167] Контрнаступ ЗСУ на низці напрямків: глава Пентагону заявив про "очевидний успіх" України на полі бою // НВ. – 2022, 08 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2p98v529

[168] Залужний В., Забродський М. Перспективи забезпечення воєнної кампанії 2023 року: український погляд // Укрінформ. – 2022, 07 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2xyzut7w

складну комбінацію із фактичного положення лінії зіткнення, наявних ресурсів і комплекту боєздатних військ, та, вочевидь, знаходження стратегічної ініціативи в руках противника. Разом з цим, продовжуючи цю логіку, висловимо вагомі застереження щодо накреслення лінії зіткнення з точки зору української сторони. Її контури мають вкрай невигідну конфігурацію знову ж таки на Ізюмському та Бахмутському напрямках. Суттєві вклинення противника сковують будь-який оперативний маневр для українських військ і вимагають, по суті, подвійного комплекту сил для його стримування. Особливо гостро це відчувається через нестачу засобів вогневого ураження та ППО.

Не краще виглядає і ситуація на Півдні та Сході. Вже зазначалося про загрозу просування противника в напрямку Запоріжжя. Додатково, не зникає небезпека розвитку противником часткового успіху з напрямку Гуляй Поле, що, за певних умов, може створити загрозу охоплення всього угруповання українських військ на Сході"[169]. Єдиним шляхом для кардинальної зміни ситуації визначався варіант нанесення послідовних (в ідеалі – одночасних) контрударів по позиціях ворожих військ уздовж всієї лінії зіткнення[170]. І хоча генерали В. Залужний і М. Забродський вели мову про перспективу контрударів у 2023 році, їхня стурбованість щодо конфігурації лінії зіткнення на Ізюмському й Бахмутському напрямках вказувала на те, що розпочаті напередодні публікації статті наступальні дії ЗС України на Харківщині мали за мету покращити тактичне положення Сил оборони України в Донецькому і Слобожанському операційних районах, ліквідувавши загрозу оперативного оточення українських підрозділів на заході Донеччини.

Станом на 09 вересня 2022 року було вже чітко видно, що українські сили наступали на трьох напрямках: з району Балаклії на південний схід через н. п. Веселе – Куньє на місто Ізюм, а також на північний схід через н. п. Волохів Яр і Шевченкове на місто Куп'янськ[171].

У своєму вечірньому зверненні до громадян 09 вересня 2022 року Президент України Володимир Зеленський наголосив: "На цей час ЗС України звільнили та взяли під контроль понад 30 населених пунктів у Харківській області. У частині сіл регіону тривають заходи з перевірки та убезпечення території, поступово беремо під контроль нові населені пункти – всюди повертаємо український прапор і захист для всіх наших людей"[172].

[169] Там само.
[170] Там само.
[171] Gawęda M. Rosyjska klęska w obwodzie charkowskim. Walki trwają [ANALIZA] …
[172] На цей час ЗСУ звільнили та взяли під контроль понад 30 населених пунктів на Харківщині – звернення Президента України // Офіс Президента України. – 2022, 09 вересня. – URL:

Після кількох днів наступальних дій стало очевидним, що метою наступу є вихід у фланг або тил російському Ізюмському оперативному угрупованню з метою змусити його відступити за р. Оскіл. 10 вересня 2022 року почали надходити повідомлення про атаку підрозділів ЗС України на позиції противника в районі м. Лиман. Це означало, що угруповання російських військ в районі м. Ізюм було не лише відрізане від постачання, а й фактично оточене[173]. Генеральний штаб ЗС України підтвердив цю інформацію у своєму ранковому зведенні від 11 вересня 2022 року: "На Харківському напрямку ворожі підрозділи зі складу 3 мотострілецької дивізії 20 загальновійськової армії залишились без шляхів забезпечення, особовий склад перебуває у панічному настрої"[174]. Того самого дня Інститут вивчення війни у своєму щоденному аналізі подій поінформував, що російські війська "поспішно" відступають з населених пунктів на північ від Харкова та з західного берегу р. Оскіл, вказавши також на факт залишення ними на покинутих позиціях значної кількості неушкодженої броньованої техніки[175]. Генеральний штаб ЗС України був ще менш коректним, охарактеризувавши російський відступ як втечу.

У вечірньому зведенні наголошувалося: "російські війська гарячково покидають свої позиції та тікають з награбованим вглиб тимчасово зайнятих територій або на територію російської федерації. Зокрема, стало відомо, що близько 150 військовослужбовців зс рф виїхали колоною з Борщової та Артемівки Харківської обл. на двох автобусах, одній вантажівці та на 19 викрадених легкових автомобілях. Така ж ситуація спостерігається і в місті Сватове Луганської обл. Окупанти похапцем залишили населений пункт на 4-х вантажних автомобілях "Камаз", 20-и броньованих машинах "Тигр" та викрали понад 20 легкових автомобілів місцевих жителів"[176].

12 вересня 2022 року підрозділи десантно-штурмових військ ЗС України взяли під повний контроль н. п. Богородичне та Святогірськ на півночі Донецької обл. й розпочали бої

[173] Gawęda M. Rosyjska klęska w obwodzie charkowskim. Walki trwają [ANALIZA] …
[174] Оперативна інформація станом 06.00 11.09.2022 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2022, 11 вересня. – URL: https://tinyurl.com/yc5rbe3z
[175] Stepanenko K., Hird K., Mappes G., Kagan W. Frederick Russian Offensive Campaign Assessment, September 11 // Institute for the Study of War. – 2022, September 11. – URL: https://tinyurl.com/yeywfj2z
[176] Оперативна інформація станом 18.00 11.09.2022 щодо російського вторгнення // Генеральний штаб ЗСУ. – 2022, 11 вересня. – URL: https://tinyurl.com/mrvuex87

в напрямку н. п. Лиман та Ямпіль[177], тим самим створюючи передумови для продовження наступальної операції та оперативного оточення підрозділів противника у м. Лиман.

Спроби частин 2-ї та 40-ї ЗВА зс рф контратакувати на переправах через р. Оскіл поблизу н. п. Куп'янськ, Сенькове, Гороховатка, Борова зазнали невдачі й до 15 вересня стало очевидним, що противник не зумів стабілізувати лінію фронту на бар'єрному рубежі р. Оскіл[178].

Станом на 13 вересня 2022 року Сили оборони України лише в Харківській області звільнили понад 300 населених пунктів, очистивши від ворога 3800 км^2 території держави, на яких мешкало понад 150 тисяч громадян України[179]. Наступного дня Верховний Головнокомандувач ЗС України В. Зеленський відвідав звільнені території Харківщини. Під час візиту він наголосив, що "Ми маємо надсилати сигнали нашим людям, які поки що, на жаль, перебувають в окупації. І мій сигнал людям у Криму: ми знаємо, що це наші люди, і це жахлива трагедія, що вони в окупації понад вісім років. Ми туди повернемося. Я не знаю, коли саме. Але в нас є плани, і ми повернемося туди, тому що це – наша земля і наші люди"[180].

Західні воєнні аналітики, які ще на початку вересня вважали, що в Східній операційній зоні не відбуватиметься "нічого вартого уваги", до середини місяця радикально змінили свою точку зору. Так, в дослідженні Інституту Дюпуї наголошувалося: "Українські війська оперують на схід від річки Оскіл, східніше від лінії Куп'янськ – Ізюм, але наскільки далеко на схід – важко сказати. Досі надходять повідомлення про росіян навколо Куп'янська. Отже, український наступ вздовж річки Оскіл призупинився чи все ще просувається на схід? Куп'янськ та Ізюм були взяті 10 вересня. Чи стане ця пауза завершенням наступу? Україна, очевидно, очистила всю Харківську область і просунулася в Луганську область. Станом на 15 вересня українські війська погрожують атакувати Троїцьке (населення 7241). Це за 36 миль (57 кілометрів) на північ від Сватового, поблизу російського кордону. Схоже, що нова лінія оборони рф розвивається від Троїцького до Сватового і вниз до Кремінної. Довжина цієї лінії буде щонайменше 62 милі (99 кілометрів). Українці переходять Оскіл коло Куп'янська та Борової, а також просуваються на південь від Осколу аж до Лиману, Білогорівки та Кремінної. Кремінна знаходиться за 11 миль (18 кілометрів) на північний захід від Сєвєродонецька.

[177] Hird K., Mappes G., Lawlor K., Barros G., Kagan F. W. Russian Offensive Campaign Assessment, September 12 // Institute for the Study of War. – 2022, September 12. – URL: https://tinyurl.com/5ch67dkc
[178] Gawęda M. Rosyjska klęska w obwodzie charkowskim. Walki trwają [ANALIZA] …
[179] У Харківській області ЗСУ звільнили понад 300 населених пунктів – Міноборони // НВ. – 2022, 13 вересня. – URL: https://tinyurl.com/ywrjffhk
[180] Володимир Зеленський: Після повернення України в Крим туди повернеться життя, як на Харківщину // Офіс Президента України. – 2022, 14 вересня. – URL: https://tinyurl.com/y9s2u799

Україні вже вдалося очистити близько шостої частини території, яку ще утримувала рф. Це велика перемога, але вона навряд чи закінчить війну. Їм ще потрібно повернути Луганську, Донецьку області, решту Запорізької, Херсонської та Криму. Справжнє питання наступного тижня полягає в тому, чи зможуть вони повернути Луганську область і розвалити т. зв. Луганську Народну Республіку ("лнр"). Це перетворилося б на справді велику перемогу, і, ймовірно, таку, від якої росія не зможе оговтатися"[181].

Очевидно, що швидкий наступ Сил оборони України та блискавичне звільнення значних територій Харківщини й північної Донеччини вплинув не лише на оцінки західних аналітиків, але й суттєво покращив морально-психологічний стан цивільних громадян України. Зокрема, згідно з опитуванням Київського міжнародного інституту соціології, проведеними 07-13 вересня 2022 року, 87% респондентів вважали, що жодні територіальні поступки росії з боку України є неприпустимими. На територіях Сходу та Півдня України, які входили до Східної оперативної зони, таку позицію підтримувало 85% опитаних. При цьому, щомісяця прослідковувалася чітка тенденція щодо зростання підтримки збройної боротьби до повного звільнення території України в усіх соціальних прошарках і вікових групах населення[182].

18–22 вересня 2022 року на лінії зіткнення в Харківській і північній частині Донецької області фіксувалися спроби частин і підрозділів противника, які вийшли з-під Харкова, Ізюма, Балаклії та Куп'янська, створити нові оборонні рубежі вздовж українсько-російського кордону в Бєлгородській області рф, а також західніше від лінії Сватове–Кремінна й утримати район м. Лиман[183]. Також відзначалися заходи командування зс рф з прискореної передислокації частини своїх сил (зі складу 8-ї, 36-ї, 41-ї та 58-ї ЗВА, 78-го мрп "Ахмат-Север", 90 тд, 1-го АК) з Харківщини на Курахівський, Авдіївський, Новопавлівський і Запорізький напрямки, що розглядалося як спроба противника наростити наступальні спроможності свого угруповання в районі Авдіївки та Мар'їнки, а також посилити оборону т. зв. сухопутного коридору до Криму вздовж узбережжя Азовського моря[184]. 21 вересня 2022 року президент рф оголосив про часткову мобілізацію з метою поповнити зс рф 300 тисячами резервістів, що по-суті, стало визнанням колосальних людських втрат рф у війні проти України й неможливості ефективного продовження бойових дій наявними силами. Проте,

[181] Lawrence C. The Russo-Ukrainian War of 2022 – Day 191 // The Dupuy Institute…
[182] Динаміка готовності до територіальних поступок для якнайшвидшого завершення війни: результати телефонного опитування, проведеного 7-13 вересня 2022 року // Київський міжнародний інститут соціології. – 2022, 15 вересня. – URL: https://tinyurl.com/muema2dk
[183] Gawęda M. Rosyjska klęska w obwodzie charkowskim. Walki trwają [ANALIZA] …
[184] Машовець К. Росія посилює захист «коридору» в окупований Крим // Інформаційний спротив. – 2022, 22 вересня. – URL: https://tinyurl.com/uwm35kcu

західні воєнні спеціалісти надзвичайно низько оцінюють здатність російського командування змінити хід подій навіть з допомогою мобілізованих.

Зокрема, колишній командувач армії США в Європі генерал М. Гертлінг зазначав: “Проблема в тому, що російська армія погано керується та погано навчена. Це починається з базової підготовки і не покращується під час перебування солдата рф у військовій формі. Розміщення на передовій “новобранців”, які були [до цього] примушені, мають низький моральний дух і які не хочуть там бути, може призвести до ще більшої катастрофи для росії… Нова ознака слабкості рф”[185].

Одночасно з передислокацією військ й частковою мобілізацією в рф, російська окупаційна адміністрація розпочала підготовку псевдореферендумів на тимчасово окупованих територіях Луганської, Донецької, Запорізької і Херсонської обл. 23-27 вересня 2022 року окупанти і їхні маріонетки оголосили про їх проведення, за результатами чого, буцімто, населення підтримало ідею включення чотирьох областей України до складу рф. Наголосимо, що сам “референдум” був абсолютною фікцією, а його псевдо-результати зовсім не корелювали з даними соціологічних опитувань[186]. Попри чітку позицію щодо невизнання т. зв. результатів референдумів абсолютною більшістю урядів світу, 30 вересня 2022 року в кремлі було оголошено про анексію росією чотирьох українських областей, яку Президент України визнав юридично “нікчемним” актом[187].

Слід підкреслити, що фарс “референдумів” з подальшою анексією, розгортався на тлі продовження наступальних дій Сил оборони України у Східній операційній зоні. Зокрема, у звіті Інституту вивчення війни за 29 вересня зазначалося: “українські війська, ймовірно, завершили оточення російського угруповання в районі Лимана станом на кінець дня 29 вересня. Відомий російський військовий кореспондент заявив, що українські війська прорвали російську оборону в районі Ставок, за 10 км на північ від Лиману, і перерізали дорогу Торське-Дробишеве, яка є останнім шляхом постачання та евакуації російських військ.”[188].

---

[185] Черниш О. "Нове гарматне м'ясо". Як військові експерти оцінили путінську мобілізацію і що радять ЗСУ // BBC News Україна. – 2022, 21 вересня. – URL: https://tinyurl.com/ysshcx6v

[186] РФ имитирует «референдумы». Массовка из Крыма на пустых «участках», обход домов с автоматчиками и заявление Столтенберга – главное // НВ. – 2022, 24 вересня. – URL: https://tinyurl.com/494hef9p

[187] Про нікчемність актів, що порушують суверенітет та територіальну цілісність України. Указ Президента України №687/2022 // Офіс Президента України. – 2022, 04 жовтня. – URL: https://tinyurl.com/22xcjzfp

[188] Stepanenko K., Hird K., Mappes G., G. Barros, Bailey R. Kagan F.W. Russian Offensive Campaign Assessment, September 29 // Institute for the Study of War. – 2022, September 29. – URL: https://tinyurl.com/bdkv7ppr

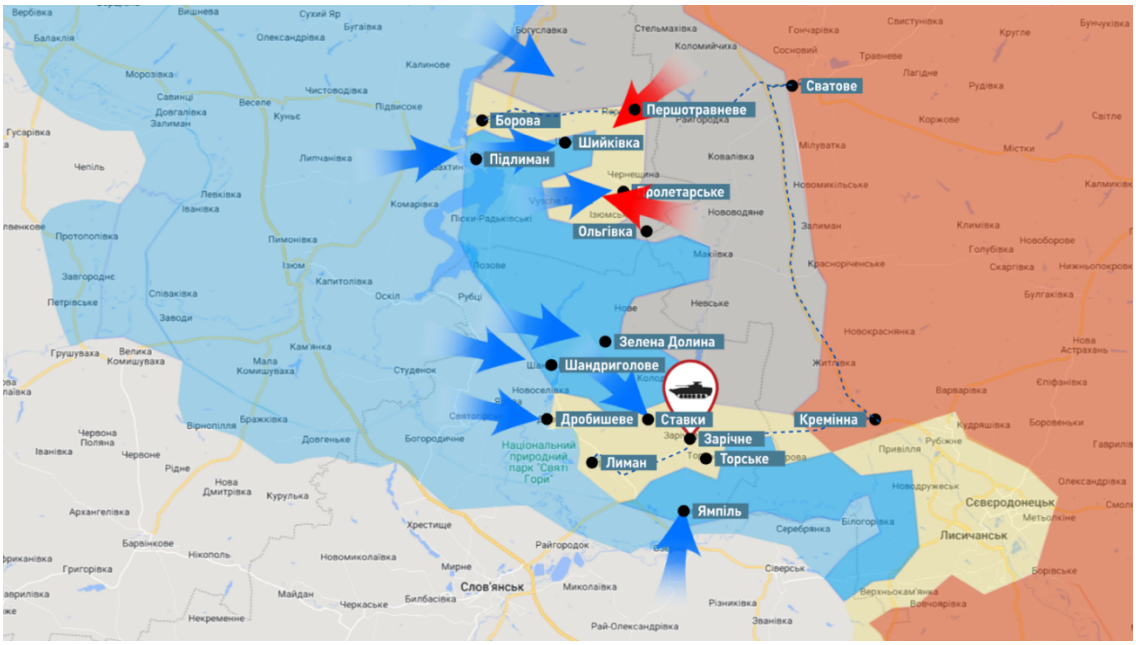

Карта бойових дій на Сході України станом на 30 вересня, Еспресо (https://tinyurl.com/2p9aabny)

В останній день вересня інформація про оперативне оточення російського угруповання м. Лиман знайшла своє підтвердження у звітах українських воєнних оглядачів. Разом з тим, українські експерти вказували на розгортання наступальних дій Сил оборони України також північніше від м. Лиман в напрямку до н. п. Борова Харківської області. Фактично, до кінця вересня оборонна лінія противника на відрізку Лиман – Ямпіль була прорвана, а спроби зберегти позиції вздовж р. Оскіл поблизу н. п. Борова зазнали невдачі[189].

Підсумовуючи результати наступальних дій Сил оборони України у Східній операційній зоні, 30 вересня 2022 року польський воєнний оглядач М. Ґавенда слушно передбачив: “Найближчими днями слід очікувати падіння Лиману і просування українських сил в глиб Луганської області в напрямку на Кремінну, Рубіжне і Сватове”[190].

Завдання сторін в Східній операційній зоні

Аналіз дій російських окупаційних військ у Східній операційній зоні у вересні 2022 року засвідчив, що перед ними стояли такі оперативні завдання:

до 15 вересня 2022 року вийти і закріпитись на адміністративній межі Донецької обл., оволодівши ключовими містами північної і західної частини Донеччини (Сіверськ, Бахмут, Слов’янськ, Краматорськ, Костянтинівка);

розгромити війська оперативно-тактичних угруповань “Лиман”, “Соледар”, “Донецьк” ЗС України;

здійснювати вогневий вплив на Сили оборони України уздовж всієї лінії зіткнення;

[189] Згурець С. Російські війська намагаються втекти з Лиману // Espreso. – 2022, 30 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2p9aabny

[190] Gawęda M. Rosyjska klęska w obwodzie charkowskim. Walki trwają [ANALIZA] ….

утримувати раніше окуповані частини Харківської, Запорізької, Донецької та Луганської областей.

Як випливає з характеру воєнних дій, у серпні 2022 року Сили оборони України виконували такі оперативні завдання у Східній операційній зоні:

шляхом стійкої оборони утримувати лінію зіткнення, не допустити оперативного оточення й розгрому противником частин і підрозділів Сил оборони України на території Донецької області (Слов'янський, Краматорський, Бахмутський, Авдіївський, Новопавлівський операційні напрямки);

рішучими наступальними діями прорвати оборону і розгромити угруповання противника в районі населених пунктів Балаклія, Ізюм, Шевченкове та Куп'янськ, на плечах відступаючого противника форсувати р. Оскіл, створивши сприятливі умови для подальшого наступу на територію Луганської обл., відтіснити противника від м. Харкова в напрямку до державного кордону з рф;

продовжувати оборонну операцію зі створенням сприятливих умов для наступальних дій у напрямку н. п. Маріуполь, Бердянськ, Мелітополь (Новопавлівський і Запорізький операційні напрямки);

нарощувати інтенсивність та ефективність вогневого ураження місць зосередження особового складу, військової техніки, пунктів управління й логістичних вузлів противника вздовж усієї лінії зіткнення.

Склад угруповань військ сторін у Східній операційній зоні

збройні сили російської федерації.

Угруповання військ противника, які виконували завдання у Східній операційній зоні у вересні 2022 року, включали 58 БТГр і 30 об на лінії зіткнення, а також 10 –11 БТГр в резерві. Ці сили були включені до складу таких оперативно-стратегічних і оперативно-тактичних угруповань[191]:

Оперативно-стратегічне командування "Запад"

Смоленська група

Резерв Театру ведення бойових дій 6 – 7 БТГр

Курсько-Бєлгородська група

Резерв Театру ведення бойових дій 4 БТГр

Оперативна група російських військ "Воронєж"

зс рф: 11 БТГр зі складу 1 ГТА, 6 ЗВА, 20 ГЗВА, 14 АК; 2 обт зі складу 1 АК ("днр"). Утримують фронт 100 км (4,76 км/БТГр)

Озброєння: танки: Т-72Б3, Т-90АМ, БМП-3, БТР-82А, МТ-ЛБ

[191] Склад і структура угруповання зс рф подано за даними фахівця зі стратегічного планування Центру військової історії Армії США Івана Тореса (Ivan Torres, Strategic Planner at the U.S. Army Center of Military History), відомого в Твітері за нікнеймом Jomini of the West (https://twitter.com/JominiW/status/1559710631774781445/photo/1)

Оперативна група російських військ "Ізюм"

зс рф: 17 БТГр зі складу 1 ГТА, 2 ГЗВА, 20 ГЗВА, 11 АК, 68 АК, 1 АК ("днр"), 2 АК ("лнр"), спецпідрозділи ГРУ. Утримують фронт 100 км (4,76 км/БТГр)

Озброєння: танки Т-72Б, Т-72Б3, Т-80Б, Т-80БВМ, Т-90, БМП-1АМ, БМП-2с, БТР-82А

Оперативна група російських військ "Ростов-Сєвєр"

зс рф: 4 БТГр зі складу 2 ГЗВА, 41 ЗВА. Утримують фронт 56 км (14 км/БТГр)

Озброєння: танки Т-72Б, Т-72Б3, БМП-1АМ, БМП-2с, БТР-80С, БТР-82А.

Оперативна група російських військ "Ростов-Центр"

зс рф: 7 БТГр зі складу1 ГТА, 8, 41 ЗВА; 14 об зі складу повітряно-десантних військ, морської піхоти, ГРУ, ПВК "Вагнер". Утримують фронт 68 км (3,24 км/БТГр)

Озброєння: танки Т-64БВ; Т-72Б, Т-72БМ, Т-72Б3,БМП-1АМ, БМП-2с, БТР-80С, МТЛБ.

Оперативно-стратегічне командування "Юг"

Оперативна група російських військ "Ростов-Юг"

зс рф: 1 БТГр зі складу морської піхоти ВМФ; 12 об зі складу 1 і 2 АК ("л/днр"). Утримують фронт 115 км (9,6 км/БТГр)

Озброєння: танки Т-64БВ; Т-72Б, Т-72БМ, Т-72Б3, БМП-1АМ, БМП-2с, БТР-80С, МТЛБ.

Оперативна група російських військ "Восток"

зс рф: 18 БТГр зі складу 8, 36, 58 ЗВА; 4 об зі складу повітряно-десантних військ, морської піхоти, ГРУ, ПВК "Вагнер", 1 АК ("днр"). Утримують фронт 200 км (11,7 км/БТГр)

Озброєння: танки Т-62С, Т-72Б3, Т-80 БВМ, БМП-1С, БМП-3, БТР-80С.

Сили оборони України.

У Східній операційній зоні в вересні 2022 року бойові дії вели з'єднання і частини ОСУВ "Хортиця", до складу якого входили:

ОУВ "Харків";

ОТУ "Лиман";

ОТУ "Соледар";

ОТУ "Донецьк";

ОУВ "Дніпро".

Характер воєнних дій на операційних напрямках Східної операційної зони

В вересні 2022 року в межах Східної операційної зони виділялися Слобожанський, Донецький і Таврійський операційні райони, які включали сім операційних напрямків: Харківський, Слов'янський, Краматорський,

Бахмутський, Авдіївський, Новопавлівський та Запорізький. На всіх зазначених напрямках війська противника здійснювали постійне вогневе ураження позицій Сил оборони України, об'єктів військової та цивільної інфраструктури. На Бахмутському й Авдіївському напрямках противник зосереджував зусилля на веденні наступальних дій, на Краматорському й Новопавлівському напрямках намагався покращити своє тактичне положення.

Підрозділи Сил оборони України на Бахмутському, Авдіївському, Новопавлівському, Запорізькому напрямках здійснювали заходи в рамках ведення стратегічної оборонної операції, застосовуючи в окремих випадках тактику локальних контрнаступальних дій. На Харківському, Слов'янському й Краматорському напрямках Сили оборони України провели масштабні наступальні дії.

Завдяки введенню противника в оману стосовно напрямку зосередження основних зусиль наступу, у сполученні з високим рівнем вмотивованості та підготовки особового складу Сили оборони України зуміли провести ефективну наступальну операцію на Харківському, Слобожанському й Краматорському операційних напрямках.

Упродовж 01-05 вересня 2022 року офіційна інформація про оперативну обстановку на вказаних вище операційних напрямках, що оприлюднювалась Генеральним штабом ЗС України, мала цілком "рутинний" зміст. Перераховувалися населені пункти й місцевості, уражені вогнем російської артилерії або ударами ракет та авіації. Єдиним натяком на можливі динамічні зміни на лінії зіткнення могли бути повідомлення ГШ ЗС України, опубліковані о 6-й та 18-й годинах 05 вересня. У першому вказувалось, що у "результаті ефективного вогневого ураження по районах скупчення противника поблизу населених пунктів Семенівка та Куп'янськ Харківської області, російські окупанти зазнали втрат. Знищено один із польових складів з боєприпасами, живу силу противника, а також військову техніку. Втрати уточнюються"[192], а в іншому містилося суттєве уточнення: "В результаті успішного вогневого ураження в районі населеного пункту Куп'янськ Харківської області окупанти втратили вбитими та пораненими понад 100 військовослужбовців, знищено дві бойові машини"[193].

Згадка про важливий логістичний хаб противника в н. п. Куп'янськ вказувало на одну з цілей майбутньої наступальної операції, яка розпочалася 06 вересня 2022 року. Атакувавши позиції противника малими підрозділами на широкому фронті, Сили оборони України не викликали швидкої реакції з боку російського командування, яке протягом перших годин наступу не сприймало повідомлення з лінії зіткнення як інформацію про масштабну наступальну

[192] Оперативна інформація станом на 06.00 05.09.2022 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2022, 05 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3rbcjs5t
[193] Там само. Оперативна інформація станом на 18.00 05.09.2022 щодо російського вторгнення…

операцію. Застосовуючи “тактику корозії”, проникаючи невеликими високомобільними групами через прогалини в позиціях противника, дезорганізуючи тил ворога й даючи точні цілевказання для власної артилерії, підрозділи ЗС України впродовж першої доби наступу прорвали російську оборону в районі н. п. Балаклія, заволодівши трьома ротними опорними пунктами противника: “Москва”, “Омськ” і “Пітєр”[194]. Місце основного удару було обране невипадково. Упродовж чотирьох місяців російське оперативне угруповання в районі м. Ізюм складалося переважно з 17 БТГр зс рф з потужним бронетанковим і механізованим компонентом, але протягом перших днів вересня вони були послаблені, у зв’язку з частковою передислокацією сил і засобів на Новопавлівський, Запорізький, Криворізький і Південнобузький напрямки.

На західному фланзі угруповання військ, яке займало ділянку фронту в районі Балаклії, перебували війська росгвардії та підрозділи, сформовані з числа мобілізованих громадян на Донбасі без військового досвіду, з низьким моральним духом і недостатнім озброєнням. Іншу ділянку фронту в районі Балаклії (фронтом на захід) обороняла зведена тактична група в складі мобілізованих загонів “ополчення лнр”, кілька підрозділів СОБР і ОМОН[195].

Для контрудару біля Балаклії командування Сил оборони України підготувало значні сили. Тактичні групи наступаючих військ формувались на за рахунок 92-ї омбр, 25-ї і 80-ї дшбр, 15-го оперативного полку НГ України, включали підрозділи спеціального призначення ГУР МО України (“Кракен”, 1-ша бр СпП), СБ України (спецпідрозділ “Альфа”), Добровольчого українського корпусу (штурмова рота “Да Вінчі”). На вістрі наступу, серед іншого, активно використовувалася військова техніка, надана західними партнерами (польські танки Т-72М1, австралійські ББМ M113AS4, данські ББМ M113G4DK, колісні транспортери VAB і Kirpi або MTLB з бойовим модулем Serdar від турецької Aselsan). Мобільні (рейдові) групи переміщалися на Humvee, озброєними станковими кулеметами. Для підтримки наступу командування ЗС України зосередило потужне угруповання 155-мм артилерії (в тому числі самохідні гаубиці PzH 2000 й буксовані гаубиці M777, САУ Krab і M109A3GN, реактивні пускові установки HIMARS та M270)[196].

Використовуючи ефект несподіванки та чисельні мобільні вогневі групи, Сили оборони України до кінця доби 07 вересня 2022 року просунулись щонайменше на 20 км в глибину окупованих противником територій на Ізюмському й Куп’янському напрямках, звільнивши за перші два дні наступу

[194] Залужний В. “До виходу на державний кордон залишається 50 км” // Радіо Свобода. – 2022, 11 вересня. – URL: https://tinyurl.com/56ndy8hv
[195] Gawęda M. Kontruderzenie pod Balaklija. I faza ofensywy Charkowskiej // Defence24. – 2022, 10 wrzesnia. – URL: https://tinyurl.com/265e2kvs
[196] Ibidem.

приблизно 400 км^2 території[197]. 08 серпня вже повідомлялось про те, що передові наступаючі підрозділи ЗС України вийшли на рубіж за 15 км західніше від ключового транспортного вузла н. п. Куп'янськ, який був критично важливим для забезпечення російського угруповання на Ізюмському напрямку. При цьому, американські аналітики стверджували, що м. Куп'янськ буде звільнене Силами оборони України впродовж 72 годин[198].

До кінця доби 09 вересня 2022 року підрозділи ЗС України, НГ України та СБ України вийшли до південних околиць Куп'янська та здійснювали розгром і зачистку території від окремих підрозділів військ противника в районі Балаклії та Ізюму. За чотири доби проведення наступальної операції Силами оборони України було звільнено 2500 км^2 у Харківській області[199]. Резерви, яких спробувало задіяти командування противника, виявилися надто слабкими і не зуміли стримати наступу ЗС України ні західніше від Куп'янська, ні на південний схід від Ізюму. 09 вересня 2022 року відбувся танковий бій коло с. Слабунівка (на автошляху Волохів Яр–Ізюм), північніше від ключового дорожнього вузла в с. Веселе. Наступаючі підрозділи 25 дшб, за підтримки танків 4 тбр, провели зустрічний бій з підрозділами 47 тд противника, в ході якого захопили три ворожі танки Т-72, розбили підрозділи ворога і змусили їх відступити, покинувши озброєння і техніку на шляху відходу[200]. Описуючи події, польський військовий оглядач М. Гавенда зазначав: "Українські сили оперували вздовж головних дорожніх артерій в такому темпі, що частина російських підрозділів мусила втікати, покинувши важке озброєння (навіть не організуючи його планового знищення), частина потрапила до засідок. Малі підрозділи, не володіючи інформацією про оперативну обстановку і не маючи зв'язку, блукали територією і "затримувалися" на дорогах, уже контрольованих українськими силами. Російські підрозділи артилерії та забезпечення несподівано для себе опинилися на лінії зіткнення й, фактично, розпалися. На атомобільній дорозі Волохів Яр–Ізюм втікаючі танкові й механізовані підрозділи з 26-го полку 47-ї тд лишили багато справної або легко ушкодженої техніки, серед якої, танки -72B3. Величезну кількість броньованої техніки й артилерії покинуто було також в м. Ізюм просто на вулицях"[201].

Остерігаючись оточення, підрозділи військ противника поспішно залишили м. Ізюм вранці 10 вересня 2022 року. Того самого дня ЗС України

[197] Hird K., Mappes G., Barros G., Philipson L., Clark M. Russian Offensive Campaign Assessment, September 7 // Institute for the Study of War. – 2022, September 7. – URL: https://tinyurl.com/msp2mhp4
[198] Ibidem. Див.: Stepanenko K., Mappes G., Barros G., Philipson L., Clark M. Russian Offensive Campaign Assessment, September 8.
[199] Ibidem. Див.: Stepanenko K., Mappes G., Barros G., Philipson L., Clark M. Russian Offensive Campaign Assessment, September 9.
[200] Gawęda M. Rosyjska klęska w obwodzie charkowskim. Walki trwają [ANALIZA] …
[201] Ibidem.

увійшли до м. Куп'янськ. Оглядачі Інституту Дюпуї охарактеризували події як "значну військову та політичну поразку" росії, яку важко якось "замаскувати" і далі продовжували: "росія явно не мала сил для стабілізації ситуації чи проведення контрудару. Це переконливо вказує на те, що вони страждають від нестачі бойової потужності по всій лінії зіткнення"[202]. Станом на кінець доби 10 вересня 2022 року, Сили оборони України прорвали оборонні позиції противника на глибину до 70 км, звільнивши понад 3000 км^2 території, що переважали сукупні територіальні здобутки ворога за попередні п'ять місяців війни (квітень-серпень)[203]. Боєздатність (повністю або частково) втратили 10-12 БТГр противника зі складу 288-ї арт. бригади, 2-ї мех. дивізії, 4-ї танкової дивізії, 3-ї мех. дивізії, 144-ї мех. дивізії, 15-ї, 30-ї, 39-ї, 74-ї мех. бригад. Всі розгромлені БТГр мали проблему з комплектацією особовим складом і низький морально-психологічний рівень військовослужбовців. На користь такого твердження свідчить той факт, що навіть "елітна" 4-та кантемирівська танкова дивізія покинула на полі бою десяток справних танків Т-80[204].

Одночасно з просуванням на міста Ізюм та Куп'янськ, підрозділи Сил оборони України 10 вересня нанесли удар по позиціях противника на північ від Харкова. Наступного дня Головнокомандувач ЗС України генерал В. Залужний повідомив: "На Харківському напрямку ми почали просуватися не тільки на південь та схід, а й на північ. До виходу на державний кордон залишається 50 км"[205]. 12 вересня Сили оборони України пройшли визначену Головнокомандувачем дистанцію і витіснили підрозділи противника на територію за лінію державного кордону. Того самого дня українські сили звільнили н. п. Богородичне й Святогірськ на півночі Донецької обл.[206]. До середини другої декади вересня стало очевидним, що всі спроби противника контратакувати і стабілізувати фронт по р. Оскіл остаточно зазнали невдачі. Американський воєнний оглядач К. Лоуренс констатував: "Україна, очевидно, очистила всю Харківську область і просунулася в Луганську область. Станом на 15 вересня українці погрожують атакувати Троїцьке. Це за 36 миль (57 кілометрів) на північ від Сватового, поблизу російського кордону. Схоже, що нова лінія оборони росії пролягатиме від Троїцького до Сватового і вниз до Кремінної. Довжина цієї лінії буде щонайменше 62 милі (99 кілометрів). Українці переходять Оскіл у Купянську та коло Борової, а також просуваються

[202] Lawrence C. The Russo-Ukrainian War of 2022 – Day 191 // The Dupuy Institute…
[203] Stepanenko K., Mappes G., Barros G., Howard A., Clark M. Russian Offensive Campaign Assessment, September 10 // Institute for the Study of War. – 2022, September 10. – URL: https://tinyurl.com/483dtzun
[204] Gawęda M. Rosyjska klęska w obwodzie charkowskim. Walki trwają [ANALIZA] …
[205] Залужний В. "До виходу на державний кордон залишається 50 км" // Радіо Свобода. – 2022, 11 вересня. – URL: https://tinyurl.com/56ndy8hv
[206] Hird K., Mappes G., Lawlor K., Barros G., Kagan F. W. Russian Offensive Campaign Assessment, September 12 // Institute for the Study of War. – 2022, September 12. – URL: https://tinyurl.com/5ch67dkc

на південь від Осколу аж до Лиману, Білогорівки та Кремінної. Кремінна знаходиться за 11 миль (18 кілометрів) на північний захід від Сєвєродонецька.

Україні вже вдалося очистити близько шостої частини території, яку ще утримувала росія. Це велика перемога, але вона навряд чи закінчить війну. Їм ще потрібно повернути Луганську, Донецьку області, решту Запорізької, Херсонської областей і Крим"[207].

З 16 вересня головний акцент наступу Сил оборони України почав зміщуватися в район м. Лиман Донецької обл. й на східний берег р. Оскіл. Підрозділи ЗС України 16-17 вересня оволоділи н. п. Щурове та Діброва, а також остаточно зачистили від ворожих сил східну частину м. Куп'янськ і н. п. Білогорівка Луганської обл. Після важких боїв, 19 вересня підрозділи ЗС України звільнили н. п. Ярова, створюючи загрозу північному флангу російського угруповання, яке оборонялось в околицях м. Лиман. Того самого дня було оголошено про взяття підрозділами Сил оборони України н. п. Яковлівка, що зменшило тиск противника на м. Соледар. До 21 вересня підрозділи ЗС України зуміли оволодіти ключовим населеними пунктами на підступах до лінії Лиман–Дробишеве, а наступного дня широким фронтом прорвали оборону противника між н. п. Піски-Радківські та Рідкодуб[208], загрожуючи оточенням ворожим підрозділам, які намагалися стабілізувати лінію фронту вздовж р. Оскіл південніше від н. п. Борова.

23 вересня 2022 року Генеральний штаб ЗС України вперше підтвердив, що Сили оборони України перетнули межу Донецької і Луганської обл., а також поінформував про взяття під контроль н. п. Яцьківка[209]. 24 вересня підрозділи ЗС України, долаючи опір противника, просунулись на північ від м. Куп'янськ уздовж східного берегу р. Оскіл, оволодівши н. п. Гряниківка. Одночасно, південніше від н. п. Борова, українські війська 26 вересня звільнили важливі н. п. Піски-Радьківські, Коровій Яр та Рідкодуб, що дозволяло створити сприятливі умови для розвитку наступальних дій на н. п. Борова (з південного напрямку) та м. Лиман (з північного напрямку). 28 вересня з'явилася інформація

[207] Lawrence C. The Russo-Ukrainian War of 2022 – Day 191 // The Dupuy Institute…
[208] Ibidem.
[209] Бурдейна О. ЗСУ звільнили Яцьківку на Донеччині, мають певні успіхи під Бахмутом, – Громов // Стопкор. – 2022, 23 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2bsjk5vv

про звільнення н. п. Ківшарівка (південніше від м. Куп'янськ на східному березі р. Оскіл), яка свідчила про те, що Сили оборони України поступово з'єднують два плацдарми на східному березі р. Оскіл, підходячи з півночі та півдня до н. п. Борова. Одночасно, відзначалась наростаюча загроза для російського угруповання в м. Лиман, яке поступово втрачало зв'язок зі своїми військами на півночі[210], опинившись таким чином в оперативному оточенні[211].

Станом на 30 вересня всі шляхи, які вели з м. Лиман перебували під вогневим контролем ЗС України. Замкнутим у місті окупаційним силам з 13-го і 16-го батальйонів БАРС та 208-го полку 2-ї АК т. зв. лнр доводилось відходити ґрунтовими дорогами й лісистою місцевістю, покинувши важку військову техніку й озброєння[212]. Того самого дня аналітики з Інституту вивчення війни припустили, що Сили оборони України цілком оточать або оволодіють м. Лиман протягом наступних 72 годин[213]. Західні аналітики, з посиланнями на російські джерела, стверджували, що 30 вересня ворог контролював одну дорогу з Лиману на Торське, тоді як Сили оборони України перерізали автошлях Дробишеве–Торське в районі н. п. Ставок. Відзначалася також активізація українських мобільних вогневих груп на трасі Сватове–Торське на північний схід від м. Лиман після форсування ними р. Жеребець. Намагаючись запобігти оточенню свого угруповання, командування противника робило кволі спроби стягнути до м. Лиман резерви. Йшлося, зокрема, про частини 503-го гвардійського мотострілецького полку 58-ї ЗВА біля Торського, які безуспішно намагались прорвати кільце оточення в цьому районі[214]. Загалом, останніми днями вересня більшість воєнних оглядачів та аналітиків інформували своїх читачів, що відступ російських сил із Лиману нагадував хаотичну втечу із Балаклії Харківської обл. через погану координацію та відсутність артилерійської підтримки[215].

У період, коли Сили оборони України проводили масштабну наступальну операцію на Харківщині та півночі Донеччини, на Бахмутському, Авдіївському та Новопавлівському операційних напрямках противник у вересні 2022 року продовжував вести власні наступальні дії. Так, 01 вересня ГШ ЗС України повідомляв, що на Бахмутському напрямку ворог "здійснював обстріли із застосуванням танків, ствольної та реактивної артилерії районів населених пунктів Веселе, Яковлівка, Виїмка, Білогорівка, Краснополівка, Званівка,

[210] Lawrence C. The Russo-Ukrainian War of 2022 – Day 191 // The Dupuy Institute…
[211] Gawęda M. Rosyjska klęska w obwodzie charkowskim. Walki trwają [ANALIZA] …
[212] Ibidem.
[213] Stepanenko K., Lawlor K., Mappes G., Bailey R., Barros G., Kagan F. W. Russian Offensive Campaign Assessment, September 30 // Institute for the Study of War. – 2022, September 30. – URL: https://tinyurl.com/3xbs7x8v
[214] Ibidem.
[215] Ibidem.

Соледар, Бахмут, Бахмутське, Майорськ, Весела Долина. Наступальними діями намагався просунутися у напрямках населених пунктів Весела Долина, Соледар, Бахмутське та Зайцеве, успіху не мав, відійшов. На Авдіївському напрямку противник здійснював обстріли із застосуванням танків, мінометів та ствольної артилерії районів населених пунктів Олександропіль, Розівка, Тоненьке, Авдіївка, Карлівка, Водяне, Опитне, Первомайське, Піски. (…) Наступальними та штурмовими діями намагався покращити тактичне положення у напрямках населених пунктів Первомайське, Невельське та Опитне, успіху не мав, зазнав втрат, відійшов. На Новопавлівському напрямку здійснював обстріли районів населених пунктів Красногорівка, Мар'їнка, Новомихайлівка, Велика Новосілка, Пречистівка. Наніс авіаційний удар в районі населеного пункту Мар'їнка. Наступальними та штурмовими діями намагався покращити тактичне положення у напрямку населеного пункту Водяне, успіху не мав, відійшов"[216].

Слід наголосити, що наступальні зусилля противника на вказаних вище операційних напрямках вражали своєю шаблонністю, впертістю й низькою ефективністю. Щоденні зведення Генерального штабу ЗС України про оперативну обстановку майже дослівно повторювали одні й ті самі назви населених пунктів, в напрямку яких противник вів наступальні або штурмові дії, наносив вогневе ураження, ракетні й авіаційні удари. Так, в останній день вересня повідомлення Генерального штабу ЗС України, як і за тридцять днів до того, вказувало на невдалі атаки ворога в околицях н. п. Майорськ, Зайцеве, Бахмутське й триваючі вогневі ураження позицій Сил оборони України вздовж усієї лінії зіткнення: "на Бахмутському напрямку – в районах населених пунктів Верхньокам'янське, Виїмка, Спірне, Веселе, Білогорівка, Яковліка, Соледар, Бахмутське, Бахмут, Одрадівка, Зайцеве, Північне та Майорськ; на Авдіївському напрямку – в районах населених пунктів Тоненьке, Авдіївка, Нетайлове, Первомайське, Опитне, Красногорівка, Мар'їнка та Новомихайлівка. На Новопавлівському та Запорізькому напрямках активних наступальних дій противник не вів. Обстріли з танків, мінометів, ствольної та реактивної артилерії зафіксовано в районах населених пунктів Новопіль, Пречистівка, Вугледар, Павлівка, Микільське, Залізничне, Зелений Гай, Дорожнянка та Новоукраїнка"[217]. З офіційними повідомленнями Генерального штабу ЗС України цілком погоджувалися західні воєнні аналітики, які, описуючи події на Бахмутському, Авдіївському та Новопавлівському операційних напрямках, у вересні починали свої огляди словами: "російські війська здійснили обмежені наземні атаки на східному напрямку і продовжували звичайний вогонь уздовж

[216] Оперативна інформація станом 18.00 01.09.2022 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2022, 01 вересня. – URL: https://tinyurl.com/bdej5ntm
[217] Оперативна інформація станом 06.00 30.09.2022 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – 2022, 30 вересня. – URL: https://tinyurl.com/mr3e4n33

лінії зіткнення”[218] або “російські війська продовжили наземні атаки в Донецькій області, але не досягли підтверджених територіальних здобутків”[219].

Загалом, після розгрому Ізюмсько-Лиманського угруповання противника, яке створювало загрозу прориву на південь з метою оточення Сил оборони України в межах Донецької обл., продовження ним наступальних дій в околицях Бахмуту, Авдіївки, Мар’їнки чи Вугледару виглядало нелогічним. Проте, противник і далі вів наступальні дії зі сходу та південного сходу в напрямку на м. Бахмут, намагаючись перерізати логістичні шляхи угруповання Сил оборони України. Бойові дії в районі Бахмута вели підрозділи приватної військової компанії “Вагнер”, бійці якого здійснювали штурмові дії біля н. п. Білогорівка, Спірне, Соледар. Також, на Авдіївському напрямку війська противника упродовж вересня намагалися просунутися до н. п. Красногорівка. Однак, як випливає з офіційних повідомлень Генерального штабу ЗС України, всі наступальні та штурмові дії противника були відбиті. Судячи з поведінки командування противника, яке виконує завдання політичного керівництва росії, випливає, що наступ на Бахмутському, Авдіївському та Новопавлівському напрямках триватиме і в майбутньому, незважаючи на темп просування й втрати серед військовослужбовців зс рф або приватних військових компаній.

Воєнні дії на Запорізькому напрямку у вересні 2022 року характеризувалися двома важливими складовими – постійним вогневим ураженням позицій Сил оборони України та цивільної інфраструктури артилерією, ракетами й авіацією противника та нарощуванням противником своїх оборонних спроможностей з метою запобігти можливим наступальним діям ЗС України в напрямку до Азовського моря. Найчастіше впродовж вересня вогневому ураженню піддавалися н. п. Новосілка (33 рази), Времівка (32 рази), Новопіль (26 разів), Гуляйполе (25 разів), Залізничне (23 рази), Білогір’я і Вугледар (по 20 разів), Чарівне і Щербаки (по 19 разів), Червоне (16 разів), Полтавка (15 разів), Велика Новосілка, Дорожнянка і Новоандріївка (по14 разів), Павлівка, Мала Токмачка і Ольгівське (по13 разів), Оріхів, Пречистівка і Зелене Поле (по 12 разів), Малі Щербаки (11 разів), Гуляйпільське і Темирівка (по 10 разів), Кам’янське (9 разів), Новоукраїнське, Шевченко і Вільне Поле (по 8 разів), Новоданилівка, Малинівка і Нескучне (по 7 разів) тощо[220]. Найвищий рівень інтенсивності обстрілів позицій Сил оборони України, військової та цивільної інфраструктури зі ствольної й реактивної артилерії на Запорізькому напрямку було зафіксовано 17 вересня, коли противник вразив цілі на території понад

[218] Stepanenko K., Lawlor K., Mappes G., Barros G., Kagan F. W. Russian Offensive Campaign Assessment, September 15 // Institute for the Study of War. – 2022, September 15. – URL: https://tinyurl.com/nzpa8hsa
[219] Ibidem. Див.: Stepanenko K., Lawlor K., Mappes G., Bailey R., Barros G., Kagan F. W. Russian Offensive Campaign Assessment, September 30.
[220] Оперативна інформація щодо російського вторгнення за 01.09. – 30.09. 2022 / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – URL: https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/

50 населених пунктів[221]. Варто відзначити, що того самого дня в підсумковому донесенні ГШ ЗС України містилась ще одна важлива деталь – російські окупанти і колаборанти на тимчасово окупованій території Запорізької області заявили про посилення репресій щодо українських патріотів та учасників Руху Опору, погрожуючи активістам примусовим вивезенням "на територію самопроголошених "л/днр", де за подібну діяльність передбачена смертна кара"[222]. Очевидно, посилення репресій проти українських громадян з боку окупантів було пов'язане з очікуванням наступу ЗС України в напрямку до Азовського моря й активним нарощуванням спроможностей російських окупаційних військ у регіоні.

Упродовж вересня командування противника передислокувало на Приазов'я три БТГр зі складу 74-ї, 35-ї та 55-ї мсрб (41-ї ЗВА) та дві БТГр зі складу 5-ї тбр, 36-ї і 37-ї мсрб (36-ї та 29-ї ЗВА). Приблизно за тиждень до початку наступу Сил оборони України у Харківській обл., противник почав передислокацію з цього регіону в район Мелітополя й Маріуполя двох БТГр зі складу 127-ї мсд (5-ї ЗВА). Тоді ж угруповання ворога на Приазов'ї було посилене окремими тактичними групами російських повітряно-десантних військ, морської піхоти та спецпризначення (зокрема, зі складу 22-ї обр СпП, 810-ї обр МП чф) і трьома тактичними групами росгвардії. Також тут додатково було розгорнута зведена група 1-го АК у складі двох батальйонів "мобілізаційного резерву", два штурмові батальйони російської приватної військової компанії "Редут", одна БТГр зі складу 78-го мрп «Ахмат- Сєвєр». За підрахунками воєнних експертів, на 22 вересня 2022 року на Запорізькому напрямку противник зосередив щонайменше 18-20 "умовних" БТГр[223]. Враховуючи те, що активна передислокація військ противника в Запорізьку обл. відбувалася в умовах масштабного наступу Сил оборони України на Харківщині й північній Донеччині, слід констатувати надзвичайно високу зацікавленість російського військово-політичного керівництва у збереженні контролю, насамперед, над окупованими територіями півдня України, які дозволяють утримувати т. зв. сухопутний коридор до Криму.

Оперативно реагуючи на факт нарощування кількості особового складу й воєнної техніки противником, Сили оборони України упродовж 27-30 вересня 2022 року нанесли ефективні авіаційні та ракетні удари по установках ЗРК С-300, пунктах управління та скупченнях особового складу противника в районі н. п. Токмак, Гуляйполе, Мелітополь[224].

---

[221] Там само. Див.: Оперативна інформація станом на 06.00 07.09.2022 щодо російського вторгнення.
[222] Там само.
[223] Машовець К. Росія посилює захист «коридору» в окупований Крим // Інформаційний спротив. – 2022, 22 вересня. – URL: https://tinyurl.com/uwm35kcu
[224] Оперативна інформація щодо російського вторгнення за 27.09. – 30.09. 2022 / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – URL: https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/

Результати

Упродовж вересня 2022 р. обстановка у Східній операційній зоні зазнала суттєвих змін. Противник проводив локальні наступальні дії здебільшого в Донецькому операційному районі, здійснював вогневе ураження позицій Сил оборони України по всій лінії зіткнення. В результаті наступальних дій у напрямку н. п. Соледар, Бахмутське, Бахмут, Авдіївка, Мар'їнка противнику вдалося досягнути лише часткового успіху, захопивши 106 км^2 (у серпні було захоплено 460 км^2, у липні – 150 км^2, в червні – 1500 км^2)[225]. При цьому, війська противника не зуміли прорвати оборонні позиції ЗС України і вийти до західної адміністративної межі Донецької області.

Російськими окупаційними військами вживалися заходи з посилення оборонних позицій на зайнятій території і формувались резерви військ на окупованій території Запорізької області.

Сили оборони України у вересні 2022 року заволоділи оперативною ініціативою, провівши успішну наступальну операцію на Харківському, Слов'янському й Краматорському операційних напрямках, внаслідок якої звільнили від окупації понад 10,6 тис км^2 або 1,76 % території держави (станом на початок вересня було окуповано 17,72 % території України)[226]. Українська адміністрація повернулася до понад 1500 населених пунктів[227]. Повністю або частково було розгромлено 20 БТГр противника зі складу Оперативних груп російських військ "Воронєж" та "Ізюм"[228]. За даними видання "The Wall Street Journal", Сили оборони України в ході вдалих наступальних дій захопили у противника 421 танк, 445 БМП, 192 БТР, 44 РСЗВ, що суттєво перевищує кількість воєнної техніки вказаних типів, отриманої від західних партнерів[229].

На Бахмутському, Авдіївському та Новопавлівському напрямках Сили оборони України не допустили суттєвого просування противника і не втратили жодного стратегічно важливого населеного пункту. На Запорізькому напрямку підрозділи ЗС України, незважаючи на високу інтенсивність вогневого ураження з боку противника, продовжували утримувати займані позиції, наносячи ракетні й авіаційні удари по місцях зосередження особового складу і техніки противника.

Внаслідок успішного наступу в Східній операційній зоні, активна лінія фронту на кінець вересня скоротилася на 200 км (з 1050 до 850 км)[230].

---

[225] Over the month of September Ukraine has liberated approximately 10,608 km^2 / War Mapper // Twitter. – 2022, October 02. – URL: https://tinyurl.com/57zfw3mn

[226] Там само.

[227] Луценко Є. Українські військові вже звільнили 1534 населені пункти у п'яти областях // Громадське. – 2022, 04 жовтня. – URL: https://tinyurl.com/3jtj88v8

[228] Gawęda M. Rosyjska klęska w obwodzie charkowskim. Walki trwają [ANALIZA] …

[229] Trofimov Ya. Ukraine's New Offensive Is Fueled by Captured Russian Weapons // The Wall Street Journal. – 2022, October 5. – URL: https://tinyurl.com/22f6wepc

[230] Генштаб: активна лінія фронту становить 850 км, на території Білорусі фіксують військову активність // Мілітарний. – 2022, 29 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3663vk5e

Протягом вересня втрати живої сили противника склали 10730 військовослужбовців убитими. Знищено 341 танк, 587 ББМ, 276 артилерійських систем, 30 літаків і 20 вертольотів противника. Понад80 % цих втрат було зафіксовано в Східній операційній зоні.

Висновки

Воєнні дії у Східній операційній зоні у вересні 2022 року продемонстрували неспроможність російських військ розвинути тактичні успіхи, досягнуті ними на попередніх етапах воєнних дій. Внаслідок стійкої оборони ЗС України й нестачі особового складу власних військових формувань, противник не зумів провести масштабні та скоординовані наступальні дії на н. п. Соледар, Бахмутське, Бахмут, Авдіївка, Мар'їнка. Оперативно-тактичні угруповання ЗС України "Лиман", "Соледар" і "Донецьк" не були розгромлені і продовжували виконувати оперативні завдання. На Запорізькому операційному напрямку противник здійснював лише оборонні заходи, намагаючись запобігти наступальним діям ЗС України. В Харківському і Слобожанському операційних районах угруповання зс рф до кінця вересня були розгромлені і втратили спроможності до будь-яких наступальних дій, обмежуючись дезорганізованими спробами стримати подальше просування ЗС України в напрямку Луганської обл.

Упродовж вересня 2022 року Силам оборони України в Східній операційній зоні вдалося шляхом стійкої оборони утримувати лінію фронту від н. п. Соледар до р. Дніпро, одночасно розгорнувши масштабну наступальну операцію на території Харківської та Донецької обл., заволодіти оперативною ініціативою і змусити противника відступити з окупованих раніше територій. Проведення масштабної наступальної операції в стислі терміни вимагало від Збройних Сил України високого рівня оперативного мистецтва, тактичної підготовки, злагодженості, індивідуальної підготовки особового складу та належного морально-психологічного стану військ.

2.3. ПІВДЕННО-ЗАХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА

Загальна характеристика оперативної обстановки у Південно-західній операційній зоні

У Південно-західній операційній зоні у вересні 2022 року тривала наступальна операція Сил оборони України на правому березі р. Дніпро. Продовжувались розширення плацдарму на східному березі р. Інгулець і наступальні дії на Херсонському напрямку.

зс рф, реагуючи на український наступ у Херсонській обл., здійснювали інженерне обладнання позицій і перекидали резерви та військову техніку з метою утримання захоплених територій.

У вересні 2022 року рф здійснювала інформаційну операцію, представляючи розпочатий 29 серпня 2022 року наступ Сил оборони України як провальний. Також поширювався наратив про те, що західні партнери підштовхнули Україну до початку наступу передчасно та/або занадто пізно з "політичних" причин[231].

Територія правого берега р. Дніпро у Херсонській обл., захоплена російськими окупаційними військами, має степовий характер без лісових масивів, який сприяє організації оборони на зайнятих рубежах. Відсутність інших природніх маскувальних чинників не дозволяла українським військам під час проведення наступу застосовувати великі групи бронетехніки. Вихід на оперативний простір гальмувала сітка іригаційних каналів для поливного землеробства та р. Інгулець. Тому Сили оборони України широко застосовували тактику "повзучого наступу" піхоти на ББМ, БМП за підтримки танків з напівзакритих вогневих позицій.

Наступ українських військ готувався поступово: в липні-серпні 2022 року завдавались ракетно-артилерійські удари по лініях комунікацій та командних пунктах, системі матеріально-технічного забезпечення зс рф у Південно-Західній операційній зоні з метою зниження оборонних спроможностей ворога. Вогневий контроль над ключовими лініями комунікацій та переправами ускладнював переміщення противником підрозділів, техніки, боєприпасів для посилення свого угруповання на правобережній території Херсонської обл. Про це повідомив заступник начальника Головного оперативного управління ГШ ЗС України бригадний генерал О. Громов 01 вересня 2022 року: "Під постійним вогневим впливом перебувають ключові мости Херсонської області. Серед них Антонівський, Каховський, Дар'ївський автомобільні мости, а також Антонівський залізничний міст, через які ворог перекидав свої війська і техніку"[232].

Оглядачі американського видання "The Wall Street Journal" виокремили особливість української стратегії у контрнаступі в Південно-Західній операційній зоні: "Замість того, щоб безпосередньо брати участь у жорстоких артилерійських перестрілках і танкових битвах, яким віддає перевагу росія, Україна намагалася оточити російські сили та перекрити лінії постачання. Вона ефективно інтегрувала обладнання радянських часів із далекобійною високоточною західною артилерією та ракетними системами, щоб позбавляти ворога палива, боєприпасів та інших припасів. У той час як українські війська швидко просувалися до Харкова, Херсонський фронт просувався повільно.

[231] Stepanenko K., Hird K., Barros G., Kagan F.W. Russian offensive campaign assessment, august 31 // ISW. – 2022, Aug 31. – URL: https:// tinyurl.com/4carp9mj

[232] Брифінг Сил оборони України / Військове телебачення України // YouTube. – 2022, 01 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5fx2fwpc

Зіткнувшись із більшою та ефективнішою силою, ніж у Харкові, українські війська … придушували опір росіян, завдаючи ударів по складах постачання та маршрутам по мостам через р. Дніпро, відрізаючи тисячі російських військ у Херсоні та навколо нього”[233].

Наступним важливим чинником стало уважне ставлення українського військового командування до наявних у Сил оборони України ресурсів. Як відмітив незалежний дослідник Б. Фрайденборг, “багато експертів і репортерів, здається, спантеличені, оскільки формування українських сил “чомусь” не заходять у місто Херсон і не відкидають російські лінії оборони. І це нібито означає, що “справжнього” українського контрнаступу немає або що він зупинився. Але Україна не оголошує термінів своїх операцій, щоб задовольнити нетерпіння репортерів і аналітиків. Попри це, наступ триває дуже активно, а Україна просто дотримується розсудливої стратегії уникнення ризику, хоча вона може легко вразити російські цілі далеко за лінією фронту. На відміну від Росії, Україна насправді високо цінує життя своїх солдатів – головний фактор морального духу військ”[234].

У відповідь на наступ Сил оборони України, з метою підвищення мотивації своїх військ для утримання захоплених територій, російські окупанти 23-27 вересня 2022 року провели на захопленій території України (окрім Криму, “днр” та “лнр”) псевдореферендуми щодо включення окупованих областей до складу рф. 30 вересня 2022 року президент рф, посилаючись на “результати” проведених псевдореферендумів, оголосив про включення до складу рф так званих “днр”, “лнр”, Запорізької та Херсонської областей України.

Завдання сторін у Південно-Західній операційній зоні.
Склад угруповань військ сторін

Аналіз дій протиборчих сторін дозволив встановити, що у вересні 2022 року основними завданнями військ противника у Південно-Західній операційній зоні були: утримання окупованої території України на правобережжі р. Дніпро та відбиття наступу українських військ. Відповідно, нарощувалось інженерне обладнання оборонних рубежів, проводилось встановлення мінних полів, відновлювались пошкоджені мости та переправи, здійснювалась передислокація резервів, велася розвідка, завдавались вогневі удари по місцях зосередження українських військ.

Угруповання військ Сил оборони України у Південно-Західній операційній зоні у вересні 2022 року виконувало завдання щодо: вогневого ураження

[233] Fidler S., Marson J., Grove T. How Ukrainian Strategy Is Running Circles Around Russia’s Lumbering Military // The Wall Street Journal. – 2022, October 12. – URL: https://tinyurl.com/bdfduha3
[234] Фрайденборг Б. Відрізай і виснажуй. Як Україна нав’язує Росії свій темп війни // Texty. – 2022, 01 вересня – URL: https://tinyurl.com/y9e6k67w

логістичних маршрутів матеріально-технічного забезпечення ворога, здійснення наступу на визначених напрямках.

На Херсонсько-Бериславському плацдармі зс рф на правобережжі р. Дніпро у вересні 2022 року діяли батальйонні тактичні групи від 108 дшп та 171 одшб 7 дщд, 224, 237, 239 дшп 76 дшд, 217, 331 пдп 98 пдд, 11 одшбр, 429 мсп 19 мсд, 33, 255 мсп 20 мсд, 34, 205 омсбр 49 ЗА, 4 вб 58 ЗА, 126 обрбо, 127 орозвбр та 10 обр СпП. Управління бойовими діями угруповання на плацдармі здійснювалось з ППУ 49-ї армії. Командні пункти 49-ї ЗА та 22-ї АК були переміщені на лівий берег р. Дніпро після вогневого враження їх місць дислокації ракетно-артилерійськими підрозділами Сил оборони України. Основу угруповання російських військ складали десантно-штурмові підрозділи, особовий склад яких мав бойовий досвід, виявляв стійкість в обороні, мотивацію та чинив активний спротив українським військам.

У Південно-Західній операційній зоні в серпні 2022 року Сили оборони України були об'єднані в ОСУВ "Олександрія", до складу якого входили: ОУВ "Примор'я", ОУВ "Каховка".

Характер воєнних дій у Південно-Західній операційній зоні

У першій декаді вересня 2022 року зс рф зміцнювали оборонні позиції в Херсонській обл. з метою утримання регіону та зриву наступу Сил оборони України. 1-2 вересня противник вогнем танків, мінометів та ствольної артилерії наносив ураження важливим об'єктам в районах н. п. Потьомкіне, Андріївка, Новогригорівка, Широке, Партизанське, Новопетрівка, Любомирівка, Шевченкове, Степова Долина, Таврійське, Лупареве, Олександрівка, Первомайське, Лозове та Ольгине. Ворог завдав вісім авіаударів по позиціях українських військ. Сили оборони України розвивали наступ на трьох напрямках, а саме: перший – на захід від м. Херсон; другий – на північний схід від м. Херсон, від н. п. Давидів Брід в напряму н. п. Брускинське; третій – з лінії н. п. Потьомкине та Осокорівка на південь. Ракетно-артилерійські підрозділи ЗС України виконали понад 400 артилерійських завдань; бойова авіація ЗС України завдала 22 авіаційні удари; в полон взято 3 військовослужбовців зс рф; захоплено 2 танки Т-62, БМД, БТР-82 та стрілецьку зброю. Було знищено 208 окупантів та шість десятків одиниць ворожої техніки, серед них 14 танків Т-72 та Т-62, гаубицю "Мста-Б", авіадесантну самохідну артилерійсько-мінометну установку, дві РСЗВ "Ураган", три 152 мм гармати-гаубиці, 120 мм мобільний міномет, 2 розвідувальних БпЛА та 35 одиниць авто-бронетехніки. Було вражено вогнем артилерії командно-спостережний пункт 205-тої окремої мотострілецької козачої бригади противника у н. п. Снігурівка, пункт управління БпЛА в районі н. п. Правдине, понтонну переправу поблизу н. п. Козацьке, три склади

боєприпасів та пункти боєпостачання в Херсонському і Бериславському районі[235].

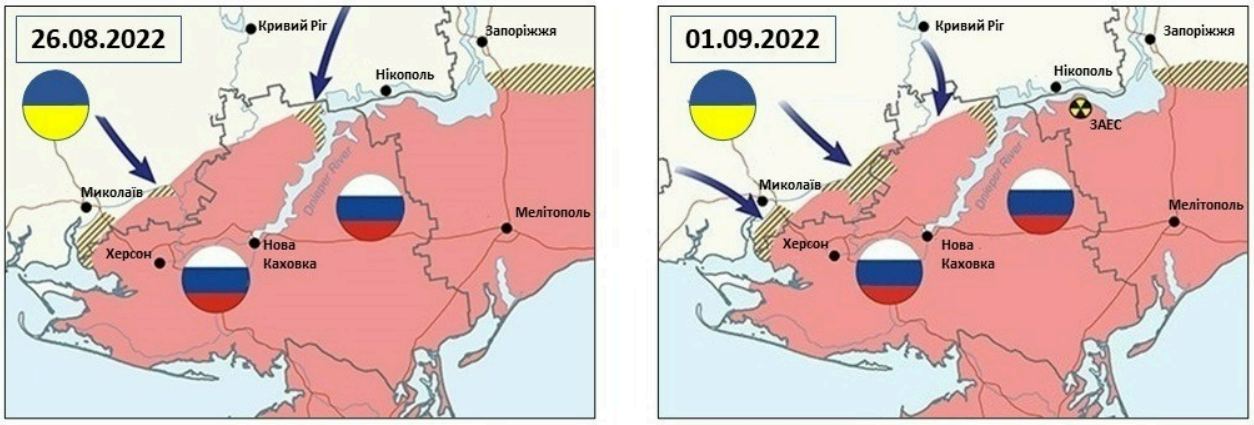

Обстановка у Південно-Західній ОЗ на початку наступу Сил оборони України

4 вересня в результаті наступу штурмових груп українських військ в районі н. п. Потьомкіне і Добрянка було звільнено Високопілля. На інших ділянках лінії зіткнення тривали позиційні бої. Здійснювалось вогневе ураження з метою порушення системи управління військами та логістичного забезпечення зс рф, що перервало постачання і деморалізувало війська противника. Група військовослужбовців 127-го полку 1-го АК військ противника відмовилась від участі у бойових діях. Однією із причин події стало незадовільне всебічне забезпечення: на передових позиціях особовий склад залишився навіть без води.

Посилюючи натиск, бойова авіація ЗС України нанесла 21 удар по позиціях ворога, опорних та командних пунктах, районах зосередження сил та засобів, транспортно-логістичних об'єктах. Ракетно-артилерійські підрозділи Сил оборони України виконували вогневі завдання. Противник втратив 104 військовослужбовці, 6 танків, 26 од. іншої броньованої та автомобільної техніки, 9 гаубиць "Мста-С" і "Мста-Б", розвідувальний БпЛА "Елерон-10". Було знищено склад ворожих боєприпасів в районі н. п. Томина Балка, понтонну переправу поблизу н. п. Львове, уражено пункт управління 35-ї ЗА в Каховському районі та два контрольно-спостережні пункти БТГР 247-го дшп і 126-ої обрбо в Миколаївському та Бериславському рн-х[236].

05 вересня 2022 року противник силами зведеного підрозділу контратакував українські війська на захід від м. Херсон по напрямку н.п. Шмідтове – Тернові Поди, але не мав успіху. Ворог завдав 24 авіаційних та 3 ракетних удари. Ракетно-артилерійськими підрозділами ЗС України було виконано 370 вогневих

[235] Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 01.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 01 вересня. – URL: https://tinyurl.com/4mupcdv4; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 02.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 02 вересня. – URL: https://tinyurl.com/k4jkh8k5

[236] Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 04.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 04 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2u882cdt

завдань з ураження підрозділів протиповітряної оборони ворога, районів зосередження сил і засобів, станцій РЕБ й понтонних переправ поблизу н. п. Дар'ївка та Каховської ГЕС[237].

06-09 вересня 2022 року у Південно-Західній операційній зоні тривали позиційні бої. Намагаючись утримати захоплену територію України, підрозділи зс рф завдавали авіаційних та ракетно-артилерійських ударів не тільки по позиціях українських військ, але і по населених пунктах та мирному населенню.

У ці дні ракетно-артилерійськими підрозділами Сил оборони України було виконано понад 600 вогневих завдань. В результаті було уражено район зосередження ворожого ракетно-артилерійського озброєння, знищено 217 військовослужбовців ворога, 18 танків, 14 гаубиць "Мста-С" і "Мста-Б", 3 гармати "Гіацинт-Б", 12 одиниць авто-бронетехніки. Силами ППО України був збитий ударний ворожий гелікоптер Ка-52. Знищено п'ять складів боєприпасів в н. п. Біляївка, Гола Пристань, Томина Балка, Снігурівка та в Бериславському районі. Вогневий контроль українських військ за переправами через р. Дніпро був системним і ефективним. При спробі російських військ налагодити переправу в районі н. п. Гола Пристань, було знищено баржу з особовим складом та бойовою технікою на борту. Знищено переправу в районі н.п. Львове та два понтонні мости в н.п. Дар'ївка і в м. Херсон[238].

10-12 вересня 2022 року зс рф здійснили декілька спроб контратакувати. Запеклі бої розгорнулись 12 вересня, противник вів штурмові дії у напрямках з н. п. Тернові Поди на н. п. Любомирівка, та з н. п. Чкалове на н. п. Безіменне – силами від двох взводів до роти за підтримки танків. В обох випадках успіху не мав, зазнав втрат та відступив. Ворог продовжив завдавати авіаційних і ракетно-артилерійських ударів як по бойових позиціях українських військ, так і по містах Миколаїв, Нікополь, Марганець, інших населених пунктах.

Силам оборони України вдалося розширити Інгулецький плацдарм, було звільнено н. п. Білогірка на Херсонщині. А загалом з початком наступу лише підрозділам ОУВ "Каховка" вдалось посунути лінію фронту від 4 до 12 км. Загальна площа звільнених територій склала понад 500 км^2. Було звільнено 13 населених пунктів, серед яких – Високопілля, Нововознесенське, Білогірка,

[237] Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 05.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 05 вересня. – URL: https://tinyurl.com/37e29uwr

[238] Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 06.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 06 вересня. – URL: https://tinyurl.com/yrkfjfuw; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 07.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 07 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2s3975nw; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 08.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 08 вересня. – URL: https://tinyurl.com/sbvbfk6y; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 09.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 09 вересня. – URL: https://fb.watch/gq4D_aZOy7/

Сухий Ставок та Миролюбівка[239]. Українські ракетно-артилерійські підрозділи 10-12 вересня 2022 року, виконали 920 вогневих завдань. Було уражено райони зосередження озброєння та техніки противника в районі н. п. Нова Каховка, Придніпровське, склади боєприпасів у м. Херсон. Знищено 179 військовослужбовців з них – 58 десантників 106-ї пдд зс рф, 12 танків, 33 одиниці авто-бронетехніки, 4 гаубиці "Мста-С" і "Мста-Б", 1 розвідувальний БпЛА "Орлан-10". Завдано критичного ураження поромній переправі в районі н. п. Нова Каховки[240].

13-17 вересня 2022 року зс рф продовжували бойові дії на раніше облаштованих рубежах оборони. Періодично ворог наступальними діями намагався покращити своє тактичне положення. Так, двічі протягом дня 16 вересня 2022 року противник спробував провести штурмові дії за напрямками: Правдине – Степова Долина та Архангельське – Іванівка. В обох випадках силами до взводу, незважаючи на підтримку танку Т-72 та БМП-2, успіху не мав і, зазнавши втрат, відступив. 17 вересня 2022 року силами до взводу за підтримки двох танків Т-72 та іншої броньованої техніки проводив штурмові дії, але успіху не мав, втративши дві бойові машини десанту та третину живої сили, відступив[241].

Противник продовжував завдавати авіаційних ударів по позиціях українських військ та вести ракетно-артилерійські обстріли вздовж лінії зіткнення і в прилеглих населених пунктів. 14 вересня 2022 року по м. Кривий Ріг було завдано ракетного удару ракетами "Искандер" і "Кинджал", шість з яких вибухнули в районі дамби Карачунівського водосховища. Після удару рівень води в р. Інгулець піднявся на 2 м, у зв'язку з чим військовою адміністрацією м. Кривий Ріг була оголошена часткова евакуація з двох районів міста, а для зниження рівня води в річці було підірвано дві дамби нижче за течією. 16 вересня 2022 року ворог завдав повторного ракетного удару по гідротехнічних спорудах Карачунівського водосховища. Експерти Інституту вивчення війни припустили, що зс рф здійснили ракетний обстріл дамби, аби стримати наступ ЗС України на півдні України[242]. Значних пошкоджень також зазнала

[239] Оперативна обстановка станом на 12.09.2022 / Оперативне угруповання військ "Каховка" // Facebook. – 2022, 12 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2p8w7vk2

[240] Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 10.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 10 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5yjm3zxr; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 11.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 11 вересня. – URL: https://tinyurl.com/ycatjn2t; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 12.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 12 вересня. – URL: https://fb.watch/gqg-YWhtKu/

[241] Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 16.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 16 вересня. – URL: https://tinyurl.com/38t8cyh3; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 17.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 17 вересня. – URL: https://tinyurl.com/musmz357

[242] Hird K., Stepanenko K., Lawlor K., Barros G., Kagan F.W. Russian offensive campaign assessment, september 14 // ISW. – 2022, Sep 14. – URL: https://tinyurl.com/mzeaj9uk

інфраструктура населених пунктів Зеленодольської, Нікопольської та Марганецької громад, зокрема таких н. п.: Нікополь, Іллінка, Мар'ївка.

З метою збереження досягнутої на початку наступу вогневої переваги, ракетно-артилерійськими підрозділами Сил оборони України 13-17 вересня 2022 року виконано понад 1300 вогневих завдань. Було уражено колони військової техніки противника, райони зосередження ворожих сил та засобів в н. п. Дудчани, Гола Пристань, Мілове та на аер. Мелітополь, пункти управління в н. п. Урожайне та м. Херсон. Ракетними ударами зупинено ремонтні роботи на Каховському мосту, завдано пошкоджень п'ятьом понтонним переправам біля н. п. Дар'ївка, Садове та Нова Каховка. Знищено більше 200 військовослужбовців зс рф, 12 танків, 38 одиниць авто-бронетехніки, 3 гаубиці "Мста-Б", 3 артилерійські установки "Гвоздика", одну РСЗВ "Град", два зенітних гарматно-ракетних комплекси "Панцир-С1", самохідну артилерійсько-мінометну установку "Нона-С", два БпЛА оперативно-тактичного рівня[243].

18-20 вересня 2022 року обстановка у Південно-Західній операційній зоні загострилась. 18 вересня російські війська атакували позиції українських військ в районі н. п. Правдине (30 км на північний захід від м. Херсон), 19 вересня проводили штурмові дії силами до мотострілецького взводу в напрямку Давидів Брід – Білогірка. Українські підрозділи, за підтримки артилерійського вогню, зупинили та відкинули ворога. Слід відмітити, що повітряно-десантні підрозділи зс рф, зосереджені на правобережжі р. Дніпро у Херсонській обл. в очікуванні українського наступу, були більш підготовлені та оснащені порівняно з російськими підрозділами у Харківській обл.

Тим не менш, наступ Сил оборони України у Херсонській області розвивався. Українські ракетно-артилерійські підрозділи відпрацювали понад 670 вогневих завдань. Ураження наносилось по районах зосередження ворожих резервів, пункту управління 7-ї дшд в Чорнобаївці, пунктах управління військами та позиціях сил ППО в Бериславському, Генічеському, Каховському й Херсонському районах, по місцю зосередження озброєння та техніки поблизу н.п. Львове, складам боєприпасів, станції радіоелектронної боротьби неподалік м. Херсон і по понтонній переправі в Новій Каховці. Знищено більше 250

[243] Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 13.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 13 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5xp4nekp; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 14.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 14 вересня. – URL: https://tinyurl.com/9b2m5frx; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 15.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 15 вересня. – URL: https://tinyurl.com/yd9schwn; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 16.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 16 вересня. – URL: https://tinyurl.com/38t8cyh3; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 17.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 17 вересня. – URL: https://tinyurl.com/musmz357

військовослужбовців зс рф, 10 танків, 27 одиниць авто-бронетехніки, 8 гаубиць “Мста-С” і “Мста-Б” та 2 самохідні гаубиці “Акація”[244].

21-30 вересня 2022 року у Південно-Західній операційній зоні тривали позиційні бої на півночі Херсонської обл., в районі плацдарму українських військ на лівому березі р. Інгулець (захід Херсонської обл.) і на північному заході від м. Херсон (близько 30 км). зс рф продовжували завдавати авіаційних та ракетно-артилерійських ударів по позиціях українських військ та населених пунктах. Противник активно застосовував БпЛА іранського виробництва. Диверсійно-розвідувальні групи ворога атакували українські позиції поблизу н.п. Осокорківка, Безіменне та Давидів Брід. 27 вересня 2022 року ворог танковим взводом за підтримки піхоти спробував провести наступальні дії в напрямку н.п. Чкалове – Безіменне. Один танк підірвався на протитанковій міні, два – відступили. 28 вересня противник, з метою покращити своє тактичне положення, повторно атакував українські позиції силами до роти в тому ж напрямку. Успіху не мав, із втратами відступив[245].

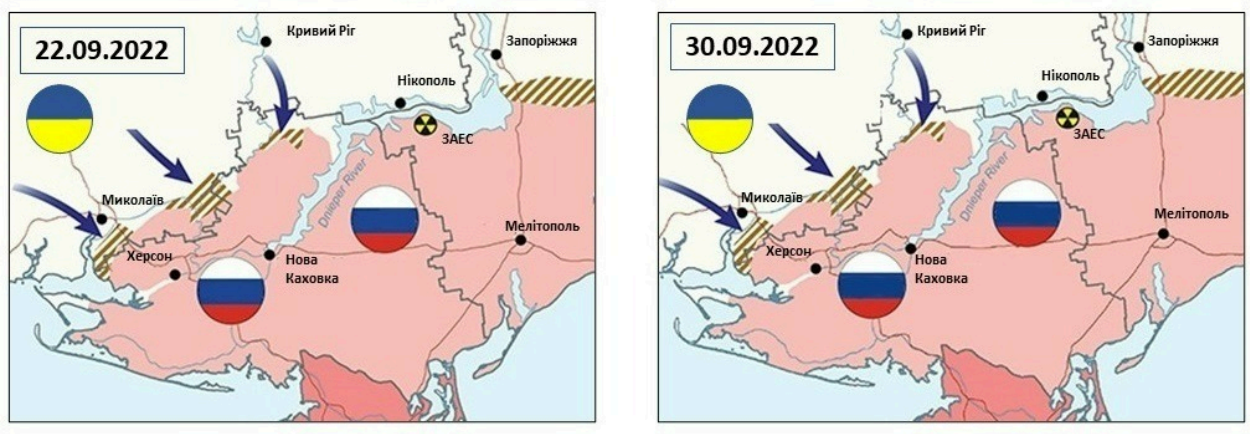

Зміни обстановка у Південно-Західній операційній зоні наприкінці вересня 2022 року

Сили оборони України проводили накопичення резервів в районі н.п. Осокорівка та в м. Миколаїв. Весь зазначений період українські війська здійснювали вогневе ураження по комунікаціях противника, наносячи авіаційні та ракетно-артилерійські удари по російських наземних маршрутах постачання, позиціях і складах боєприпасів у північній та центральній частині Херсонської обл. Удари завдавались по російських військових колонах у Новій Каховці,

[244] Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 18.09.2022 / Оперативне командування “Південь” // YouTube. – 2022, 18 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3xr9uunc; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 19.09.2022 / Оперативне командування “Південь” // YouTube. – 2022, 19 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2p9mvre3; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 20.09.2022 / Оперативне командування “Південь” // YouTube. – 2022, 20 вересня. – URL: https://tinyurl.com/mvdpjy52

[245] Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 27.09.2022 / Оперативне командування “Південь” // YouTube. – 2022, 27 вересня. – URL: https://tinyurl.com/56yjyj6h; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 28.09.2022 / Оперативне командування “Південь” // YouTube. – 2022, 28 вересня. – URL: https://tinyurl.com/bdef47hh

командних пунктах ворога в н. п. Херсон, Нововоскресенське, Дудчани та районах зосередження російських військ у м. Херсон, н. п. Нова Каховка, Даріївка та Мала Кардашинка. В результаті підтверджені втрати ворога склали 358 військовослужбовців, 25 танків, 14 гаубиць "Мста-С" і "Мста-Б", 3 РСЗВ "Град", важка вогнеметна система "Солнцепёк", 78 од. іншої авто-бронетехніки, 3 зенітних гарматно-ракетних комплекси "Панцир-С1", зенітно-ракетний комплекс "Бук-М2/3", зенітно-ракетний комплекс "Тор" та станція РЕБ в районі н. п. Крутий Яр. Також було знищено п'ять складів боєприпасів в н. п. Безіменне, Тернові Поди, Калинівка і на Кінбурнській Косі. Підрозділами ППО було знищено гелікоптер Ка-52 та чотири розвідувальних БпЛА ворога[246].

На Запорізькому операційному напрямку тривало активне позиційне протистояння із застосуванням мінометів, артилерії, РСЗВ, танків, а також авіації вздовж лінії зіткнення та вглиб оборонних порядків без значних прямих бойових зіткнень. Противник продовжував постійні обстріли населених пунктів регіону в межах досяжності вогневих засобів.

Тимчасово окупована територія АР Крим використовувалась противником як плацдарму для введення у південні регіони України додаткових резервів, а також логістичного та ремонтного майданчика.

На Бессарабському напрямку суттєвих змін в обстановці не відбувалося, ознак формування наступальних угруповань виявлено не було. Обстановка в регіоні залишалася напруженою. На території Придністровського регіону Республіки Молдова продовжували діяти посилені режимні заходи.

Результати

У вересні 2022 року обстановка у Південно-Західній операційній зоні зазнала змін. Підрозділи зс рф проводили контратаки з метою зриву наступу українських військ, нарощували системи вогневого ураження, ППО та матеріально-технічного забезпечення. Ворог формував резерви військ на окупованій території Запорізької і Херсонської обл. за рахунок функціонування баз постачання на тимчасово окупованій території АР Крим.

---

[246] Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 21.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 21 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2s3ayja6; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 23.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 23 вересня. – URL: https://tinyurl.com/y63j73yp; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 24.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 24 вересня. – URL: https://tinyurl.com/y8b5m92p; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 25.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 25 вересня. – URL: https://tinyurl.com/3ah65j9a; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 26.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 26 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5ty5z4vc; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 29.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 29 вересня. – URL: https://tinyurl.com/2syyb56z; Поточна оперативна обстановка на півдні України: підсумок за 30.09.2022 / Оперативне командування "Південь" // YouTube. – 2022, 30 вересня. – URL: https://tinyurl.com/5cucrk8a

Противник застосовував засоби й тактику морально-психологічного тиску на цивільне населення, атакуючи критичну інфраструктуру населених пунктів. Завдавав систематичних ракетних ударів по прифронтовому місту Миколаїв, а також атакував міста та об'єкти: Вознесенськ (05, 11 вересня), Кривий Ріг (нафтобаза, 06 вересня, гідротехнічні споруди – 14-16, 26 вересня, аеропорт 29 вересня), Дніпро (11, 29 вересня), Запоріжжя (12, 14, 19, 21, 24, 26-28, 30 вересня), Южноукраїнськ (біля АЕС – 19 вересня), Одеса (25-26 вересня), Первомайський (26 вересня). Ворог на півдні почав активно застосовувати БпЛА іранського виробництва "Shahed-136". Так, з 26 по 29 вересня зс рф 29 разів застосували ударні БпЛА. 14 вересня була уражена дамба Карачунівського водосховища під м. Кривий Ріг, що призвело до підтоплення житлової забудови міста нижче за течією р. Інгулець.

Сили оборони України у вересні 2022 року продовжили розпочату в кінці серпня наступальну операцію. Українські ракетно-артилерійські підрозділи знищували ворожі логістичні шляхи, пункти управління та скупчення сил і засобів противника, продовжували наступ, атакувавши російські війська на лінії зіткнення південніше м. Кривий Ріг – н.п. Давидів Брід – н.п. Лозове – н.п. Снігурівка – н.п. Благодатне – н.п. Олександрівка. ЗС України використовувати отримане західне озброєння, зокрема РСЗВ HIMARS, для ураження ворожих складів боєприпасів, баз, мостів та переправ на тимчасово окупованих територіях.

Висновки

Воєнні дії у Південно-Західній операційній зоні у вересні 2022 року продемонстрували нездатність російських військ оперативно реагувати на виклики сучасних підходів до ведення бойових дій. Не віднайшовши дієвих інструментів протидії українським військам на полі бою, ворог здійснював акти терору проти мирного населення, завдаючи масованих ракетно-артилерійських ударів по містам і селам.

Сили оборони України у Південно-Західній операційній зоні не мали переваги в кількості озброєння та військової техніки над противником. Але ракетні та артилерійські системи, отримані в рамках військової допомоги від держав-партнерів, мали кращі якісні параметри, що дозволило продовжити у вересні 2022 року наступальну операцію. Ця операція дозволила відволікти частину сил і засобів противника від наступу українських військ у Харківській обл. України.

ДІЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ В ЧОРНОМОРСЬКІЙ ОПЕРАЦІЙНІЙ ЗОНІ У ВЕРЕСНІ 2022 РОКУ

Характеристика морської обстановки

З початку широкомасштабної агресії проти України, військово-морські сили Болгарії, Румунії, Туреччини й України знешкодили 28 дрейфуючих (зірваних з якорів) морських мін. 08 вересня 2022 року за 25 миль від м. Констанца (Румунія) стався інцидент, під час якого румунський морський земснаряд[247] наштовхнувся на дрейфуючу міну, яку намагався знешкодити. Попри вибух міни, особовий склад не зазнав втрат, живучість корабля не порушена[248].

Воєнні дії в акваторії Чорного моря призвели до масової гибелі морської фауни, зокрема дельфінів. Це пов'язують із застосуванням корабельної акустики надводних кораблів та підводних човнів чорноморського флоту ВМС зс рф в активному режимі[249]. З іншого боку, це може бути наслідком безперервного висвітлення підводного середовища стаціонарними та позиційними низькочастотними гідроакустичними комплексами.

З настанням осені кількість штормів на Чорноморському ТВД збільшилася. Спостерігалися смерчі поблизу Кримського узбережжя, що змушувало корабельне угрупування противника ховатись у безпечних укриттях від морської стихії. Зберігався шостий тип гідрології з горизонтальною віссю підводного звукового каналу на глибинах 70-80 метрів, який змушував ворожі субмарини для акустичної непомітності займати діапазон глибин від перископної до безпечної від таранного удару (30 м)[250]. Ці глибини є придатними для пуску КР "Калибр" з гідравлічних торпедних апаратів субмарин пр. 636.3, але небезпечні у зв'язку з можливістю виявлення субмарин під час спостереження з повітря (візуально й за допомогою магнітометрів) та космосу.

23, 25 та 26 вересня 2022 року берегові об'єкти ВМС ЗС України в Одесі та Очакові були атаковані роями БпЛА типу баражуючий боєприпас. 26 вересня ЗС України завдали удару по центру керування БпЛА противника в районі н.п. Чулаківка Херсонської обл. 27 вересня такий центр вражено і в районі м. Скадовськ Херсонської обл.[251] За попередньою інформацією, в обох центрах управління понесли втрат іранські інструктори з бойового застосування дронів типу "Герань-2" ("Shahed-136").

---

[247] Судно технічного флоту, призначене для днопоглиблювальних робіт.

[248] Корабель ВМС Румунії натрапив на дрейфуючу міну в Чорному морі // Українська правда. – 2022, 09 вересня. – URL: https://tinyurl.com/ty8d37jz

[249] У Чорному морі через ворожі гідролокатори гинуть дельфіни // GRAD – Новини Одеси. – 2022, 07 вересня. – URL: https://tinyurl.com/wcscsmwe

[250] Калініченко О. Підводні човни: витяги з історії, теорії і практики та основи тактики // Інформаційний бюлетень. – 2016. – №2. – 80 с.

[251] Кулініч І. Поблизу Кінбурнської коси сталася "бавовна": ЗСУ уразили центр керування дронами РФ – ЗМІ // Obozrevatel. – 2022, 26 вересня. – URL: https://tinyurl.com/v8ph73vj

Завдання ВМС сторін

Завдання противника у Чорноморській операційній зоні:

продовження морської блокади України з метою недопущення постачання союзниками ОВТ та інших матеріальних засобів для ЗС України морським шляхом (виключення складає лише т.зв. "зерновий коридор");

знищення об'єктів промисловості у портових містах, враження логістичних транспортних коридорів шляхом завдання ракетних ударів з морського напрямку;

утримання захоплених приморських територій Приазов'я та Причорномор'я;

забезпечення всебічного захисту ЗРБД (захищених районів бойових дій) надводних і підводних носіїв крилатих ракет.

Упродовж вересня ВМС ЗС України, при підтримці інших видів та родів військ, виконували такі завдання:

здійснення вогневого впливу на важливі приморські об'єкти ворога, у т. ч. в тимчасово окупованому Криму;

забезпечення протиракетної оборони України з морського напрямку;

забезпечення протимінної оборони визначених фарватерів з метою охорони т. зв. "зернового коридору" для експорту українського збіжжя;

підтримка дій СВ ЗС України на р. Дніпро та її притоках, у Дніпровсько-Бузькому лимані;

забезпечення вогневого контролю надводної північно-західної частини Чорного моря;

ведення усіх видів морської оборони підконтрольних чорноморських портів та протидесантної оборони українського узбережжя.

Склад угруповань ВМС

Основні ударні угруповання Чорноморського флоту ВМС зс рф були представлені 30-ю ДиНК, 4-ю обрпч, 41-ю бр РКА. Морська ракетоносна авіація, БРАВ та МП, окрім частин ЧФ, широко використовували з'єднання Балтійського, Північного, Тихоокеанського флотів та Каспійської флотилії. Ракетні корвети типу "Буян-М" Каспійської флотилії "Град Свіязьк" та "Угліч" є носіями КР "Калибр" та залучалися для ударів по Україні.

Частина бойових надводних кораблів та підводних човнів Чорноморського флоту, у т. ч. 5 носіїв КР "Калібр" (ракетний фрегат "Адмірал Григорович" БН 494, ракетний корвет "Орєхово-Зуєво" БН 626, ПЧ Б-261 "Новоросійськ" БН 557, ПЧ Б-265 "Краснодар" БН 562)[252] залишалися у Середземному морі з базуванням

[252] В Средиземном море вычислили 13 военных кораблей РФ // Ukrainian Shipping Magazine. – 2022, 07 марта. – URL: https://tinyurl.com/bdcwfx5u; Калініченко О. Перспективи відновлення школи Українського підводного мореплавства: історичний та концептуальний аспекти. – Одеса: КП ОМД, 2022. – С. 29.

на ВМБ Тартус (Сирія) внаслідок закриття чорноморських проток Туреччиною згідно з конвенцією Монтре.

Щодо п'ятого чорноморського носія КР "Калибр" у Середземному морі – це морехідний ракетний корвет пр. 22800 "Циклон" БН 633 класу "Каракурт", перший з трьох, що будуються у Керчі на ТОВ "СЗ Залив".

Ракетний корвет "Циклон" пр. 22800 "Каракурт"
(малий ракетний корабель за російською класифікацією)

Чотири підводні човни пр.636.3 Чорноморського флоту РФ (Б-237 "Ростов-на-Дону" БН 556, Б-262 "Старий Оскол" БН 560, Б-268 "Великий Новгород" БН 480, Б-271 "Колпіно" БН 570) станом на 14 вересня були передислоковані з Севастополя до Новоросійська[253]. У Севастополі залишався лише ПЧ Б-871 БН 554 пр.877 "Алроса" з метою усунення недоліків після модернізації на Морзаводі, після чого буде здатен до бойового застосування КР "Калибр".

При визначенні структури угруповань ВМС зс рф, які задіяні проти України, слід долучити й носії КР "Калібр" Каспійської флотилії та 5-ї Середземноморської оперативної ескадри. Також мати на увазі і морську ракетоносну авіацію ВМС зс рф (Ту-22М3), яка здатна виконувати міжтеатрові перельоти з нанесенням ракетних ударів та поверненням на аеродроми постійного базування.

ВМС ЗС України здійснювали спротив ворогу переважно своєю береговою компонентою у складі 35-ї та 36-ї обрмп та окремих ракетного і артилерійських дивізіонів, зведених у 406-ту оабр, та 32-го реап. Корабельно-катерний склад ВМС ЗС України з 2014 року втратив значну кількість бойових кораблів, що призвело до втрати наступних корабельних тактичних груп: КУГ (корабельна ударна група), КПУГ (корабельна протичовнова група), КТГ (корабельна тральна група), ДЕСЗ (десантний загін кораблів). Широкомасштабна агресія

[253] Sutton H. Russian Navy Kilo Class Submarines Retreating from Crimea // Naval News. – 2022, September 14. – URL: https://tinyurl.com/25kn8u3e

2022 року призвела до втрати корабельно-катерного складу на Азовському морі та деяких кораблів і катерів на Чорному морі.

Відновлення корабельної бойової складової у наявних умовах можливо лише за рахунок міжнародних партнерів. До масштабного вторгнення агресора плани передбачали поставку Україні 4-х корветів з Туреччини типу “Ада”, 2-х мінно-пошукових/патрульних кораблів типу “Сендаун” (“Черкаси” і “Чернігів”) та 8-ми швидкісних (40 вуз) ракетних катерів з Великої Британії, 18-ти швидкісних (45 вуз) патрульних катерів Мк-VI із США (або 23 од. Metal Shark Military Vessels).

Корпус корвету “Гетьман Іван Мазепа” в Туреччині, фото – Мілітарний

Особливості виконання завдань ВМС у Чорноморській операційній зоні

Чорноморські протоки заблоковані Туреччиною на підставі конвенції Монтре, хоча це не завадило рф перекинути морем з Сирії до Криму на судні “Спарта II” МО рф декілька комплексів С-300 зі значною кількістю ракет[254].

Корабельне угрупування противника на Чорноморському ТВД виконувало поставлені завдання поза межами їх надійного враження українськими протикорабельними ракетами берегового базування. Для забезпечення бойової стійкості носіїв КР, у склад угруповання виділялися ВДК пр.775 з додатково встановленими на палубах ЗРК ТОР і, ймовірно, Панцир-1С, які здійснювали зональну ППО та ПРО корабельного з’єднання ворога. Максимальний чисельний склад чорноморського оперативно-тактичного з’єднання у морі сягав 16 кораблів, у т. ч. 6 ракетних носіїв з загальним залпом до 40 КР “Калибр”.

[254] Росія перекидає ЗРК С-300 із Сирії для Ударів по Україні // Фокус. – 2022. 28 серпня. – URL: https://tinyurl.com/fkmjn3k2

На Азовському ТВД постійно патрулювала корабельно-катерна група ворога у складі до 6 од.

З акваторії Каспійського моря виконувались пуски КР літаками МРА Ту22-М3 та Стратегічної авіації ПКС зс рф Ту-95МС (Ту-95МС-6, Ту-95МС-16), Ту-160. Повітряний простір Чорноморського ТВД використовувався для нанесення повітряних ударів морською авіацією ЧФ.

Результати

Результатами бойових дій у Чорноморській операційній зоні стали:

збільшення експортного потенціалу України через деблокаду її морських портів у Північно-Західній частині Чорного моря;

вимушена тимчасова передислокація авіації Чорноморського флоту ВМС зс рф з Кримського півострова;

значне віддалення корабельного угрупування ворога від українського узбережжя у Північно-Західній частині Чорного моря;

суттєве звільнення Дніпровських берегів від ворожої окупації;

Висновки

Бойові дії на Чорноморському ТВД носять пасивний характер внаслідок втрати маневреного складу ВМС ЗС України у березні 2014 і 2022 років та хибної ставки на "москітний флот" у вигляді маломорехідних МБАКів та "Кентаврів".

Вищенаведене не дозволяло повністю нейтралізувати носії КР "Калибр" противника: 2 ракетні фрегати ("Адмірал Макаров", "Адмірал Ессен"), 3 ракетні корвети ("Вишній Волочок", "Інгушетія", "Грайворон"), 4 підводні човни, для повного усунення ракетної загрози Україні з морського напрямку.

Фактично, Військово-морські сили ЗС України у Чорноморській операційній зоні виконували завдання берегової оборони з потужною ракетно-реактивно-артилерійською підтримкою та обмеженими елементами повітряної, річкової та прибережної морської складових, завдяки чому вдавалося контролювати Північно-Західну частину Чорного моря.

Для зменшення підльотного часу КР "Калібр" і, відповідно, реакції українських систем ППО, відбувалося наближення районів підводного запуску КР "Каліир" з ПЧ до ізобат у 50 м з огляду на те, що ВМС ЗС України не мали що протиставити морській загрозі з-під води. Слід очікувати маскування ворожих субмарин під прикриттям транспортів, які вивозять зерно з українських портів. Окрім того, існує загроза прихованого підводного мінування фарватерів та рекомендованих курсів (до ізобати 120 м) підводними човнами супротивника за рахунок самотранспортованих мін МДС на базі кисневих торпед 53-65К.

Для надійного забезпечення майбутніх очікуваних поставок ОВТ, амуніції та спорядження морським шляхом, необхідно якісне попередньо заплановане

нарощування маневрених сил ВМС за рахунок міжнародних партнерів та розгортання військово-морських сил НАТО для охорони конвоїв.

Подальше звільнення Криму неможливе без потужної морської десантної операції (висадка корпусу морської піхоти у першій хвилі) як мінімум на західному узбережжі півострова (від Ак-Мечеті до Тарханкуту) з одночасною нейтралізацією морських протидесантних сил ворога (ПЧ, РКА, МРК, ФР), для чого стануть в нагоді танко-десантні кораблі типу "Ньюпорт", що знаходяться в резерві ВМС США.

Для забезпечення висадки можливого майбутнього морського десанту, ВМС України має оволодіти усіма морськими газовими платформами (МГП) у Південно-Західній частині Чорного моря, які мають увійти у систему висвітлення надводної і підводної обстановки, ППО/ПРО та вертолітними майданчиками "підскоку". Не виключається й розміщення на МГП ПКР.

2.5. ДІЇ АВІАЦІЇ ТА СИЛ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ

Характеристика повітряної обстановки

Загальна характеристика повітряної обстановки. Протягом вересня 2022 року противник продовжував завдавати ракетних та авіаційних ударів по території України з метою ураження важливих об'єктів, опорних, командних пунктів військових частин, з'єднань, оперативно-тактичних угруповань військ (сил) ЗС України.

Загальне співвідношення бойової авіації ЗС України до бойової авіації противника складало 1 до 6. Упродовж вересня противник в цілому здійснював близько 200 літаковильотів на добу[255].

За вересень довжина світлового дня в Україні скоротилася з 12 год. 21 хв. до 12 год. 2 хв, що в цілому на 19 хв. скоротило період для ведення візуального спостереження за повітряними цілями.

З метою уникнення жертв серед цивільного населення і збереження життя особового складу частин і підрозділів Сил оборони України, радіолокаційні підрозділи ПС ЗС України упродовж вересня 2022 року оголошували повітряну тривогу в разі виявлення небезпеки завдання противником ракетних та авіаційних ударів. Статистика[256] оголошень повітряної тривоги за три місяці:

[255] Брифінг речника Командування Повітряних Сил ЗСУ Юрія Ігната / Військове телебачення України // YouTube. – 2022, 16 вересня. – URL: https://bit.ly/3MyLf44

[256] За даними air-alarms.in.ua – "Статистика повітряних тривог України". Дані по Херсонській обл. за липень відсутні у зв'язку з порушенням системи оповіщення про повітряну тривогу після захоплення противником м. Херсон.

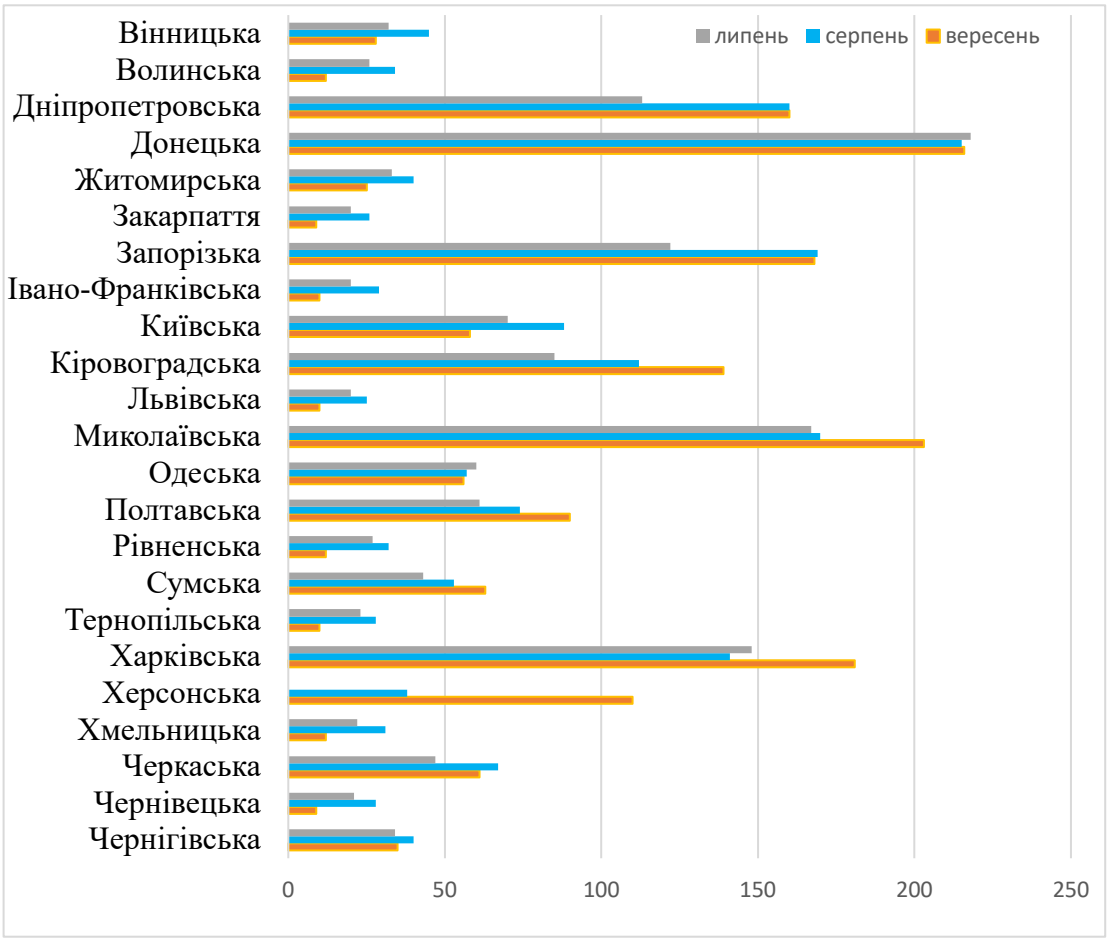

Загальна протяжність сухопутної ділянки лінії фронту наприкінці вересня, за даними Геерального штабу ЗС України становила 3390 км, активні бойові дії велися на лінії довжиною 850 км[257].

Організаційна структура авіації та сил ППО противника і Сил оборони України порівняно з попереднім місяцем в цілому змін не зазнала[258].

Повітряна обстановка у Північно-Західній операційній зоні[259] у вересні 2022 року характеризувалася відсутністю бойових дій із залученням сухопутних військ сторін. Противник продовжував зосереджувати основні зусилля на веденні розвідки території України, патрулюванні державних кордонів республіки білорусь та російської федерації. Продовжував нарощувати бойовий потенціал своїх військ на території республіки білорусь (аер. Лунинець, Барановичі, Зябровка)[260].

Завдавав ракетних ударів по цивільних та військових об'єктах в районі відповідальності ПвК "Центр": Полтавська обл. (11 вересня).

[257] Брифінг щодо обстановки на фронті Російсько-української війни / Військове телебачення України // YouTube. – 2022, 29 вересня. – URL: https://youtu.be/lSAZj9CJEkg?t=1105

[258] Детально про організаційну структуру авіації та сил ППО сторін див. розділ "Дії авіації та сил протиповітряної оборони" у серпневому випуску "Воєнно-історичного опису".

[259] Про природно-географічні умови, протяжність державних кордонів та основні фактори, що впливають на повітряну обстановку в операційних зонах, див. розділ "Дії авіації та сил протиповітряної оборони" у липневому випуску "Воєнно-історичного опису".

[260] Матяш Т. Росія Розширює військову базу та аеродром у білоруському Лунинці // LB.ua. – 2022, 18 серпня. – URL: https://bit.ly/3yepDnT

Повітряна обстановка у Східній операційній зоні у вересні 2022 року визначалася постійним веденням загальновійськового бою вздовж лінії зіткнення, наступальними діями підрозділів Сил оборони України на Слобожанському операційному напрямку.

Противник завдавав ракетних ударів в районі відповідальності ПвК "Схід": Дніпропетровська обл. (04-06, 08, 10, 11, 14-16, 26, 28 вересня), Харківська обл. (02-04, 06-09, 11, 17, 26, 27 вересня), Донецька обл. (10, 18, 19, 21, 26 вересня), Запорізька обл. (12, 14, 17, 19, 20-22, 24-27, 30 вересня).

Намагаючись зупинити наступ Сил оборони України, зосереджував зусилля бойової авіації на завданні ударів по власних покинутих позиціях, зайнятих українськими захисниками.

Повітряна обстановка в Південно-Західній операційній зоні протягом вересня 2022 року визначалася веденням загальновійськового бою на Південнобузькому та Криворізькому операційних напрямках, наступальними діями підрозділів Сил оборони України на Херсонському напрямку.

Противник завдавав ракетних ударів в районі відповідальності ПвК "Південь": Одеська обл. (01, 06, 27 вересня), Миколаївська обл. (04, 05, 06, 09, 10, 11, 19, 29, 30 вересня), Херсонська обл. (01, 06 вересня).

Бойова авіація Сил оборони України завдавала ударів по місцях скупчення живої сили та ОВТ, опорних пунктах, логістичних лініях противника.

Завдання авіації та сил ППО сторін

Аналіз обстановки та бойових дій у вересні 2022 року дозволяє зробити висновки про такі *завдання авіації та ППО противника*:

авіаційна підтримка наступальних дій сухопутних військ;

прикриття державних кордонів республіки білорусь та російської федерації;

ведення "ракетного терору" – знищення об'єктів критичної інфраструктури ракетними ударами;

перегрупування та відведення сил і засобів протиповітряної оборони у Східній ОЗ;

прикриття кораблів чорноморського флоту рф;

ведення розвідки.

Завдання авіації та ППО Сил оборони України:

прикриття державного кордону України, столиці, військ та важливих об'єктів;

патрулювання повітряного простору України;

винищувальне прикриття наземних військ;

вогневе ураження скупчень живої сили, техніки противника, пунктів управління, складів боєприпасів та ПММ ударами штурмової та бомбардувальної авіації;

знищення протиповітряної оборони противника;

протидія розвідці противником своїх військ (сил);

оповіщення своїх військ (сил), органів військово-цивільної адміністрації, цивільного населення про загрозу ракетних ударів;

знищення зенітними ракетами, вогнем зенітної артилерії авіації, крилатих ракет, БПЛА противника;

ведення розвідки.

Склад угруповань авіації та ППО сторін

Угруповання авіації та ППО ПС ЗС України:

	Повітряні Сили ЗС України
 ПвК “Центр”	39 бр та (винищувальна), 40 бр та (винищувальна), 831 бр та (винищувальна), 96 зрбр, 156 зрп, 138 ртбр, 31 опз РТЗ, 2204 об РЕБ
 ПвК “Схід”	138 зрбр, 301 зрп, 302 зрп, 164 ртбр 57 опз РТЗ
 ПвК “Південь”	160 зрбр, 201 зрбр, 208 зрбр, 14 ртбр, 43 опз РТЗ, 1194 об РЕБ
 ПвК “Захід”	114 брта (винищувальна), 204 брта (винищувальна), 11 зрп, 223 зрп, 540 зрп, 1 ртбр, 76 опз РТЗ, 17 об РЕБ

Армійська авіація та ППО СВ ЗС України:

	Сухопутні війська ЗС України
Армійська авіація	***Зенітні ракетні війська***
 11 обраа	 1129 зрп

	12 обраа		1039 зрп
	16 обраа		38 зрп
	18 обраа	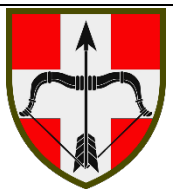	39 зрп

Сили і засоби ПвК діяли в інтересах ОСУВ та ОТУ у визначених операційних зонах.

ППО СВ ЗСУ виконували завдання зі знищення повітряних цілей в єдиній системі протиповітряної оборони України.

Підрозділи Армійської авіації СВ ЗС України у взаємодії з частинами ДШВ, СВ, ССО виконували завдання з авіаційної підтримки своїх військ в умовах контрнаступальних дій, завдавали ракетно-авіаційних ударів по командних пунктах, складах, скупченнях живої сили і техніки противника.

Угруповання авіації та ППО ПКС зс рф, які застосовуються у воєнних діях проти України:

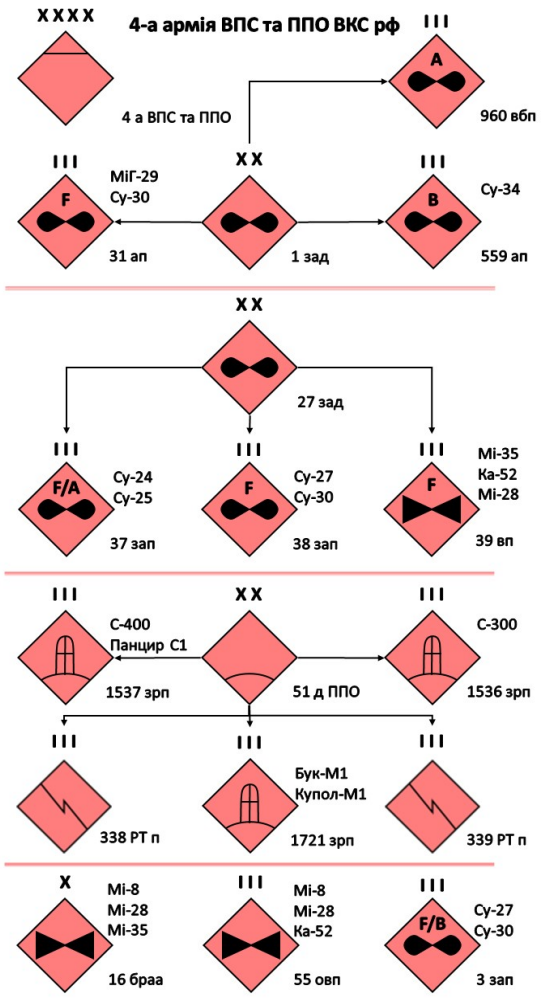

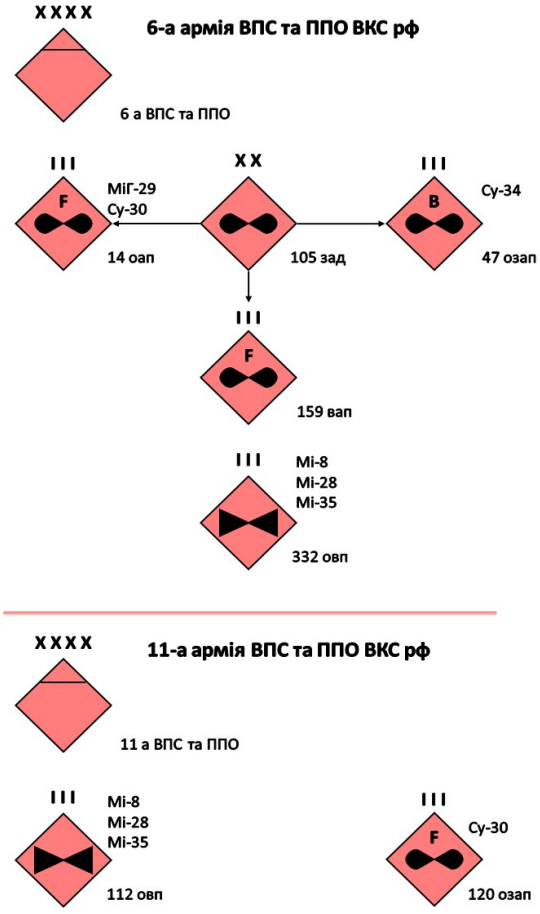

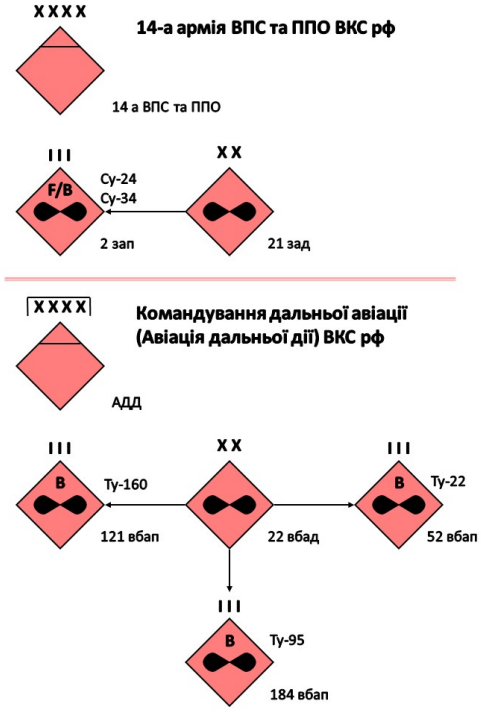

Особливості виконання завдань авіації та протиповітряної оборони

Противник продовжував застосовувати ЗРК С-300 для завдання ракетних ударів по наземних цілях, переважно у Харкові, використовуючи ракети 5В55К, 5В55Р, 48Н6. Для завдання удару по наземних цілях ці ракети оснащувалися осколково-фугасною боєголовкою вагою до 144 кг. Під час удару по гуманітарній колоні у Запоріжжі 30 вересня 2022 року противником вперше було застосовано модернізовані ракети для ЗРК С-300, детонація яких відбувалася в мить контакту із об'єктом або поверхнею землі[261].

Противник завдавав ракетних ударів по об'єктах енергетичної інфраструктури України, зробивши таким чином асиметричну відповідь на успішний наступ підрозділів Сил оборони України на Слобожанському напрямку[262].

З метою зриву наступу підрозділів Сил оборони України в районах відповідальності ОСУВ "Олександрія" та ОСУВ "Хортиця", противник завдавав ракетних ударів по об'єктах гідротехнічної інфраструктури на р. Інгулець та р. Сіверський Донець.

У зв'язку із застосуванням ПС ЗС України протирадіолокаційних ракет, противник здійснював відведення систем ППО (ЗРК С-300, "Бук") від лінії зіткнення вглиб окупованих територій України та на територію рф[263].

Противник умисно завдавав ракетних ударів по невійськових об'єктах, спричинив значні втрати серед цивільного населення України.

Су-27 Повітряних Сил ЗС України з ракетами HARM

Противник розпочав застосування баражуючих боєприпасів іранського виробництва для завдання ударів по об'єктах на території України.

Діючи в рамках стратегії "ядерного шантажу", противник завдавав вогневого ураження ракетами та вогнем армійської авіації в безпосередній близькості від атомних електростанцій.

Повітряні Сили ЗС України нарощували спроможності по враженню противника протирадіолокаційними ракетами.

[261] Теракт у Запоріжжі: росія вперше використала модернізовані ракети С-300, які вибухають одразу // Укрінформ. 2022, 01 жовтня. – URL: https://bit.ly/3TdU5X5

[262] Russia's apparent response to Ukraine liberating cities and villages in the east / Ambassador Bridget A. Brink // Twitter. – 2022, September 11. – URL: https://bit.ly/3VwH2Ce

[263] Оперативна інформація станом на 18:00 14.09.2022 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // facebook. – URL: https://bit.ly/3rPggqU

Зокрема, для застосування ракет AGM-88 HARM було обладнано винищувач Су-27[264].

Бригади тактичної авіації ПвК "Центр" з метою підвищення живучості авіації, збільшення радіусу бойових дій та використання фактору раптовості, під час виконання бойових завдань відпрацьовували використання асфальтованих доріг як злітно-посадкових смуг[265].

Підрозділи армійської авіації СВ ЗС України під час виконання бойових завдань застосовували тактику пуску некерованих ракет в режимі кабрирування[266].

З метою нарощування бойового потенціалу Армійської авіації СВ ЗС України, у вересні 2022 року відбулося виведення 18-го окремого вертольотного загону ЗС України (4 од. Мі-24) зі складу миротворчої Місії ООН у Демократичній Республіці Конго[267].

Бойова авіація ПС та Армійська авіація СВ ЗС України продовжувала виконувати бойові завдання на гранично малих висотах з метою уникнення радіолокаційного поля ППО противника.

Проліт Су-24 ПС ЗС України (кадр з відео @OSINTtechnical, Twitter)

Посадка літака ПС ЗС України на ділянку дороги (кадр з відео, Бойова авіація України, Telegram)

Мі-8 Армійської авіації СВ ЗС України завдає удар в режимі кабрирування (кадр з відео, YouTube)

[264] В Україні адаптували ракети AGM-88 HARM на винищувачі Су-27 // Мілітарний. – 2022, 09 вересня. – URL: https://bit.ly/3yzbPUR

[265] Льотний склад Повітряних Сил продовжує нарощувати спроможності / Повітряне командування "Центр" // facebook. – 2022, 14 вересня. – URL: https://bit.ly/3esZGKA

[266] Задирання носу вертольота з виходом на рубіж пуску ракет, дозволяє збільшити радіус вогневого ураження з метою уникнути заходу вертольота в зону дії ППО противника.

[267] Україна вийшла з місії ООН в Демократичній Республіці Конго // Мілітарний. – 2022, 17 вересня. – URL: https://bit.ly/3TdaXxd

Результати

За інформацією Генерального штабу ЗС України, бойова авіація противника упродовж вересня завдала щонайменше 669 ударів[268] по позиціях військ Сил оборони України та цивільних об'єктах.

За інформацією з відкритих джерел, противником завдано щонайменше 77 ракетних ударів по території України. Найбільш інтенсивні ракетні удари припали на військові та цивільні об'єкти у Харківській, Запорізькій, Дніпропетровській областях.

10-11 вересня 2022 року противник здійснив п'ять ударів ракетами 9М723 "Искандер М" по м. Покровськ, Донецька обл. Пошкоджень зазнали 20 житлових будинків та об'єкти залізничної інфраструктури, загинуло шестеро цивільних осіб[269].

11 вересня 2022 року противник низкою групових ракетних ударів вразив об'єкти енергетичної інфраструктури – Харківську ТЕЦ-5, Зміївську ТЕЦ, Павлоградську ТЕЦ-3, Кременчуцьку ТЕЦ. В результаті населені пункти у Харківській, Полтавській, Дніпропетровській та частині Запорізької областей опинилися без водо- та енергопостачання[270].

---

[268] Для обрахунку використовуються дані щоденних зведень ГШ ЗСУ, які публікують щоранку на офіційній сторінці у соціальній мережі facebook.

[269] Ворог за добу п'ять разів обстріляв "Іскандерами" Покровськ, є загиблі // Укрінформ. – 2022, 11 вересня. – URL: https://bit.ly/3CNqjDh

[270] Кевлюк В. Як захистити критичну інфраструктуру України від ударів РФ далекобійними ракетами // Defense Express. – 2022, 04 жовтня. – URL: https://bit.ly/3CQJSup

Намагаючись завадити наступу підрозділів Сил оборони України, противник завдавав ударів по об'єктах гідротехнічної інфраструктури. 14-16 вересня 2022 року завдавав масованих ракетних ударів по дамбі Карачунівського водосховища у Кривому Розі з метою викликати підняття рівня води задля знищення переправи та переривання логістичних ліній українських військ через р. Інгулець[271]. 21-22 вересня 2022 року завдавав ракетних ударів по дамбі в н. п. Печеніги на р. Сіверський Донець з метою досягнути аналогічного результату. На думку британської розвідки, ці удари не спричинили суттєвого впливу на наступальні операції Сил оборони України[272]. Разом з тим, удари по таких об'єктах порушують міжнародне гуманітарне право, оскільки, згідно з Женевськими конвенціями, можуть "викликати вивільнення небезпечних сил і призвести до тяжких втрат серед цивільного населення"[273].

Підрозділи противника виконували бойові завдання поблизу українських атомних електростанцій, створюючи небезпеку ядерної катастрофи. Так, 01 вересня 2022 року група вертольотів Ка-52 армійської авіації противника завдавала ударів по житлових кварталах м. Енергодар, неподалік якого знаходиться Запорізька АЕС. А 19 вересня 2022 року противник завдав ракетного удару по промисловій зоні Південноукраїнської АЕС (м. Южноукраїнськ, Миколаївська обл.). Ракета розірвалася на відстані 300 м від атомного реактору, ударна хвиля пошкодила будівлі комплексу АЕС, три високовольтні лінії відключилися[274].

30 вересня 2022 року противник, порушуючи норми міжнародного гуманітарного права, завдав масованого ракетного удару – щонайменше 16 ракет від ЗРК С-300[275] – по цивільній автомобільній колоні у Запоріжжі. Люди мали намір доставити гуманітарні вантажі своїм родичам на окупованих територіях. В результаті цього удару загинуло 32 цивільних особи, 91 дістала поранення[276].

За даними речника Командування Повітряних Сил ЗС України полковника Ю. Ігната, у вересні противник зосередив біля України близько 800 літальних

---

[271] Stepanenko, K.; Lawhor, K.; Mappes, G.; Barros, G.; Kagan, F.W. Russian Offensive Campaign Assessment, September 15 // Institute for the Study of War. – 2022, September 15. – URL: https://bit.ly/3CqERaC

[272] Latest Defence Intelligence update on the situation in Ukraine – 24 September 2022 / Ministry of Defence // Twitter. – 2022, September 24. – URL: https://bit.ly/3fOZPIn

[273] Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру // Верховна Рада України. – 2005, 08 грудня. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text

[274] Росіяни обстріляли Південноукраїнську АЕС – ракета впала за 300 метрів від реакторів // Укрінформ. – 2022, 19 вересня. – URL: https://bit.ly/3MwzOKo

[275] Російські окупанти випустили ракети по цивільній колоні у Запоріжжі. Десятки загиблих та поранених // Мілітарний. – 2022, 30 вересня. – URL: https://bit.ly/3SVCd3A

[276] Удар по гуманітарній колоні у Запоріжжі: в лікарні померла ще одна людина // Укрінформ. – 2022, 08 жовтня. – URL: https://bit.ly/3Cu28bF

апаратів, розміщених на 40 аеродромах, що на території білорусі, російської федерації, окупованого Криму. До цього числа входили 430 літаків бойової авіації та 340 вертольотів[277].

Втрати авіації ПС ЗС України на вересень 2022 року включно, за даними порталу Oryx, становили 45 од., з них: 13 од. МіГ-29, 5 од. Су-27, 14 од. Су-25, 11 од. Су-24, 2 од. L-39. Втрати Армійської авіації СВ ЗС України становили 14 од., з них: 3 од. Мі-2, 8 од. Мі-8, 3 од. Мі-24[278].

Втрати цивільного населення України (за даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини) від застосування противником крилатих та балістичних ракет повітряного, морського та наземного базування у вересні 2022 року склали: 73 вбитими, 234 пораненими[279].

Сили оборони України в ході бойових дій у вересні 2022 року завдавали втрат ПКС та ППО зс рф.

Втрати противником засобів авіації, ППО та крилатих ракет станом на:[280]					
	31 травня	**30 червня**	**31 липня**	**31 серпня**	**30 вересня**
Літаки	208	217	223	234	262
Вертольоти	174	185	190	204	224
Засоби ППО	93	104	117	152	175
БпЛА ОТР	515	641	735	849	995
Збиті крилаті ракети	120	143	174	196	246

Приріст втрат противника за вересень становить: 28 літаків, 20 вертольотів, 23 засоби ППО, 146 БпЛА оперативно-тактичного рівня. Зростання втрат літаків і вертольотів противника відбулося в результаті більш активного залучення ним засобів бойової авіації до виконання бойових завдань, зокрема у Східній операційній зоні. Разом з тим, відмічалося, що це не спричинило суттєвого впливу на наступальні дії підрозділів Сил оборони України. Експерти відзначали, що противник використовував бойову авіацію виключно як "літаючу артилерію" – пілоти ПКС та армійської авіації зс рф лише відпрацьовували по вказаних координатах, не реагуючи при цьому на зміну обстановки[281].

За даними Генерального штабу ЗС України, бойова авіація Сил оборони України в ході виконання бойових завдань для підтримки дій наземних

[277] Брифінг речника Командування Повітряних Сил ЗСУ Юрія Ігната / Військове телебачення України // YouTube. – 2022, 16 вересня. – URL: https://bit.ly/3MyLf44

[278] List of Aircraft Losses During the 2022 Russian Invasion of Ukraine // Oryx. – 2022, March 20. – URL: https://bit.ly/3Vd8GUL

[279] Ukraine: Civilian Casualties as of 2 October 2022 // United Nations. Ukraine. – 2022, 3 October. – URL: https://bit.ly/3yuA46z

[280] Таблицю складено на основі даних Генерального штабу Збройних Сил України, оприлюднених у відкритому доступі.

[281] Axe, D. The Russian Air Force is Back in the Fight in Ukraine. But Its not Makong Much of a Difference // Forbes. – 2022, September 16. – URL: https://bit.ly/3VncZfV

угруповань завдала щонайменше 587 ударів[282], спрямованих на ураження опорних пунктів, місць скупчення живої сили та техніки противника.

Зліт пари Су-25С ПКС рф, ведений розбився через потрапляння у турбулентний слід чільного (кадри відео з каналу А. Цаплієнка, Telegram)

Підрозділи ППО СВ ЗС України 13 вересня 2022 року вперше збили баражуючий боєприпас “Герань-2” (“Shahed-136”) іранського виробництва. Такий тип БпЛА був прийнятий на озброєння зс рф у зв’язку з поступовим вичерпанням запасів ВТЗ[283] в ході широкомасштабної збройної агресії проти України та з доведеною Силами оборони України ефективністю застосування БпЛА в цілому. Вперше інформацію про наміри противника отримати таке озброєння оприлюднив 12 липня 2022 року радник Президента США з питань національної безпеки Дж. Салліван. Він відзначив, що “іранський уряд готується надати росії декілька сотень БпЛА, включно з ударними, за прискореним графіком[284]”. Імовірно, перша партія таких баражуючих боєприпасів разом з розвідувальними БпЛА “Mohajer-6” була доставлена до росії 19 серпня 2022 року[285]. За словами командира 92-ї механізованої бригади полковника Р. Кулагіна, з другої декади вересня противник розпочав масово застосовувати БпЛА “Герань-2” на Слобожанському напрямку для знищення української артилерії[286]; згодом було відмічено їх активне застосування противником у Південно-Західній операційній зоні. Попри первісні побоювання, що іранські БпЛА дозволять противнику дістати перевагу на окремих напрямках, Сили оборони України продемонстрували здатність їх знищувати. Так, за інформацією зі зведень Командування Повітряних Сил ЗС України, всього за вересень було

[282] Для обрахунку використовуються дані щоденних зведень ГШ ЗСУ, які публікують щоранку на офіційній сторінці у соціальній мережі facebook.
[283] Повітряні Сили ЗСУ пояснили, чому Росія використовує іранські дрони замість ракет // Радіо Свобода. – 2022, 26 вересня. – URL: https://bit.ly/3MzWklF
[284] Miller, Z. & Boak, J. White House: Iran set to deliver armed drones to Russia // The Associated Press. – 2022, July 22. – URL: https://bit.ly/3rTxSBS
[285] Nakashima, E. & Warrick, J. Iran sends first shipment of drones to Russia for use in Ukraine // The Washington Post. – 2022, August 29. – URL: https://wapo.st/3ep75dL
[286] Trofimov, Ya. & Nissenbaum, D. Russia’s Use of Iranian Kamikaze Drones Creates New Dangers for Ukrainian Troops // The Wall Street Journal. – 2022, September 17. – URL: https://on.wsj.com/3ROaAIo

знищено 33 БпЛА “Герань-2” (“Shahed-136”)[287]. Точні дані про ТТХ дронів іранського виробництва станом на кінець вересня відсутні.

Фрагмент збитого БпЛА іранського виробництва (фото з сайту Укрінформ)

З метою нарощування спроможностей Сил оборони України щодо виконання бойових завдань, з 01 липня 2022 року Міністерством цифрової трансформації України і Генеральним штабом ЗС України було розпочато проєкт “Армія дронів”, в рамках якого відбувався збір коштів на закупівлю БпЛА різних типів та велася підготовка особового складу ЗС України з управління дронами[288]. За даними голови Держспецзв’язку бригадного генерала Ю. Щиголя, станом на 01 вересня 2022 р. для “Армії дронів” було законтрактовано 877 БпЛА різних типів на суму 948 млн грн, серед них: 80 од. “Скіф” українського виробництва, 178 од. DJI Matrice та 254 од. DJI Mavic 3 китайського виробництва, 300 од. Autel evo 2 виробництва США[289]. За інформацією міністра цифрової трансформації М. Федорова, у вересні в рамках проєкту було закуплено та передано до ЗС України 40 дронів “Warmate”[290]. Це БпЛА польського виробництва типу баражуючий боєприпас, призначений для виявлення і ураження легко броньованої техніки, засобів ППО, РЕБ і РЕР. Наприкінці вересня підрозділи Сил оборони України, що виконували бойові завдання у Південно-Західній ОЗ[291], отримали 6 БпЛА DJI Matrice та 16 БпЛА DJI Mavic fly more combo[292].

[287] Командування Повітряних Сил ЗСУ // facebook. – URL: https://www.facebook.com/kpszsu
[288] Стартував проєкт “Армія дронів” для потреб ЗСУ // Укрінформ. – 2022, 01 липня. – URL: https://bit.ly/3CsI8Gk
[289] Підгайна Є. Голова Держспецзв’язку: “Армія дронів” уже законтрактувала 877 безпілотників на 948 млн грн // mind. – 2022, 01 вересня. – URL: https://bit.ly/3VuU9nb
[290] ЗСУ отримали перші 20 ударних дронів Warmate завдяки збору monobank / FEDOROV // Telegram. – 2022, 07 вересня. – URL: https://t.me/zedigital/2405
[291] “Армія дронів” передала захисникам півдня 16 нових БпЛА // Мілітарний. – 2022, 30 вересня. – URL: https://bit.ly/3fZuByk
[292] Посилюємо Армію дронів // Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації України. – 2022, 01 жовтня. – URL: https://bit.ly/3T6bMbr

Висновки

Аналіз повітряної обстановки у вересні 2022 року, завдань авіації та сил ППО сторін, особливостей їх виконання та досягнутих результатів дозволяє сформулювати такі висновки:

в ході воєнних дій противник і Сили оборони України продовжували активно застосовувати сили і засоби авіації та ППО;

противник продовжував завдавати ракетних ударів по важливих об'єктах по всій території України, зосереджував зусилля на враженні військових та цивільних об'єктів у Харківській, Запорізькій, Дніпропетровській, Одеській та Миколаївській областях;

у Східній операційній зоні противник проводив відведення сил і засобів ППО;

у Південно-Західній операційній зоні противник завдавав ударів по гідротехнічній інфраструктурі з метою зниження темпів наступу підрозділів Сил оборони України;

ворог розпочав масове застосування БпЛА іранського виробництва "Герань-2" ("Shahed-136"), ймовірно, з метою економії засобів ВТЗ;

Сили оборони України отримали БпЛА різних типів в рамках проєкту "Армія дронів", нарощуючи спроможності щодо виконання бойових завдань;

Повітряні Сили ЗС України наростили спроможності по знищенню ППО противника протирадіолокаційними ракетами;

бойова авіація Сил оборони України продовжувала завдавати ударів по місцях скупчення живої сили і техніки, переправах, складах боєприпасів та ПММ, опорних та командних пунктах противника.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Протягом вересня 2022 року безпекова ситуація навколо України була складною та досить напруженою. Продовжувалася боротьба між основними геополітичними центрами за міжнародну архітектуру безпеки та глобальний світоустрій. Україна перебувала в центрі великої геополітики, зовнішнім проявом якої була російсько-українська війна.

Серед міжнародних подій , які вплинули на ситуацію як в регіоні, так і світі особливе місце займали саміт Шанхайської організації співробітництва, який пройшов 15-16 вересня 2022 року в узбецькому Самарканді та сесія Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, що відбулась 17-22 вересня 2022 року в Нью-Йорку, де Україна була в центрі міжнародної уваги. Ядерний шантаж рф, продовольча криза у світі, необхідність реформувати Раду безпеки ООН – усі ці питання обговорювалися через призму війни росії проти України.

Вересневі успіхи українського контрнаступу на північному сході та півдні України слугували надійним підтвердженням ефективності використання ЗС України західної зброї. Це забезпечило потужний стимул для нарощування військової допомоги з боку Заходу. В той час як російські ресурси дедалі більше виснажувалися, українські ресурси регулярно поповнювалися за рахунок допомоги колективного Заходу.

Зазнаючи поразки на полі бою, росія кинула у гру один зі своїх останніх козирів – енергетичну зброю. Відтак, здатність ЄС та України при підтримці США пройти зиму без російських енергоресурсів та зберегти єдність антипутінської коаліції буде мати визначальне значення для перемоги над путінською росією.

Розрахунки путіна на втому Заходу від війни в Україні не спрацьовують. Західні лідери та суспільства у вересні 2022 року демонстрували витривалість та готовність підтримувати нашу державу на довшу перспективу як у військово-політичному, так і фінансово-економічному плані.

Країни Заходу показали високий рівень консолідації не тільки у засудженні звірств російських вояків та невизнанні результатів псевдореферендумів, але і мобілізації подальшої підтримки на користь України. Всі опції, які розглядає Захід у відповідь на потенційне нанесення росією ядерного удару по Україні, орієнтовані на катастрофічні наслідки для москви, тобто воєнно-політичні ризики від застосування останньою ядерної зброї будуть значно перевищувати можливі вигоди.

Перехоплюючи стратегічну ініціативу на фронті, Україна чіткіше окреслює свої цілі у війні – відновити територіальну цілісність і повернути всі окуповані росією території, включно з Кримом та Донбасом, завдати росії історичної поразки, після якої вона не зможе становити загрози своїм сусідам, а також

забезпечити вступ України до ЄС та НАТО з метою гарантування довгострокової безпеки нашої держави в умовах небезпечного сусідства з росією.

В світі продовжились інфляційні процеси, рецеція поглинула всі світові ринки. В Китаї, Японії, США, Індії та в країнах ЄС був зафіксований високий рівень інфляції та скорочення виробництва. Газова війна росії проти країн ЄС досягла свого апогею, терористична атака росії на газогони до Європи мала призвести до ще більшої ескалації газової війни, проте лише констатувала зупинку поставок по "Північному потоку – 1" та "Північному потоку – 2". Ціна на газ не суттєво відреагувала на підрив газогонів, що вже не використовувались на момент підриву.

Росія продовжувала зазнавати поразок на економічному фронті: провалює програму імпортозаміщення, почала зменшувати резерви ЦБ рф, зазнає відчутних невдач в ОПК. Влада росії намагалася виправити ситуацію збільшенням фінансування на оборону, проте малоймовірно, що ці гроші зможуть вирішити системні проблеми, що існують в російській армії та ОПК.

Міжнародні партнери, тим часом сформували досить чітке бачення перемоги України. Позитивним є те, що зараз іде період формування бюджетів на 2023рік та наші партнери декларують бажання закріпити підтримку України в рамках своїх бюджетів. Цей процес є дуже важливим та обмежує індивідуальний та оціночний підхід до допомоги Україні, зменшує ризики ненадання такої допомоги в майбутньому. Вцілому ситуація в економіці України залишається контрольованою та стабілізувалась завдяки заходам, які були впроваджені Урядом України.

Воєнно-стратегічна обстановка навколо України продовжувала залишатися контрольованою та характеризувалась успішними діями підрозділів Сил оборони України на Харківському, та Херсонському напрямках. Українські війська продовжували звільняти окуповані росією території. Від початку наступу було деокупувано майже 400 населених пунктів у Харківській, Херсонській та Луганській областях.

Східна операційна зона у вересні залишалась найбільш активним місцем ведення бойових дій, де противник втратив стратегічну ініціативу. План наступу, який з'явився в результаті обговорень в середині літа, значною мірою спирався на американську розвідку і високотехнологічне озброєння. Але американські офіційні особи наполягають на тому, що заслуга в наступі повністю належить Президенту В. Зеленському, військовому керівництву ЗС України та українським військовим, які привели відносно невеликі сили в Харкові до величезної перемоги.

Просування на сході було набагато швидшим, ніж наступ українських військна півдні в напрямку Херсона. Військово-політичне керівництво

України заявляло про цей наступ задовго до його початку, замовчуючи свої плани на сході. Це було частиною плану: якщо не диверсія, то ширма, щоб приховати ті дії, які готувалися на сході України, і це мало успіх. Але, як зазначив міністр оборони України Олексій Резніков, попри оптимізм, українські війська на сході тепер можуть бути більш уразливими для російської контратаки, адже захоплення території недостатньо, потрібно тримати позицію, це може полегшити підтримка місцевого населення.

У Південно-Західній операційній зоні частинами та підрозділами ОСУВ "Олександрія" забезпечено стабілізацію лінії фронту та системне знищення командних і логістичних об'єктів зс рф на окупованих територіях, за рахунок застосування сучасних РСЗВ HIMARS та ствольної артилерії.

Створивши необхідні умови українські війська продовжили проведення наступальних дій, завдаючи противнику значних втрат. Результатом зазначених дій стало поверення під контроль України біля 50 населених пунктів на південному напрямку.

Збільшення противником інтенсивності застосування зенітних керованих ракет комплексу С-300, для обстрілів наземних об'єктів, та зростання частки, в ракетно-авіаційних ударах БПЛА свідчить про те, що загарбники все ж заощаджують сучасне технологічне озброєння. По аналізу уламків деяких збитих ракет можна зробити висновок, що деякі з важливих запчастин все ж таки встановлені як пострадянські або російські, замість заявлених на різних виставках американських, японських або французьких. Зазначене свідчить про дієвість запроваджених санкцій проти росії та зння можливостей для виготовлення більшості типів ракет та зниження їх характеристик за рахунок вітчизняних (російських) деталей.

У Північно-Західній операційній зоні суттєвих змін не відбулося, ознак формування противником наступальних угруповань не виявлено, зс рф та зс рб продовжували утримувати підрозділи у прикордонних районах з метою демонстрації присутності та сковування дій Сил оборони України із систематичними обстрілами прикордонних районів Чернігівської й Сумської областей.

У повітряному просторі України авіація противника протягом вересня 2022 року не змогла досягти переваги в повітрі й здійснювала лише поодинокі авіаційні удари, при цьому зросла кількість застосування ударних БПЛА.

В даному становищі, для більш потужного захисту території України від російських засобів повітряного нападу гостро постало питання поновлення (створення на окремих напрямках) ешелонованої по

дальностях і висотах системи ППО-ПРО за рахунок отримання західної військово-технічної допомоги.

Україна посилає світові сигнал про те, що вона справді вірить у перемогу у цій війні. Вона вже використовує ці досягнення у закликах до надання більшої кількості західної зброї. Наступ припадає на критичний момент – якраз перед зимою, коли буде важче вести бойові дії, і буде випробувана єдність Заходу у підтримці України. Війна ще далека від завершення. Але Україна знову демонструє світові свою здатність долати труднощі.

ВТРАТИ

ДОДАТОК 1

ЗБРОЙНИХ СИЛ РФ У ВЕРЕСНІ 2022 РОКУ

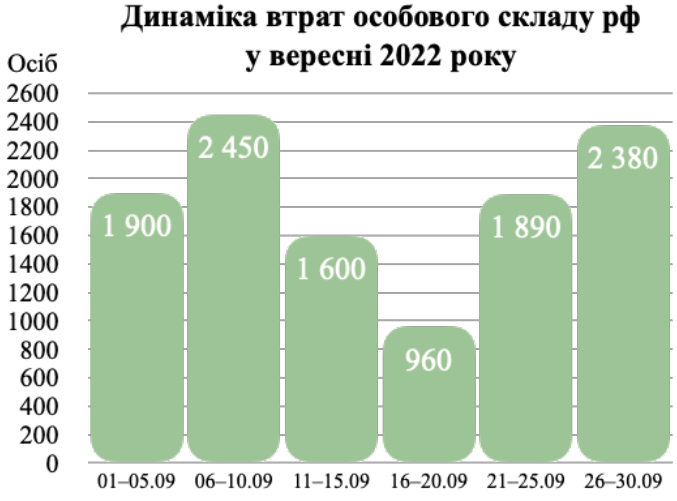

Загальні втрати особового складу рф склали:

а) за вересень — **11 180** осіб б) з 24.02 по 30.09.2022 року — близько **59 080** осіб

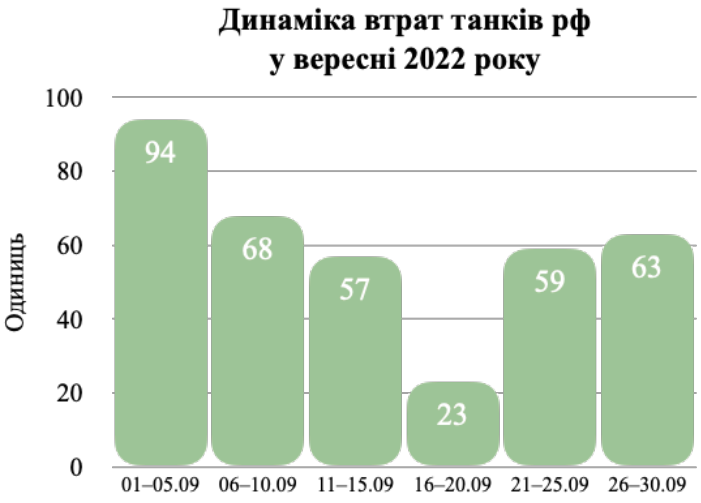

Загальні втрати танків рф склали:

а) за вересень — **364** одиниці б) з 24.02 по 30.09.2022 року — **2 338** одиниць

Загальні втрати ББМ рф склали:

а) за вересень — **620** одиниць б) з 24.02 по 30.09.2022 року — **4 932** одиниці

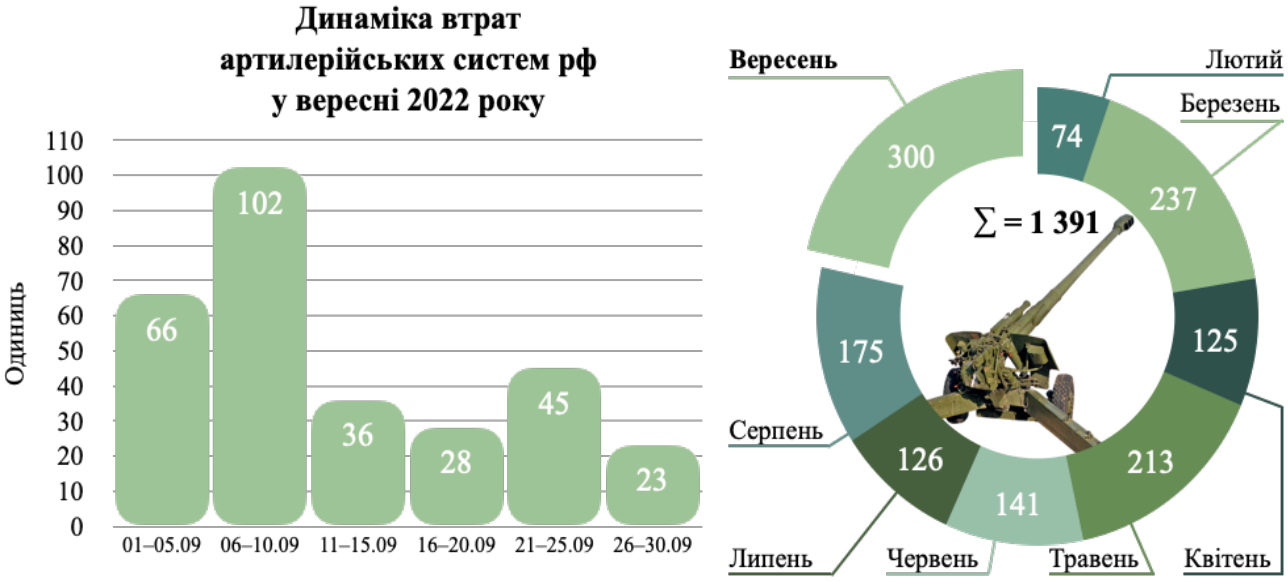

Загальні втрати артсистем рф склали:

а) за вересень — **300** одиниць б) з 24.02 по 30.09.2022 року — **1 391** одиниця

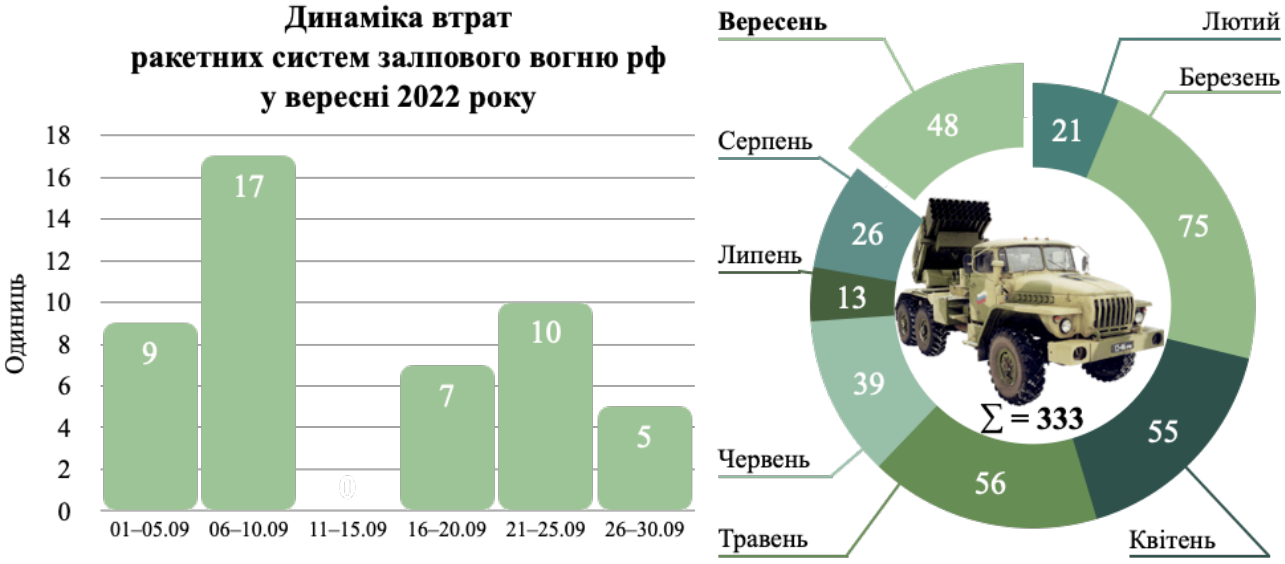

Загальні втрати РСЗВ рф склали:

а) за вересень — **48** одиниць

б) з 24.02 по 30.09.2022 року — **333** одиниці

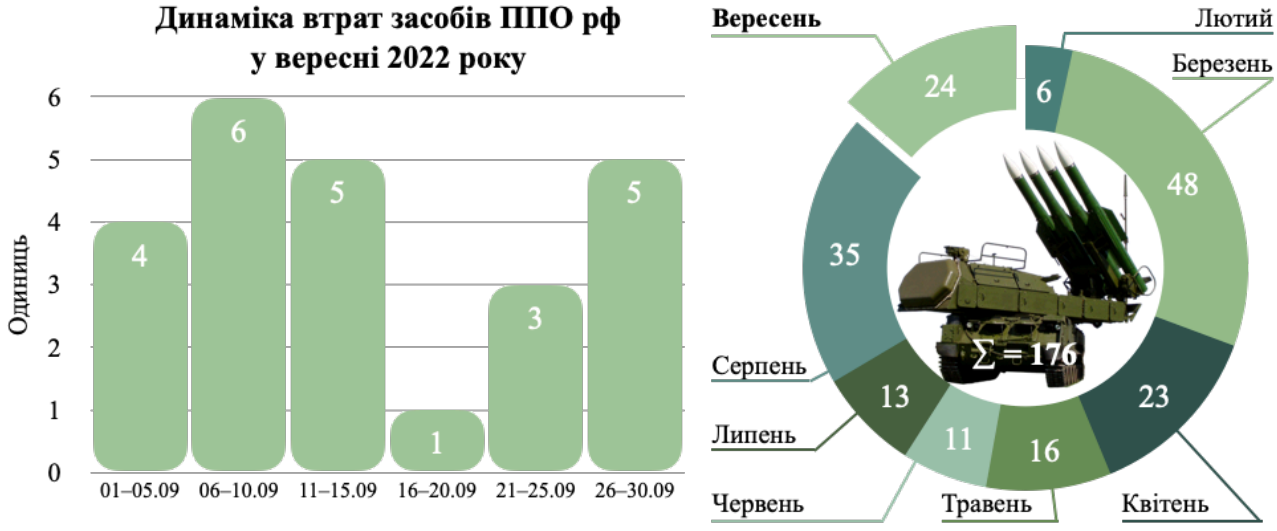

Загальні втрати засобів ППО рф склали:

а) за вересень — **24** одиниці

б) з 24.02 по 30.09.2022 року — **176** одиниць

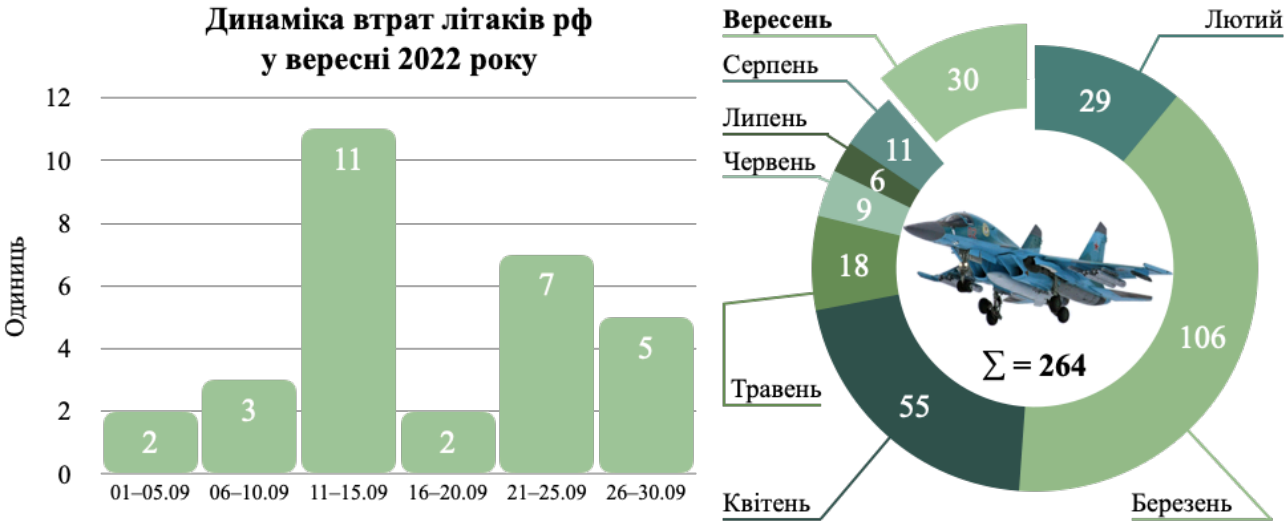

Загальні втрати літаків рф склали:

а) за вересень — **30** одиниць

б) з 24.02 по 30.09.2022 року — **264** одиниці

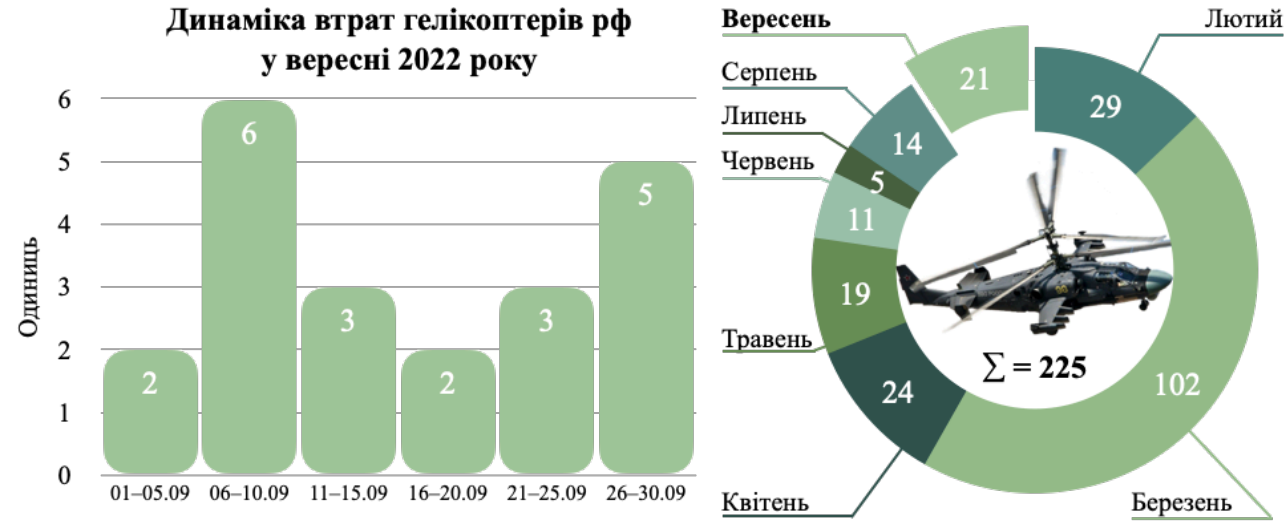

Загальні втрати гелікоптерів рф склали:

а) за вересень — **21** одиниця

б) з 24.02 по 30.09.2022 року — **225** одиниць

Динаміка втрат БПЛА оперативно-тактичного рівня рф у вересні 2022 року

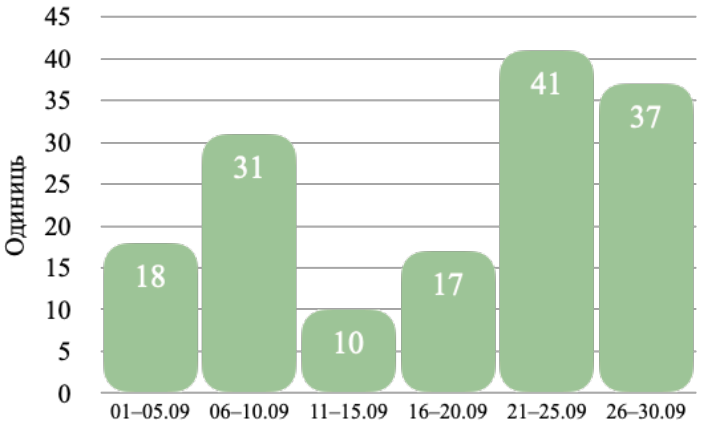

Загальні втрати БПЛА ОТР рф склали:

а) за вересень — **154** одиниці

б) з 24.02 по 30.09.2022 року — **1 003** одиниць

Втрати крилатих ракет рф збитими помісячно з 24.02.2022

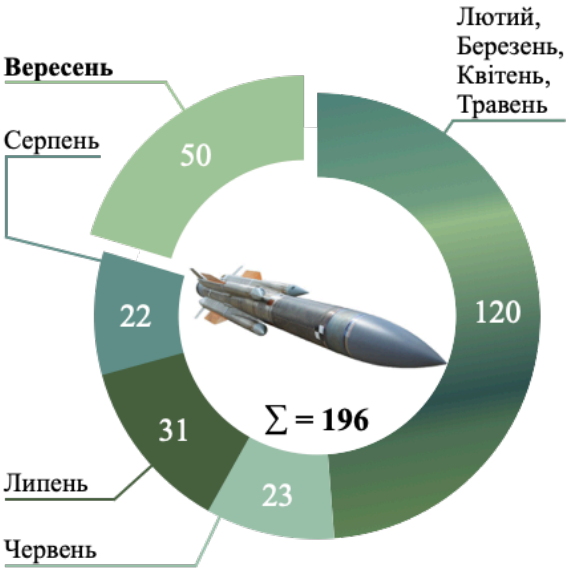

Загальні втрати крилатих ракет рф склали:

а) за вересень — **50** одиниць

б) з 24.02 по 30.09.2022 — **246** одиниць

Втрати кораблів та катерів рф помісячно з 24.02.2022

Загальні втрати кораблів та катерів рф склали:

а) за серпень і вересень втрати відсутні

б) з 24.02 по 30.09.2022 — **15** одиниць

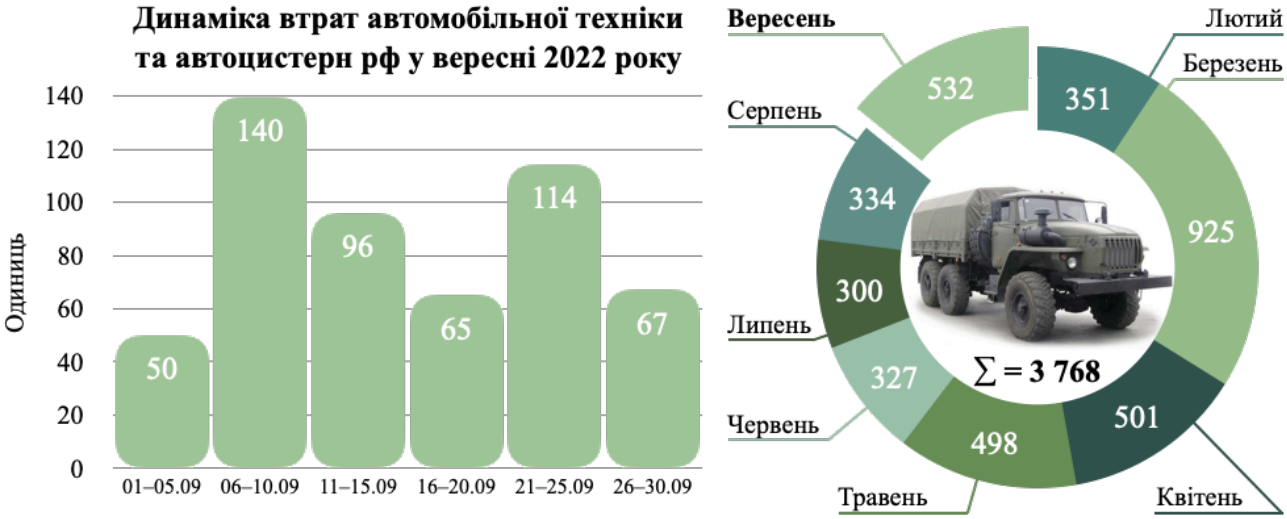

Загальні втрати автомобільної техніки та автоцистерн рф склали:

а) за вересень — **532** одиниці б) з 24.02 по 30.09.2022 року — **3 768** одиниць

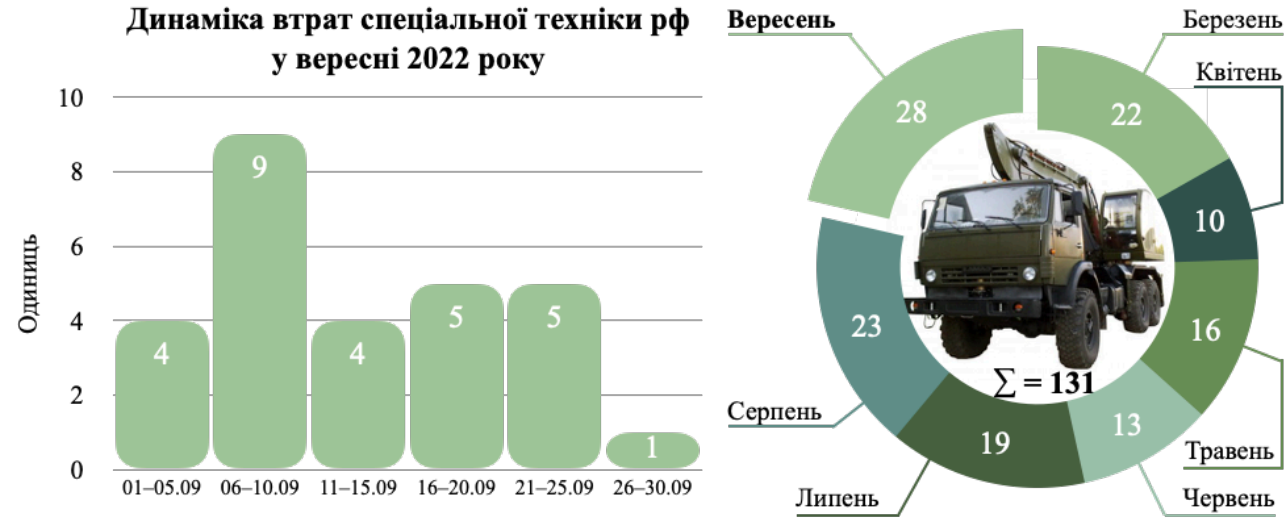

Загальні втрати спеціальної техніки рф склали:

а) за вересень — **28** одиниць б) з 24.02 по 30.09.2022 року — **131** одиниця

ДОДАТОК № 2

МІЖНАРОДНІ САНКЦІЇ ТА ВОЄННА, ЕКОНОМІЧНА І ПОЛІТИЧНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ З БОКУ КРАЇН-ПАРТНЕРІВ

Назва заходу, дата	Зміст воєнно-політичного заходу (рішення)	Характеристика заходу	Очікуваний результат
Заходи санкційного характеру			
Сполучені штати Америки			
Додатковий пакет санкцій, 15.09.2022 р.	До санкційного списку включено 44 фізичні та 32 юридичні особи рф, у тому числі: голова Чечні рамзан кадиров, "голова" окупаційної російської адміністрації частини Запорізької області володимир рогов, помічник президента рф максим орешкін, уповноважена президента рф з прав дитини марія львова-бєлова, дружина кадирова Медні та його дочки Каріна, Табарік та Айшат, міністерка культури Чечні. Серед організацій, санкції накладено на російські науково-дослідні центри у сфері фізики, напівпровідників та квантових технологій.	До додаткового пакету санкцій включено ряд політиків та посадових осіб рф.	Санкції, що накладаються, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно непідйомним тягарем та мають призвести до їх припинення
Додатковий пакет санкцій, 20.09.2022 р	До санкційного списку, створеного на базі матеріалів "Фонду боротьби з корупцією" Олексія Навального, входять 200 посадовців та діячів, які є прихильниками режиму Путіна, у тому числі: московський патріарх кирил, керівниця телеканалу "Russia Today" маргарита симоньян, телеведучий володимир соловйов, співаки олег газманов та філіп кіркоров, режесер микита михалков, актор дмитро дюжев, мільярдер роман абрамович, міністр охорони здоров'я РФ михайло мурашко, прем'єр-міністр РФ михайло мішустін, заступник керівника адміністрації Президента РФ магомедсалам магомедов, Голова Центробанку рф ельвіра набіулліна, помічник президента РФ дмитро миронов та інші.	Додатковий пакет санкцій прийнятий у відповідності до прийнятого Конгресом США "закону про корупцію"	Санкції, що накладаються, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно непідйомним тягарем та призвести до їх припинення
Заходи економічної та політичної підтримки України			
Європейський Союз			
Допомога в рамках підтримки	В рамках засідання Ради асоціації Україна-ЄС підписано дві угоди про надання підтримки України в умовах	Рішення Європейського Союзу	Пакет включає контракт з розбудови держави й посилення

України в умовах війни, 05.09.2022 р.	війни на загальну суму понад **600 млн євро.**		стійкості України у вирішенні питань обумовлених веденням бойових дій.
Контактна група з питань оборони України "Рамштайн-5", ФРН			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 08.09.2022 р.	В рамках зустрічі контактної групи у форматі "Рамштайн-5", у якій прийняли участь представники понад 50 країн. "Ми сьогодні провели ефективні переговори щодо пріоритетів у самозвхисті України. Просто зараз вона терміново потребує великої кількості артилерійських систем та боєприпасів, а також протиповітряної та берегової охорони та інших критично важливих спроможностей" — заявив міністр оборони США Ллойд Остін. В рамках проведеного засідання адміністрацією США оголошено про надання Україні безпекової допомоги на суму **675 млн. доларів.**	Надання озброєння та військової техніки для підвищення спроможностей Збройних сил України у їх протистоянні країні-агресору	Пакет передбачає передачу боєприпасів для ракетно-артилерійських системи HIMARS, чотири 105-мм гаубиці та 36 тисяч артснарядів до них, протирадіолокаційні ракети (HARM), 100 броньованих високомобільних багатоцільових машин (HMMWV), 1.5 мільйона набоїв до стрілецької зброї, понад 5000 протитанкових систем, 1000 155-мм снарядів для систем протитанкових мін з дистанційним керуванням (RAAM), гранатомети та стрілецьку зброю, 50 броньованих медичних автомобілів, прилади нічного бачення та інше польове обладнання.
Європейський Союз			
Допомога в рамках бюджетної підтримки України, 15.09.2022 р.	Європейський союз виділив **5 млрд. євро** макрофінансової допомоги Україні, які будуть спрямовані на фінансування першочергових потреб державного бюджету та сприятиме збереженню фінансової стійкості країни.	Рішення Європейського Союзу	Пакет спрямований на фінансування першочергових потреб України та сприятиме збереженню фінансової стійкості країни.
Допомога в рамках бюджетної підтримки України, 20.09.2022 р.	Європейський союз виділив **9 млрд. євро** макрофінансової допомоги Україні, які будуть спрямовані на фінансування першочергових потреб держбюджету України та сприятиме збереженню фінансової стійкості країни, із яких **1 млрд. євро** уже виділено Україні.	Рішення Європейського Союзу	Пакет спрямований на фінансування першочергових потреб України та сприятиме збереженню фінансової стійкості країни.

Допомога в рамках бюджетної підтримки України, 28.09.2022 р.	Європейський союз виділив Україні **500 млн. євро** макрофінансової допомоги, для забезпечення бюджетної підтримки соціальних питань бюджету України.	Рішення Європейського Союзу	Наданий пакет включає підтримку соціальний питань бюджету.
Військово-технічна допомога Україні			
Сполучені Штати Америки			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 07.09.2022 р.	Міністерство оборони США оголосило про передачу додаткових протикорабельних ракет HARPOON, які переобладнано під автомобільну платформу.	Рішення уряду США	Пакет включає передачу протикорабельних ракет HARPOON.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 16.09.2022 р.	Адміністрація США оголосила про надання Україні **600 млн. доларів** безпекової допомоги. До пакету входять: ракети до систем HIMARS, 36 тисяч 105-мм артснарядів, тисяча високоточних 155-мм артснарядів, чотири протиартилерійські радари, чотири вантажівки та вісім причепів для перевезення важкої техніки, системи протидії БпЛА, обладнання для розмінування, протипіхотні боєприпаси Claymore, засобидля підривиних робіт, стрілецька зброя та патрони до неї, прилади нічного бачення.	Рішення уряду США	Пакет включає передачу додаткових боєприпасів та військової техніки.
Допомога в галузі громадської безпеки , 26.09.2022 р.	США надано 457,5 млн. доларів на допомогу з питань безпеки цивільного населення та зміцнення потенціалу правоохоронних органів та кримінального правосуддя.	Рішення уряду США	Пакет передбачає виділення коштів на гарантії безпеки цивільного населення.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 28.09.2022 р.	США надають додатковий пакет озброєнь на суму **1.1 млрд. доларів.**	Рішення уряду США	Пакет допомоги передбачає передачу 18 РСЗВ HIMARS та боєприпаси до них, 150 броньованих машин (HMMWV), 150 тактичних машин для транспортування важкого озброєння, 40 вантажівок та 80 причепів для транспортування обладнання, два радари для систем БпЛА.

Федеративна Республіка Німеччина			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 23.09.2022 р.	Міністерство оборони ФРН повідомило про передачу додаткового військового озброєння та техніки.	Рішення уряду ФРН	Пакет допомоги передбачає передачу 6 ЗСУ Gepard, 6000 боєприпасів до них, близько 6000 патронів та 3000 снарядів 155-мм калібру.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 28.09.2022 р.	Міністерство оборони ФРН повідомило про передачу додаткового військового озброєння та техніки.	Рішення уряду ФРН	Пакет передбачає поставку шести кулеметів Maschinengewehr 3 для броньованих ремонтно-евакуаційних машин та 30 000 гранат калібру 40 мм до них. Додатково готові до передачі 10 мостоукладальних систем та 90 великовантажних причепів, 10 мостових систем, 3 середні системи, 90 великовантажних причепів.
Литва			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 26.09.2022 р.	Міністерство оборони Литви повідосило про передачу Україні додаткового військовго озброєння та техніки.	Рішення уряду Литви	Пакет передбачає поставку 50 одиниць БТР М113.
Проєктні заходи, що передбачають надання воєнної допомоги			
Велика Британія			
Допомога в галузі безпеки та 01.09.2022 р.	До кінця 2022 року Великою Британією планується передати автономні мінно-пошукові апарати (АМПА) та здійснення навчання особового складу роботі на них.	Рішення уряду Великої Британії	До пакету допомоги увійдуть шість АМПА.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 20.09.2022 р.	Наступного року на військову допомогу Україні буде виділено **2,3 мільярда фунтів (2,63 мільярда доларів)**.	Рішення уряду Великої Британії	До пакету допомоги буде включено РСЗО (MLRS).
Допомога в галузі енергетичної безпеки, 22.09.2022 р.	Уряд Великої Британії готовий надати фінансову допомогу України для закупівлі газу та сприяти розвитку газовидобутку.	Заява прем'єр-міністра Великої Британії	Фінансова допомога буде надана за запитом Уряду України.

Сполучені Штати Америки			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 02.09.2022 р.	Адміністрація США оголосила про виділення Україні **12 млрд. доларів** допомоги в галузі безпеки у першому кварталі 2023 фінансового року.	Рішення уряду США	Пакет включає додаткове обладнання та військову техніку.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 28.09.2022 р.	Конгрес США ухвалив законопроект про тимчасове фінансування, щоб уникнути тимчасового припинення роботи уряду України — масштабний захід, за яким Україні буде надано **12 млрд. доларів.**	Рішення уряду США	Законопроект забезпечить фінансування уряду до 16 грудня та надасть учасникам переговорів більше часу для погодження державних витрат на 2023 фінансовий рік.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 28.09.2022 р.	Державний департамент США запросив Конгрес на виділення **додаткових 35 млн. доларів** на потенційні загрози у “сфері ядерного та радіологічного регулювання” в Україні та запобігання крадіжкам цих матеріалів.	Рішення уряду США	Кошти будуть використані у сфері недопущення крадіжок ядерних та радіологічних матеріалів.

ДОДАТОК № 3

РІШЕННЯ
КЕРІВНИЦТВА УКРАЇНИ, НАПРАВЛЕНІ НА ПІДТРИМАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Назва документу	Зміст воєнно-політичного рішення	Очікуваний результат виконання воєнно-політичного рішення
Рішення Президента України		
Указ Президента України від 30 вересня 2022 року № 679/2022 Про рішення РНБО України від 30 вересня 2022 року "Щодо дій України у відповідь на спробу Російської Федерації анексувати території нашої держави, з метою гарантування безпеки євроатлантичного простору, України та відновлення її територіальної цілісності"	Рішенням Президента України введено в дію рішення РНБО, у якому заявляється про неможливість проведення переговорів з президентом російської федерації путіним та схвалено текст Спільного звернення Президента України, Голови Верховної Ради України та Прем'єр-міністра України до Організації Північноатлантичного договору.	Заходи, передбачені рішенням РНБО в умовах ескалації з боку російської федерації Кабінету Міністрів України забезпечити посилення обороноздатності України шляхом збільшення постачання військово-технічної допомоги Україні.
Указ Президента України від 22 вересня 2022 року № 661/2022"Про робочу групу з опрацювання питання створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України"	Указом Президента затверджено персональний склад робочої групи з питань створення міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України.	Робоча група напрацьовує та вносить пропозиції стосовно створення спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії проти України.
Указ Президента України від 12 вересня 2022 року № 41/2022 "Про внесення змін до Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України "	Указом Президента вносять зміни до порядку проходження служби особами офіцерського складу юридичної, медичної та капеланської служб, які мають відповідну освіту та займають відповідну штатну посаду.	Встановлені зміни до порядку проходження служби, порядку прийняття та звільнення зі служби осіб офіцерського складу капеланської служби унормує зазначені питання.
Указ Президента України від 7 вересня 2022 року Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 7 вересня 2022 року "Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)"	Указом Президента вносяться зміни до списку осіб, на яких пропонується застосувати персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) до фізичної та юридичної осіб введені на термін до десяти років.	Застосування обмежувальних заходів (санкцій) до фізичних (юридичних) осіб призведе до створення умов за яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно непідйомним тягарем і призведе до їх припинення
Указ Президента України від 01 вересня 2022 року № 622/2022 "Про Консультативну раду з питань взаємодії України з арабськими та мусульманськими державами"	Указом Президента утворено Консультативну раду з питань взаємодії України з арабськими та мусульманськими державами як консультативно-дорадчий орган при Президентові України.	Створення Консультативної ради сприятиме забезпеченню належної взаємодії між Україною та арабськими і мусульманськими державами.

Законодавчі ініціативи Верховної Ради України		
Постанова Верховної Ради України від 21 вересня 2022 року № 2630-IX “Про Заяву Верховної Ради України у зв’язку з черговим етапом ескалації безпекової ситуації у світі, спровокованим останніми рішеннями злочинної влади російської федерації”	Верховна Рада України схвалила заяву та доручила Голові Верховної Ради України забезпечити невідкладне направлення тексту Заяви до Організації Об’єднаних Націй, урядів і парламентів іноземних держав.	Зусилля Верховної Ради України мають на меті донести до Організації Об’єднаних Націй, урядів і парламентів іноземних держав зміст рішень злочинної влади росії, які направлені на погіршення безпекової ситуації в світі.
Закон України від 20 вересня 2022 року № 2589-IX “Про ратифікацію Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму”	Верховна Рада України ратифікувала Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, підписаного від імені України 22 жовтня 2015 року у м. Рига.	Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму визначає контактним пунктом, відповідальним за обмін інформацією про осіб, які виїжджають за кордон з терористичною метою, є Служба безпеки України.
Постанова Верховної Ради України від 20 вересня 2022 року № 2595-IX “Про Заяву Верховної Ради України “Про агресію російської федерації в районах Чорного та Азовського морів і Керченській протоці”	Верховна Рада України схвалила заяву та доручила Голові Верховної Ради України забезпечити невідкладне направлення тексту Заяви до Організації Об’єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, урядів та парламентів іноземних держав.	Зусилля Верховної Ради України мають на меті донести до ООН, Європейського Парламенту, ПАРЄ, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, урядів та парламентів іноземних держав інформацію про агресію рф в морській акваторії Чорного та Азовського морів.
Закон України від 20 вересня 2022 року № 2599-IX “Про внесення зміни до статті 26 Закону України "Про військовий обов’язок і військову службу" щодо додаткової підстави звільнення з військової служби під час воєнного стану”	Вносяться зміни до підпункту “г” пункту 2 частини четвертої статті 26 Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу”, яким передбачено звільнення з військової служби військовослужбовців, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період, у випадку, коли на його утриманні перебувають троє і більше дітей віком до 18 років.	Закон передбачає звільнення з військової служби у випадку, коли на його утриманні перебувають троє і більше дітей віком до 18 років.
Закон України від 20 вересня 2022 року № 2598-IX “Про внесення змін до статті 624 КПК України щодо удосконалення співробітництва з Міжнародним кримінальним судом при проведенні процесуальних дій на території України”	Законом передбачено внесення змін до кримінально-процесуального кодексу України в частині співпраці Генеральної прокуратури України з Міжнародним кримінальним судом при проведенні процесуальних дій на території України.	Внесні зміни направлені на забезпечення належної співпраці прокурора Міжнародного кримінального суду з Генеральною прокуратурою України при проведенні процесуальних дій на території України.

Акти Кабінету Міністрів України		
Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2022 р. № 1097 “Про внесення змін до Порядку постачання озброєння, військової і спецтехніки та боєприпасів під час особливого періоду, введення надзвичайного стану, проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії та у період проведення АТО”	Постановою вносяться зміни до Порядку постачання озброєння, військової і спеціальної техніки та боєприпасів під час особливого періоду, введення надзвичайного стану, проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії та у період проведення антитерористичної операції.	Внесені зміни дозволять забезпечити своєчасне постачання озброєння, військової техніки та боєприпасів підрозділів Збройних сил України.
Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1072 “Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України”	Постановою вносяться зміни до Правил перетину державного кордону спортсменами, які включені в установленому порядку до складу національних збірних команд України.	Внесені зміни дозволять забезпечити безперешкодний перетин кордону зазначеними особами та їх участь у міжнародних змаганнях за межами України.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р “Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю”	Розпорядженням затверджено план заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю та порядок інформування Кабінету Міністрів щодо результатів його виконання.	Затверджений план дозволить забезпечити виконання заходів передбачених Стратегією та дозволить підвищити можливості правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю.
Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1078 “Про внесення зміни до Типового положення про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій”	Постановою вносяться зміни до Типового положення про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій.	Внесені зміни дозволять покращити роботу регіональної та місцевої комісії з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій при організації робіт з виявлення та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенної характеру.
Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1071 “Про припинення дії Угоди між Урядом України та Урядом Сирійської Арабської Республіки про повітряне сполучення”	У зв’язку з докорінною зміною обставин КМ України визначено припинити дію Угоди між Урядом України та Урядом Сирійської Арабської Республіки про повітряне сполучення, вчиненої 2 квітня 1993 р. у м. Києві.	Постанова припиняє дію Угоду про співробітництво між Урядами України та Сирії.
Постанова Кабінету Міністрів Українивід 23 вересня 2022 р. № 1060 “Про внесення змін до Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження”	Внесеними змінами передбачено порядок створення кадрового резерву Державного агентства України з управління зоною відчуження.	Внесені зміни дозволять унормувати деякі питання функціонування Державного агентства України з управління зоною відчуження.

Постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2022 р. № 815-р “Деякі питання проведення примусового вилучення в Україні об’єктів права власності РФ та її резидентів”	Постановою визначено порядок передачі державному підприємству “Національний фонд інвестицій України” об’єкти з правом власності Російської Федерації та її резидентів, примусово вилучені в Україні відповідно до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 травня 2022 р.	Постанова дозволить забезпечити передачу майна РФ та її резидентів, примусово вилучені в Україні.
Постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2022 р. № 1025 “Деякі питання ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій”	Постановою вносяться зміни до Типового положення про регіональну та місцеву комісію з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій.	Внесені зміни дозволять покращити роботу регіональних та місцевих комісі з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій при організації робіт з ліквідації наслідків НС на об’єктах енергетичного комплексу України.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2022 р. № 810-р “Про внесення змін до плану запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні”	Розпорядженням вносяться зміни до плану запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні.	Внесені зміни дозволять забезпечити виконання додаткових заходів правового режиму воєнного стану в Україні.
Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2022 р. № 1044 “Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України”	Постановою вносяться зміни до Правил перетину державного кордону для осіб з інвалідністю за наявності довідки до акта огляду медико-соціальною експертною комісією.	Внесені зміни дозволять забезпечити безперешкодний перетин кордону для осіб з інвалідністю за наявності передбачених документів, які підтверджують відповідний стан інвалідності.
Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2022 р. № 1021 “Про утворення Координаційного штабу з питань деокупованих територій”	Постановою передбачається створення штабу та затверджується Положення про Координаційний штаб з питань деокупованих територій.	Створення Координаційного штабу з питань деокупованих територій дозволить забезпечити виконання комплексц заходів з деокупації ТОТ.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2022 р. № 797-р “Про внесення пропозицій щодо внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”	Розпорядженням схвалено пропозиції щодо внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) на розгляд Ради національної безпеки і оборони України	Застосування санкцій до фізичних (юридичних) осіб призведе до створення умов за яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно непідйомним тягарем і призведе до їх припинення.
Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2022 р. № 1005 “Про внесення зміни до	Проект рішення Кабінету Міністрів України про схвалення пропозицій щодо застосування,	Внесені зміни дозволять забезпечити належне використання

пункту 9 Порядку підготовки пропозицій Кабінету Міністрів України щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій”	скасування та внесення змін до санкцій перед внесенням Кабінетові Міністрів України підлягає розгляду Міжвідомчою робочою групою з питань реалізації державної санкційної політики	норм щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2022 р. № 814-р “Про внесення пропозицій щодо внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”	Розпорядженням схвалено пропозиції щодо внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) на розгляд Ради національної безпеки і оборони України.	Застосування санкцій до фізичних (юридичних) осіб призведе до створення умов за яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно непідйомним тягарем і призведе до їх припинення.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2022 р. № 807-р “Про внесення пропозицій щодо внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”	Розпорядженням схвалено пропозиції щодо внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) на розгляд Ради національної безпеки і оборони України.	Застосування санкцій до фізичних (юридичних) осіб призведе до створення умов за яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно непідйомним тягарем і призведе до їх припинення.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2022 р. № 797-р “Про внесення пропозицій щодо внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”	Розпорядженням схвалено пропозиції щодо внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) на розгляд Ради національної безпеки і оборони України.	Застосування обмежувальних заходів (санкцій) до фізичних (юридичних) осіб призведе до створення умов за яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно непідйомним тягарем і призведе до їх припинення.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2022 р. № 779-р “Про внесення пропозицій щодо внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”	Розпорядженням схвалено пропозиції щодо внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) на розгляд Ради національної безпеки і оборони України.	Застосування санкцій до фізичних (юридичних) осіб призведе до створення умов за яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно непідйомним тягарем і призведе до їх припинення.
Постанова Кабінету Міністрів України від 02 вересня 2022 р. № 792 “Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України”	Постановою вносяться зміни до Правил перетину державного кордону для осіб, які прямують для роботи на морських суднах, суднах внутрішнього плавання у складі екіпажів таких суден або для проходження практичної підготовки на суднах.	Внесені зміни дозволять забезпечити безперешкодний перетин кордону для осіб, які прямують для роботи на морських суднах, суднах внутрішнього плавання у складі екіпажів таких суден або для проходження практичної підготовки на суднах.

ДОДАТОК 4

ОГЛЯД ТА ХАРАКТЕРИСТИКА БРОНЕТАНКОВОЇ ТЕХНІКИ І ПРОТИТАНКОВИХ ЗАСОБІВ НА ЗАСТОСУВАННІ ЗС УКРАЇНИ ТА ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ РФ

За досвідом відсічі широкомасштабної агресії рф проти України у період з 24 лютого по 30 вересня 2022 року одним із головних факторів стримування агресора було широке застосування Силами оборони України броньованої військової техніки і протитанкових засобів (Таблиці 1-3).

За час протидії вторгненню ЗС України вживались заходи щодо нарощування існуючої чисельності особового складу, кількості броньованої військової техніки та протитанкових засобів, формуванню нових з'єднань і військових частин, ретельної підготовки екіпажів та бойових розрахунків, відновлення пошкодженої техніки, удосконалення форм і способів бойового застосування військ під час ведення оборонних і наступальних дій.

На початковому етапі війни визначальну роль у стримуванні ворога та зниженні його наступального потенціалу, який налічував велику кількість різноманітних зразків бронетанкової техніки (Таблиця 4) у складі механізованих колон, поряд з нанесенням вогневого ураження противнику діями ракетних військ і артилерії та авіації ПС ЗС України, відігравали саме протитанкові засоби, які у великій кількості були завчасно надані підрозділам Сил оборони України західними країнами-партнерами у вигляді протитанкових ракетних комплексів і гранатометів.

Завдяки активному знищенню Силами оборони України значної частини озброєння і військової техніки та ударних танкових угрупувань ворога було досягнуто паритет з агресором у силах і засобах на окремих оперативно-тактичних напрямках.

Цей фактор та регулярне отримання Україною різноманітної міжнародної військової матеріально-технічної допомоги, особливо бронетанкової техніки і протитанкових засобів у поєднанні з плановою підготовкою нових резервних формувань, дозволили ЗС України провести у вересні 2022 року рішучі наступальні дії, в результаті яких було звільнено від окупантів майже всю територію Харківської та частину Херсонської областей.

У Таблицях 1-4 цього Додатку наведено перелік та характеристики основних зразків бронетанкової техніки і протитанкових засобів за роками прийняття їх на озброєння, які знаходяться на застосуванні у ЗС України та військових формуваннях рф, в тому числі, колишнього радянського виробництва та надані Україні в рамках міжнародної матеріально-технічної допомоги.

На основі аналізу основних тактико-технічних характеристик здійснено порівняння бойових можливостей протитанкових ракетних комплексів і гранатометів, які знаходяться на озброєнні ЗС України та військових формуваннях зс рф (Таблиця 5).

Таблиця 1

Бронетанкова техніка і протитанкові засоби на озброєнні ЗС України отримані в рамках міжнародної військової допомоги

1.1. Основні бойові танки

1.2. Бойові машини піхоти

1.3. Бронетранспортери

YPR-765
БТР — Нідерланди

12,9 т
480 км
74 км/год
2000
800 пост/хв
12,7 мм
1,8 км
3 – екіпаж
9 – десант
1975

VAB
БТР — Франція

13,8 т
1000 км
92 км/год
12,7 мм – 7,62 мм – 900 од.
800 пост/хв
12,7 мм або 7,62 мм
12,7 мм – 1,8 км
7,62 мм – 0,6 км
2 – екіпаж
10 – десант
1976

FV103 “Spartan”
БТР — Велика Британія

10,7 т
510 км
96 км/год
—
800 пост/хв
7,62 або 12,7 мм
0,6 км або1,8 км
3 – екіпаж
4 – десант
1978

FV105 “Sultan”
БТР — Велика Британія

8,4 т
450 км
80 км/год
—
800 пост/хв
7,62 мм
0,6 км
3 – екіпаж
3 – десант
1978

FV106 “Samson”
Евакуаційна машина — Велика Британія

8,7 т
450 км
72 км/год
—
800 пост/хв
7,62 мм
—
3 – вмістимість
1978

XA-180, XA-185
БТР — Фінляндія

13,5 т
800 км
100 км/год
—
—
—
—
2 – екіпаж
18 – десант
1984

1.4. Бойові броньовані машини

“Ferret” Mk
ББМ — Велика Британія

4,5 т
310 км
93 км/год
—
1000 пост/хв
7,92 мм
2 км
2 – вмістимість
0,7 т
—
1952

URO VAMTAC
ББМ — Іспанія

3,5 т
600 км
126 км/год
—
—
—
—
5 – вмістимість
1,5 т
1984

RG-31 “Nyala”
ББМ — Іспанія

7,3 т
900 км
100 км/год
—
—
—
—
3 – екіпаж
8– десант
—
STANAG 4569 Level 2
2000

Iveco VTLM “Lince”
ББМ — Італія

6,5 т
500 км
130 км/год
—
800 пост/хв
12,7 мм
1,8 км
5 – вмістимість
1,2 т
2001

AMZ “Dzik-2”

ББМ — Польща

2004

	4,5 т
КМ	800 км
	100 км/год
	—
	800 пост/хв
	7,62 мм або 12,7 мм
MAX	0,6 км або 1,8 км
	2 – екіпаж 6 – десант
	—
	—

“Bushmaster” PMV

ББМ — Австралія

2004

	12,4 т
КМ	800 км
	100 км/год
	400 од.
	800 пост/хв
	12,7 мм
MAX	1,8 км
	2 – екіпаж 8 – десант
	2,6 т
	STANAG 4569 Level 1 – кулі Level 3 – міни

“Mastiff” PPV

ББМ — Велика Британія

2006

	18 т
КМ	960 км
	105 км/год
	400 од.
	800 пост/хв
	12,7 мм
MAX	1,8 км
	2 – екіпаж 8 – десант
	5 т
	STANAG 4569 Level 3

M1224 “MaxxPro”

ББМ — США

2007

	13 т
КМ	600 км
	111 км/год
	—
	800 пост/хв
	12,7 мм
MAX	1,8 км
	3 – екіпаж 4 – десант
	5 т

MXT “Husky TSV”

ББМ — Велика Британія

2007

	10,4 т
КМ	640 км
	113 км/год
	400 од.
	800 пост/хв
	12,7 мм
MAX	1,8 км
	5 – вмістимість
	4,3 т

“Wolfhound” TSV

ББМ — Велика Британія

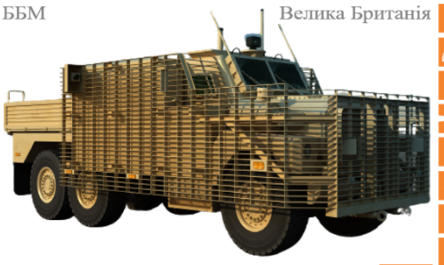

2009

	15 т
КМ	960 км
	90 км/год
	—
	800 пост/хв
	12,7 мм
MAX	1,8 км
	4 – вмістимість
	—
	STANAG 4569 Level 4

BMC “Kirpi”

ББМ — Туреччина

2014

	4×4 –18 т 6×6 – 22,5 т
КМ	800 км
	105 км/год
	7,62 мм або 12,7 мм
MAX	1,8 км
	2 – екіпаж 10 – десант
	4×4 – 1,6 т 6×6 т – 3,5 т
	STANAG 4569 Level 3

MLS “Shield”

ББМ — Італія

2016

	10,5 т
КМ	600 км
	110 км/год
	—
	—
	—
MAX	—
	2 – екіпаж 8 – десант
	2,5 т
	STANAG 4569 Level 3

“Senator” APC

ББМ — Канада

2019

	8 т
КМ	—
	110 км/год
	—
	—
	—
MAX	—
	3 – екіпаж 8 – десант

Iveco M 40.12 WM/P

ББМ — Португалія

	4,3 т
КМ	600 км
	100 км/год
	1000 од.
	800 пост/хв
	7,62 мм або 12,7 мм
MAX	0,6 км або 1,8 км
	3 – екіпаж 5 – десант

1.5. Броньовані транспортні машини підвищеної прохідності

1.6. Спеціальна броньована техніка

1.7. Протитанкові ракетні комплекси та гранатомети

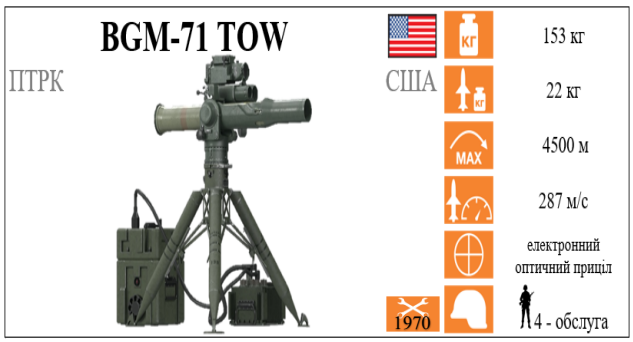

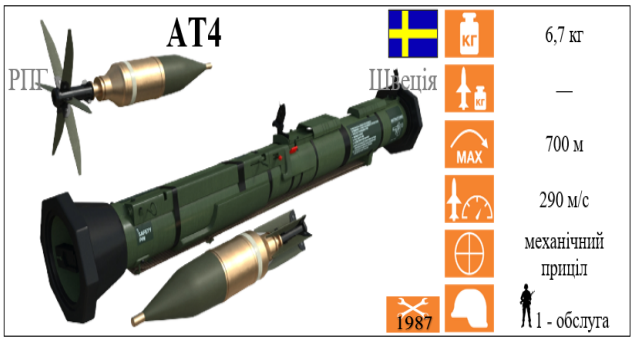

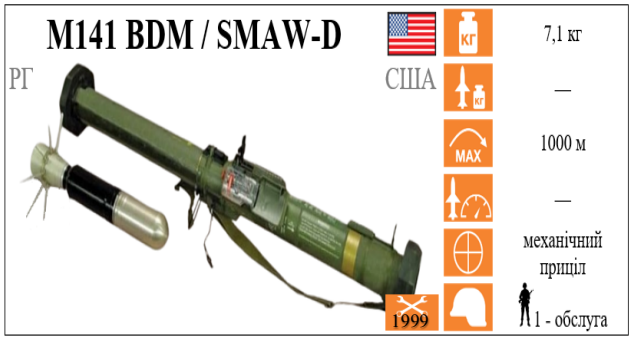

Умовні позначення:

- Загальна вага
- Запас ходу
- Боєкомплект/ кількість направляючих
- Скорострільність
- Калібр
- Вага ракети
- Максимальна швидкість
- Максимальна дальність ураження
- Екіпаж/обслуга/вмістимість
- Рік прийняття на озброєння
- Вантажопідйомність
- Швидкість ракети
- Прилади прицілювання
- Рівень захисту бойової машини

Таблиця 2

Бронетанкова техніка і протитанкові засоби ЗС України (вітчизняного виробництва та модернізації)

2.1. Основні бойові танки

2.2. Бронетранспортери

2.3. Бойові броньовані машини

КрАЗ “Спартан”

ББМ

Україна

2014

8,8 т
1000 км
110 км/год
—
800 пост/хв
12,7 мм
1,7 км
3 – екіпаж
6 – десант
STANAG 4569 Level 1

КрАЗ “Кугуар”

ББМ

Україна

2014

4,2 т
900 км
105 км/год
—
800 пост/хв
12,7 мм
1,7 км
3 – екіпаж
6 – десант
1,7 т
STANAG 4569 Level 1

КрАЗ “Раптор”

ББМ

Україна

2014

23 т
1500 км
90 км/год
2 – екіпаж
20 – десант
6 т
—

КрАЗ “Ураган”

ББМ

Україна

2015

24 т
—
100 км/год
2 – екіпаж
14 – десант
5 т
STANAG 4569 Level 4

“Тритон”

ББМ

Україна

2015

9,5 т
700 км
110 км/год
12,7 – 150 од.
800 пост/хв
12,7 мм
40 мм УАГ-40
1,8 км
3 – екіпаж
8 – десант
STANAG 4569 Level 2

КрАЗ “Фіона”

ББМ

Україна

2015

21,5 т
1000 км
100 км/год
—
—
—
—
3 – екіпаж
10 – десант
—
STANAG 4569 Level 2

СБА “Варта”

ББМ

Україна

2015

15,5 т
600 км
100 км/год
—
800 пост/хв
7,62 мм
1,7 км
3 – екіпаж
8 – десант
STANAG 4569 Level 3

“Барс-8”

ББМ

Україна

2015

8 т
800 км
110 км/год
—
800 пост/хв
12,7 мм
1,7 км
3 – екіпаж
8 – десант
2 т
STANAG 4569 Level 2

КрАЗ “Халк”

ББМ

Україна

2016

14 т
1000 км
80 км/год
—
800 пост/хв
12,7 мм
1,8 км
3 – екіпаж
10 – десант
2 т
STANAG 4569 Level 2

“Козак-5”

ББМ

Україна

2016

10 т
1000 км
—
—
—
—
—
3 – екіпаж
6 – десант
STANAG 4569 Level 2

2.4. Спеціальна техніка

2.5. Протитанкові ракетні комплекси та гранатомети

Умовні позначення:

- Загальна вага
- Запас ходу
- Боєкомплект/ кількість направляючих
- Скорострільність
- Калібр
- Вага ракети
- Максимальна швидкість
- Максимальна дальність ураження
- Екіпаж/обслуга/вмістимість
- Рік прийняття на озброєння
- Вантажопідйомність
- Швидкість ракети
- Прилади прицілювання
- Рівень захисту бойової машини

Таблиця 3

Бронетанкова техніка і протитанкові засоби радянського виробництва на використанні ЗС України та військових формуваннь рф

3.1. Основні бойові танки

3.2. Бойові машини піхоти

3.3. Бойові машини десанту

3.4. Бронетранспортери

3.5. Спеціальна броньована техніка

3.6. Протитанкові ракетні комплекси і гранатомети

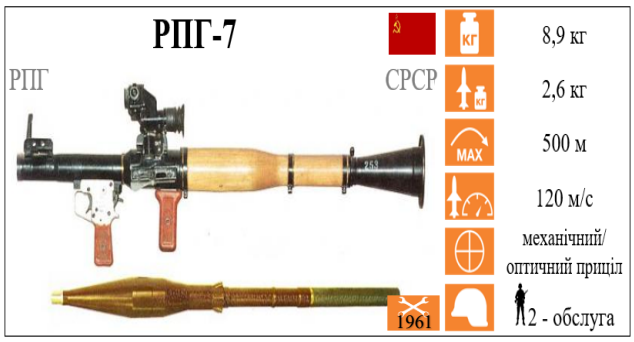

9К111 “Фагот”

ПТРК

СРСР	
Вага	33,5 кг
Вага ракети	11,5 кг
Максимальна дальність ураження	2,5 км
Максимальна швидкість	240 м/с
Прилади прицілювання	оптичний приціл
Рік прийняття на озброєння	1970
Екіпаж/обслуга/вмістимість	3 - обслуга

РПГ-18 “Муха”

РПГ

СРСР	
Вага	2,6 кг
Вага ракети	1,4 кг
Максимальна дальність ураження	200 м
Максимальна швидкість	114 м/с
Прилади прицілювання	механічний приціл
Рік прийняття на озброєння	1972
Екіпаж/обслуга/вмістимість	1 - обслуга

9К111-1 “Конкурс”

ПТРК

СРСР	
Вага	39,5 кг
Вага ракети	14,5 кг
Максимальна дальність ураження	4 км
Максимальна швидкість	200 м/с
Прилади прицілювання	оптичний приціл
Рік прийняття на озброєння	1974
Екіпаж/обслуга/вмістимість	3 - обслуга

9К115 “Метіс”

ПТРК

СРСР	
Вага	17 кг
Вага ракети	4,8 кг
Максимальна дальність ураження	1000 м
Максимальна швидкість	223 м/с
Прилади прицілювання	механічний приціл
Рік прийняття на озброєння	1978
Екіпаж/обслуга/вмістимість	2- обслуга

РПГ-26 “Аглень”

РПГ

СРСР	
Вага	2,9 кг
Вага ракети	1,8 кг
Максимальна дальність ураження	250 м
Максимальна швидкість	144 м/с
Прилади прицілювання	механічний приціл
Рік прийняття на озброєння	1985
Екіпаж/обслуга/вмістимість	1 - обслуга

РПГ-22 “Нетто”

РПГ

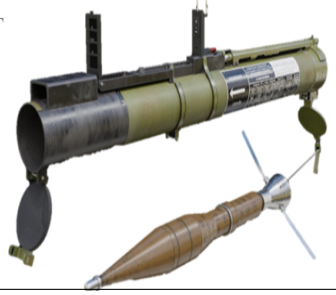

СРСР	
Вага	2,7 кг
Вага ракети	1,5 кг
Максимальна дальність ураження	250 м
Максимальна швидкість	133 м/с
Прилади прицілювання	механічний приціл
Рік прийняття на озброєння	1985
Екіпаж/обслуга/вмістимість	1 - обслуга

РПГ-27 “Таволга”

РПГ

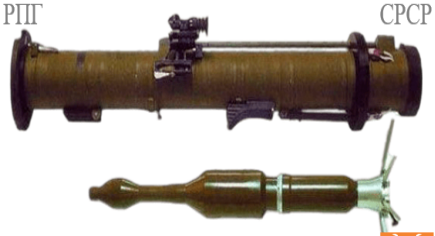

СРСР	
Вага	8,3 кг
Вага ракети	4,8 кг
Максимальна дальність ураження	200 м
Максимальна швидкість	120 м/с
Прилади прицілювання	механічний приціл
Рік прийняття на озброєння	1989
Екіпаж/обслуга/вмістимість	- обслуга

Умовні позначення:

Озброєння яке використовується в ЗСУ та зс рф

Озброєння яке використовується в ЗСУ

Озброєння яке використовується в зс рф

Загальна вага

Запас ходу

Боєкомплект/ кількість направляючих

Скорострільність

Калібр

Вага ракети

Максимальна швидкість

Максимальна дальність ураження

Екіпаж/обслуга/вмістимість

Рік прийняття на озброєння

Вантажопідйомність

Швидкість ракети

Прилади прицілювання

Рівень захисту бойової машини

Таблиця 4

Бронетанкова техніка і протитанкові засоби військових формувань рф

4.1. Основні бойові танки

4.2. Машини підтримки танків

4.3. Бойові машини піхоти

4.4. Бойові машини десанту

4.5. Бронетранспортери

БТР-80А

БТР

РФ

1994

14,5 т
600 км
80 км/год
300 од.
—
30 мм
4 км
2 - екіпаж
8 - десант

БТР-82А

БТР

РФ

2013

13,6 т
600 км
80 км/год
300 од.
400 пост/хв
30 мм
3,6 км
2 - екіпаж
8 - десант

БТР-МД “Ракушка”

БТР-Д

РФ

2015

13,2 т
500 км
71 км/год
500 од.
750 пост/хв
7,62 мм
1,5 км
2 - екіпаж
13 - десант

4.6. Бойові броньовані машини

КамАЗ-43269 “Вистрєл”

ББМ

РФ

2005

10,8 т
1100 км
90 км/год
—
330 пост/хв
30 мм
4 км
2 - екіпаж
4 - десант

Газ 2331 “Тигр-М”

ББМ

РФ

2005

6,6 т
1000 км
140 км/год
1,2 т
STANAG 4569 Level 1
1 - водій
8 - десант

КамАЗ-63968 “Тайфун”

ББМ

РФ

2014

22 т
1200 км
110 км/год
3 - екіпаж
14 - десант
3 т
STANAG 4569 Level 3b

КамАЗ-53949 “Тайфун-К”

ББМ

РФ

2014

13,7 т
1200 км
100 км/год
—
12,7 мм
2 км
2 т
10 - місткість
STANAG 4569 Level 3b

АМН-590951

ББМ

РФ

2019

14,5 т
1000 км
100 км/год
—
650 пост/хв
12,7 мм
2 км
9 – місткість

КамАЗ-53949 “Лінза”

ББМ

РФ

2021

15,5 т
1000 км
100 км/год
1 т
3 - екіпаж
10 - десант
STANAG 4569 Level 3

4.7. Спеціальна броньована техніка

4.8. Протитанкові ракетні комплекси та гранатомети

Умовні позначення:

	Загальна вага		Вага ракети
	Запас ходу		Максимальна швидкість
	Боєкомплект/ кількість направляючих		Максимальна дальність ураження
	Скорострільність		Екіпаж/обслуга /вмістимість
	Калібр	2022	Рік прийняття на озброєння
	Вантажопідйомність		Рівень захисту бойової машини
	Швидкість ракети		Прилади прицілювання

Порівняльний аналіз протитанкових ракетних комплексів і гранатометів

5.1. Протитанкові засоби ЗС України отримані від країн-партнерів

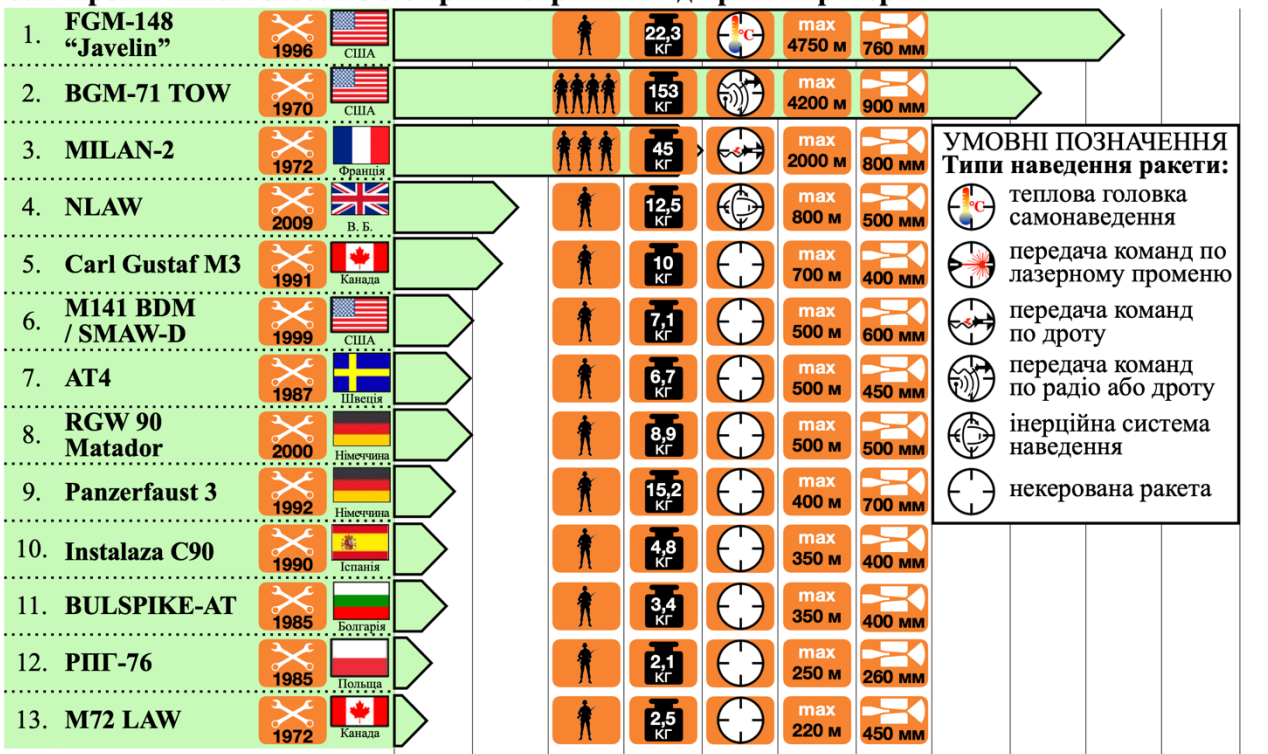

5.2. Протитанкові засоби ЗС України вітчизняного виробництва

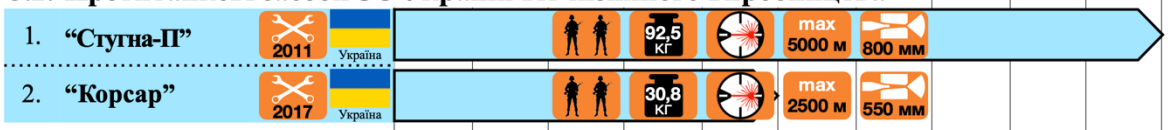

5.3. Протитанкові засоби ЗС України та зс рф радянського виробництва

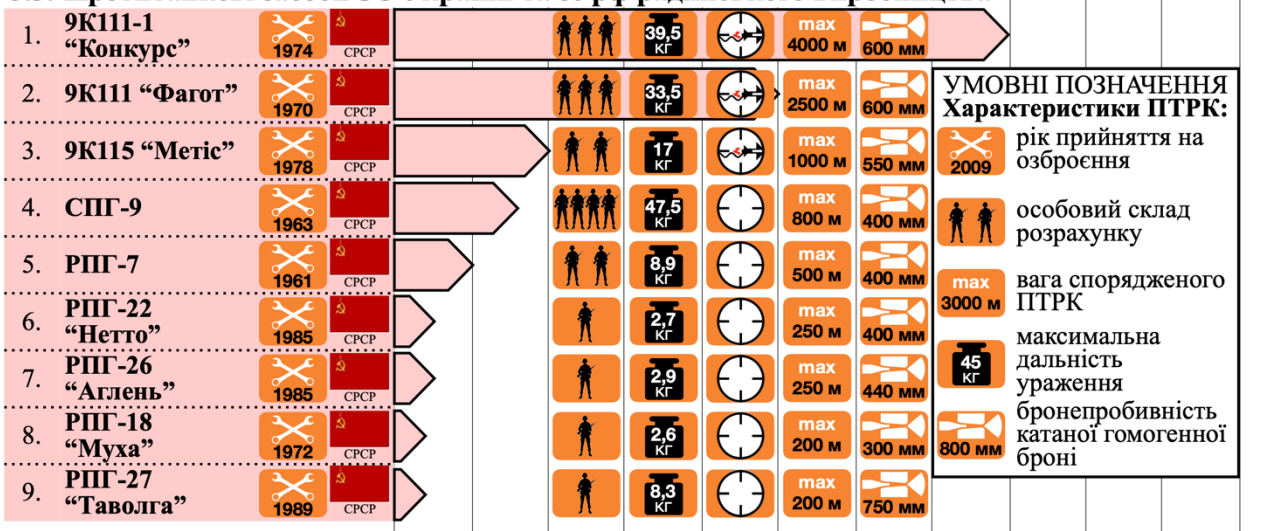

5.4. Протитанкові засоби зс рф

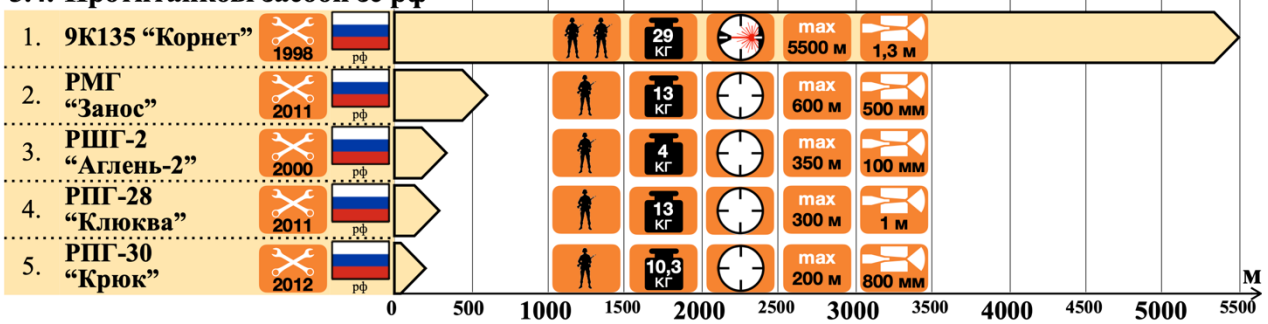

ВИСНОВКИ

За вісім років збройного конфлікту на Донбасі з квітня 2014 року по лютий 2022 року військово-промисловий комплекс Україні налагодив виробництво та постачання у війська широкої номенклатури сучасних зразків броньованої військової техніки і протитанкових засобів, що суттєво вплинуло на хід бойового застосування ЗС України на початковому етапі та впродовж подальшої відсічі широкомасштабній агресії рф проти України.

У поєднанні вітчизняної техніки з західними зразками бронетанкового озброєння і протитанкових засобів, іншою сучасною технікою отриманою в рамках міжнародної матеріально-технічної допомоги Силам оборони України вдалось організували ефективний опір вторгненню російських окупантів.

Переоцінка ворогом власних сил та недооцінка спроможностей ЗС України призвели до значних втрат у зс рф. Безповоротні втрати окупантів на кінець вересня 2022 року склали 59 080 осіб, що дорівнювало 6,95% від загальної чисельності у 850 000 військовослужбовців; 2338 танків (18,85%) із 12 400 одиниць; 4932 бойових броньованих машин (16,37%) із 30 120 одиниць від початку агресії на лютий 2022 року відповідно.

З метою компенсації втрат уряд рф був змушений 21 вересня 2022 року об'явити часткову мобілізацію, застосовувати у військах застаріле озброєння зі складів довгострокового зберігання, зменшувати обсяги використання високоточної зброї, залучати колишні радянські зразки та закуповувати зарубіжні ударні засоби. За ствердженням міністерства оборони Естонії, рф знадобиться два-чотири роки для повернення військового потенціалу до рівня початку широкомасштабного вторгнення (*за матеріалами Statista.com., аналітичний портал Слово і Діло від 04.11.2022, slovoidilo.ua).*

Широкий спектр номенклатури бронетанкового озброєння у складі зс рф вказує на те, що росія тривалий час готувалась до вторгнення в Україну, розвивала наступальне озброєння і військову техніку до рівня сучасних вимог.

Проте, кількість озброєння, що зс рф залучили для широкомасштабного вторгнення, як показав досвід бойових дій, виявилась недостатньою для "блискавичної" окупації території України. Ворогу довелось масово комплектувати сили вторгнення зразками озброєння радянського виробництва, які також перебувають на озброєнні ЗС України, що урівнювало можливості протиборчих сторін у формах та способах їх бойового застосування.

Однак, перевага противника у чисельності зразків озброєння змушувала ЗС України організовувати ведення бойових дій в умовах обмеженого ресурсного забезпечення, недостатньої кількості бойової техніки, боєприпасів та іншого майна.

Для досягнення паритету з ворогом у бойових спроможностях Сили оборони України все більше спирались на сучасні високотехнологічні зразки озброєння та транспортні засоби, надані західними країнами-партнерами, системи космічної розвідки, зв'язку та навігації, широко застосовували безпілотну авіацію для розвідки і вогневого ураження противника під час ведення маневреної оборони та наступальних дій.

ВОЄННО-ІСТОРИЧНИЙ ОПИС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
(вересень 2022 року)

Міністерство оборони України, 2022
Генеральний штаб Збройних Сил України, 2022

Надруковано:
Київ, вул. Шолуденка, 27/6
Свідоцтво про реєстрацію № 38 від 29.04.2016 р.
e-mail: v.a.bidnyi@mil.gov.ua; тел.: (044) 271-34-37

Наклад 130 прим.

www.mil.gov.ua